40 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 40

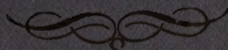
БИЈЕСНИ РОЛАНДО

ВИТЕШКИ ЕП У 46 ПЈЕСАМА

СПЈЕВАО
ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО СРПСКИ
ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

СВЕСКА ЧЕТВРТА

40 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 40

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

ВИТЕШКИ ЕП У 46 ПЈЕСАМА

СПЈЕВАО

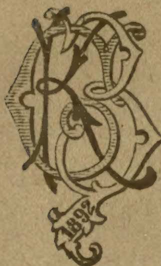
ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО СРПСКИ

ДРАГИША СТАНОЈЕВИ[redacted]

СВЕСКА ЧЕТВРТА

У БИОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1897

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ТРИДЕСЕТ СЕДМА

О кад би ме жене послушати хтј̏еле,
Које често раде и ноћу и да̏њу
Зарад остварења какве жудње вре̑ле̑,
Што врије̏дно̑ст има може бити ма̏њу̑;
Кад би, велим, оне за посао сје̏ле,
Којијем вијенци лаврови се жа̑њу̑;
Кад би његовале науку и му́зе,
Спрам њих ми би били црви који пу́зе̑.

3646 (2). Кад би ти створови анђелскога ко̏ва
Били историци, пјесници и пи́сци,
За подвиге женске покољења но̏ва
Знала би, јер људи лукави су ли́сци
Који тако знају удесити сло̏ва,
Нарочито злобни они црнори́сци,
Да велика дјела знаменитих же́на̑
Ријетко допиру до даљних време́на̑.

3647 (3). Узајамно људи славе се и хва̑ле̑,
И тако долазе до неке виси̏не̑,
Док улажу тру́де, нећу рећи ма̑ле̑,
Великим женама пакости да чи̏не̑,
И гријѐхе на њих и оне да сва̑ле̑,
Којих никад нема жена од врли̏не̑.
Одликоваху се тим највише Ста̑ри̑,
Мислећ' е им славу женска слава ква̑ри̑.

3648 (4). Ал' ипак језику, што говори сва̏шта;
Ру̑ци, која књиге свакојаке пи̏ше̑;
Мозгу, што га мучи раздражена ма̏шта;
Злости, којом човјек према жени ди̏ше̑, —
Свим тим душманима жеља оста та̏шта
Да потпуно жене слављености ли̏ше̑,
Ма да многа дјела многих славних да́ма̑,
Злобно прећутана, сакри од нас та́ма.

3649 (5). Харпали́ца бјеше свој Тракији хри́да,
Далеко се прочу краљица Томи́ра,
И Пантезиле̏ја, Ками̏ла и Ди́да,
Којано уз помоћ Сидона и Ти́ра
Продрије са војском чак до пирами́да̑;
Зенобија којом дичи се Палми́ра;
Славна је такође и Семирами́да,
Чувена краљица древнијех Аси̏ра̑.

3650 (6). Ал' не само оне, много јоште бје̏ше
Хра́бријех, вје̏рнијех и му́дријех же́на̑;
Нит' само у Грчкој и у Риму зре̏ше
Славне жене чија би велика це́на,
Но и други пу̑ци могу да се тје̏ше̑
И ресе китама женскијех име́на̑;
Ма злобом писаца не зна нико да̀на̑с
Њих, тер имѐна им ишчезоше за̀ на̑с.

3651 (7). Од хиљаде можда једно стиже к на̏ма,
Ал' ово не треба, жѐне, да вас пла̏ши̑;
У срцима вашим светог има пла̏ма,
Човјештву корисни радови су ва̏ши:
Чините што дужност одређује ва̏ма,
Нити више горкој надајте се ча̏ши,
Јер вам злотворима иско̀па се ја̏ма:
Да вас слави многи већ пера се ма̏ши̑.

3652 (8). Славу вашу трубе Марул и Понта́на,
И оба Строција, два анђела ва̏ша,
А сада Бембова рука се ваља́на
Да прослави жене пера ето ма̏ша̑;
Од Капела ви сте и од Алама́на
Слављене; такођер оба писца на̏ша,
Којено дарова кућа нам Гонца́га,
О жѐне, ваша су одбрана и сна́га.

3655 (9). Из доброте срца један од њих пр̀иста
Прослављати жене, те с вашега ч̀ела
Подуже се веће лаворика бл̀иста;
Ал' кад, пошто злоба бијаше зав̀ела
У Риму онога, што заступа Хр̀иста.
Пјеснику принесе жртву Изаб̀ела,
И у пркос папи вјерна њему ȍста,
Онда јоште већи бр̀анич он вам п̀оста.

3654 (10). Он као сјеч̀ивом оштра косиј̀ера
Перцем својим ваше гонитеље м̀орӣ,
Ал' не само хасне од његова п̀ера
Имате, јер за вас и мачем се б̀орӣ;
Образине с лица многијема зд̀ера,
А дјелима, која у славу вам тв̀орӣ,
Н̀агна писца многог и кавалиј̀ера
Да о њима чуда прича и дав̀орӣ.

3655 (11). За вас духом горућ' као ватра жӣва,
За вас вазда стихом оружан до з́убâ,
Са радова својих он достојан бӣвâ
Да му Изаб̀ела буде вјерна љ́уба,
Што у своме срцу све врлине скрӣвâ,
Што је тврђа вјером од камена ст́уба.
Сасвим су достојна једно другог ȍба
Дивна ова створа из нашега дȍба.

3656 (12). Бентивољо за вас такође је, жѐне,
Борио се, јер вас стиховима штӣтӣ;
Дизао з́асторе што лице вам сјȇнȇ,
Јер чари вам често к̀опренȏм су скрӣти;
Венци, чији цвијет не може да свȇнȇ,
Тривулзијем вама такође су вӣти;
Молца нема када уморан да трȇнȇ,
Но хвалама својим једнако вас мӣтӣ.

3657 (13). Веће се читава образова кȁста
Оних, чија лира хвалит' вас не ћ́утӣ.
Вама пјевајући слави вас и хвȁстâ
Син господара ми, Ерколо Карн́ути,
А не можете се тужит' ни на Вȁста,
Који вам је пјев'о небројено п́утӣ.
Хвалећи врлине, које жену крȃсȇ,
До неб́есâ дижу обојица глȃсе.

3658 (14). Јес, такве су хвале до̑ неба вас ди̏гле,
Али мним излишне вама су заце́ло,
Јер за славу своју довољне сте ци̏глê:
Ви многе махнусте сиjѐло и пре́ло,
С музама одосте, оставивши и̏гле,
На Ага̀нипино чудновато вре́ло,
И кад оне воде божанствене пи̏сте,
Моћније од људи на Парнасу би̏сте.

3659 (15). То су жене славне, ал' управо: ко̀јê?
Кад бих пажњу хтио на њих све да скрȇћêм,
Сва би пјесма о том морала да по̀јê,
А ваља је китит' и остали̏м цвȇћем;
Споменем ли оне што с' у прве бро̀јê,
Прослављању других мог'о бих да смȇћêм.
Треба ли да ћутим? Или само jѐдну
Да споменем, вјечна̏ помена вриjѐдну?

3660 (16). Споменућу jедну према којој зло̏сти
И зависти нико о́сјетити нȇће.
Њезинога стила манијери про̏сти
Дају њојзи вјечне лаворике цвȇће;
Она оживљава и у гробу ко̏сти,
Пусти л' своју музу да по њему шȇћê,
Јер таква je сила поезије њêнê
Да мр̏тви̑ оживе којено спо̀мêнê.

3661 (17). Као што се Фебус о сестрици бри̏нê
О Луни, те зраци његови јој да́jу̑
Повише свјетлости, а звијезде и̏нê,
Венеру, Сатурна, Јупитера, Ма́ју,
Оставља готово у буџаку тми̏нê,
Тако и њу грије, те блиста у сја́ју,
И пјесмама својим као сунце дру̏го̑
На небу нам сија и сијаће ду̏го.

3662 (18). Викторија то је, блага као ја̀ње,
Али кадра стихом ка' огњем да кре̏снê;
Кадра да из гроба супруга си Фра̏њê
Сјај вјечит изнуди силом своје пје̏снê;
Чак Арте̏ми̏зија дјело од ње ма̏њê
Створи, ма да око самртнима бље̏снê
Од Маузолѐја, јера, Фра̏њо, тѐбê
Спа̑се гроба мјесто у њ да те погрѐбê

3663 (19). Високо је штујем, јер жена тâ ми је
Од Арје, Аргије и Евадне бо̏ља̂,
Од Порције саме и Лао̏да̂мије̂,
Које за супругом у гроб врже во̏ља
Њихова, јер сваку ву̏че и мâми је
Брак, ал' Викторија увјерен сам зго̏ља,
Већа је: Стикс ову не спријечи жѐну
Мужу дати васкрс у вјечну спомѐну.

3664 (20). На гробу Ахила Алекса́ндар ку̏ка,
Завидећи што му живот Омир спје̏ва,
Ал' би, Фрањо, већа спопала га му̏ка
Да чује, васкрснув он овога дне̏ва,
Колика се славна око тебе ху̏ка
Диже, и колики сјај на те се ље̏ва̂
Из пјесме чаробне, коју својом ли́ро̂м
Викторија сипље по свије̏ту ши́ром.

3665 (21). Да све што имадем кажем о тој жѐни,
Којојзи припада поезије кру̏на,
Према којој други писци су малѐни,
Требала би за то пјесма ова пу̏на,
Ал' и о Марфизи пјети ваља мѐни,
Као што је моја обећала стру̏на,
И пјеваћу во̏љно и са пуно по̏ште̂,
Ако сте, госпође, слушат' раде јо̏ште.

3666 (22). Још о Викторији касније вам пје̏ћу,
Јер знам да сте о њој пјесму раде чу̏ти,
И јер ће ми срце уживати сре̏ћу
При том, и радошћу великом се ду̏ти,
И јер заслужује хвалу јоште ве̏ћу̏,
И јер ме ланцима поштовања спу̏ти̂,
А не зато што јој моја пјесма тре̏ба̂,
Јер још бољу она доноси нам с не̏ба.

3667 (23). Дакле, госпе моје, да с' изразим кра̏тко:
Вазда вр̏сни̂х жена свуда било је̏сте,
Ал' пакошћу мушком, та то знаде сва̏тко,
Ви од историје прећутане бје̏сте;
С тог нек пѐра ваша, која пишу сла̏тко,
У лист историје имѐна вам смје̏сте̂.
Да пјевати моје јунакиње зна̏ше,
Боље би их знало покољење на̏ше.

3668 (24). Ту на Брадаманту мислим и Марфизу,
Ради чије хвале ја се лаћам стру̑на̑,
Јер њима познанством прилично сам бли́зу,
Жалећи што немам славујева кљу̑на
Да славујски спјевам радова им ни́зу,
Не губећ' из вида ни једнога тру̑на
Заслуге им, зато, јера то је пра̑во,
И јер вама желим допасти се здра̑во.

3669 (25). Да женам' уговем често сам се пу̑зо̑
На Парнас, и плаках од одушевље́ња.
Женама те дајем, топла моја су̑зо,
А с тобом и срце, ропче заљубље́ња. —
Рекох е је Руђер већ опроштај у̑зо̑
Од обадва она мила му створе́ња,
Кад запомагање чу се неко пла̑чно,
Те ју́рнуше тамо према гла́су та̑чно.

3670 (26). Да то није когођ у̏хваћен у по̑три,
Па га сада млате, када тако пла̑че̑?
Још горе, јер на̀ тлу оно троје смо̑три̑
Жене, што им сукње (бар да носе хла̑че!)
Срезане до пупка (бијаше их до̑ три̑),
Па се деру зато што год могу ја̑че̑,
И да би сакриле голотињу сјѐде̑
Све три на земљици. Да веље бије̏де̑!

3671 (27). Тко им то учини? Да ли треба с то̑га
Сумњати на оне крвнике Ма̀уре?
К'о што негда ноге син Вулкана бо̑га,
Без матере рођен из чудне ча̀уре̑,
Скри́ва од погледа радознала, зло̑га,
Своје чуварице, неке Агла̀уре̑,
Тако даме ове лијепе и ба̑јне̑
Сједењем скриваху — ствари своје та̑јне̑.

3672 (28). Тко им сукње скрати нек се нитков зо̀ве̑,
И ја мислим да је заслужио у́же.
Стигавши дјевојке до гомиле о̀ве̑
Порумењеле су као мајске ру́же,
Јер срамни им призор наравно не го̀ве̑,
И жалиле госпе штоно грозно ту́же̑.
Уланију, даму од Изланде, ту́на
Брадаманта спази без дуга зубу́на.

3673 (29). Позна и остале (то су даме њѐне),
И сва потресена од њихових бо́ла̑
Против оних, који и госпође плѐнѐ,
Грмну, да цијела заори се до́ла:
Које (рече) рђе тако мало цѐнѐ
Оно, што изрећи не смије паро́ла?
Ђорда ми је спремна да пламеном сѐнѐ
Противу такијех изрода и ло́ла̑. —

3674 (30). Тад, готова кривце за кривѝцу прѐти.
Уланија, која сједијаше ту́ди,
Брадаманте храбре такође се сјѐти,
Пак испри́ча њојзи, уздишућ' из гру́ди,
Повијест о својој срамоти и штѐти:
У обли́жњем замку поста жртва љу́ди,
Који су јој сукње до пупка срѐзали,
Па чак и туђи је нијесу прѐзали.

3675 (31). Не знам (рече) шта је с дивним шти́том о̀ним,
Што га од краљице цару Карлу но̏сим,
Ни шта је с краљима; овдје сузе ро̀ним,
И мислим ништа ми не остаје, о̏сим
Путоват' у Париз (ал' се људи кло̀ним)
Да правде у Карла Великога про̏сим.
Путовати пјешке и готово го̀ла
Како ћу? Ах да су крила ми соко̀ла! —

3676 (32). Руђер и дјевојке, гледајући цу̏ре
Гдје се превијају у великом сти́ду,
И трбухе крију, и по̀ тлу се гу̏рѐ,
Имађаху њихну несрећу у ви́ду.
И одлучише се у замак да ту̏рѐ
Огањ, а кривци ће висити о зи́ду.
Похиташе одмах ка замку на̀више,
Чим огрталима дјевице за̀више.

3677 (33). Пошто им наготу којекако скри́ше
(Све се крије чему голема је це́на),
Усахнуше сузе којено се ли́ше
Из плавих очију ли́јепијех же́на̑;
Још оне јецаху, али сада ти̏шѐ,
Јер на̏ боље за њих учини се ме́на:
Уз коњика сваког посађене би́ше
По красном адету из старих време́на̑.

3678 (34). И однесоше их скрите у мавлу́те.
Брадаманта носи Уланију, чѝјâ
Рука њојзи прече показује пу́те.
Херојкама нашим необично прѝјâ
Што спасоше даме од судбѝнē кру́тē,
И нâд на освету у срцу им клѝјâ,
Јер на оне лоле бјеху врло љу́те.
Међутијем сунце престаде да сѝјâ.

3679 (35). Оно већ у море, слано и дебѐло,
Паде, када борци, силни на мегда́ну,
Стигоше у једно на бријѐгу сѐло,
Гдјено вечераше у једноме ха́ну.
Ту на чудне мисли нешто их довѐло,
Јер то село једну имађаше ма́ну:
Свуда само жене, и ста̑ре и мла́де,
А нигдје човјека, нигдје једне бра́дē!

3680 (36). Ни Аргонàути нису тако би́ли
Негда зачуђени на острву Лȅмну,
Гдје свјема женама, осим Хипсипи́ли,
Коју спасти оца Зевс у̏чинӣ спрȅмну,
Гњȅв улише силан познати рези́ли,
Те му̏шкӣњу свећу угасише зȅмнӯ,
Као што су Руђер, сеја му и нéва,
Жене свуда видећ', али без мужéвâ.

3681 (37). И ви би се томе чудили зацéло
Ка' они, што њима међутим не смéта
Набавит' госпама подуже одéло
Да наготу скрију од главе до пéтâ,
И као што није ни Руђера смéло
Тражити да једна од сеоских тéтâ
Објасни му зашто људи нема нӣђе,
Јер ни једног од њих не срете нит' вӣђе.

3682 (38). Једна, којој суза низ образе сла́на
Тецијаше, рече: чудите се мно̏го
Што мед нама мушка не постоји' гра́на.
Ах ми смо гоњене нечувено стро̏го
Најнечовјечнијим од свију тира́нâ,
Чија зла побројит' нико не би мо̏гō.
Бјеше ћеф овоме пàкленôме вра̑гу
Отет' нам мужеве, дјецу, браћу дра̑гӯ.

3683 (39). Са своје нас земље, овом селу блӣскê.
Да, са своје земље, ал' наше домáјê,
Изàгна овамо човјек душе нӣскê,
Мучитељ опаки сиротиње рáјê;
И не само тронут молбом наше пӣскê
Не бјеше, но јоште на знање нам дáјê,
Да ће сваког убит' ка' вола у пȍтри
Мушкића нам, кога међу нама смȍтрӣ.

3684 (40). И свак од нас бјежи ка' од исте кȳгê
Да не би постао стријели му мéта,
Јер злӣци смрдимо божем као вȳге
(Додаде плачући поменута тéта).
Невоље су наше и тешке и дȳге,
Јер већ двапут лишће паде са дрвéтâ
Од како нам додир с мужевима крâтӣ,
А никога нема да скотину смлâтӣ.

3685 (41). У осталом ово не би било лȁко.
Јер сјем злога срца које има пӗина,
Са којега многи досада је плȁкô.
Он има стасину највећега џӣна,
И снагу којојзи уклања се свȁко,
Јер многе је дрске већ појела тмӣна.
Док од поданица чисти своје зȅмље,
Туђинке из ћефа за мучење јȅмљê.

3686 (42). Ако вам је стало до рођене чȁсти.
И госпође ваше ако су вам дрáге,
Други пут узмите, овим ћете пȁсти
У домах његове пакости и снáгê,
Бијели образи постаће вам тмȁсти,
И погубићете те мӣле пртљáге,
Јер и вама у том замку ће да дáјȳ
Искусити што је там' у обичáју.

3687 (43). Обичаја тога ти, проклета сфêро.
И нас овдје држиш, кући нам не дáдȳ;
Црни Марганоре, поста други Нêро,
Тијем обичајем закрчивши џáду;
Жено, ма гдје била, мила моја шћêро,
Пази да с' не обреш у његову грáду! —
То рекавши она умукла је жèна,
И била је горким сузам' обливèна.

3688 (44). Зашто тиран баца жѐнскӣње у бéду
Руђеро и даме желијаху знȁти,
Па мољаху жену да прича по рéду,
И тад ову причу она ће им дȁти:
Зло се срце вȁзда гушило у јéду
Нечовјеку који од бјеснила пȁтӣ,
Али, прѐтворица, за вријѐме дȕжê
Крио је кȁкове жеље му га кȕжê.

3689 (45). Бјеше му на дȍму среће и весéља
Докле му синови у животу бјȅху.
Одани вршењу племенитих жéљâ,
Такођер игранци, пјеванци и смȅху,
Не саморојеве својих пријатéљâ,
И странце примаху под очеву стрȅху,
А отац пу́шта их веселит' се, мȁкар
Да много вољаше злато, сребро, бȁкар.

3690 (46). Били су витештва усвојили нрâви
И морал хришћанства и љубави брȁскê;
Борац или госпа, когод им се јâви
Путујућ' овуда, са много га лȁскê
Примаху јер бјеху кавањери прâвӣ,
Противност од оца и душе му пȁскê.
Циландро, Танакро, та се браћа звȁше;
Бише право благо за житељство нȁше.

3691 (47). И сада сам тврдо увјерена дȁ би
На свагда достојни останули слȁвê,
Да их Амор, који ȗм људима грȁбӣ,
Не скрете пакосно са путање прȁвê,
Јер пошто стрӣјеле у срца им зȁбӣ,
Осташе без вјере и божије стрȁвê,
Чуство правичности започе да слȁбӣ
У њима, и ђаво однесе нам лȁве.

3692 (48). То вам би овако. Једнога ће дâна
Муж један из Грчке с дамом својом дóћи,
И добит' у замку њиховоме стâна.
Затијем, господо, нећe дуго прóћи
Па да нам Циландра устријели бâна
За руком испанут' Амору ће злóћи,
Јер момак у срцу, од љубави пјȁну,
Зажѐље задобит' ону госпу стрȁну.

3693 (49). Не желећи за њом венут' бадаваде,
Вољан савладати свеколике сметње,
Придобит' је молбом немајући наде,
Знајућ' е му не би помогле ни претње,
Одлучи се да је отме ил' украде,
И приликом неке са мужем јој шетње
Кидиса на овог јер на очи тмина
Паде му, и копља скобише се њйна.

3694 (50). Страст она што га је на ово подстакла
Најпослије дође несретнику главе,
Јер прште му оклоп као комад стакла
И он мртав стиже до зелене траве.
Отац му се умал од јада не закла
Под утиском ове страховите јаве,
Ал' пошто је ипак савладао себе
Крај предака сина свог ће да погребе.

3695 (51). И ако је сада усљед раке свјеже
Тај весели замак притиснула туга
Бременом штоно је од олова теже,
Чешће би се тамо из зелених луга
Овај или онај навратио беже,
Јер Танакро бјеше гостопримству слуга.
Истог љета неког одличног човјека
Са дамом угости, дошлог из далека.

3696 (52). Племић овај, који Олиндро се зваше,
Витезове прве врлинама стиза,
Али и богаством многе великаше,
Јер га је красила скупоцјена риза.
Односно његове милостиве снаше
Рећи ћу да није изостала иза
Њега ни љепотом, нити срцем, јер је
Срдашце имала као меко перје.

3697 (53). Друзила (тако се љепотица звала)
Танакру је као брату она прије
Нехотице огањ од љубави дала, —
Он би њој, да има, душе дао двије.
Мјесто да се сјети братовијех зала,
Чије очи сада љуте пију змије,
И за киме суза проли веће доста,
И он се одлучи ојадити госта.

3698 (54). Или боље рећи сјетивши се тȍга,
Ствар ову је тако удесити хтио,
Како не би жртва баш ничега злȍга,
Отимљући жену од супруга, био.
Дотле према грéху срца врло стрȍга,
Сад је у гријѐхе утонуо цио;
Врлине што доби од господа Бȍга
Изгубив, постаде у злочину смио.

3699 (55). Брата му злочинство мȃлȍ бјеше спрȍћу
Његова. Он који зликовачки жу́дӣ
Примаћи се туђем забрањеном вȍћу,
Двáест оружаних и одлучних љу́дӣ
Једанпута сакри у засједу нȍћу,
И кад шетајући сјутрадан се ту́ди
Нáђе с госпом витез, оружија мȍћу
Он му оте жену и живот из гру́дӣ.

3700 (56). Желећи Друзилу за се брачном скȍбȏм
Везат', и ако јој мила друга згу̏бӣ,
Танакро у замак поведе је сȍбȏм,
Ал' она му рече: ти, који ми у̏бӣ
Мужа, знај да нећу ја никада с тȍбȏм
Проводити љубав, ово добро ту̏би, —
Пак у страну хитро и ненадно крȍчӣ,
И у провалију са бријега скȍчӣ.

3701 (57). Да не паде посред рпе лишћа су́ха
Срце би у грудма морало јој пу̏ћи,
Ал' на меко паде, те се само згру́ха,
И на носилима однеше је ку̏ћи.
Макар да за љубав бијаше му глу́ха,
Са чега је био од звијера љу̏ћӣ,
Штòва је што не хтје преживјети му̏жа,
И својом јој руком лијѐкове пру̏жȃ.

3702 (58). Његујући госпу часну и поштѐну,
Од ње наложницу не мисли да грȃдӣ,
Него је мишљаше узети за жѐну,
И зато је пази, и све оно рȃдӣ,
Што би јој блажило бољку нанесѐну,
Ма се не додвори ојађеној млȃди,
Која под притиском љутих својих вáјȃ
Сад само планове за освету скрáја.

3703 (59). Да не може ништа учинити сѝлôм
Друзѝлу научи стечено иску́ство,
И зато лукаво послужи се хѝлôм,
Претварајући се да свакоје чу́ство
Изумрије у њој према мужу мѝлôм,
И да јој је дра́го Танакрово дру́ство.
Спре́ма му освету племенита жѐна,
Показујући се за њ задобивѐна.

3704 (60). И докле је мирна изгледала спȍља,
И сакривала се иза лажне кȍрê,
Срце јој је било раздражено згȍља.
Желећи освете крваве и скȍрê,
Гоњаше је мријет' гвоздена јој вȍља.
Ал' баш умирући мишљаше да мȍрê
Осветити мужа, јер смрт биће бȍљâ
У кол'ко Танакру освети се гȍрê.

3705 (61). Тражећи начина за освету лу́та
(Ма најзад га нађе) подуже по мра́ку;
Она, која прије непрестано ћу́та,
Рече да ће сретна бити с њим у бра́ку;
Пòчê носит' рухо све од злата жу́та,
Показѝва радост на сваком кора́ку;
Ка́за да би била задовољна, кȁд би
Рок ускорен био вјенчању и свȁдби.

3706 (62). Жељела је свадбу не само у сја́ју
(Тако је варала онога младѝћа)
Прославити, него и по обича́ју
Како јој на дòму светкују се нѝћа.
Ви се досјећате да у том случа́ју
Тај обред ȉзмислȋ ради сврхе злѝћа,
Јер се лажно позва на своју дома́ју,
Како би лишила душманина жѝћа.

3707 (63). У нас још постоји тај обичај глу̑пȋ
(Рече му) да свака удовица да́ма
Прије но у ново ниће она сту̑пȋ,
Да би од мужевља спасла се хара́ма,
Мора парàстосом благослов да ку̑пȋ,
И то има бити сред онога хра́ма
Гдје јој муж покојни вјечни санак снѝвâ,
А затијем одмах и вјенчање бѝвâ.

3708 (64). За вријеме службе стоји на олтáру,
И овом приликом освјештано бѝвâ,
Чисто црно вино у светом пехáру:
У вину опроштај гријѐха се скрѝвâ.
Пошто млâда пије, новом га другáру
Пружа, тер остатак он у̏ грло слѝвâ.
Ако ли ме волиш колико те вȍлӣм,
Учини ми ово, лијепо те мȍлӣм. —

3709 (65). Младић, коме срце и боде и ре̏же̑
Амор оружијем, и коме су ȍчи
Њом заслијепљене, у њезине мре̏же,
Не слутећ' освету, нѐгледу̑ша скȍчӣ.
Усвојӣ пријѐдлог обманути бе̏же,
И у свему с њом се сагласи и срȍчӣ,
Јер он би примио и услове те̏же̑,
Он, што на њу мисли куда ногом крȍчӣ.

3710 (66). Слушкињу ѝмаде, већ стару и сла̏бу
Али њојзи вјерну Друзѝла. пак ѝсту̑
С намјерама својим упознаде ба̏бу,
Рекавши јој: душу Олиндрову чѝсту
Осветићу, ону отрујем ли жа̏бу,
А знајући тебе служити ме лѝсту,
Иштем да ми отров справиш, јер у̏мије̑ш,
Пошто се у биљу много разу̏мије̑ш.

3711 (67). Чим се овај пос'о како ваља сре̑дӣ,
Избавићу тебе, а и себе млáду. —
И баба се много на Танакра је̑дӣ,
С тог још истог дана бијаше при рáду:
У шуму отѝде те сокове це̑дӣ,
Пазећи да други за то не дознáду̑;
Друзѝла, добивши отров, исти смѝша
С вином из Кандије, слађим од слаткѝша.

3712 (68). Дан свадби кад стиже и засвира тру́ба,
Свилом и бисером окићена хрáму
Са Танакром оде Олиндрова љу́ба,
Гдје тијело душе, што прну у тáму,
Лѐжа у сандуку на четири сту́ба.
Ту сте могли видјет' многу красну дáму
И витезе; ту је и Маргано̀р бѝо,
И бијаше старац весео и мѝо.

3713 (69). Гријех удовица када с душе збрйса
Парастосом овим, и када се пйће,
У којем отровна находи се смйса,
Што би могла волу уништити жйће.
Попом бла̏гословй̑, и сврши се мйса,
Друзйла изврши намишљено злйће:
Пола вина попи, а на њезин на́лог
Искапи Танакро остатак и та́лог.

3714 (70). Када свештенику празну купу вра̂ти.
Радостан полѐтје загрлити мйлу̑,
Која, ма да већ се на ногама кла̂тй̑,
Јер осјети вина отрована сйлу,
Осмијех, што дотле усташца јој зла̂ти,
Претвори у мргуд уз чеону жйлу,
И грмну: вуци се! Не могу те гла̂ти;
Кажњен си за своју издају и хйлу.

3715 (71). Ти, што живот эте храбријем и ја̏че̂м;
Ти, који се ваљаш у злочина ка́лу,
Док ја за Олиндром љубљенијем пла̏че̂м
Хтједе са мном љубав проводит' и ша́лу,
Јер могаде прије мислити о сва̏че̂м,
Нег' о том да отров бјеше у бока́лу;
Ти што мојим срцем хтједе да се шо̂ра̂ш,
Знај да си отрован, — умријети мо̂ра̂ш.

3716 (72). За́јми, што имаде код мене на ду́гу.
Божијом наредбом сада ти се вр̏ћу̑,
Харамијо, гори но онај у лу́гу;
Ал' на душу ипак јади ми се згр̏ћу̑,
И сматрам за своју несрећу и ру́гу,
Што не могох оном уморити смр̏ћу
Тебе, чудовиште, крволока ву̑ка,
Којано би дошла усљед грозних му̑ка̂.

3717 (73). Метала бих тебе ја на муке ра̂зне̂,
Мучила бих тебе и грозно и ду̑го;
Како жене йјед из срдашца пра̂зне̂
Тад би осјетио и видио, ку̑го!
Ал' доћи ће часак и пàклене̂ ка̂зне̂,
То ће бити твоје кажњавање дру̑го.
Много стравичније, и ја муке твòје
Гледаћу, сладећи њима очи свòје.

3718 (74). Ох Олиндро, цвате у јутрењој ро̀си.
Који жића свога не дочека љѐто,
Принесох ти жртву, на небо ме но̀си,
Да сам те достојна у̏вјерӣ се ѐто;
Приступ у рај к себи у Бога м' испро̀си,
Реци, то заслужих убив' оно псѐто,
Јер моје заслуге надмашују дру̏гē:
Свијет ослободих од опаке ку̏гē. —

3719 (75). Преста и да живи, преставши да збо̏рӣ.
Чак и мртвој радост видје се на ли́цу,
Јер се осветницом пријатеља ство̏рӣ,
Ужасно казнивши његовог уби́цу.
Танакро, нечовјек од звијера го̏рӣ,
У пакао прну пакленоме стри́цу
Још прије Друзи̏лē, јер отрова ви̏шē
И талога уста зликовчева пи̏ше.

3720 (76). На оца му паде несвијест и мо̀ра
Кад му дух одлетје пут вјечитих тми̏нā:
Смрт умал не снађе тад и Маргано̀ра.
Имао је старац два лијепа си̑на,
Имао несретник утјехе до ско̀ра,
И оба му ова пребијела кри̑на
Увенуше ето с љубави и же́нā:
Опак и онако, сад поста хије́на.

3721 (77). За њега стравични наступише тре̏нн:
Јадовита бу̏ра из груди му ху̏чē,
Ужасним призором око му се сје̏нӣ,
Грло ка' у тигра дере се и ру̏чē,
Оба̀дā се, ђипа и устима пје̏нӣ,
Из којих се бале сукрваве лу̏чē;
Мртвоме тијелу Друзи̏лину ври̑јед
Наноси палошем изливајућ' и̏јед.

3722 (78). Змија копље, што је прибада за сте́ну,
Узалуд уједа, јер челик је ста̏мен;
Пас, надмашујући бјеснилом хије́ну
Залуду загриза бачени му ка̏мен;
Марга̀нор, псујући покојници не́ну,
Мачем из којега сијѐвāше пла̏мен
Бадава касапи мртве груди, јēра
Тим се не засити бијес тога звѐра.

3723 (79). Кад на то помислим срце ми се стрêсâ.
Ту бијаху многе госпође и ди́ве:
Не мртва но жива требаше му мêса,
И ма да му ништа не бијасмо кри́ве,
На нама искали јед својега бêса;
Од нас триест одмах престаше да жи́вê,
Јер падоше јадне од сабље му ȍстрê,
А сто рањенијех нà тле ће да прȍстрê.

3724 (80). Ијед против жена што му срце јȅде
У грозна га звера претвори и љу́та.
Не нá̂ђе се нико који њему смјȅде,
Тако га се боје, закрчити пу́та.
Другови му најзад, видећи е хтјȅде
Све жене потући десница му кру́та,
Однијеше њега на танану ку́лу,
Доље оставивши писку и гунгу́лу.

3725 (81). Тако од његових другова и љу́дû
Бисмо избављене од ужасне сјȅчê,
Ал' не и од мржње из његових гру́дû,
Јер наредбу даде јоште исто вȅчê
Да све жене, прије но зора зару́дû.
Са све земље, коју у околу стȅче,
Прогнају се. Овдје од опака бâна
Као изгнанице ми добисмо стâна.

3726 (82). Усљед опаке му на жѐнскûње хâјкê
Живимо с ћѐрима ка' кучке и штêнци:
Жене без мужева, без синова мâјке,
Невјестама пусти остадоше вêнци;
Као да смо чуме, вјештице и змâјке,
Живимо у стрàху и самртној сјêнци.
И друге наредбе он издаде стрȍге,
Од којих страдаше жене веће мнȍгê.

3727 (83). Навешћу садржај само једне ȍвê:
„Оне жене које нȁ земљу ми сврâтê,
Ка' дивљи звјерови одмах нек се лȍвê;
Нека се шибају и нека се млâтê,
Без обзира на то како с' која зȍвê,
Па прогнају пошто сукње им се скрâтê;
Оне које воде оружано дру́штво
Да се казне смрћу, као за хајду́штво.“

3728 (84). Ове не прогони но их насред грòба
Умрлих синова својеручно кȍљē,
А свакога борца њихна као рòба
Окована баца у тамницу дȍље;
Тијем сити му се освета и злòба,
А за то имаде, поред јаке вȍљē,
И моћи довољно, јер хиљаду љу̑дӣ
Врше безусловно што му срце жу̑дӣ.

3729 (85). У тамници пуно већ има госпòдē,
Многи витез ту се у квргама гу̑чӣ;
По кашто им не да хљеба нити вòдē,
Свакога су дана изложени ту̑чи;
Заклети се мора, тко жели слобòдē,
Да ће вазда жене да гони и му̑чӣ.
Не идите тамо, пошто ово зна́те;
Не идите ако памети има́те. —

3730 (86). Руђера и друштво речи ове њȇне
Ужаснуше, сви су били у бијèсу;
Хтједе се на замак дру̏жина да крȇнē
Да је уздржали мрак и ноћ нијèсу.
Преноћити туна за потребно цȇнē,
Ал' чим зора рујна паде по лијèсу,
Руђер и сестра му и будућа жèна
Бацише се добрим коњма на рамèна.

3731 (87). Баш кад оном замку појездити хтје̏ше,
Те да Марганòру главу скину с врȃта,
Близу у дȍлини гдје друм узан бје̏ше,
Чуше иза леђа звȏн коњскога бȃта,
Спазише гдје јашу корацима пре̏шē
Оружани људи дваестину хȃтā,
А да бројиш можда било би их вӣшē;
Неки међу њима без хатова би́ше.

3732 (88). На мршаву, јадну једноме коњи́цу
У средини ових нèзнанӣх јуна́кā
Сјеђаше с изразом ужаса на ли́цу
Везанијех руку стара једна ба́ка:
Водише је као некаквог уби́цу.
Сјетивши се неких њој својствених зна́кā
Познаше је жене из онога сèла:
Њу је амо негда Друзи́ла довèла.

3733 (89). Собарица њена бјеше ова жѐна,
Она иста која отров онај спра̏вӣ;
Не бјеше у цркви, бјеше сакривѐна,
Кад жене толике лупеж онај смла̏вӣ,
И као мушкарац она одјевѐна,
Чувши за ужасе, шипке своје са̏вӣ,
И одмах утече, нѐ знаде се кỳдâ,
Макар да се о њој распитѝва свỳдâ.

3734 (90). Чак у Аустрију, затијем се зна̏де.
Престрављена баба бијаше утѐкла;
Код једног барона ту у службу ста̏де,
Коме о прошлости ништа није рѐкла,
И коме Маргàнор многи новац да̏де,
Јер га је освета непрестано пѐкла,
Пошто барон издат' не хтједе је џа̏бê,
Те тако тиранин докỏпа се ба̏бê.

3735 (91). Тај амишни барон, убила га гу̏ба,
Да у сандук бабу спаковану смје̏стê
Заповједи, те је она као ру̏ба
До Француске стигла кроз њемачке че̏сте,
Гдје од људи, које посла она бу̏ба,
Од људи сигурних дочекана је̏сте.
Они ће до замка бабу да спровѐдӯ,
Куда сада ето хитајући грѐдӯ.

3736 (92). Као По ријека с везулских висѝнâ
Текући што расте што је мору блѝжê,
А расте јер вода Аде и Тичѝна
И Ламбре и других ријѐкâ му стѝжê,
Цурам' и Руђеру срцу из дубѝнâ
Тако расте сржба и већма се дѝжê,
Што више дознају грозних случајѐвâ
О звијеру оном, и око им сѐва.

3737 (93). Његови злочини, грозе и резѝли,
У њихним очима превршују мје̏ру,
И тако су они раздражени бѝли
Да скота казнити ухватише вје̏ру.
Предати га одмах мачу или стрѝли
Не одговараше њиховоме смје̏ру,
Јера одлучише крвỏлока ву̏ка
Уморит' помоћу страховитих му̏кâ.

3738 (94). Ну како их судба бабе оне дӣрâ,
Ослободит' исту прије свега трȇбâ
Из руку његова пандура и жбӣра,
Охрабрит' је, дати вина јој и хљȅба.
Зато сада преко там' онога шӣра
Ју́рнуше на мо̀мке као мȗње с нȅба,
Тер они без бабе и осталих пр̑њâ
Загребоше преко корова и тр̑ња.

3739 (95). Као вук (и као много других зве́рâ)
Који с пљачком јури к вȗчићима злӣма,
Што, чим је напанут од ловачких ке́рâ,
Бјежи, ношен плијен бацајући псӣма,
Тако побјегоше испред каваље́рâ
Ти пандури бабу остављајућ' њӣма,
И колико бјежат' они брзи бӣше,
Толико нападат' ови, па и вӣшȇ.

3740 (96). У забуни оној од големе стра̀вцȇ
И од окршаја многи, срца мла́ка,
Попадаше с ко́њâ та̀дâ стрмогла̀вцȇ,
Што смијех иза̀зва у наших јуна́кâ,
И замку речену отперјаше пра̀вцȇ.
Борци, ухвативши три коња брза́ка,
На њих посадише оне миле цва́тке,
Знаш, оне што сукње имадоше кра́тке.

3741 (97). И баку су хтјели да поведу, дȁ би
Видјела како се госпођа јој свȇтӣ,
Ма то се не свидје преплашеној бȁби
Јер стрâх јој зада́ва деспот онај клȇтӣ,
Те виче и плаче; Руђеро је згр̏бӣ
(Ако не умукне казнити је прȇтӣ),
Пак је на коњица иза себе бâци,
Кликнувши весело: напријед, јȗнâци!

3742 (98). Одмах одиграјмо часну своју рȍлу,
Полѐтимо, дужност нек нам даде кри́ла. —
Ускоро стигоше ка једноме дȍлу,
Гдје је варошица без опкопа би́ла
Сред које на брегу главу диже хȍлу
Кула, гдје станује тиран срца гњи́ла.
То им је дршћући баба она рѐкла,
Која врло радо отле би утѐкла.

3743 (99). Стража, чим се они нађоше у сѐлу
Овоме, за њима спусти баријѐру;
И на другом крају улице дебѐлу
Бр̑в исприје̏чише, затворише де́ру,
А Маргѐнор тада с мргудом на чѐлу,
Праћен пандурима, стиже каваље́ру,
И објави њему, не зборећи мно̏го,
Своје наређење опако и стро̏го.

3744 (100). Марфиза, душманка препирке и џа̏кê,
А са својијема већ у договѐру,
Мјесто полемике и расправе сва̏кê
Потјера коњица право к Маргано̀ру,
А како песнице не бијаше ла̏кê,
Одлучи ударцем питање у спо̀ру:
Тако га песницом удари по шље̏му,
Да помр̀ча свијест одмах тамо ње̏му.

3745 (101). Руђер, Брадаманта изостали не́су,
Хитају да оне оружане че̏тê
Бодућ' и сијекућ' одмах се отре́су̑,
И велике су јој починили ште̏те.
Руђер, тигар сушти у највећем бе́су,
Нагрди свакога са којим се сре̏те,
И било је много јаднијех мома́ка̂
Које преполови баш преко стома́ка.

3746 (102). Брадаманта никад не бјешњаше љу̑ћê,
Удараше копљем да јој срцу ла̏кнê;
Сви се они одмах на ледину пру̑ћê
Које копље златно и чаробно та̏кнê;
Многи се у своје затворише ку̑ће,
Откуда се нико не смједе да ма̏кнê;
А многи у цркве, други пољем бје̏жê;
Само се не страше који мртви ле̏жê.

3747 (103). Тиранина, који сабљом својом гру̑ва̂
По правима јадне сиротиње пу̑кê,
Марфиза предаде баби да га чу̑ва̂,
Пошто наопако савеза му ру̑ке.
Затијем у трубу убојиту ду̑ва̂
И чим се про̏зори на њезине зву̑ке
Отворише, позва сваког да се бу̑нӣ
Противу деспота, што му права кру̑нӣ.

3748 (104). И да његов закон страховити срӯшӣ,
А усвоји онај који она да́је̂.
То када су чуле зачуђене ӯши
Огрезле у ропство сиротиње ра́је̂,
Чија крв невина почешће се пӯшӣ,
Букнуше прохтјеви што се давно та́је̂,
Јер од страха махом глупа маса слӯша̂
Баш онога, кога највише се гнӯша̂.

3749 (105). Ево зашто тако у свијѐту бӣва̂:
Један према другом немајући вје̏ре̂,
Жељу за слободом свак у себи скрӣва̂,
С њом и јед који се у срцу му бе̏ре̂,
И док о слободи и правима снӣва̂,
Допушта деспоту да му кожу де̏ре̂;
Али кад му жеља до Бога до̀спије̂,
Падају тӣрани, жбӣри и ро̀спије.

3750 (106). Сјетивши се своје про̀ша̂стости ја̏дне̂
Обрадован сваки с Марфизом се сла̂же̂,
Свак је против скота и владе му га̏дне̂,
А ви знате како пословица каже:
Када грм стољетни од олује па̏дне̂,
Сви његове гране окрѐсати тра̂же̂.
Ово нека примјер владарима бӯде̂,
Који тиранијом народима ӯде̂.

3751 (107). Сва паланка бјеше као у пламѐну
Бунтовну, јер многи коме тиран по̏бӣ
Мајку, ћерку, сестру, заручницу, жѐну.
Јурну сада к њему да му кости здро̏бӣ.
Те с цурама Руђер муку нечувѐну
Имаде спријечит' усмрћење, што̀ би
Онемогу́ћило да га казне же̏шће̂,
То јест мучећи га, к'о што рекох че̏шће̂.

3752 (108). Човјека, кога је морила охо̀ла
Коме срце брекће од велике зло̏сти,
Који кла саљуде као што би во̀ла,
Баби, којој пружи рибар један о̏сти,
Предадоше добро везана и го̀ла,
Те да, штоно ријеч, намјести му ко̏сти:
И она је њега непрестано бо̏ла,
Докле га грђаху људи они про̏сти.

3753 (109). Уланија с цурам' што са њоме би̑ше,
Добро се сјећајућ' ужасне срамо̀те̑,
Да им час освете сад на̏ступи̑ мни̑ше,
И ја́ро̑ст њихова подиже се до̀ те̑
Мјере, да не мо̀же подићи се ви̑ше̑,
Те њихна освета би пуна страхо̀те̑:
Ударале су га чи́ме год су сти̑гле,
Имали су посла зуби, нокти, и̑гле.

3754 (110). Човјек, чија сада казни се кривѝца,
Сличан је потоку киша чије во̏де
Намножи те буде од њега бујѝца,
Која ваља дрвље, сти̑јење и пло̏де,
И од којег страда бријег и равнѝца,
Али преко којег чак и дјеца хо̏де̑
Кад усахне терно мине му брзѝца,
И вали му више не могу да шко̏де̑.

3755 (111). Војску многу скупи звер под своју стре̏ху,
Силан као негда и његови пре̏ци;
Ћефови му закон себрима му бје̏ху,
Јер кротише сваког стријеле му ме̏ци,
А сад је пријеме̑т дјечијему сме̏ху,
Сада је играчка постануо дје̏ци,
Која га за̏ бра̑ду и за̏ косу те̏гле̑.
О како су међе власти му се збје̏гле!

3756 (112). Тако дакле казна, ропство и бијѐда
Сад његову грозну тиранију сме̑ни.
Руђеру се замак без отпора прѐда,
И он пусти руљу да одаје пле̑ни̑.
Уланија, којој ова мусевѐда
Годи, доби штито, што се много це̑ни̑.
Сва три она краља добише слобо̀ду,
Јер Марга̀нор ову зароби госпо̀ду.

3757 (113). Откад из седла их Брадаманта ба̑ци,
Без оружја видим владаоце о̀ве̑;
Не јашу ни коње, но их носе кра̑ци,
Уланију прате куд ићи јој го̀ве̑;
Будућ' без оружја ти витези ја̑ци̑,
Пратња им не мо̀же пратњом да се зо̀в .
Иначе би госпе, допраћене њи̑ма,
Постануле жртве законима зли̑ма.

3758 (114). Госпе које чета оружана пра̏ти̑
На гробе старчевих синова се во̏де̑,
Гдје морају живот осветнику да̏ти;
Немају ли чете, сносе друге шко̏де:
Сукње им се скрате, те им душа па̏ти̑
Што им се открију тајне њихне зго̏де.
То је непријатно, али није сти̑дно,
Јер насиљем скри̑то постало је ви̑дно.

3759 (115). Руђерова сестра и његова не́ва
У цркви заклеше скупљене сеља́ке
На нов закон, по ком и жена и дје́ва
Свакоја задоби власти врло ја́ке,
И жене посташе владарке муже́ва̑,
Тако, да све оно што другдје мужја́ке
Одликује, овдје одликује же̑нке,
Те ће мушко стрепит' и од њихне сје̑нке̑.

3760 (116). Тко се буни, да се глава њему сни̑ми̑
(Што уплаши јако скупљене тежа́ке),
И да нико овдје, ни љети ни зи̑ми,
Мушкарце коњике, ни саме пјеша́ке,
Одсад ни̑какове не смије да при̑ми̑,
Мањ ако ли склони речене јуна́ке
Да му се закуну да ће вазда же̏не
Заштитом њиховом бити покриве̏не;

3761 (117). Да ће својих жена сваку жељу си̑тну,
А не само крупну, извршити хтје̏ти;
Набављат' им накит и одећу ки̑тну,
Служити их дању, ноћу, зими,ље̏ти.
Наруше л' закона и најмању сли̑тну
Сељани, ужасној излажу се ште̏ти:
Куће ће им жртве пламена и ди̑ма
Бити, јер ће доћи скорим оне к њи̑ма.

3762 (118). И пошто помоћу добоша и лу̑пе̑
Објави се нова уредба и вла́да,
Друзи̏лу дигоше из њезине ру̑пе̑,
И јер исјечена у више кома́да̑
Бјеше, у́дове ће њезине да ску̑пе̑,
Пак је са Олиндром, који сање стра́да,
Погребоше јадну у лије̏пу ра̏ку,
Одајућ' обо́ма част и пошту сва̏ку̑.

3763 (119). Похвалиће сваки, ком је морал мио,
Зато Руђерову сестрицу и љу́бу.
На тр̂гу до храма стуб један је бӣо:
Стари закон бјеше на овоме сту́бу,
Ал' ускоро нови на њему се штӣо,
Нови што обори владавину гру́бу.
И трофеј од мача, оклопа, клобу́ка
И штита старчева сада виси ту́ка.

3764 (120). Житељству радошћу вељом опијѐну
Јоште наложише да појасом р̏ва
Обезбеде село што зацари жѐну,
Пак одоше чим су урезана сло̏ва
Законска видјеле на оном камѐну.
Уланија оста ради руха но̏ва,
Које мора одмах да прави ил' кȳпӣ,
Јер не може гола пред Карла да стȳпӣ.

3765 (121). Маргѐнор остаде у њезиној вла́сти,
Ну да не би жене од тога грому́лê
Страдале утече л', и јер поче ра́сти
Јаче против њега мрзост у гунгу́лê,
Која би га жива појела у сла́сти,
На̀гна га те скочи са високе ку́лê.
Ал' сада к цурама, које иду Кȃрлу,
И к Руђеру, који упути се Арлу.

3766 (122). Пројездивши много бр́дâ и пољáнâ,
Дојездише гдје се пут нȁ двоје дȇлӣ,
Те вароши Арлу води једна стрáна,
Друга гдје су царски чадорови бȇлӣ,
И пошто дјевојке витеза ваљáна
Изљубише, оде свако својој цȇли:
Руђер међу Мавре, оне међу Фрȁнке,
Те ми лира звуке обуставља тȁнке.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ТРИДЕСЕТ ОСМА

По уздаху твоме, мирисном вјетрѝцу,
Госпо, која читаш поезију мо̀ју,
И по мргудима на твојему лѝцу,
Погађам садању ја мисао тво̀ју:
Руђер, на љубавну да гори огњѝцу,
Не би опет милу оставио сво̀ју,
Од које на њега гледаш мало стро̏же̑,
И чудиш се како пустити га мо̏же̑.

3768 (2). Част овога ићи, куда оде, ве́за;
Без тог би ти срдња основана бѝла.
Да га зове благо Кра̏са или Кре́за,
Па да му одласку противи се вѝла,
Кад би отишао, значило б' тек је́за
Љубавна крзну га, а никако стрѝла;
Да га ишта друго удаљило, пра̏во
Имала б', и са̑м бих љутио се здра̏во.

3769 (3). Али Руђер оде зарад избављѐња
Ча̏сти своје, која блиста се у сја́ју,
И зато нијесам ја твојега мне́ња.
Па и Брадаманта у овом случа́ју,
Жељела би њему баш осрамоће́ња,
Била би му узрок ужасном бела́ју,
Посвједочила би е га мало во̏лѝ,
Да не одлазити она њега мо̏лѝ.

3770 (4). Зло би било да се то тражити др̏знӯ
Када част његова по бури се во̑за̑,
Јер онај, што љубит' истинито ср̏знӯ,
Онај, кога Љељо про̑стријелӣ скро̑за,
А не само кожу малчице му кр̏знӯ,
Не допушта да се у бѐздану сро̑за̑
Ча̏ст милога свога, јер од ча̏сти ӣшта
Имамо ли пречe? Не имамо нӣшта.

3771 (5). И зар би херојка нечасну сердáру
Могла пољубити лице оно та̑мно̑?
Да не оста вјеран своме господáру,
Честити Руђеро дјелао би сра̑мно.
Зар писат' у гријех овоме владáру,
Што се догодило у вријѐме ста̑мно?
Нијесу л' његови небројени да̑ри
Поправили што су укварили ста̑рӣ?

3772 (6). Пошто ча̑ст везује као ропска грӣвна,
Што с путање ча̏сти није га завѐла
Имала је право јунакиња дӣвна̑.
Он имаде право што витешки дјѐла,
Јѐра срамна свака освета је кӣвна̑
Која стидом каља бјелоту нам чѐла.
За љубљење биће згоде, али ча̏сти
Нестане л', у̏ блато на свагда ће па̏сти.

3773 (7). Прејездивши поље, пространо, широ̀ко,
У Арло к својему владару отѝде
Са чистом савешћу поносити со̀ко̑,
А то двоје дјева низ пољану сѝде
И право с' упути у хришћански о̀ко̑,
Гдје галски витези, као исте хрѝде,
Очекују налог царев те да зло̏ме
Душманину силу за навијек сло̏ме̑.

3774 (8). И бјеше вријеме да исламство тру̏ло
Падне и завлада свијетом хришћáнство.
Чим се у та̑бору франачкоме чу̏ло
Да Брадамантино појави се бáнство,
Свакоме се срце задовољством ду̏ло,
Свакијем овлáда од радости пјáнство;
Од Риналда цура и другијех бра̑та̑
Доби загрљаје тад около вра̑та.

3775 (9). Па још кад рекоше: с њом је и Марфи́за,
Чијено витештво цио свијет хва̑ли̑
Од Инђије даљне па све до Пари́за,
Скупише се туна велики и ма̑ли̑
Од проста војника па чак до марки́за,
Терно се од људи таласаше ва̑ли,
Јер свак жели видјет' славне цуре дви̏је,
Пошто многи борац не видје их при̏је.

3776 (10). Обје цуре ништа немадоше пре̏ча̂
Но представити се потомку Папи́на,
И Марфиза тада на кољена кле̏че
Први пут у ве́ку, по књизи Турпи́на,
И при томе Карлу Великому ре̏че
Да, штујућ' у њему узор од врли́на̂,
Клече она која никада не кле́чи̑,
И сви поимаху значај ових ре́чи̑.

3777 (11). Дјеви, што злочине плати Марганѐру,
Карло је до себе прво мјесто да̏о;
Ма да многи краљи бјеху у чадо̀ру,
Јер њено витештво штовати је зна̏о,
И докле је био с њом у разгово̀ру
Око њих се био силан свијет збра̏о,
Ал' он му одлазит' руком ће да ма̂не̂,
Задржавши туна прве само ба̂не.

3778 (12). И Марфиза рече: о ћесаре сла̂вни̑,
Ти, у коме свако побједника гле̏да̂,
Свако од сарматске залеђене ра̂вни
До пустара жарких гдје сунашце сје̏да̂;
Ти у чијем царству поре́дак је пра̂вни̑,
Ти царе по́д крстом божијега че̏да,
Ти ком круна римска сија се са чѐла,
Знај да ме је амо слава ти довѐла.

3779 (13). Искрено ћу рећи, о човјештва сла̏во,
Шта ме из далѐка у Француску тје̏ра:
То је била завист, не бјеше ми пра̏во
Што сте непобједни ти и твоја вје̏ра;
Зато крв хришћанску лих и жељех здра̏во
Да се стидом славна заврши ти е̏ра,
Ал' се деси прије неколико да́на̂
Нешто, што од мене створи ти јара́на.

3780 (14). Баш кад исках да се највише ти шкȍдӣ,
Дознадох, касније казаћу ти кȁко,
Да жена Руђера од Ризе ме рȍдӣ,
Ког је брат рођени са свијета смȁкō.
Јадна моја мајка преко мора ӧрȍдӣ,
Гдје умрије пошто зло дожи́вје свȁкō;
Чаробник ме један до седмога љȅта
Чу́ва; тад арапска зароби ме чȅта.

3781 (15). Чета ће ме као робињу да да́дē
Персискоме краљу за готове пȁре,
Који хтједе да ми дјевичност укра́дē
Кад порастох те га заклах као јȁре,
Прогнах му синове, дочепах се вла́дē,
И када ми бјеше, о свијетли цȁре,
Тек осамнест љета краљевина сȅдам
Освојих, терно их сад ка' своје глȅдāм.

3782 (16). Јер ме је завишћу слава твоја јȅла,
И ма да сам била побједама плȍдна,
Тебе побијѐдит' упорно сам хтјȅла;
Чим прилика за то ука́за се згȍдна
Ја дојездих амо охола и смјȅла,
Ал' ето дознадох да сам с тобом срȍдна;
И тако прȅтворӣ о томе сазна́нōст
Једовиту моју завист у ода́нōст.

3783 (17). У мом оцу ѝма сродника и рȍба,
Сродницу, робињу имај и у мѐни,
Јер само ћу теби служити до грȍба.
Злом судбом у твоју земљу доведѐни
Маври и моји су душма́ни, а злȍба
Каква је својствена само једној жѐни,
Управљаће с' одсад против Аграма́на,
Јер с дједа му стра́да мајка ми ваља́на.

3784 (18). Желим се покрстит', и чим сатрем вȁше
Крвнике и сломим љутог Аграма́на,
Враћам се у земље некрштене нȁше
Да крстом прекрстим свет мухамеда́нā;
И руке ће моје тада да се мȁшē
Све земље исламске помоћу мегда́на;
И све што освоје ови моји рȁти
Христу Спаситељу и Теби ћу дȁти.

3785 (19). Ништа ме у томе не може спријѐчит'.
Јер ће божја сила помоћи менѝка. —
Император, који бјеше врло рјѐчит,
У сјајној бесједи свог новог војнѝка
Похвали, велећи да ће спомен вјѐчит
Стећи, помогне л' му срушити крвнѝка.
Славећи је што се враћа својој вјȅри,
Назва је именом драге своје шћȅри.

3786 (20). Слажући се с њоме потпуно у свѐму,
Видећи је веће цркви у криѝцу,
Цар дјевојци чело, руку она њѐму
Пољуби са поштом као својем ѝцу,
И осјети радост веѝма голѐму,
Што јој се виђаше на ведру чеѝцу.
Свак хита да с њоме за здравље се пȋта̂,
И да јој лȉјепу̑ одлику чѐстȋта̂.

3787 (21). Њој се од радости обрашчићи жа̂ре̂
Ту видећи Гвȋда, Грифа, Аквила́на,
Сансѝнета, своје познанике ста̂ре̂;
Рићѝрдета видећ' и још Вивија́на
С Малегисом, који много за њу ма̂ре̂,
Јера их избави помоћу мегда́на.
Риналдо ју знајућ' из Албраке јȍште,
Према јунаштву јој пун је био пȍште̂.

3788 (22). Што жели примити вјеровање рȍдно,
Пријатно је било војводама свѝма.
Мјесто за крштење изабраше згȍдно,
Спремом окѝ тога сам се цар занѝма.
Више богослова, царској жељи схȍдно,
Првих учитеља из самога Рѝма,
Поучише дјеву у Христовој вјȅри,
Казаше јој какви хришћанству су смјȅри.

3789 (23). У присуству првих царских паладѝна̂
Сутрадан крсти се узвишена да́ма
Чинодјејствовањем бискупа Турпѝна,
Док ѝма за кума цара Карла са́ма. —
Међутим Астолфо лети са висѝна̂
У помоћ јунаку, чији разум та́ма
Скрива : сјећају се читаоци нȁши
Да Роландов Разум носи он у флȁши.

3790 (24). Са Свѐтӣм Јова́ном небројено мӣља̂
Прелетјевши опет на вис онај слѐће,
И туна му стручак чудотворна бӣља
Светитељ услужни у торбицу мѐће̂
(Чиме на побједу свете вјере цӣља̂,
Као што ћу ниже објаснити вѐће):
Треба да Сена́пу вӣда̂ очи њи́ме,
Па ће сљепила му нестанути ти́ме.

3791 (25). Сенап, Етио́па̂ вла́далац и Ну́ба̂,
Из захвалности ће људе дати њѐму
Да отме Бизерту Аграмана гру́ба.
Како ће пријѐћи пустињу голѐму,
Наоружат' људеречене до зу́ба̂,
О томе га Јован поучи у свѐму.
С Богом рекав томе великоме све́цу,
Оде да утоли за побједом же́цу.

3792 (26). Паладин инглески поступити хтје̏де
Тачно по упуству Свѐто̂га Јова́на.
На крилата коња хипо̀грифа сје̏де,
Што негда ношаше Руђера ваља́на.
И који ѝз раја на̏ земљу га свѐде
Тамо гдје се шири етиопска стра́на;
И опета на́ђе он Сенапа кра́ља
Усред престонице његових зема́ља̂.

3793 (27). Његову повратку владар се слӣјепӣ
Обрадова јако, јер се радо сје̏ћа̂
Добра, што му витез учини лӣјепӣ,
Ал' његова радост и његова сре̏ћа,
Кад Астолфо соком, што очи крӣјепӣ,
Намаза му исте, још постаде вѐћа̂.
Сенап о свијѐту добив опет ја̂ва,
Као неког бога сад га обо̀жа̂ва̂.

3794 (28). Он му је спаситељ и слава и ди́ка,
И одмах на захтјев истога јуна́ка
Преко сто тисућа даде му војни́ка̂,
И сам се понуди да противу ја́ка
Града води војску и туче крвни́ка;
Даде му додуше све сама пјеша́ка,
Јера нема ко́ња̂ земна ова зо́на,
Док имаде доста камила и сло́на̂.

3795 (29). Уочи поласка Астолфо се крȅте
Ноћу на крилашу пут оне планѝнê,
Гдје је Јужни Вјетар, чији даси штȅте
Многе путницима у пустињи чѝнê,
И са Хипогрифом пред пећину слȅте
Гдје тај вјетар спава, који пун силѝнê
Будећи се јутром духат' одмах зȁчнê.
Јован о том даде упуте му тȁчне.

3796 (30). Он, да би спасао незгода га свй̏јех,
Које ће у путу дугоме да срȅтнê,
Рекао му бјеше да понесе мй̏јех,
И на врата рупе оне да га мȅтнê.
То Астолф учини; кад из врата тй̏јех
Вјетар, првог јутра, хоћаше да лȅтнê
Да од људи прави стрве и лѐшине,
Бй̏ вјешто ухваћен од оне мјѐшинê.

3797 (31). Задобивши оно што му срце прȍсй̑,
У Нубију стиже још у истој зȍри,
И крете се с војском да Мауре кȍсй̑,
Хитајући врху на Атлазу гȍри.
За њим обй̏лата зайра се нȍсй̑,
И за целу војску зелени чадȍри.
Јер вјетар зароби, песка пуна жâра
Нема, да му шкоди сред оних пу̏стâрâ.

3798 (32). К сјеверо-западу са ордијом шȇтâ,
А кад кѝмивȃлу од Атлаза стй̏же,
Одакле се види голем дио свȇта,
На коси, која се према мору дй̏жê,
Построји редове одабраних чȇтâ,
А он се успу̏за к врху горском блй̏жê.
Човјек, чија жеља не бијаше мȃлâ,
Посматраше војску с тога кѝмивȃла.

3799 (33). Тад Астолфо Богу молити се клȅче,
И кад се јавише услишања знȃци,
Свакоме војнику заповједно рȅче
Да по један камен нй̏з планину бȃцй̑,
И чудо се тада нечувено стȅче:
Трбух, врат и глава и леђа и крȃци
Израстоше свакој каменици, штȍ су
Бацили војници низа ону кȍсу.

3800 (34). Шта то дакле бјеше? Нећу да вам крӣјêм:
Сваки камен, штоно с бријега се вр̏же,
Коњ оседлан поста са прибором свӣјем
Који се пропиње и весело р̏жê.
Дукини пјешаци, усрећени тӣјем,
Низ бријег слетјеше што могоше бр̏жê,
И те змајевите похваташе ха̏те,
Створене Господом за најљуће ра̏те.

3801 (35). И тако Астолфо за два часа тӣлâ
Близу сто хиљада окоњи пјешáкâ,
Пак оде пут оног афричкога дӣла
Гдје је престоница Аграмана јáка,
Који рат противу хришћанскијех сӣлâ
Водећ', ту остави од Ферсе јунáка
Да му земљу чува, и с њиме Бранзáра,
И још владаоца храбрих Алгазáрâ.

3802 (36). Но када по земљи свуд објави трýба
Да су пут Бизерте били већ у хȍду
Црни Етиȍпи, праћени од Нýбâ,
Страх ухвати љути речену госпȍду.
Ма да оружани бијаху до зýбâ,
Тер одмах ȕлака на лакоме брȍду
Послаше да јави краљу Аграмáну,
Којино у Арлу бијаше на стáну.

3803 (37). Видећ' овај да је земље своје врáта.
Грамзећи за туђом, разјапио шѝром.
И да тој дрскости може бити плáта
Да његово царство окују синџѝром,
Брижан одмах сазва чланове сенáта,
Који под оружјем, шљемом и панцѝром
Похиташе к њему. Поздрављајућ' клӣмâ
Главом, а овако проговара њӣма:

3804 (38). Не предвидјех поход нубискога ца̏ра.
Који ме нападе са ђаволом здрȕжно.
Кад вођ једне војске призна да се ва̏ра,
То је, сумње нема, незгодно и рȕжно,
Јер он о свем има мудро да се ста̏рâ,
Ал' ја ипак чиним признање вам тȕжно,
Увјерен да ће ми хладно расуђéње
Ваше донијети пуно извињéње.

3805 (39). Јер одиста тко би помислити мо̏го̑
Да ћу бит' нападнут од онога крáља,
Од чијега царства негарскога мно̏го
Раставља ме жарких пешчаних земáља̑,
Гдјено јужни вјетар вазда бјесни стро̏го?
Па ипак ето се на Бизерту свáља
Силена му војска и одсвуд је ско̏ли̑,
Пошто много крви по свој земљи про̏ли̑.

3806 (40). И тако сам сада у големој гро̀зи.
Карло према мени, водећи целáте
Своје, ето стоји још на ратној но̀зи,
С тог иштем савјете своје да ми дáте;
Свак од вас искрено цару свом помо̀зи,
Дајте ми поуке, ако ли је знáте.
Хоћете ли рећи: кући одмах во̀зи,
Или можда други пријѐдлог имáте? —

3807 (41). Ништа томе краљу не бијаше мр̏же̑
Него л' изустити оваке ри̏јечи,
На које се срце у свакоме тр̏же,
Те му говорити слободно при̏јечи̑.
Аграман Марсилу поглед један вр̏же,
Иштујући да ране љуте му ли̏јечи̑.
Марсил поглед одмах разумједе, тѐрно
Проговори пошто поклони се смјѐрно:

3808 (42). Ја познајем Фáму; њој у обичáју
Јест увеличати зле и добре ства̑ри;
Зато се код мене у сваком случáју
Надање са зебњом умије да спа̑ри̑;
Чујем ли о каквом великом белáју,
Што планове моје и намјере ква̑ри̑,
Ил' о срећи већој, за ме не вријѐди̑
Чувѐно: истина биће у сријѐди.

3809 (43). Злу гласу вјерујем у толико ма̏ње̑
Што вјероватноћи противи се ви̏ше̑;
Вјероват' не може ни невино ја̏ње
Чуда што се, кажу, у Африци зби̏ше,
Јер не проходи се, нит' побједа жа̏ње̑
Кроз пустињу којом вјетар огњен бри̏ше,
И гдјено је негда непобједни Ка̀мбис
Војсци својој силној ископао а̀мбис.

3810 (44). Пијѐсак и вјетри ту су тако врýћи.
Да од њих умире све што има жи́ће.
Дивља која чета могла је и у́ћи
У земљу, па чинит' и крвопроли́ће;
Бранзар, који с њоме мораде се ту́ћи,
Мислим увелѝча цијело ти зби́ће,
Те да одговорност умали, буду́ћи
Он ти одговара за свакоје зли́ће.

3811 (45). Што више размишљам душа ми је ти̑шâ.
Ја не знам да има Нубија јуна́кâ;
Има ли их, онда зâр су као ки̑ша
На Бизерту пали озгор из обла́кâ,
Што је учинила сила нека ви̑шâ,
Јера кроз пустињу не има сока́ка,
А у таку глупост и тàкова чу̏да
Може вјеровати само једна лу̏да.

3812 (46). Макар да је чврста државе ти грâђа.
Ја ипак допуштам да има тријѐбê
Послати онамо неколико лâђâ,
И нападач, који чуо је за тѐбê
Да си овдје усред ратова и свâђâ,
Мислећ' е се враћаш, хоће да загрѐбê,
Јер осуство твоје, господару ми̑лӣ,
Даде му дрскости да се тако си̑лӣ.

3813 (47). Тако и никако друкчије не чѝни.
И остани овдје када паладѝна
Роланда не има Карло у близѝни,
Кад му други вође само пију ви́на,
Тер остају духом својим у низѝни,
И када побједа пружа ти перчи́на,
Који нек ти рука сад у̀хватӣ смје̏ла, —
Иначе ће ти се окренути ће̏ла. —

3814 (48). Ућу́та. Собрино познао је ла̏ко
Куда тај пријѐдлог може да одвѐдê.
То исто мишљаше по готову сва̏ко
Од оне господе која туна сјѐдê:
Шпанац удешава ствар цијелу ка̏ко
У његову корист понајвише грѐдê.
Зато Собрин рече: да дам савјет, а̏ко
И моји савјети још нешто врцјѐдê.

3815 (49). Краљу! Када жељех одржање ми́ра
Да сам се варао камо лепе срȇћȇ!
Савјет мој те онда канда мало ди́ра,
Јера не послуша мене старца, вȅће
Дрског Родомо́на и младог Алци́ра,
Који се у ствари незнане му плȅћȇ.
Сад, кад ти је душа с тога тако бо́на,
Да ми је видјети овдје Родомо́на!

3816 (50). Најратоборнији међу нама бјȅше,
Карла хтједе разбит' као комад стѐкла,
Вељаше његове ноге ће да спјȅшȇ
За тобом свукуда, чак и нѐ дно пѐкла,
А сада беспо̀слен трбушину чȅшȇ,
Сад, када се теби побједа измѐкла,
А ја, ком он онда рече: плаха Јȅво, —
Ја који прорекох, уз тебе сам ȅво!

3817 (51). И докле ми гође беле зо̏ре сви̑ћу̑.
У пркос терету многих мојих љȇта̑,
Са мачем у руци близу тебе би̑ћу,
Јер старац је готов на мегдан да шȇта̑
Свакоме хришћанском паладину ти̑ћу,
Која моја вјерност многијема смȇта̑,
Што, ма да заслуге њихове су ма̑лȇ,
Бољим се витештвом од мојега хва̑лȇ.

3818 (52). Ја подсјећам на то те да видиш ја̏сно
Да што прије рекох и што сад ћу рѐћи
Бијаше и биће искрено и ча̏сно.
Да не би морао Францима подлѐћи,
Враћај се к Африци докле није ка̏сно,
Јер ко жели туђе освојит' ил' стѐћи
Док сам своје може изгубити ла̏сно,
Онај с опроштењем дјела магарѐћи.

3819 (53). Голѐма се брига на душу ми сва́ља,
Да послушаш мене јако ми се хи́ти̑.
Кретосмо се с тобом триест и два кра́ља,
Од којих трѐћини ваљало је мри́ти
Од мача, стријеле, копља, па и ма́ља:
Прорачунај сада да л' си у доби́ти!
Пошто сада јуре ни̑з брдо ти ко̏ла,
Још мало па неће бити нас ни по̏ла.

3820 (54). Срећа је што Карлу нестаде Ролáна.
Иначе не би нас ни толико би́ло.
Ипак у њега је других великáнâ,
Које с правом зове десно своје кри́ло;
Нарочито има Риналда ваљáна,
Који не уступа Роланду заци́ло,
И чијено племе даје доста бáнâ,
Којијема срце канда није гњи́ло.

3821 (55). Карло има даље храброг Брандимáра.
Што нас кошта много и крви и трȍшка.
Љубав је између Карлових сердáрâ,
Владају се вазда као браћа слȍшкâ,
Док је свађа измеђ' твојијех главáрâ,
Јер један с другим се непрестано кȍшкâ.
Још узми, Роланда нема веће дáвно,
Па ипак је лице постало нам тáвно.

3822 (56). Досада губисмо, а одсада, стрâ ме.
Мораће се Маври и више да сти́дê,
Јер докле се Франци све силније мâмê,
Мандрикар погибе, Градас нам оти́де;
Одласком својијем такође те срâмê
Марфиза, Родомон, двије наше хри́дê.
Много б' учинио Францима вр̏једа
Овај, да послуха има што ȉједа.

3823 (57). Ти се сад не уздаш у нове дошљáке.
Јер сву ти је војску већ флота снијѐла.
Док удес одводи прве нам јунáке,
Док тисуће наших обара стријѐла.
Карлу срећа множи војене првáке,
Јер четири, то је истина цијѐла,
Нова борца доби, што су као вȁтра,
И каквијех нема до дàлекôг Бȁтра.

3824 (58). Туна разумијем Дивљега Гвидóна,
Грифа, Сансòнета и још Аквилáна.
Да л' познајеш хрáбрôст овијех барóнâ,
Ових витезóвâ без икаквих мáнâ?
Још добија много нових легиóнâ
Карло, што хришћанство шаље са свих стрáнâ
Пријатељем пуни Францију Еврóпа,
Док је твоја земља пуна Етиóпâ.

3825 (59). Сваког днȅва наше фаланге су тȁњê,
Губисмо кад више бијаше нас пȍлôм,
А шта ли ће бити сад кад нас је мȁњê?
Нећеш ли се овом користити шкȍлôм?
Карл истом ће сада побједе да жȁњê
Здружен с Германијом и Англијом хȍлôм.
Рат ако продужиш губитак живòта
Војску твоју чека, а тебе срамòта.

3826 (60). Војску изгубићеш овдје, а на дòму
Државу и круну, господство и слȁву.
Зато кући хајде, а огњену грòму
Карлу уклони се, поклони се лȁву.
Марсила оставит' у овоме слòму
Ти не смијеш ако душу имаш прȁву.
Том има помоћи: уговор о мѝру
Треба да користи и том кавалѝру.

3827 (61). Ал' ако не можеш, јера бол те слâмâ.
Ти, увријеђени, искат' опроштéња;
Ако те привлачи побједина мâма,
Тер и сада Карлу желиш уништéња,
Онда бар удеси да не буде срâма,
А то може бити, имај увјерéња:
Одрéди витешку снâгу коју млȁђȗ
Да мачем одлучи љуту ову свȁђу.

3828 (62). Руђера предлажем за то дјело слâвнō,
Који се ни једног Француза не бòјӣ,
Који, што је свуда познато и јâвно,
С Роландом у снази подједнако стòјӣ.
Грухну л' обје војске на то поље рâвнô,
У тој збрци сваки као један брòјӣ,
Па дакле и Руђер; зато на мегдáну
Тек ћеш оцијèнит' мишку му ваљáну.

3829 (63). На такав се двобој што прије одлýчи.
Махни се ратнога опасног инáта:
У Руђера, знȁди, налазе се кљýчи,
Који ће ти славе отворити врáта.
Зато цару Карлу још данас порýчи
Да изабере једног борца од занáта,
А и ти једнога од своје ћеш стрáнê,
Па за обје војске нек деле мегдáне.

3830 (64). И наравно с њиме тако се погòди
Побеђена страна да плаћа трибу́та.
То ће се допасти хришћанској госпòди,
Ако се не варам ја овога пу́та.
Не бој се ничега, срце ослобòди,
Руђерова мишка довољно је кру́та.
Да противу њега пошљу Марса бȍга,
Побијѐдио би противника тȍга. —

3831 (65). Собринове речи учинише тȅрно
Краљ приједлог прими. Послаше гласни́ка
Карлу, који му се поклонио смјȅрно,
Пак му је поруку маварских војни́ка̑
И Аграманову саопћио вјȅрно.
Цар на то пристаде, и његова ди́ка
Риналдо, послије Роланда му пр̑ви̑,
Њим изабран бјеше да пàлоша скр̑ви̑.

3832 (66). И тако предстоји да двоје јуна́ка̑
Првијех сада се витешки пȍбије̑.
Наравно, радост је била врло ја́ка
Због ове погодбе у војске ȍбије̑,
Јер воља за ратом поста веће мла́ка
У сваког и сватко жу́дје да дȍбије̑
Мира и одмора, и, пресит херо́јства,
Желио је само среће и споко́јства.

3833 (67). Од радости срце Риналду сред гру́ди̑.
Допустите израз, као лудо кȁска̑;
Јер њему бијаше вèома по ћу́ди
Што му цар избором и одликом лȁска̑;
С Руђером се сразит' он одавно жу́ди̑,
Нит' му стра̑х у̀љева̑ вјера ова пȁска̑;
На њега не гледа као на парња́ка,
Ма да је убио Татара дивља́ка.

3834 (68). Друкчије је било код Руђера тȃмо.
Коме у осталом бијаше и ми̏ло
Што му частан терет на витешко рȃмо
Владар натовари; и њему се би̏ло
И сада, господо, као вазда, сȃмо
Кад му не би срце тајне јаде кри̏ло!
Ах судба је била према њему пре́ка:
Није л' Брадаманта Риналдова се́ка?

3835 (69). Од његова јада нема муке жѐшћê,
Јера Брадаманта једнако му пйшê,
И на обећање подсјећа га чѐшћê,
А кашто и љутњом против њега дйшê.
С њом се као крвник у животу срѐшће,
Руке му брата јој живота ли лйшê.
Због оклијѐвâња већ и сад је гњêвна:
Шта ће бити гасне л' брату зрака днêвнâ?

3836 (70). Ма да јади ови грозе да га слȍмê,
Бољку своју крије, уста њему мýчê;
Нашавши се јадник у белају злȍмê,
Не зна како да се из њега извýчê.
Када хабер стиже до жалосне мȍмê,
Она косе чупа, у прси се тýчê,
Бело лице грди, на судбу се сȑдû,
И да је Руђеро слаботиња твȑдû.

3837 (71). На лицу је њену разговетно чйтка
Не само несрећа него и очáјнôст,
Јер ма како да се сврши ова бйтка,
Звезда среће њене изгубиће сјáјнôст.
Да погине Руђер, њен украс и кйтка,
Ах на ту ни мислит' не смије случáјнôст;
Погине ли брат јој, онда осим срѐћê
Отачаства губи јоште нешто вѐћê.

3838 (72). То још веће нешто шта ли бити мȍжê?
Та како би могла братова убúцу
Назвати супругом, милостиви Бȍже,
Без јада у срцу и стида на лúцу?
Од укора царског има л' ишта стрȍжê,
Јер тад би се цару замјерила стрúцу?
Сродници би били спремни да се слȍжê
Против ње, и презру ову љубичúцу.

3839 (73). Ал' тад она што јој невиђена слéдû,
Хранитељ анђео и спаситељ прâвû
Њезин, када год се налази у бéди,
Чаробница мудра Мелѝса се јâви,
И рече јој своје здрављице да штéдû,
Видећи какво је очајање дâвû,
И обѐћа тврдњом поштене рйјечи
Зла сљества двобоја да ће да спрйјечû.

3840 (74). Двојице бораца међутијем спрȅма
Већ се чини ради витешког мегдáна.
Риналдо је позван на двобој, и прȅма
Том оружје бира изазвана стрáна;
Ну како му рука коњскога се ђȅма
Не дотȁче јоште од онијех дáнâ
Кад Бајарда згуби, бориће се с нȍгӯ
Брадвом и нȍжинôм по правилу стрȍгу.

3841 (75). Страх од Ђализарде срце брату тȁче.
Те, није л' случајно, можда Малегѝсу
Попусти, из борбе искључивши мȁче.
О том не говори Турпино у спѝсу,
С тог истина о том мени се измȁче;
Такве ствари важне у осталом нѝсу.
Већ ȕвелике се двобој ено спрêмâ
Стародревном Арлу баш испод бȅдêмâ.

3842 (76). Чим се појавила била она зȍра
Чијега ће дана бит' овога скȍба,
И птичијом пјесмом пропјевала гȍра.
Уреднѝци борбе у исто се дȍба
Јавише носећи справе од чадȍра,
И боришту оном на краја су ȍба
По чȁдор побили за наше сердáре,
А до чȁдорôвâ и свете олтáре.

3843 (77). Није затим дуго постајало врѝме.
А маварска војска пȍ пољу се рêђâ
Да ову свечаност увелѝчâ тѝме.
И Аграман језди, муж мркијех вјêђâ,
Бег Руђеро јаше упоредо с њѝме,
Нити то Марсила охолога врêђâ,
Којино се прими да му служи мјȅсто
Ађутȁнта. За њим иде прȁтњê рȅсто.

3844 (78). Марсил Хекторова носи му клобýка.
Којино задоби он од Мандрикáра,
Кад му ȍвог уби у двобоју рýка;
Остало оружје рукама главáрâ,
Одређених краљем за тај пос'о тýка.
Носи се, оружје које кити шáра
Драгога камења те се тако сѝјâ,
Да људским очима гледати га прѝјâ.

3845 (79). Са висине своје бедевије вра́нê,
Под украсом царске своје дијаде́мê,
Појави се Карло с друге оне стра́нê
С Риналдом и свитом, а у исто вре́ме
Из опкопа својих вȍјске му ваља́не,
Ступише на пȍље сред тишине не́мê.
Шљем Риналдов носи (шљем краља Мамбри́на)
Рука Огијера, данског палади́на.

3846 (80). А руке Наимса и бретањског кра́ља
Ношаху његове обје брадве бȍјнê.
Војска, сакупљена из многих зема́љâ,
Према Мавром стави с' у редове стрȍјне.
Измеђ' обје војске прилична је да́ља,
Не постоје тачке никакове спȍјне:
Сјем бораца тко би стао на то пȍље
Осуђен би био да се мачем кȍљê.

3847 (81). Чим избор оружја Риналдова бје̏ше
Руђером учињен, са обијех стра́нâ
Поп један и хоџа к олтарима спје̏шê;
Хоџа у рукама носи Алкора́на,
Поп Еванђелије, — књиге које тје̏шê;
Хоџа собом води краља Аграма́на,
Поп Карла Великог, хришћанскога кра́ља,
Нашљедника славних римскијех зема́љâ.

3848 (82). Рече Карло стигав хришћанском олта́ру:
Боже, што претр́пје грозно искуше́ње
На крсту разапет у светоме за́ру,
Што умрије да нам спремиш откупље́ње;
Дјево чиста, која небеском влада́ру
Собом даде земско ти овапуће́ње,
Нит' изгуби зато дјевична цви̏јета.
Кунем вам се срећом од оба сви̏јета;

3849 (83). Лажем ли нек ђаво носи душу мȍју.
Тијело нек умре још овога са̂та;
Кунем се за себе и за дјецу свȍју,
И за дјецу својих љубљенијех бра̂та̂,
Да ћу, ако падне Риналдо у бȍју,
Давати годишње дваест товар' зла̂та
Аграману или онијема штȍ ће
За њим дȍђ', и мир се закључити хȍћê.

3850 (84). Кунем се да ништа не може да спрѐчӣ
Извршење вјере задане поштѐнê:
Ако не одржим часне своје рѐчи
Нека гњȅв божији и пресвете жѐнê
Са мном и дјецу ми као црве згњѐчӣ,
Ал' више никога, само њих и мѐнê,
Јер народ је невин. — Стајаху му пр̏сти
Тад на Јеванђељу. Затим руке скр̏стӣ.

3851 (85). То чувши Аграман са Карлом се кр̏ете,
И када стигоше к олтару ислáма,
Закле се, Францима не чинити штȅтê,
Ако му Руђера гробна скрије тáма;
У Африку водит' убојите чȅте,
Не војштити против Исусова хрáма,
И данак плаћати, све онако кȁко
Закле се и Карло, што зна веће свȁко.

3852 (86). И додаде руку држећ' на Корáну:
Клетве своје никад погазити нéћу,
Боже и Пророче; прескочим ли брáну
Вјере, одмастите моме кривоклéћу,
Спустите на мене десницу ваљáну
Те живота мога угасите свéћу. —
Чим на душу своју клетву ону згр̏те,
И један и други к својима се вр̏те.

3853 (87). Затим се заклеше оба она бóрца:
Руђеро: ако се кривдом Аграмáна
Бој поквари, идем из његова двóрца
Карлу. — А Риналдо: свршетак мегдáна
Спријечи ли Карло, ја, тако ми Твóрца,
Који цара служих до овијех дáнâ,
Крвником његовим хоћу да се прȁвӣм,
И Аграмана ћу да служим и слȁвӣм. —

3854 (88). Кад је најпослије све било у рéду,
Свак на своје мјесто чекајући стȁде
С витештвом у срцу, с муњом у поглéду.
А када им труба знак за борбу дȁде,
Што ће донијети славу или бéду,
Јуначине, боју јуначкоме рȁде,
Поносно се један ка другоме блӣжê
И — ено удар се за ударом нӣжê.

3855 (89). Њихове јачине и њихне вјештѝнê
На свијѐту нема; чуда су голѐма,
Која пред Маврима и Францима чѝнê;
Ал' ипак изгледа по готову свјѐма
Да Руђеро бије са мање силѝнê,
Док Риналдо груха рукама објѐма:
Руђеро се страши усмртити бра̏та
Драгина, језа га одо̀ тога хва̏тâ.

3856 (90). Ни сам управ не зна шта чинити тре̏бâ,
Ипак мили су му и рођени дâни,
Јер крај Брадаманте не требује не̏ба,
Зато не напада но само се брâнй.
Руменога винца и белога хље̏ба
Да повечерамо док се бију бâни;
Затим ћемо спати, а ујутру да̏ти
Наставак, ако га милујете зна̏ти.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО **ЛОДОВИКО АРИОСТО**

ПРЕПЈЕВАО **ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ**

ПЈЕСМА ТРИДЕСЕТ ДЕВЕТА

Двоје се бораца, рекосмо, у лу́гу
Под Арлом поносним при борењу зно̀ј̑и.
Опјеват' не мо̀гу Руђерову ту́гу,
Јер од двије смрти једна му предсто̀ј̑и:
Ил' гине ил' губи милу своју дру́гу
Брата јој убије л', а тога се бо̀ј̑и
Више, много више него саме смр̏ти,
Јер њену би мржњу морао да пр̏т̑и.

3858 (2). Мислећи на љубав љубљеног чѐда,
Себе од ударца смртоносна кри̏је̂,
А кад и удари противника, глѐда̂
Куда, нити удар смртан бити сми̏је̂;
Овај, немајући од чега да прѐда̂,
И жељан побједе, душмански га би̏је̂.
Избјећ' ударце му не бијаше ла̏ко̂ст,
Јер шаљу их снага, вјештина и па̏ко̂ст.

3859 (3). Мавре, што гледају хришћанскога ла̏ва,
Према коме Руђер чињаше се ја̏ње,
Попада срамота, обузимље стра̏ва.
Аграман што жеље побједу да жа̏ње̂,
Видећ' е ће му се помрачити сла̏ва,
Од њих упрепашћен не бијаше ма̏ње̂.
Старога Собрина и грди и ку̏д̑и,
Кајући се што је слијѐдио лу̏ди.

3860 (4). Међутим Мелиса, чаробница, штȍ би
Надмáшити могла свакојега врáча,
Помоћу мађије мушко лице дȍбӣ:
На алгирског поста налик освајáча,
Који многе туђе круне веће здрȍбӣ;
Налик на париског оног нападáча,
Што песницом куће и кровове згњȅчи,
Баш на Родомона налик, једном рȅчи.

3861 (5). По штиту, оружју, глáсу и по свȅму
Слична му, јашући ђавола до крáља
Дојури, и громко проговори њȅму:
Повјерив одбрану нашијехземáљâ
Руђеру, грȉјешку учини голȅму,
Страшну одговорност на себе навáља:
Тог младића снага сувише је мâлâ
Против једног измеђ' најјачијех Гâлâ.

3862 (6). Обу̏стави борбу, а ја примам нá се
Гријех и проклество што се вјера слȍмӣ,
Само да се Ислам од пропасти спáсê.
Исучите маче, не будите трȍми,
Разлупајте Франком главе као ћáсе,
Иначе ће ваши опустјети дȍми. —
Аграман, потресен ријечима тȉјем,
Згази вјеру дану боговима свӣјем.

3863 (7). Хабри га присуство краља Родомóна,
За којега знаде да му више врéдӣ
Од једног цијела бојног легиóна;
Што заклетву гази на то сад не глéдӣ.
Опкољен од својих кнéзâ и барóнâ,
Убојито копље зграбивши по сре́ди,
Подвикну: напријед! У ломљави нȅста
Лажног Родомона, јер мађија прȅста.

3864 (8). За дјела која ће сада да се дȅсê
Похвалимо мудру чаробницу жȅну.
Стадоше падати по читаве љȅсе
Гâла и Мавара у једноме трȅну.
Оба славна борца она видећ' ȅ се
Заподену кавга, а ријеч поштȅну
Згажену, престаше, дарнути у живац,
Бит' се, док не виде тко је томе крѝвац.

3865 (9). Један другом тврду зададоше бе̑су
Не мије̏шати се у ове мегда́не,
Казнит' издајника ма ко био, те̑ су
Посматрали борбу крваву са стра́не̑,
Гледали бораца страховиту смје̑су
Што подижу мачe, копља, буздова́не,
И један другога хватају за гр́шу,
И гину витешки у томе окр́шу.

3866 (10). Готово бјеснoћа спопада ти ке̑ра
Ког у ло̀ву држиш јоште на синџи́ру
Кадано је веће угледао зве̑ра,
Јер тад отима се, не жели у ми́ру
Остат' и чекати, јури му се, је̑ра
Вуче њега нагон: тако у панци́ру
Нестрпљива бјеше Брадаманта дје́ва
И Марфиза дотле, и око им се́ва.

3867 (11). Ма да им се срца у грудима је̑же̑.
Скрштенијех руку дотле цуре го̑рде̑
Стајаху, јер вјера задана их ве̑же̑;
Ал' сад када своје африканске хо̑рде
Напујда на Франке вјероломни кне̑же.
Оне потегоше бритке, своје ђорде,
Јер уговор, обруч, којино их сте̑же̑,
Пуче, те слободне од сваке су ко̑рде̑.

3868 (12). Да искале срца разјарена ја̏ру
И мачем и копљем боду и сије̏ку̑,
Грозећи пропашћу Аграману ца̏ру;
Куд пролазе крви пуштају рије̏ку,
Читаве редове мавританске та̏ру̑, —
Не бијаху тако грозне у вије̏ку.
Чаробно је копље Брадаманте мо̏ме̑
Много нашкодило душманину зло̏ме.

3869 (13). Једна другој близу противнике кла̏ше.
Те могаху једна другој да свједо̀че̑,
Како сад из срца, из животне ча̏ше̑,
Врелу крвцу својим злотворима то̀че̑.
Затијем се цуре раставише на̏ше;
Куд бу̏ра их носи иду да се бо̀че̑.
Гње̑вом и осветом силно занесѐне,
Разним путовима одјурише жѐне.

3870 (14). Два потока видим који са планѝнê,
Силно набујавши од велике кȉшê,
Разне штете разним путевима чѝнê,
И утркују се тко ће од њих вȉшê
Усјева са њива, дрвља са висѝнê,
Колиба и кућа и стаја да збрȉшê:
На њих сила двију дјевојака лѝчȋ; —
Царе Карло, с правом њима се подѝчи!

3871 (15). Уз тријесак јасни трубиногa звȗка
Гледа цар да Мавре јуришом ожѐжê.
Аграмана стаје нечувених мȗкâ
Спречити да чете његове не бјѐжê,
И залуду тражи Родомона вȗка,
Прескачући рпе лешева што лѐжê.
Свиснути од јада и јáрости хтје̏де,
Јер не зна куда се борац ȍвȋ дје̏де.

3872 (16). Њега ради (мисли) погази се вјѐра,
А сада га нема, са мегдана бје̏гâ, —
И краљу се чини као да се тје̏рâ
Од Алгирца с њиме страховита ше̏га.
И Собрина нема: повући се смје̏рâ,
Пошто дане речи раскиде се сте̏га.
Њега су жалосне притиснуле мȋсли,
Јер у вјероломне Аграмана чȋслȋ.

3873 (17). С тог оде у Арло Мàрсило такóђе,
И од кривоклества осјећаше јéзу.
Сам Аграман оста с војском својом вóђе
Према Франку, Скоту, Нијемцу, Инглéзу.
Час одсудан Карло видећи е дóђе,
Командује мудро, вазда на опрéзу.
Сјáјê му с' у војсци паладини рóђе
Као дијаманти на злаћену вéзу.

3874 (18). Сјем царско-француских ових паладѝнâ,
Видим Гвида борца и кавалијѐра,
Кога сматрам као киту од врлѝнâ;.
Видим још синове и Оливијѐра
Како шаљу Мавре путем недођѝна;
Видим смрт у друштву њена косијѐра,
И, потресен тиме с пете до перчѝна,
Обраћам Астолфу стихове из пѐра.

3875 (19). Рекох да је мо̀ћу Свѐто̑га Јова́на,
Кроз ону пустињу путујући, бѝо
Сачуван од сваког јада и зија́на,
И да је Бизерту опсједнути хтѝо,
И да дијелити са њиме мегда́на
(Да ли рекох и то, ил' сам само снѝо?)
Хоћаше Буцѝфа̑р, владар Алгаза́ра̑,
Помогнут ордијом силнога Бранза́ра.

3876 (20). Да би во̑јсци својој попунио ру̏пе,
Аграман Африку већ двапута пра̑зни,
Зато они сада чак и жене ку̏пе̑, —
Бар тако причају љетописи ра̑знѝ,
Да би појачали слабе своје тру̏пе,
И сачували се од божије ка̑зни.
Према томе су́ди какве су им во̑јске,
И да л' одлучности имају хѐро̑јске̑.

3877 (21). Видјећеш из овог њихову нату́ру:
Чим се с Астолфовом оне сукȍбише,
Што се пред Бизертом десило, по ту́ру
Веȍма примјерну лекцију дȍбише;
Знајућ' Астолфове чете процеду́ру
Ратну, Алгираца много зарȍбише,
Нарочито међу њима Буцифа́ра,
А да не утече у град и Бранза́ра.

3878 (22). Бранзар много жали тога каваље́ра,
Јер бедеме треба оправити гра̑да
Тако, да је свака немогућа де́ра,
А Буцифар оним наукама вла̑да̑,
Без којијех нема добра пионе́ра.
Усљед ове бриге и овијех ја̑да̑
Бранзару је глава препуна химе́ра̑,
При чему наравно и душа му стра̑да̑.

3879 (23). Најзад на ум паде томе Африка́нцу
Да он у тамници Дудона јуна́ка,
Штоно бјеше синак Огијеру Да́нцу,
И кога Родомон негда код Мона́ка
Зароби, још држи ка' роба на ла́нцу,
Пак он војсковођи нубиских дивља́ка̑,
Дознавши Астолфо да је овај бѝо,
Одмах је размјену предложити хтѝо.

3880 (24). Астолф, који много поштује Дудóна
Лично, а и ради оца му владáра,
У размјену прими овога барóна
За заробљенога краља Буцифáра.
И, јер му вриједи цела легиóна,
Није мог'о бољег учинит' пазáра.
Љубећи Астолфа као свога Хрѝста.
Дȕдо помагат' му драговољно прѝста.

3881 (25). Астолф, имајући и сувише љӳдӣ
Да спјева за душу Бранзаровој чȅти,
Што бјеше скољена у Бизерти тӳди.
Светога Јована ријѐчӣ се сјȅтӣ,
Којино Францију избавити жӳдӣ,
Па нáђе начина да Мауре штȅтӣ:
Од најбољих људи он у својој трȕпи
Војску за Францију уреди и скȕпӣ.

3882 (26). Дивите се сада нечувену чȕду.
Видите шта може вјера чиста, јéдра.
Када нам задахне земску ову грȕду,
Јер тада божија десница је штéдра;
Нит' гледајте на ме ка' на неку лȕду
Кад кажем да лишће од мирте и кéдра,
Од маслине, лавра, лимуна и пȃлмȇ
Помòже противу Ислама и чȃлмȇ.

3883 (27). Да би мог'о Мавре код Арла да скȕчӣ,
То лишће протури кроза чудне мéне
Кад он прегрштима у море га срȕчи.
Јера тада лишћа жилице и вéне
Постадоше грȇде, и онда се слȕчи
Да лист сваки поста брȏд велике цéнȇ.
Све се то догоди у једноме трѐну, —
С тог рекох див'те се чуду нечувѐну.

3884 (28). Доживјеће дакле страховите чȁсе
Близу Арла војска Аграмана скȍта,
Јер убојне лађе свакојаке клȁсȇ,
Управо цијела опремљена флȍта,
Прекрилише мору те водене мȁсе,
А колико лйстȃ толика им свȍта.
Астолфо морнаре вјеште за те лȃђе
У блиској Сардинској одмах ће да нȃђȇ.

3885 (29). Свег има што треба: једрила, веса́ла̂,
Веома вјештијех крмара на кр́ми,
Тридесет хиљада оштријех оца́ла̂,
Мислим витезо́ва̂ ка' је̂ле и гр́ми,
И чим Дудо доби мјесто адмира́ла
Ка Француји флота хоћаше да стр́ми̂,
Ал' баш тада дође нека лађа ра̏тна,
На којој робови господа су зна̏тна.

3886 (30). Да представим лађу, ненаднога го̏ста:
На њој су робови онога дивља́ка
Родомона краља с познатога мо̏ста;
Видим Роландова мед њима шура́ка
Олѝвјера, судбом намучена до̏ста;
Видим Брандимара, врлога јуна́ка,
Јерусалимскога Сансо̀нета кра́ља,
И другу господу из разних зема́ља̂.

3887 (31). Пуна их је била галија цијѐла,
Сви бјеху везани везама синџи́ра.
Бу̏ра бјеше амо бро̑д овај снијѐла
Бура, што к истоку од запада сви́ра.
Тер амо долетје он као стријѐла,
Мјесто к пристаништу вароши Алги́ра.
Вођ лађе нѐ знаде да га зла звијѐзда
Сред непријатељског убаци гнијѐзда.

3888 (32). Од Астолфовијех не зна да је џи̑на̂
Био већ опсједнут афрички бри̏јег.
Страх ухвати тога мајчинога си̑на
Када спази царски на лађама сти̏јег,
То јест, лавопарда и белога кри̑на,
И прва мисао бијаше му: би̏јег.
Бјеше као човјек што на љуте зми̏је
На̀гази̑, па бјегством куша да се скри̏је̂.

3889 (33). Али флота, њега сапевши у хо̀ду,
У пристаниште ће лађу да му згу̑ра̂.
И тако Астолфо сву ону госпо̀ду
(Међу њима бјеше и Роландов шу̑ра)
Ослободи, која бијаху на бро̀ду,
Па са њих окове и синџире сту̑ра̂,
А вођа од лађе, незванога го̏ста,
За казну постави за веслара про̏ста.

3890 (34). Много се радују ослобођени́ци,
Спаситеља грле рукама објѐма,
И, како су били изврсни војни́ци,
Свијетло оружје раздаде се свјѐма,
Пак окријѐпили да би се јадни́ци
Гозба им се одмах учини голѐма;
Пи́ло се, пјевало, веселило лу̑до,
А с флотом одлазак свој о̏дложи̑ Ду̑до.

3891 (35). То је и требало, јер од ових љу́ди̑
Дознао је што шта о грозноме кла́њу,
Које крвцу пушта хришћанству из гру́ди̑,
Обавештен био о садашњем ста́њу.
Докле пијућ' они бесјеђаху ту́ди,
И он извјештаје узимаше к зна́њу,
Чу се из далѐка грозна ларма нѐка̂
И лупа и псовка и оружја зве̏ка.

3892 (36). Астолф и господа на јуначке но̏ге
Скочише, а затим на коње ваља́не,
И, питајућ' шта је, погледе су стро̏ге
И ход упутили правцем оне стра́не̂
Гдје је вика била, гдје војнике мно̏ге̂
Видјеше да дижу мачe, буздова́не
На цина некаква чупава и го̀ла,
Чију кожу заман стријела је бо̀ла.

3893 (37). Ди̏в тај личио је на па̀клена кра́ља,
На челу му бјеху од бјеснила му̑ри,
Око њега бјеше близина и да́ља
Лѐшом покривена, јер војнике ју̑ри̑
Ударцима свога дебелога ма́ља,
И свак се умаћи сму̑шени̑ку жу̑ри̑.
Стравично је било тучу ову гла̂ти,
Јер стотину људи већ тојагом смла̂ти.

3894 (38). Дудон и Астолфо поред Брандима́ра
И Оливијѐра дотрчаше, да̑ би
Савладали тога бесног зулумћа́ра,
Према ком остали војници су сла̏би,
Када цура нека дичнога сердáра
Брандимара рукам' око врата згра̏би̑
(На коњу ненадно тамо она па̏де)
Па га пољупцима обасипат' ста̏де.

3895 (39). Чи́ме ли се такве удостоји пла́те̑?
Ви познасте, мислим, веће Флердели́зу,
Јер о њојзи причу пред собом има́те:
Да од јада до́ђе до лудила бли́зу
Кад Родомон драгог зароби јој, зна́те;
Не̏во̑ља̑ читаву претрпјевши ни́зу,
Појурила бјеше к вароши Алги́ру,
Гдје мишљаше драган још је на синџи́ру.

3896 (40). Ал' и ово треба још да разуме́те:
У Марсељу срела Барди́на је, слу́гу
Краља Монодана, прије морске ше́те̑,
Што Брандимарова хода тражи пру́гу
(Томе Моноди́ну Брандимар је де́те),
Ма је не налази на голему ту́гу.
У Францују до́ђе, јер и̏маде ви̏јест
Е он тамо стиже прошав кроза Три̏јест.

3897 (41). Други су о томе пјева̀није пје̏ли
Како је украо сина Монода́ну,
Да би ћеф освете утолио вре̏ли̑,
Па продао кнезу некаквом Силва́ну.
Познаде га цура како су се сре̏ли,
И све што је знала о своме јара́ну
Испричала му је, и казала да̏ је
У Африци сада заробљени зма̏је.

3898 (42). Кад у Алгир они допловише ску̏па
Не нађоше њега, али веће ту́на
Чу се од Бизерте оружија лу̏па,
Чу се да цурина милога бару́на
Међу своје броји Астолфова тру̏па,
Те тамо појурит' и̏маше рачу́на.
Глас овај бијаше тада јоште прѐран,
Али га на̏слу̑ти случај, врашки дѐран.

3899 (43). И тако једва га нађе Флердели́за,
И радости њеној не бијаше кра̏ја,
И пламен љубавни по лицу је ли́за
Када је опета загрлила зма̏ја,
Који пољубац јој за пољупцем ни́за,
И љубљење ово веће дуго тра̏ја,
И ко зна докле би, кад од палади́на
Би прими̏јећено присуство Барди́на.

3900 (44). И таман је хтио загрлити слу́гу,
Који га одгаји код оног Силва́на,
Када их раздвоји руља што по лу́гу
Бјежаше од грозна ди́ва грубија́на,
Који витла тешком тојагом у кру́гу.
Зачуђена цура за руку јара́на
Повуче и рече: ух ка̀кову ру́гу
Доживје сиромах! Ено вам Рола́на! —

3901 (45). Астолфо, чим поглед на Роланда ба̑ци,
Познаде га одмах, казаше га њѐму
Светијем Јова́ном саопћени зна̑ци,
Макар да је био промењен у свѐму:
Лице му је грозно, голи су му кра̑ци,
Умељан је блатом по телу голѐму;
Лудилом нагрђен преко свију мјѐра̑,
Личио је просто на дивљега звѐра.

3902 (46). Астолфу, кад видје Роланда у бе́ди,
Румени образи бљедилом се кре̏че̑;
Плачућ' окрете се да јаде не гле́ди̑,
И господи ондје сакупљеној ре̏че:
Ето вам Роланда! — Свак оком га сле́ди̑,
И кад увјерење он о томе сте̏че,
Њему, под утиском овакијех гро́за̑,
Низ лице се су̏за јадовита сро́за.

3903 (47). Плачућ' и јецајућ' од ужаса не́ме̑.
Ал' Асто̀лфо скочи са коњица вра́на,
Велећ': није плачу, но лијѐку вре́ме. —
За њим и господа сјахавши ваља́на,
К витезу, скољеном од бијесне тре́ме̑,
Потекоше, ра̏ди ухватит' Рола́на.
Брандимар, Сансо̀нет, Оливијер, Ду̑до
Побољшати желе то стање му ху̑до̑.

3904 (48). И наста окршај да се човјек згро̏зи̑,
Јер видећ' е ју̑рну̑ гомила му но̏ва,
Роландо тојагом око себе во̏зи̑,
И да Дудов кло̀бу̑к нѐ би добра ко̏ва,
Не би му помогли никакови бо̏зи,
Био би усмрћен у̏то̑рни̑ком Гро̏ва:
Штит му само здроби, јер кијачу спо̏до̑би̑
Мач Оливијеров, и мало је о̏дби̑.

3905 (49). Зло је прош'о ипак, јер кијача тâ га
Сруши, коју мачем Сансòнето лу̏пӣ
Те је пресијече, а Брандимар врâга,
Пошто изненада ближе к њему ру̏пӣ,
Притеже мишкама снажнијема стрâга,
Које око паса голога му ску̏пӣ,
Док Астолф, ударце поднијевши мно̏гē,
Рукама дочѐпа рутаве му но̏ге.

3906 (50). Притегнут рукама хра̏бренијех кнéзâ,
Бијесни Роландо ногама се ри̏тнӯ
Тако силовито, да једног Инглéза
Десет корачáјâ од себека хи̏тнӯ,
Ма не Брандимара, који добро стéза.
Док Оливијеру, каваљеру ки̏тну,
Песницом ударац одвали по шљѐму,
Те паде, и на нос крв удари њѐму.

3907 (51). Да не бјеше добрим заштићен клобу́ком,
Оде душа правце к небескоме ра̏ју.
Сансòнето, коме испаде за ру́кôм
Пресјећи тојагу, устрми се зма̏ју,
Који са лудила постаде хајду́ком,
Док Астолф и Дудо већ на ноге ста̏јӯ,
И, к'о да је бијес већ и у њих у̏шâ,
Свак хита с лудаком овим да се гу̏шâ.

3908 (52). Сансонет с Астолфом за мишке га згра̏бӣ,
Дудо међу ноге ногу њему мѐћē,
Склопивши му руке око врата, да̏ би
Срушио га, али узалуд га сплѐћē;
Напори су њихни и сувише сла̏би,
Силе су грофове од њихових вѐћē,
Јер стаде да трчи, носећ' ове ри̏се
Ка' во псе, који му о ушима ви̏сē.

3909 (53). Три војводе снажне, једног адмирáла,
Као дјецу носи, да грдног резѝла!
Међутим Олѝвјер подиже се с тáлâ,
Гдје га је песница положила бѝла,
Која му је можда и памети дáла,
Јер устав увидје да рàбота цѝла
Скупо стаће борце, што већ ено ту́жē
И вичу, ако се не донесе у́же.

3910 (54). Донесѐни бише конопци дебѐли
Од момака, што су од олује бр̏жӣ,
Па су око ру̏кӯ и нȍгӯ их сплѐли
Роланду, којино очима их пр̏жӣ,
И када су тачно план овај извѐли,
Оливијер викну: сваки уже др̏жи! —
Поткивачи тако обарају вȍла,
К'о што они грофа оборише гȍла.

3911 (55). Никад он иначе не би пао дȍље.
Оливијер дакле дјелао је свȇсно.
Чим паде брзо га упетљаше бȍљȇ,
И ноге и руке стегоше му тȇсно,
За шта канда мало имао је вȍљȇ,
Јер се је сиромах копрцао бȇсно.
Астолф се надајућ' оздрављењу скȍру,
Рече те га мȍмци однесоше к мȍру.

3912 (56). С пута свако с поштом терету се скла̏ња̑,
Јер дознаше име томе велика́ну.
Сад Астолф Роланда Бӣјеснȏга ба̏ња̑,
Пере, трља, гњура у воду га сла́ну:
Од једног товара рђа није ма̏ња̑
Што се нахватала бјеше на Рола́ну.
Затијем запуши уста њему, да̏ му
Дах улази само кроза носну ја̏му.

3913 (57). Слиједећ' у свему он Јовану свéцу.
Стави њему под нос од флаше грли́на,
Гдјено му се Разум чу́ва на мјесéцу:
Стакло, пуно умља, духовнога ви́на,
Гроф испразни кроз нос и угаси жéцу
За умом, оздрави памет палади́на;
Он пребȍље тешку мозга свога ра̏ну,
Опета очима његовима сва̏нӯ.

3914 (58). Бјеше му ка' неком што о ствȍру са́ња,
Ка̀ковȍга нема нити бити мȍжȇ,
Које чудовиште по тмуши га га́ња
Да једва читаве остао је кȍжȇ;
Ил' о призорима убиства и кла́ња
Које сам учини (сахрани га, Бȍже!),
Те кад се пробуди из бесвјесна ста́ња
Мисли му се разне не могу да слȍжȇ.

3915 (59). Погледом, од којег погледани ту́же̑,
Гледа Брандимара, гледа мила бра̏та
Жене своје Алде, мирисаве ру́же̑;
Не познаје мјесто гдје је, нити схва̏та̑
Што ће му на ногам' и рукама у́же,
И ми́сли̑ га мутних облијећу ја̏та;
Стиди се веома и боли га љу̏то,
Што је тако с њиме поступљено кру̏то.

3916 (60). Затијем ријечи рече оне и̏сте̑,
Којено се негда чуше од Силе́на:
Solvite me! Тада војводе ће ли̏сте̑
Одријѐшити га, видећ' е хије́на
Бјеснила умрије, и хаљине чи̏сте
Обуче ка' негда за сретних време́на̑.
Болест објаснише њему, и са чѐга̑
Полу́дје казаше, и тјешише њѐга̑.

3917 (61). На велику радост околне госпо̀де̑
Рече да се сада Анђелике гну̏ша̑,
Да му више дражи њезине не го̀де̑,
Да ће разум одсад једино да слу̏ша̑,
И помоћу своје воље и слобо̀де̑
Докле узаживи да хоће да ку̏ша̑
Поправити љубав што уквари кле̑та̑,
Дјелајућ' у славу хришћанскога све̑та.

3918 (62). Међутијем при́ча Бардин Брандима́ру
О смрти његова оца Монода́на;
Рече да је послан он овом серда́ру,
Прво од његова брата Цилија́на
Да круну понуди нашљедном влада́ру,
Друго од народа сретних оних стра́на̑,
Од оних острва на Истоку кра̑јно̑м,
Штоно су вјечито у прољећу ба̑јно̑м.

3919 (63). Вељаше, кад једном веће буде ту́ђи,
Завољеће земљу младих својих да́на̑,
Неће марит' више да свијетом блу́ди̑.
Брандимар му рече, док се Аграма́на
Запад не опрости и његових љу́ди̑,
Он ће вјерно служит' Карла и Рола́на;
Тек послије тога дужност њему пр̑ва̑
Биће, да се сјети својијех о̏стр̑ва̑.

3920 (64). Сјутрадан одведе Дудо́но арма́ду
Ка Прованси ради Карловога спа̂са.
Роландо изјави о побједи на́ду,
Чув о ратном стању Астолфова гла̂са.
Мавре и Бранзара у Бизерти гра́ду
Опаса појасом убојнијех ма̂са̂.
Астолфу остави команду, ма њѐга̂
Слушао је овај баш односно свѐга̂.

3921 (65). Шта се даље случи, и у којем ре́ду,
И како ће овај град освојен би̑ти,
И остало што̀ шта у томе погле́ду,
Засад, ал' замало, мораћу вам скри̑ти,
Да бих опјевао страховиту бе́ду
Краља Аграмана; ѝ ви̑ ћете мни̑ти,
Када прочитате причу ову ле́пу,
Да тим редом пјеват' ва̀љаде у е́пу.

3922 (66). Казах е Аграман од нѐвјерне̂ сре̏ће̂
И од својих — вје̏рни̑х би остављен са́мац,
Јер Собрин, и то сам причао вам ве̏ће,
Који вјероломству не оде на ма́мац,
Оде с поља бојног, терно војску ме̏ђе̂,
Да је кући врати, на убојни ча́мац
(То јест у галије). Марсил му слијѐди̑,
И укр̀ца војску што много вријѐди̑.

3923 (67). Аграман се др̀жа јоште нековри́ме,
Па загребе у град на коњицу вра́ну;
Храбра Брадаманта пусти се за њи́ме
На олујном коњу, брзом Рабика́ну,
Да свијет очисти од ове цери́ме̂,
Што много сметаше њезину јара́ну
И̇ њојзи, јер овог већ толико ре́ди̑
Оте јој, те зато убити га гле́ди̑.

3924 (68). Хита и Марфиза, коју бу̏ра бу̏ри̑,
Хита да на њему родитеље све̑ти̑,
Да шиљак од мача у срце му сју̏ри̑.
Ал' слутећи можда зло које му пре̑ти̑,
У Арло утече, па се онда жу̏ри̑
Укрцати војску, непријатељ кле̑ти̑.
Јер затвори врата, оста војска мно̏га̂
Ван града, те судба ојади је стро̏га.

3925 (69). Постиђене бише као два пантéра,
Испред којих лаке утекоше ср̑не,
Марфиза и с њоме Хајмонова шћéра.
И једна и друга, пуна туге цр̑нê
Што није стигнула тога кавањéра,
Погнуте ће главе натраг да се вр̑нê,
И обје ће срца јedoвите ва̑ле
Над војском што оста бијесно да ка̑лê.

3926 (70). Не само затвори краљ Аграман врáта
На граду, но сруши и мосте на Рóни,
Те заосталима не даде индáта,
И тако страдаше многи легиóни,
За које не бјеше горијех џелáта̑
Од овијех цура, сличнијех Белóни.
И једна и друга усљед ове сје̏чê
Страховиту славу осветничку сте̏че.

3927 (71). Кол'ко можеш пољем догледати о̏ком
Леш до леша лежи, крв се врела пу̏шӣ;
Пливају тјелеса Ронинијем то̏ком,
Од јуначке писке парају се у̏ши.
О јадни народе! Тобом као сто̏кôм
Располаже тиран: он мостове ру̏шӣ,
Он затвара врата, и само се зá се
Брине, не марећи и тебе да спáсê.

3928 (72). И хришћани многи покошени бӣше
У овој ужасној и пошљедњој бӣци,
Али Сарацени много, много вӣшê,
Јера двију дјева страховити хӣци
За на вијек сунце многијема скрӣше,
Као што показах ја у овој слӣци.
А како престаше Франци бит' рòбови
Мавром, још казују код Арла грòбови.

3929 (73). И јуначке пјесме, па и севдàлије
(Како веле) народ још о томе пòјê.
На море отисну Аграман гàлије
Послије по̏гӣбли страховите свòјê.
Неколико лаких лађа до јàлијê
За неко вријèме остави да стòјê,
И укрцавају жалосне бјегýнце,
Пак оде доживјев несреће врхýнце.

3930 (74). Краљ Марсило шпански, будући у стра̀ху
Да не буде платац туђега рачу́на,
И да на пепелу домова, на пра̀ху
Дједова не умре као иста блу́на,
Спрема се франачку дочекат' аждàху,
И чим к Валенсији до̀гна га врту́на,
Оправља бедеме, прави метѐризе,
Прокопава тајне за бјегство ђѐризе.

3931 (75). Веће увелике бијаше у хо̀ду
Флота оштећених африканских ла̂ђа̂;
К Африци Аграман пловљаше на бро̀ду
Гдје је мало људи, али много сва̂ђа̂:
Против себе многу краљ има госпо̀ду,
Многи пријѐкором господара га̂ђа̂
Пребацујући му вјероломство ва̂јно̂,
Али не у очи, за леђима, та̂јно.

3932 (76). Искрено је само двоје или тро̏је
Према њему личних и вјернијех дру́га̂;
Остали најприје лице своје скро̏је̂
И удесе срествои ласкавијех пру́га̂,
Па му дају чути мило̀звучне по̏је
Да би га минула срамота и ту́га,
Јер морају мржњу с претворством да спо̏је̂:
Окружен је дакле од невјерних слу́га̂.

3933 (77). Признајмо да према том кавалијѐру,
Господо, судбѝна бјеше врло гру́ба.
У Бизерту ићи нѐ би му у смјѐру,
Знајући да бјеше скољена од Ну́ба̂
(За то нек захвали Бранзарову пѐру
Од којега нема вјернијега сту́ба),
Но ће се подаље искрцати, па̏ ће
С леђа ударити, и помоћи да̏ће.

3934 (78). У том се пока́за малко као жѐна,
Али шта ћеш кад је посрнуо мо̏ћу!
Тако ради усљед искуства стечѐна,
Поломивши зубе на тврдоме во̏ћу.
На жалост судбина, горе вам речѐна,
Учини те флота Дудонова спро̏ћу
Његове нађе се баш у та времѐна,
И, што је најгоре, то се деси но̏ћу.

3935 (79). Њему, ни цијелој његовојзи рȍти,
Којано је сада на лађама тӯди,
Не бјеше познато ништа о тој флȍти,
Што поста од лишћа, што је пуна љӯдӣ,
И оружја има у великој свȍти,
И што Карлу помоћ донијети жӯдӣ.
Зато не предузе спасоносне мјȅре,
Нити о лађама својим бригу бȅрē.

3936 (80). Наравно, господо, дјелао је лӯдо,
Зато је допао невоље и брȳкē,
Јер јоште с вечери угледа га Дȳдо,
Па пришав по мраку без велике мȳкē,
Ненадно нападе бродовље му хӯдō,
Бацајућ' на њега вериге и кȳке,
Пошто људе ове на морскоме шȍру
Као Мавре лако пȍзна по говȍру.

3937 (81). Он, чије војнике ȍдушевӣ слȍга,
Не само вериге, сјекиру и кљȳну
Употреби, вишњег призивљући Бȍга,
Но својим лађама о његове грȳнȳ
Тако силовито, да потону мнȍгā
И краљ се побȍја за живот и крȳну,
И од ужаса се у лицу мӣјењā
Под кишом од огња, гвожђа и стӣјења.

3938 (82). Збуњен је, зачуђен усред ноћи не́мē,
Не видјев никада такијех чуде́сā,
Тер охолу краљу од велике тре́мē
Цијѐло тӣјело жалосно се стре́са.
Нека се не чуди, јер дошло је вре́ме,
Дошла заповијест озго са небе́сā,
Да над Маурима за гријѐхе рȃзнē
Једном се изврше заслужене кȃзне.

3939 (83). Ту сад много грозних учини се чи́нā,
Чак и за причање то су страшне ствȃри,
Јер стена, што дажди из ратних маши́нā,
Лађама дуваре раздире и квȃрӣ,
А ватра, што сипа на њих са виси́нā,
Мислиш е их огњем пакленијем жȃрӣ.
Озго ватра, оздо већ улази вȍда;
Збунише се слуге и сама госпȍда.

3940 (84). Онај там' у мору спас хоће да лȍвӣ,
Али, можда рањен, већ ено се дâвӣ;
За њим у таласе скаче опет ȍвӣ,
Нити смрт онога може да га стрâвӣ;
Чамац руком хвата, који препун плȍвӣ,
Ал' тада се сабља више руке јâвӣ:
Одсјечена рука о дасци се гр̏чӣ,
Тело мрком крвцом морску воду мр̏чӣ.

3941 (85). (Људи, срцем налик оштроме оца́лу,
О да ли ће икад постанути бра̏ћа?!)
Други неко спаса не нашав у ва́лу,
К својему се броду запаљену вра̏ħâ.
Тад огањ и вода праве с њиме ша́лу,
Њих обоје њега у смрт ено пра̏ħâ,
Јер вода га дави, а ватра га зȍбљê, —
Двије смрти бјежећ' умире од ȍбљê.

3942 (86). Било је и других и страшнијих чу̑дâ
Чињених од огња, воде и оца́ла,
Или боље рећи од храброга Ду̑да,
Тој убојној флоти вјештог адмира́ла.
Ал' одȁхни мало, Музо моја лу̑дâ,
Сад још можда читач казаће ти хва́ла,
А касније тешко, јер заморен а̏ко
Буде, ти похвале не задоби ла̏ко.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТА

Пјеват' морску битку, којом Дудо грȍве
Зададе големе јаде Сарацӣну,
Не би биле приче, Хиполите, нȍве
За Вас; имале би исту ону цӣну
Коју и посао: ноћне птице сȍве,
Као што се каже, носит' у Атӣну,
Сӯдове у Са́мос, крокодиле к Нӣлу,
Јер гледасте такву битку једну цӣлу.

3944 (2). Пô ријека вјерним подаником вȁшим
Стравичан је призор таке битке да́ла
При вашој побједи над крвником нȁшим,
Призор пунан грозе и ратнијех за́лâ,
Којих, по причању, ја се веће стрȁшӣм,
Ал' ипак Вам велим: на побједи хва́ла!
Слично причат, Вама, који тада сѐбê
Смрти излагасте, ја немам тријѐбê.

3945 (3). Како се на води љути бојак бӣјê,
И од огња гине на дубоку вӣру
Видјети не могох јер отидох прӣје,
Од Алфонса послан, к римскоме пастӣру
Да помоћи иштем, но млетачке змӣје
Ви тада згазисте, привољесте мӣру,
Те постаде помоћ излишна, и вӣ сте
Славом напунили историје лӣсте.

3946 (4). Што не видјех видно послије ми пòста,
Јер чух од Алберта причу, од Афрáна;
Потврдише исто сва три Ариòста,
Који су гледали вашега мегдáна;
И трофеја мноштво, штоно вама òста,
Посвједочи мени дјела вам ваљáна:
Хиљаду лађица, петнаест га̏лӣја̂
Видјех заробљене крај наших ја̏лӣја̂.

3947 (5). Коме је позната битка она вру̑ћа̂
Којом бӣ млетачка флота сатрвèна,
Којом осветисте паљевину ку̑ћа̂,
Гдје изгорје много дијèте и жèна;
Ко видје гдје букте као рпе пру̑ћа
Галије, док вода постаје црвèна
Од крви, тај знаће страховите ја̏де,
У које Аграман с флотом својом па̏де.

4948 (6). Ноћ онда бијаше необично мр̏ка
Кад нападе Ду̏до̂н Аграмана крáља;
У мраку бијаше страховита зб̏рка,
Јер олуј таласе тамо амо вáља
Те колèба лађе та њихова тр̏ка,
Ал' освијетли се близина и дáља,
Када пламен стаде лизати брòдове,
И обàсја мрачне небесне свòдове.

4949 (7). И докле се битка водила у мрáку,
Не знаде Аграман величину збӣље̂;
Али сада види при овоме зрáку,
Што пожар бродова у очи му шӣље̂,
Е противник има флоту тако јáку
Да одолијеват' не може јој дӣље̂.
Зато се одлучи бјежат' куда знáде̂,
А његовијема како Пророк дáде̂.

4950 (8). С мало друштва скочи у чун један вѐћӣ,
Велећи да тако поступити мóра.
Благо своје носи у големој врѐћи,
Води Роландова коња Бриљадóра.
Стадоше таласе весла хитро сјѐћи,
И чун се удаљи од убојна зóра.
Док Мауре вода дави, ватра пèче̂,
Несреће виновник у̀спје да утèче̂.

3951 (9). Уза се имаде и краља Собрина,
И бјеше Аграман у големој тузи
Што не слуша старца, пунога мудрина,
Нит' иде по њиме означеној прузи.
Да пјевамо сада храброг паладина
Роланда, којим се поносе Французи.
Град узет' Астолфу Ролан даде свјете
Прије него граду стигну нове чете.

3952 (10). Астолф даде налог да трећега дана
Војска буде спремна освојити града,
Чим се од истока зора јави рана.
Од Сансонета се он многоме нада,
И адмиралом је учинио бана,
Јер умије мудро лађама да влада
(Све не узе Дудон), и Бизерте близу
Он флоту построји у убојну низу.

3953 (11). Астолф и Роландо, хришћани ваљани,
У свему живота побожна и проста,
Од којих се никад не чине мегдани
Докле се Господу не помоле доста,
И о духовној се постараше храни
Ордије помоћу молитве и поста,
Наредив' да Богу моли се и пости,
А кад град освоји нек се добро гости.

3954 (12). Пошто се свршише молитве и пости,
За цијелу војску направи се ручак
Да се поткријепе мишићи и кости,
И лакше савлада некрштени кучак.
Весели су били сакупљени гости,
Сваки је носио босиока стручак,
Пјевало се много, пило се и јело,
И завјеравало борити се смјело.

3955 (13). У Бизерти народ Пророкове школе
Сличне осјећаје има и идеје.
Хоџе и ваизи Мухамеда моле
(Ал' заман) да њима подари трофеје,
И ударају се у те прси голе
Пред народом што је пунио мошеје,
И обећавају злаћене олтаре,
Ако побиједе нубиске беһаре.

3956 (14). Војска, која много за побједом у̑ди̑,
Затим оружана на бедеме ста̑де.
Још не бјеше зора почела да ру̑ди̑,
Кад Астлоф с Нубима пред Бизерту па̑де,
Сансонето страга с флотом пуном љу̑ди̑,
И чим трубом знаке Роландо им да̑де,
Јуриш отпочеше с ко̏пна и са̑-мора
Војници мишица тврђих од мра̑мора.

3957 (15). Бијаху бедеми баш до мора са́ма,
Грађени од вјештих негда неима́ра̑
Да би послужили одбрани Исла́ма,
Ма нијесу били они од Бранза́ра,
Аграмановога сада садраза́ма,
Поправљени, јера немаде зида́ра̑,
Ни времена, с тога у зломе се ста́њу
Налажаху данас при овоме кла́њу.

3958 (16). Опкопи без воде, ал' доста дубо̀ки,
Од јуришне војске бедеме ди̑јеле̑,
А иза бе̑де̑ма̑, који су висо̀ки,
Виде се џамије и куће би̑јеле̑.
Астолфо, чији су погледи широ̀ки,
Стене из праћака, из лу́ка̑ стри̑јеле
Пустивши, нареди усред ове пра̑ске̑
Бацат' у опкопе снопове и да̑ске.

3959 (17). Једни стријѐлама заштићују зна̑тно
Друге, што бацају снопове и гре̑де,
Пунећ' опкопима дно веома бла̑тно,
И помогоше им да посао сре̑де̑.
Посматрајућ' ово пословање ра̑тно,
На које, наравно, Маури се је̑де̑,
И видећ' опкопе затрпане, пу̑не,
Роландо нареди да се на град гру̑не̑.

3960 (18). Же̑љни добре пљачке, побједе и сла̑ве̑,
Слијѐде̑ћи во̏љно убојитој тру́би,
И носећи разне за рушење спра̑ве,
Својим штитовима покривени Ну́би
Нападоше храбро Бранзарове ла̑ве,
Што с мачем у руци, са ножем у зу́би,
И другим оружјем кушају да и̏сте̑
Са бе̑де̑ма̑ доље и љестава ѝчи̑сте̑.

3961 (19). Ужасан је био отпор Сараце́на̂,
Јер нападачима на витешке гла̂ве
Пада озго киша стрије̏ла̂ и сте́на̂,
Прже их пламени, дим и па̏ра да̂ве̂.
Ипак у борби је наступила ме́на
Чим истоком зора пусти косе пла̂ве̂,
Те, докле побједа хришћанима сви́тӣ,
Оча̀јају̑ Маври, дотле у доби́ти.

3962 (20). Роландо нареди да са свију стра́на̂
Сада се јуриша на безбожне ско̏те.
Сансонет удари тада с мора сла́на.
Притјеравши граду лађе своје фло̏те̂,
И много Маврима учини зија́на,
Јер страдаше грозно од гвоздене сло̏те̂.
Многа ратна справа бедемове кру̑нӣ,
Уз које пристају са љествама чу̑ни.

3963 (21). Роланду, Астолфу, храбром Брандима́ру,
Оливјеру следи војска пуна све̂сти,
Рада освјетлати образ барјакта́ру,
Подељена тако на четири че̂сти;
Сватко жели срцем, за славом у жа́ру,
Да с' о њему чују најдивније ве̂сти.
На капије градске, на рупе и бре̏ше
Са четири стране нападачи спје̏ше̂.

3964 (22). Та четири кнеза одјелито че̏те
Водећи, сваки је више на види́ку,
И боље се виде страховите штѐте
Што храброст његова задаје крвни́ку.
Уза сваку војску силѐство се кре̏те
Ратнијех машина помагат' војни́ку;
На точковима се котрљају о̀не,
Ил' својим теретом притискују сло̀не.

3965 (23). Брандимар, коме ће љествице да пру̑же̂,
Прискочи к бедему и прислони о̀ве̂,
Пак одважно стаде уз њих да се пу̑же̂,
И да му слиједе пријатеље зо̀ве̂;
Позиву не могућ' одољети ду̑же̂,
Многи војник хита вођи да уго̀ве̂;
Пење се уз љестве, и није га бри̑га
Да л' снага љестава за тај терет сти̑га̂.

3966 (24). Брандимаро, коме сијеваху ȍчи,
Жељан лаворике, пун витешке вȍљȇ,
Са мачем у руци на бедеме скȍчӣ,
И стаде да боде, сијѐчȇ и кȍљȇ,
Докле са љестава витезови прȍчӣ
На жалост у бездан стрмекнуше дȍље,
Јер саломи љестве тешко њихно брȅме,
И многи о земљу разлупаше тјȅме.

3967 (25). Ни на ум не пада натраг се повýћи
Брандимару, ма да видје себе сáма,
И ма да га зову његови, будýћи
Грози му опасност и смрт од низáмā,
И да би могао славније се тýћи,
Па и погинути од војске Ислáма,
Он у град ускочи са бедемских сти́нā.
Високијех око тридесет арши́нā.

3968 (26). Не паде рђаво, мало сáмо клȅче,
Пак одмах отпоче пàлошем да жѐжȇ.
Из гомиле што се око њега стȅче
И сколи га, многи стадоше да бјѐжȇ
Да би главе спасли од ужасне сјȅчȇ,
А многи већ мртви и рањени лѐжȇ.
Видећи његови куда скочи, мнӣше
Никакве помоћи да му нема вӣшȇ.

3969 (27). Страхујући свак се од ужаса стрȇсā,
А глас о том отле оде нà све стрȃне,
И веȍма бјеше од овога вȇса
Потресен честити Оливијер бȃне;
Чув Астолф о томе, пун јада и бȇса,
Рече„ руке ће га његове да брȃнȇ;
За Роланда бјеше страшни овај вȇсак
Што из ведра неба муњевити трȇсак.

3970 (28). Као нож се вијест у срца им зȃбӣ,
И лавове од њих осветнике створӣ.
Одмах увидјеше сва тројица дȃ би
Друга изгубили ако буду спȍри;
Зато сваки од њих по љествице зграбӣ,
И у пузању се показаше скȍри.
Изгледаху тако страховити, дȃ су
Очима страшили некрштену мȃсу.

3971 (29). Узбуркани вали запљускују лађу,
Којој ниоткуда не долази спаса;
Здробити пријете древену јој грађу,
Вију се и грче око њена стаса,
Ма не могу у њу уласка да нађу,
Па хучећи дижу срдитога гласа;
Али кад велики покрију је вали,
Јурну за великим и таласи мали:

3972 (30). Исто тако кад се три она јунака
На бедем успеше, и војске се њине,
Којим отворише сад они сокака,
Старају слиједит' ове своје ције.
И уза тисуће љестава, дасака,
Свак се успузати на бедеме брине.
Тако Брандимару сада с више страна
Помоћи је војска пружила ваљана.

3973 (31). Сјем тога од ратних свакојаких справа
На бедему много начини се рупа.
Када По ријека престане да спава,
Па као бујица из корита ступа,
У околу свуда паника је права,
Све живо умирућ' у реци се купа;
Кроз продоре наспа свуда вода куља,
Куће, стоку, људе у дно своје сулља:

3974 (32). Исто тако сада кроз рупе у зиду
Астолфових чета покуљаше млази,
И када продрије трупа кроза хриду,
Јуначки се она с Маурима срази;
Испред ње, видећи зло и своју биду,
Већином бјежаху престрављени врази;
А Бизерта, царства маварскога круна,
Сад је била ватре и покоља пуна.

3975 (33). Пламен се појави на свакоме крову.
Крв потече реком по сваком сокаку:
Нуби, као дивљи звјерови у лову,
Осјећаху жељу сурову и јаку
Затријети сјеме својему крвнову,
Освјетлати образ Астолфу јунаку.
Над главама руље домови се пуше,
Двори, споменици, џамије се руше.

3976 (34). Улицама свијет уплашен се ти̏ска̂,
Пада огањ озго са горњијех ка̂та̂,
Свуда за̀пијевка чује се и пи̏ска.
Хите Нуби да се напљачкају зла̂та,
Вршећ' многа друга безакоња ни̏ска,
А и за обљубу прилика је да̂та.
Кад је Ролан чуо за ту љагу тê̄шку̂,
Бол је прожимао душу му ви̏тê̄шку̂.

3977 (35). Буцифара, краља љутих Алгаза́ра̂,
Оливијер мачем пламенијем згу̏би̑;
Ролaндо хоћаше посјећи Бранза́ра,
Ал' он у очају сам ножем се у̏би̑;
Астолфо зароби Фолвона серда́ра
Рањена џамији на каменој сту̏би.
Њих троје Аграман остави у гра́ду,
Да, устреба л', отпор душманима да́ду̂.

3978 (36). Страхота обузе краља Аграма́на,
Који, к'о што знате, у бјегству је би̏о,
Када из далека и са мора сла́на
Град угледа родни у пламѐну ци̏о;
А кад гласник стиже преко океа́на,
Што од несреће му ништа није скри̏о,
Да не бјеше с њиме Собрина ваља́на,
Који га спријечи, заклати се хти̏о.

3979 (37). Собрин тад му рече: смрти хоћеш, јѐ ли?
Па њу противници твоји баш и тра̂же̂;
Ништа они тако радо не би хтјѐли,
Ка' видјет' Африку сад без твоје стра̂же̑.
Смрт би твоја могла само да их смјѐли̑
Да господство своје у земљи ти сна̂же̑,
Јер да је нестална сила њихна зна̂ју̂,
Све донде док данци живота ти тра̂ју̂.

3980 (38). Ако умреш твоји поданици би̏ће
На свагда лишени слободе и на́де̑,
Јер без тебе они несретници сви̏ ће
Мнит' е борити се њима ј' бадава́де.
Ако узаживиш сви Маури мни̏ће
Да ће им слободу крањ опет да да́де̂.
Дужности се светој дакле не проти́ви,
Ако не за себе, бар за своје живи.

3981 (39). Ослободити се франачког синџи́ра
Морамо, и ових храшћанскијех псйна̂.
Помоћи ће теби султан од Миси́ра,
И Норандин, душман Пипинова сйна,
Јер не може бити у Африци ми́ра,
Док је на њој стијег бијелога кри̂на.
Јермени и Турци, Персијани, Ме́ди,
Готови су да ти помогну у бе́ди. —

3982 (40). Такијем и сличним ријѐчима ста̂ри̂
Куша Аграману повратити на́ду,
Сам слабо вјерујућ' у оваке ства̂ри,
Са чег уздаси се из груди му кра́ду̂.
Зна да срећа мало за краљеве ма̂ри̂
Који, пошто једном већ изгубе вла́ду,
У помоћ дозивљу варварију цр̂ну̂,
Да њезини мачи престоле им вр̂ну̂.

3983 (41). Ју̏гурта, Ханибал из времена ве̏та,
Лодовико Сфорца из нашијех да́на̂,
Свједоче колика постиже их ште̏та,
Што су у туђини тражили јара́на.
Ваш Алфонсо — многа живио нам ље̏та! —
Хиполите, нема подобнијех ма́на̂,
Јер он се у себе и у своју сна̂гу
У̏зда, када треба одољети вра̂гу.

3984 (42). Јунаштва имајућ' и зрела хеса́па,
Истрајно се бо̏ри̂ против својих вра́га̂,
Те зато и рату, што му створи па́па,
За кога не велим да је срца бла́га,
Умио је дати Алфонсо џева́па,
Макар да малена бијаше му сна́га.
Не даде да крвник на земљу му стѐче̂
Право, јер не хтједе да је се одрѐче̂.

3985 (43). Аграман к истоку лађу своју кре̏те,
Ал' тада се вјетар са обале ја̂ви,
И крмар, забринут и с изразом сје̏те̂,
Рече од велике бу̏ре̂ да се стра̂ви̂.
Имаћемо много несреће и ште̏те̂
(Вељаше, гледећи свод небесни пла̂ви̂);
Да громове чујем већ ми се у̏чини̂;
Не би мудро било предат' се пу̏чини.

3986 (44). Не треба, господо, с у̑ма да се сме̏тне̂
Да би нам лађица борбу бадава́де
Кушала противу олујине ште̏тне̂.
Овдје у близини о̏стрво има́де̂
С пристаништем између̀ Африке и Етне. —
Чув Аграман ово, налог ће да да́де̂
К Лимози (острву) одмах да се скре̂не̂
И склоништа тражи у̏ дну лу́ке̂ ње̂не̂.

3987 (45). Прије бу̏ре̂ лађа к острву се сро́за
Гдјено човјечија не живе створе́ња.
Ту је пуно срна, кошута и ко́за̂,
Туна расте ми̑рта, и чѐмпрес, и ве́ња.
Слабо је познато острво Лимо́за,
Куд рибари само ради намире́ња
Животних потреба свраћају, и су̏ше̂
Мреже, ил' се склоне кад олуја пу̏ше̂.

3988 (46). Другу неку лађу застадоше ту́на,
Што у пристаниште склони се тако́ђе
Да је не ухвати на мору врту́на:
Краљ Градас бијаше са својима во́ђе,
И кад Аграмана угледа бјегу́на,
Поздрављајући га у су́срет му по́ђе.
Оба краља, што се бориште хѐро̂јски̑
Пред Паризом, сад се загрлише сво̂јски̑.

3989 (47). Кад је чуо шта се више Пирене́ја̂
Десило, и како Аграман без дру́га̂
Оста и без својих славнијех трофе́ја̂,
Градаса обузе превелика ту́га.
Искат' од Египта помоћ, та иде́ја
Учини се њему као нека ру́га.
Ако само (рече) сјетиш се Помпе́ја,
Египту никада нећеш бити слу́га.

3990 (48). Ако мислиш да се опета весѐли̑ш
И повратиш круну, послушај мене́ка.
Астолф и Роландо Бизерту су, вѐли̑ш.
Спалили, државе лишили тебе́ка,
Коју ти опета задобити жѐли̑ш,
Ма ју људске крви окупала ре́ка.
Готов сам да дјелам и ја томе схо̏дно,
И паде ми на ум срество једно зго̏дно.

3991 (49). Позваћу на мегдан ја Роланда грдва
Да бих повратио својину ти мала;
Од мога се мача, од паклена кова,
Не сачува да је цијел од оцала;
Твоје царство срећа озариће нова,
Курталисаћу те данашњијех зала;
Сузбићу ширење Христовога слова,
И надам се твоје заслужићу хвала.

3992 (50). Имам доста војске и жутих цекина,
Арављани, Перси слушају ми трубу;
Све ће лако ићи пошто паладина
Убијем, и ти ћеш, који си на рубу
Бездане, помоћу мојих Бедуина,
Халдеја, Макроба, хришћанскоме Нубу
Нападати на земље од Истока Нилу,
Те ће кући својој бјежат' у резилу.

3993 (51). Тако прикупићеш опет своје стадо,
Разјурено данас од бијесних вука. —
На пошљедње приста краљ Аграман радо,
Али не допусти да га туђа рука
Од Роланда брани, нити туђе надо.
Сам ћу (рече) убит' овога хајдука,
Јер мене би љага попала по лицу
Да други убије мог оца убицу.

3994 (52). То ћеш дакле, друже, оставит' менека.
А од нас двојице један пашће бели.
Осветити оца за мене је дика;
Погинем ли, тако богови су хтјели. —
Онда (рече Градас) противу војника
Најбољег, што Франци сад имају смјели,
Боримо се оба, а слободно и он
Нек узме још једног ил' цио легион. —

3995 (53). Свеједно је мени (на то ће Аграман)
Послије тебе се борит', или прије:
Достојан си другар, и за мене таман;
Нек се дакле здруже деснице нам двије. —
Тада рече Собрин: о господо, аман!
Зар без мене бојак овај да се бије?
Ја сам стар, додуше, ал' без добра старца,
Као што се каже, не има ударца. —

3996 (54). Ма да он претури веће много љѐта̑,
Знајући каква је̑ снага у Собри́на,
Налазећ' е старост неће да му смѐта̑,
Примише понуду његових врли́на̑.
Гласни́ку рекоше да ни̑з море шѐта̑
К Бизерти, на мегдан звати паладѝна:
Нек на Липаду́зу дође; они ту̑ га
Чекаће; нек дође са два добра дру̑га.

3997 (55). Нек похита одмах ако није жѐна,
И нека не мисли е је ово ша́ла.
Липаду́за, то је отока малѐна
И блиска Лимози. Лати се веса́ла̑
Гласник да потражи јунака чувѐна,
Чија по свијѐту одјекује хва́ла.
До̏плови̑ к обали баш на ону та̏чку
Гдје Ролан својима дијељаше пља̏чку.

3998 (56). Позив од Гра̏даса и од Аграма́на
И Собрина у̑лак иска́за му ја̑вно,
Које обрадова витеза ваља́на,
Терно је гласника обдарио сла̑вно,
Јер је чуо био да је Дуринда́на,
Мач, што му припада законски и пра̑вно,
У Градаса био, и мислећи да̏ је
Градас у Инђији, тамо хтједе зма̏је.

3999 (57). Мјесто дакле мо̏ра да прѐплови̑ мно̏га̑,
Он ће у близини с Градасом се ту́ћи.
Још је чуо да је Алмонова ро̏га
Сад Аграман вла̏сни̑к, а мо́ра га ву́ћи
Срце у бој против отимача зло̏га
Сјем овог из другог разлога, буду́ћи
Такођер од својих другова је зна̏о,
Да је и Брильа̏до̑р у руке му па̏о.

4000 (58). Имајући дакле о томе сазна́но̑ст,
Одлучи повести два добра друга́ра,
Чија му је била позната ваља́но̑ст,
Повест' Оливјера свог и Брандима́ра,
И чија је к њему бескрајна ода́но̑ст.
Оружије добро за оба серда́ра
И за себе тражи, јер, господо, зна́те
Да немају своје убојне ала́те.

4001 (59). Вама прошлост ових јунака је зна̂на:
Роландо свијетло оружије зба̂ци
Са себе онога несретнога да̂на,
Када му се умни угасише зра̂ци;
Родомон о̏пљачка оба друга ба̂на,
Јер за гроб му ратни требоваху зна̂ци.
Доброг оружија (из разлога про̏ста
Што је у Француји) ту не бјеше до̏ста.

4002 (60). Ма да они много нудили су зла̂та,
Осредње оружје једва ће да на̂ђу̂,
Па још и без својих бориће се ха̂та̂.
Шетње ради затим к мору ће да са̂ђу̂,
И ходећ' обалом половину са̂та,
Угледаше близу некакову ла̂ђу,
Коју, пошто јѐдра сваколика ши̏ри̏,
Згодан вјетар к њима са пучине спи̏ри.

4003 (61). То је зачудило вео̀ма господу,
Јер ма да је лађа стигла без зара́ра,
Никога не бјеше на истоме бро̀ду,
Ни војске, ни самих обичних лађа́ра̂.
Но касније о том. Узимам слобо̀ду
Походити сада Руђера сердара
Којино с Риналдом тукао се бје̏ше,
Јер мисли ми саме к њему сада спје̏ше̂.

4004 (62). Рекао сам да су престали се ту́ћи,
Чим видјѐше да је прекршена вје̏ра,
Јер њима у главу није могло у́ћи,
Да се така шега са заклетвом тје̏ра̂.
Тко ће за то сада одговорност ву́ћи,
Аграман ил' Карло, докучити смје̏ра̂
И један и други, те борце што бјѐже̂
Питају, ил' оне, што рањени лѐже̂.

4005 (63). Још се не зна чија брука је и ру́га,
Многи глас нетачан јер о томе пу̏че.
У том Руђерова вјерна једна слу́га,
Који на њ мотраше усред ове ту̏че̂,
Дотр̏ча звати га у одбрану дру́га̂,
Штоно се Францима одољети му̏че̂.
До̏веде му коња, мач му даде, а̏ма
Руђер, узјахавши, не поби се с на̏ма.

4006 (64). Руђер, чија вјера тврдога је кȍва,
Прије но пȍтјера коња од мегдáна,
Риналду зададе ријеч своју снȍва
Да ће оставити краља Аграмáна,
Тачно се држећи заклетвина слȍва,
Нађе л' е Аграман јесте крива стрáна.
Затим ȍде даље, и по пољу скȋтâ,
За узрок издаји кога сретне пȋтâ.

4007 (65). И убрзо јунак увјерење стȅче,
Да је вјерòлôмнȋк Аграмáно бȋо.
Ух шта ћу да радим (он у себи рȅче)?
Зар оног оставит', који ми је мȋо?
Ријеч ил' другарство, шта је од тог прȅчê?
На коју ћу страну? — Међутијем цȋо
Тâбор Аграманов усљед оне сјȅчê
Пропаде, јер тако створитељ је хтȋо.

4008 (66). То сам веће прич'о по Турпину стрȍго.
Те шта се десило читаоци знȁће.
Руђера је ово ојадило мнȍго,
И видјевши пропаст мисли сада штȁ ће.
Да ли је заклетву погазити мȍгô
Поради спасења ратне своје брȁћê?
Да ли драгу своју оставити мȍжê?
Те противне мисли како да се слȍжê?

4009 (67). Хоће л' с Аграманом у Африку кȕћи.
Ил' ће га Француска примит' као гȍста?
То мислећи срце хтјело му је пȕћи,
Јер нису питања то лака ни прȍста;
И све је тужнији бивао и љȕћȋ,
Знајући да љýдȋ наћи ће се дȍста
Који ће, остави л' краља усред бéдê,
Простог издајника у њему да глéдê.

4010 (68). Без сумње ће многи од њих и то рȅћи
Да се од заклетве преко мјере скýпê
И штетне нам смије кашто и утȅћи.
Иначе памети веомо смо тýпê.
Нијȅсу му душу престајале пȅћи
Свакојаке мисли, паметне и глýпе,
Ма савладав најзад он љубавну јȁру,
Одлучи слијȅдит у Африку цȁру.

4011 (69). Част од љубави је јача дакле би́ла
У витеза тога без страха и ма́нâ:
Више но ичега бо̀ја се рези́ла.
Но док се одлучи проће више да́нâ,
Флота већ отишла, развивши кри́ла,
Те не бјеше бр̏ода за борца ваља́на.
Видећи да пуста поморска је стра́на,
Оде пут Марсеља покрај океа́на.

4012 (70). Силом или новцем или другим чи́ме
У Марсељу добит' лађу једну мњâше,
Ал' да тамо стигне у незгодноври́ме
Јамачно су̏дбина зла његова шћâше,
Јер ту бјеше Дудо и бјеше са њи́ме
Флота, тер од лађа пристаниште врâше.
Сјем својих бродова довео је фл̏оту,
Коју је отео Аграману ск̏оту.

4013 (71). Све лађе што ватра није онда спѐкла,
Заробљене сада у Марсељу тŷ су,
Јер мало је која пучином утѐкла.
За реп ухватити срећу своју кŷсŷ
(Штоно позната вам пословица рѐкла)
Не могавши тада, напустили њŷ су,
Па су се предали Дуду кра́љâ сѐдам
Афричких, и ту их заробљене глѐдâм.

4014 (72). Там' удес однесе Руђера нам бâна
Баш кад је на земљу Дудо стао би̏о,
Желећ' ићи Карлу још истога дâна.
Дуги ни̏з робова за њиме се ви̏о,
Међ' којима многи пуни љутих рâнâ.
Пу́би су пратили спровод овај ци̏о,
Покличима ратним славећи Дудо́на,
Кога поздрављаху и госпе с балко́нâ.

4015 (73). Руђеро, кога је преварила да́ља,
Мислио је то је флота Аграма́на,
Ма кад у окову спази седам кра́љâ,
Када Римедо́на видје, Фаруpа́на,
И са њима кнеза назамских зема́љâ,
Манилара к томе, Баластра ваља́на,
И још Агрика́ла, па и Бамбира́га,
Од јада умал га не издаде сна́га.

4016 (74). Видећи Руђеро речѐне владáре,
Које као браћу цијени и вȍлӣ,
Гдје вуку синџире ка' осли самáре;
Знајућ' е за милост не вреди да мȍлӣ,
Убојитим копљем нападе чувáре,
Па затијем сабљом витезове скȍлӣ,
Посијече многе хра̏брене сердáре:
Стотина их бјеше крв којима прȍлӣ.

4017 (75). Срамота другова љуто њега пе̏че.
И много витешких већ учини чу̑дâ,
Када писка усљед ове грозне сје̏чê
Дȍђе до веȍма зачуђена Ду̑да,
Који није знао откуда се сте̏че
На једáнмах она јуначина лу̑дâ.
Оружје ми дајте, својијема ре̏че;
Коња брже амо, ти послуго ху̑дâ. —

4018 (76). И узјаха одмах и к Руђеру стр̑мну̑
Џарнувши коњица. Склањајте се с пу́та, —
Громовитим гласом својијема гр̑мну̑.
Дудо тада бјеше срца тако љу́та,
И тако бијесно копље своје др̑мну̑,
Да би, видјевши га, пао од беву́та.
Руђеро је одмах погодио да̑ је
Главар оне војске љути овај зма̑је.

4019 (77). У снагу му он се вјеровати клȍнӣ,
Ал' ипак јуначки ју́рнуо је к њѐму
Ма да копља нема, што кад видје ȍнӣ,
Баци џиду своју, те́шку и голѐму
Тако, да од па̑да тло ће да зазвȍнӣ.
То видјев Руђеро, помисли: по свѐму
Судећи витез је овај пун врли́нâ;
Можда биће један баш од палади́нâ.

4020 (78). Нуто само како под њим игра врáнац,
Докле дјѐтић овај госпоскога сȍја
На њему се држи као камен стáнац. —
Упи́та га тко је јоште прије бȍја,
И чу да је Дудо, прослављени Дáнац.
Витез јуначкога и кова и крȍја
Име своје казав, од Дудове стрáнȇ
Упитан, почеше дијѐлит' мегдáне.

4021 (79). Дудо, ком на лицу зле су жеље чи̑тке,
Већ ено потéже тешког буздовáна,
Којијем до сада многе доби би̑тке;
Леле томе који са њиме мегдáна
Дијели, пребиће плêћи њему ви̑тке.
Руђер трже сабљу, која је без мáна̂,
Јер од ударца је сабље ове бри̑ткê
Досад изгинуло небројено бáна̂.

4022 (80). Али Руђер ипак мјери своје ме̏тке,
Од удара смртна чува палади́на,
Јер знаде му оца и матер и пре̏тке;
Зна да је од жене, зване Армели́на,
Од Брада̀ма̂нтинê рођен био те̏ткê,
Терно Брадаманта пада му кузи́на;
Знаде Дудоновом смрћу да би мно̏го
Миљеницу своју ојадити мо̏гô.

4023 (81). Зна кол'ко би сýза̂ јунакињи ли́цем
Просуо, да згуби рођака јој ми̑ла,
Те зато Дудона, којему огњи́цем
Убојним прса се надимају чи̑ла,
Не удара врхом сабље ни оштри́цем,
Већ на то се троши сва његова си̑ла,
Да он топузину и ударце њêне
У страну од себе и од коња скрêнê.

4024 (82). Дудо, коме срце сржбом бјеше ду̑то,
Кидисава грозно, не зна шта је шáла;
Руђер пљоштимице бије, али љу̑то
Тако да се умал од тешког оцáла,
Онај, ма да коња стеже врло кру̑то,
Веће више пута не срóза до тáла̂.
Господо, уморни ви сте зацијѐло,
Зато прекинимо сад ово сијѐло.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТ ПРВА

Мирис, данас расут по коси и бра́ди,
Ил' по одијелу цура и мома́ка̂
(Намирисати се желе људи мла́ди,
То само не воли старац или ба́ка),
И послије да́на̂ неколико сла́ди̂,
Што свједочи — од тог нема бољих зна́ка̂ —
Да каквоћу има по доброти ре́тку,
И да добар бјеше јоште у поче́тку.

4026 (2). Сок, ради којега с алписких виси́на̂
Ју́рнуше Германи к италскоме ра̏ју,
Бјеше у почетку још без кисели́на̂,
Ако ли му укус и сладости тра̏ју̑
(То ће знати сваки познавалац ви́на),
Кад се друго љето клони веће кра̏ју;
Грм, што се зелени и почетком зи́ме̑,
Да с прољећа ли̏ста, доказује ти́ме.

4027 (3). Посвједочава нам ди̑чна̂ она ра̏са,
Која, кроз вре̏мена дубраве и че̏сте
Јурећ', од ѝскона до овога ча̏са
Одликовала се врлинама jе̏сте,
Те тако до славе најсвјетлије ста̏са, —
Свједочи нам, велим, сјајни дом од Есте,
Да је Руђер, који темељ му је да̏о,
Међу саљудима као сунце сја̏о.

4028 (4). Витез тај мио је Музе моје ма̏шти,
Јер му чи̑ни, што се блистају у сја́ју,
Истинити бјеху, а никако та̏шти.
Да му дјела доказ о врлини да́ју̑
Као што се дотле суревњиво па̏штӣ,
И сад у овом се паштио случа́ју,
Јер не употреби пуну снагу сво̀ју
Противу Дудо́на у овоме бо̀ју.

4029 (5). Послије својега напрезања свѐга̑
Мало помало се увјерио би̑о
Дудо, да је Руђер снажнији од њѐга̑,
И да га је мог'о, али није хти̑о,
На мегдану овом убити, са чѐга̑
Да је муж узвишен Руђер он је мни̑о.
Видећ' е је мања мишице му жи́во̑ст,
Не да, да му буде мања и учти́во̑ст.

4030 (6). С тог рече: витеже! Желим да се ми̑рӣм,
Ништа бит' не може од побједе мо̀јӗ;
Ја више не тежим да ти жиће спи̑рӣм,
Од племенитости побеђен сам тво̀јӗ. —
На то Руђер: ја ти ево руке ши̑рӣм,
Али право ипак задржавам сво̀је:
На путу не стоји ништа нашем ми́ру
Предаш ли ми седам кра́ља̑ на синџи́ру.

4031 (7). У ропству се твоме сваки од њих па̏тӣ.
Зато у слободу желим њихну бе́ду
Претворит'; и лађу једну ћеш ми да̏ти, —
Па му именова краљеве по ре́ду.
Свој положај Дудо разу̏мје и схва̏тӣ,
Те се сложи с њиме у томе погле́ду.
Пошто краљевима поврати слобо̀ду,
С њима Руђер оде на датоме бро̀ду.

4032 (8). Радосни су били краљи сада о̀вӣ,
Јер ето умало не печи их гу́ја;
Веселе се, свак се пићем, јелом то̀вӣ.
Поспјешна је била за пловидбу стру́ја,
Цела дана лађа мирно морем пло̀вӣ,
Али се пред вече подиже олу́ја.
Крмару од бриге набраше се вје̏ђе,
Од страха му лице постајаше бље̏ђӗ.

4033 (9). Часом правце, часом с десна и с лӣјева
Издајица вјетар облијеће лâђу;
Из облака муња већ ено сӣјевâ,
Ударају вали о древну грâђу;
Крмар не зна гдје се знање му дӣјевâ.
Лађари не знају у злу да се нâђӯ;
Свак се боји смрти, тог вјештог алáса.
Што лови бродаре помоћу тала́сâ.

4034 (10). Није вјетар један, сто их сад има́дê.
Свак обрће лађу како му је згȍда,
Сваки куша да јој смртан удар да́дê,
Те јој шкрипе греде дувара и пȍда.
Заповести шаље како боље зна́дê
Крмар лађарима, али то је шкȍда,
Што ријечи троши само бадава́де,
Јер не види од њих никакова плȍда.

4035 (11). Капетан од муке руке ломи, гњêчӣ.
Заман знаке даје, бадава се дȅрê;
Не виде се знаци, не чују се рêчи:
Знаке крије тама, што се морем стȅрê.
А хука валова гласе чути прêчӣ.
И вика лађара без наде и вјȅрê
Од његова гласа такође је јȁчâ,
Вика пуна псовке, лелека и плȁча.

4036 (12). Пријете здробити из облака мӯње
Усред овог опћег ужаса и слȍма,
У ком и најбољи јунаци се скӯњê,
У ком уши пара грмљавина грȍма,
Трошну ову лађу у сићано трӯње.
Ипак, сваки лађар труди се сирȍма:
Овај дреши ужад, онај воду пљӯскâ,
Али је и сваки сметен као гӯска.

4037 (13). Ћӯдê! Чини ми се пси паклени лȁјӯ!
Гле! Из помрчине, те смртине шће́рцê,
Каква чудȍвишта на лађицу зјȁјӯ,
Којој судба посла вјетрове сјеве́рце
Штоно бродȍломе удесити знȁјӯ,
Јер преврћу лађу као лако пе́рце.
Гле! Кљун лађин талас заошӣја тȍком,
Брод бȅздани једним изложи се бȍком.

4038 (14). Сваки, коме зину амбис испред лѝца,
Помисли сада ће лађу да прогу̏та̑,
Али не потону ни тада лађѝца,
Већ из једне грозе све у другу плу̏та̑:
Вјетар ју, под шибом небесног огњѝца,
С таласа на талас једнако колу̏та̑.
Но кад у њу поче продирати во̀да,
Сви се престравише, слуге и госпо̀да.

4039 (15). Да ли бјеше икад овакијех бу̏ра̑!
Да л' смрт ико гле̏да изблиза ова̀ко̑!
Час талас к облаку лађу ову гу̏ра̑,
А час у бѐзд́ану стрмекне је та̀ко̑,
Да свак од ужаса руку своју ту̏ра̑
На очи, мислећи силази у па̀ко̑.
Ни најмањег зрачка немајући на́де̑
Свак мни борити се да је бадава́де.

4040 (16). Баш нимало нису бу̏ру ову сме́ле
Молитве путника и јадних матро́за̑;
Она је бјеснила тако ноћи це́ле̑,
И била је пуна нечувених гро́за̑.
Кад истоку врата сташе да се бе́ле̑
Брод, колебан, још се по пучини во́за,
И најзад брзином одапете стре́ле̑
Близу неке хриде низ море се сро́за.

4041 (17). Све ближе к стијѐни поменутој стр́ме̑,
Помо̀зи им, сило небеснога кра́ља!
Крмар, коме руке од умора др́ме̑,
Видећ' куда сада лађа му се ва́ља,
Скренути је хтједе он помоћу кр́ме̑,
Ал' ова се сломи, оста без држа́ља.
И свак увјерење стече тада гр̏зно,
Да је спасти лађу и сувише по̏зно.

4042 (18). У том, да не могу од лађе врту̏ну
Отклонит', лако се одмах они сло̏же̑,
Ал' ипак је зато сваком у рачу̏ну
Гледати читаве да остане ко̏же̑,
Те с тога по̏хита спа̏сти се у чу̏ну,
Који, веће препун, потонути мо̏же̑.
Ту јагму и журбу, јурњаву и бу̏ну,
Страшно ли је било погледати, Бо̏же!

4043 (19). Видећи Руђеро престрављеним ȍком,
Да ће лађа одмах, али не и ча́мац,
Ударит' о хриду лијевијем бȍком;
Видећ' е на броду он остаде са́мац,
И сам у чун скочи великијем скȍком,
У чун, што је био само Смртин ма́мац,
Јер вода га обли ода свију стра́на̂,
Те потону с људма усред океа́на.

4044 (20). Прије но потону дру̏жина цијѐла,
Запомàгања се чула бјеше, а̏ли
Брзо море она за̏пуши̑ ждријѐла
Кроз која су људи лелек Богу сла̏ли.
Смрт је у пакао духове снијѐла,
А лешине њихне море собом на̏ли̑.
Још се неки боре ипак ено та̏мо, —
Ах избавити се кад би могли са̏мо!

4045 (21). Без оружја Руђер и без панцијѐра
У чун скочи, скрива хаљина га ла̏ка,
Штоно ријеч лакши био је од пѐра.
Неће, јоште неће уграбити ра̏ка
Човјека великог и кавалијѐра;
Заман хладне смрти привлачи гаква̏ка,
Смр̑т узалуд оштри свога косијѐра,
Мимоићи ће га пȍгибија сва̏ка̑.

4046 (22). На очи му пада коса као гри̏ва,
Дахом воду тјера да олакша би́ду;
Окретан и хитар као иста жи̏ва,
Имајући ону стијѐну у ви́ду,
Снажним покретима к њој Руђеро пли̏ва̑
И жели рукама дохватити хри́ду.
Вјетар ону лађу без једног човјѐка
Однесе до неког бријега далѐка.

4047 (23). О како се људи преварити мȍгу̑!
Како мало знају гдје им је спасе́ње!
Јер на лађи оној док управу стрȍгу
Вршаху, грȍзи̑ јој корабљокруше́ње,
А како су са ње уклонили нȍгу,
Рекао би вјетар измијени мне́ње
Без икакве штете притјерав је кра̏ју, —
Што, у неколико, читаоци зна̏ју̑.

4048 (24). Под управом људском пӧгӣбијâ трӣста
Дȍчека, док сама без муке и штȇтê
Ка Бизерти стиже, јер то ј' она ӣстâ,
Која на се пàжњу Роландову скрȇте,
Кад он оно шéта ради зрака чӣста,
И, као што знате, са њоме се срȇте.
Њу је натјерала, читатељ се сјȇħâ,
На пијèсак туна њена добра срȇħа.

4049 (25). К лаħи удаљеној око сто арши́нâ
На чамцу са друштвом примаħи се жу́дӣ
Рòлâн; радозналост вуче палади́на
Видјети на њојзи да л' имаде љу́дӣ;
Никога не наħе сјем коња Фронти́на
И Руħеровога оружија ту́ди.
У воду, то знате из пјевања мôга,
Руħер је скочио без оружја свôга.

4050 (26). Роландо познаде Бализарду лȁко,
Јер његова бјеше она неко ври́ме.
Када је зȁдобӣ, од кога и кȁко, —
Претпостављам да сте упознати с ти́ме:
Знате да послије Брунел му је смȁкô,
Знате шта је хтјела учинити с њи́ме
У ономе вр̏ту љута Фалери́на,
И да побеħена бӣ од палади́на.

4051 (27). Својина мача је претрпјела мéну,
Јер Брунело, лопов без стида на ли́цу,
Даде га Руħеру на брду Карéну.
Обрадовао се Роландо оштри́цу,
Знајуħи му добро вријèднôст и цéну,
Исто као ратар ђурħèвскôм дажди́цу,
Јер му нужно бјеше у ономе бòју,
И сматрао га је као сабљу свȍју.

4052 (28). Нужно му је богме јер има мегда́на
Дијèлити с борцем страховитим, кòјӣ
Зове се вла́далац љутих Серика́нâ,
И ког тијем више треба да се бòјӣ,
Што је још у њега сабља Дуринда́на,
И што под њим јоште коњ Бајардо стòјӣ.
Оружје остало, рухо гвожħем ткâно
Руħерово, њему није било знâно.

4053 (29). Једно с тога, друго, што не може ра̂на̂
Допасти, будући непробојна тѐла,
Њим Оливијера он обдари ба̂на,
Желећ' да почини много славних дјѐла̂,
А даде Фронтина, коња тако зва̂на,
Дијелећи дакле добит на̂ три̑ дѐла,
Брандимару, кога и воли и шти̑ти̑,
И који се овој радова до̏би̑ти.

4054 (30). За борбу справише кићено одѐло,
Сјем осталог и три златоткана гу́ња.
На Роландовоме, најљепшем зацѐло,
Вавилонску кулу сагорева му́ња;
На Оливјеровом лежи псето бѐло,
Украј којега је извѐзена жу́ња,
Док озго над њиме овако му пи̑шѐ:
Чекам га да дође, јер он јоште ди̑шѐ.

4055 (31). [Не знам шта то значи, Боже ми опро̀сти,
Ма да мислих о том дуго и лага́но,
Ал' код Ариоста желећ' у мило̀сти
Остати, његово све ми је ваља́но.]
Брандимар, за оцем будућ' у жало̀сти
(Од сузе му чешће би́ва око сла́но),
Флерделизи, која зна̏де иглом бо̀сти,
Рече, тер одело начини му вра́но.

4056 (32). И ха̀шу му, да је стере по коњицу,
Окитила вѐзом; нема таких ха́ша̂,
Ни у једног борца, Роландову стри́цу
Што тада служише, ни у богата́ша.
Ал' при томе ра́ду жалосна у ли́цу
И срцу бијаше дивна ова сна́ша;
Могаше се чути како нешто ша̏пље̂,
Видјет' како су́за из ока јој ка̏пље̂.

4057 (33). Нож неки потајни срце њено бо је,
Душа јој је била пуна неке сму́тње̂,
Ма да већ у боју Брандимара сто̑ је
Пута посматрала, но без ове слу́тње̂
Коју сад осјећа силено, и то̑ је
Чешће ју до плача довело, и љу́тње̂.
И што да̏нак ближе оне борбе сти̑же̂,
Она пати више од очајне гри̑же̂.

4058 (34). Кад је дан стигао, три она јунака
Крѐтоше се на пут у једноме брòду,
Оставивши туна два витеза ја́ка
Над осталом војском, то јесте госпòду
Сансòнета храброг, Астòлфа прва́ка.
Дуго је пратила бро̑д онај у хòду
Флерделиза оком по мору широ̀ко̑м,
Кукајућ' у јаду веòма дубо̀ко̑м.

4059 (35). Нокти су јој лице гребли, прса ту́кли,
На земљу клонула, па по њојзи пу́зи̑;
Сансонет и Астолф стајали су му́кли,
Не знајућ' утјехе дати јој у ту́зи:
Најзад у кућу су једва је уву́кли.
Лађа, међу̀тијем, оде к Липаду́зи
С тројицом јунака, јер, као што зна́те,
Туна борбу ону посматрат' има́те.

4060 (36). Тко знаде како се дијеле мегда́ни,
Леђима је тамо откуд иде зòра.
Зато, чим стигоше, на источној стра́ни
Острва попеше три своја чадòра.
Па чекаше Мавре туна на тена́ни.
Ускоро од звеке заори се гòра,
И Аграман стиже с друговима свòји̑м,
Које међу прве витезове брòји̑м.

4061 (37). За борбу је касно; биће другог да̑на:
Око чадорова обје чете ма̑ле̑
Страже поставише. Брандимара ба̑на,
Кога као врло разборита хва̑ле̑,
Пусти Роланд ићи до противна ста̑на.
Зашто? Казаћу ти одмах и то, бра̑ле.
Служаше Брандимар вјерно Аграма́на
Све док не завòље витеза Рола́на.

4062 (38). Он и Аграман се браски рукòваше,
Као што приличи друговима ста̑ри̑м,
Јер још узајамно они се штòваше,
Па рече Брандимар: јера за те ма̑ри̑м
(Рече, чим поздравом говор заснòваше,)
Дођох вјером Христа душу да ти за̑ри̑м.
То је вјера права, истину ти вѐли̑м.
И ја се покрстих. То и теби жѐли̑м.

4063 (39). Лаж на Пророковој налази се стра́ни.
Од вјере Христове ништа нема сла̏ђе̑,
Зато се битака и бијеса ма́ни,
И данашње обе са Роландом сва̏ђе̑;
С Богом се помири, љу́ди̑ не тама́ни,
Прими свету вјеру, крсти своје мла̏ђе̑,
А ми ћемо за то много да ти да́мо,
И испунићемо што ти обећа́мо.

4064 (40). Ако примиш вјеру нашега олта́ра,
Које учинити можеш без рези́ла,
Даћемо ти земље све од Хибралта́ра
Па к Истоку даље до са́мога Ни́ла.
То ти је поруку Роланда серда́ра,
Чија ријеч свагда ј' одржана би́ла.
Прими што ти нуди, и о томе ми̏сли
Како су од свуда хришћани те сти̏сли.

4065 (41). С Роландом се туђи, то су страшне ства̑ри,
Ту побједа теби није у изгле́ду,
И знај ово јоште, пријатељу ста̑ри̑:
Узми да га ринеш у смрт и у бе́ду,
Зар за ту побједу Карло ће да ма̑ри̑?
Признај, ма да признат' можеш тек у је́ду,
Да сасвијем веће скршен си и сру̏шен,
Зато више дјелат' немој као сму̏шен. —

4066 (42). Још нешто Брандимар казати му мња̑ше,
Али би̏ прекинут од љутита ца̏ра,
Који му рукама да ућути ма̑ше̑,
И рече, а сипа из ока му ја̏ра:
Нуто кокошију како ђубре пра̑ше̑!
Нуто момка што се о души ми ста̏ра̑!
Господине драги, казаћу ти ва̀ла
Да незван савјетник сваки је буда̀ла.

4067 (43). Тражиш да усвоји̏м те поруке лу̏де̑.
Као пријатељ ми дајеш неке свје̏те.
И уста се твоја доказати тру̏де̑
Да ми добра желиш, а никако ште̏те̑,
Али заборављаш, јер по себи љу̏де
Судиш, из чије ми ти долазиш че̏те̑.
Погана те вјера Христова подста̀кла
Покушат' и мене бацит' у̏ дно па̀кла.

4068 (44). Послала те амо бесна она љу̑да,
Мислећ' е се бојим русој својој глâви.
Па и да погинем, да чудна ми чу̑да!
Погинем ли пашћу као јунак прâвй.
Што Бог хоће биће, и само се лу̑да
Од његове воље и одлуке стрâвй.
Смрт или побједа, свеједно је мѐни,
Само нек не будем сличан једној жѐни.

4069 (45). Сада се к Роланду бијесноме врáти.
Какав си на збо̀ру ако си у бо̀ју,
Онда боље сјутра залуд се не млáти,
И добро упамти ову жѐ̑љу мо̀ју. —
Видећ' колики су Маврови инáти,
Брандимар се врати међ' дружину сво̀ју.
И једни и други уживаху са̑нак
Све док се не јави на Истоку да̑нак.

4070 (46). Са витешком вољом и срца слобо̀дôм
Чим за̑пјева птица и засйја зо̀ра,
И једни и други, умивши се во̀дôм,
Изљегоше сваки из свога чадо̀ра,
И од боја што се међ' овом го̀спо̀дôм
Започе, чарна је одјекнула го̀ра.
Но ја не пристајем, док се они ту́ку̑,
Да вали Руђера тамо амо ву́ку̑.

4071 (47). Тело, ноге, руке, по води му клйзê,
Олуја га шиба ода свију стрáнâ,
А сред ове смртне погибли и крйзê
И савијест мучи витеза ваљáна,
Те како га мучи и пече и грйзê:
Мни Бог њега крсти водом океáна,
Пошто није хтио према обећáњу
Уредно се крстит' у светоме здáњу.

4072 (48). И докле талас га шиба и девѐтâ,
Он се вјере, дане Брадаманти, сје̏ћâ,
Која стече право да њега клевѐтâ,
Те је грижа она у толико ве̏ћâ.
Богу се зàклињê да ће вјера свѐтâ,
Ако из таласа избави га сре̏ћа,
Задàхнути њега чим на земљу сту̑пй,
Нит' Алкоран више вјероваће глу̑пй.

4073 (49). У завјету своме јоште даље тје̏ра̑,
И с морем се рвућ' још ће да обѐћа̑
Да ће се борити да света се вје̏ра
Шири, а сузбија она друга псѐћа̑;
И да Брадамантом женити се смје̏ра̑,
Ако само Бог му снагу сад увѐћа̑.
И снага му одмах — да вељих чуде́са̑! —
Збиља се увѐћа вољом са небе́са̑.

4074 (50). Том се не чудите, јер све је у вла́сти
Божјој, која свуда васио̏но̑м сти̏же̑.
Снага Руђерова не престаје ра́сти,
Вал га један спушта, а други га ди̏же̑,
Које, штоно ријеч, иде ка' на ма́сти,
И оној стијени доноси га бли̏же̑.
Најзад на тле скочи, гдје обала стр̏ма
Не бјеше, и воду са хаљина др̏ма̑.

4075 (51). Сви остали који, бјежећ' као хр̏ти
Од гроба, тражише спасења у чу́ну,
Одоше јадници у загрљај смр̏ти;
Једини Руђеро надја̀ча вирту́ну.
Ал' сад нов ће белај на леђа да пр̏ти̑,
Јер без хљеба, мокар, у лаку зубу́ну,
Чему да се нада на тој туна сте́ни,
На голој, неплодној и пустој стрме́ни?

4076 (52). Ипак није Руђер изгубио на́де̑,
Нити очај душу његову сли̏јепи̑:
Осјећа да милост божију има́де̑,
И то осјећање витеза кри̏јепи̑.
У близини срете старца дуге бра́де̑, —
Тко ли, Боже, бјеше тај старац ли̏јепи̑?
Пу́стини̏к је било то благо створе́ње,
На лицу његову сја благовољѐње.

4077 (53). Старац, видјевши га, рече: Са̑вле! Савле!
Зашто дух ти сплетке против мене плѐте̑?
(Тако од Господа бјеше негда Па̑вле
Упитан послије зраке оне свѐте̑.)
Не платившп подвоз ти си хтио, ђа̑вле,
Пре̏ко мора, али далеко не лѐте̑
Они, које јури десница госпо́дња̑,
И којом се твоја спријечи прохо́дња. —

4078 (54). Прошле ноћи старцу с неба Господ јâви
Да ће Руђер, који служи Сарацéну,
И који се тада баш у мору дâви,
Допливати к њему на ту голу стéну,
И да ће некада ка' хришћанин прâвй
Живећи заслужит' награду и цéну.
Руђерову прошлост и будућност, кâо
И славу дјеце му, пустиник је знâо.

4079 (55). Најприје Руђера готово је клêо
Што се од дужности хоћаше извýћи.
Ђаво те је (рече) у намјери сплêо,
И ти тек се трже кад Бог стаде тýћи.
Дјевојку, коју си у животу срêо,
Остави и оде, али сад, будýћи
Пòправй се, прúми мој благослов врêо.
(Благослови збиља бијаху му врýћи.)

4080 (56). Сваком своме сину, свакој својој шћêри
Што се каје, рајска Бог òтварâ врáта;
Он свачија дјела познаје и мјêрй,
А по дјелима се дијели и плáта. —
Поучавајући у светој га вјêри,
С њим пустиник дóђе до свога вајáта:
Пред ћелију они стигоше малèну,
Која издубена бјеше у камèну.

4081 (57). И црквица више те ћелије мâлê
Подиже се једна убава и згôдна;
Око ње су липе што зáпару гâлê,
Те врућина није светитељу шкôдна.
Ту с виса поточић баца своје вâле,
Ту је многа воћка питома и рôдна,
Ту птичице с перјем свакојаких бóјâ
Весело пјевају са зелених хвóјâ.

4082 (58). Биће томе скоро четрдесет љêтâ
Како по том цвјетном и зеленом пòду
Молећи се Богу старац овај шêтâ,
Јоште доста крепак и стамен у хòду,
Јер бреме старости мало њему смêтâ
У осамдесетом и ако је гòду.
Живећи од воћа и хлађане вòдê,
Живи у паручју среће и слобòдê.

4083 (59). У ћелији старац ено ватру па̑ли̑.
И укусно воће на трпезу ме̏ће̑,
Којијем се Руђер изнурени га̑ли̑,
Пошто бјеше рухо осушио ве̏ће.
Ту га чича вјери, која Бога хва̑ли̑,
Учи, пророкову у заборав пре̏ће̑;
Води га куд божји упућују пр̏сти,
А сутрадан већ га у потоку кр̏сти̑.

4084 (60). Задовољан туна витез је жи́вио,
Јер скоро ће к драгој ићи, рече ста̑ри̑,
Који му опрости све што је скри́вио.
Ту Руђер дознаде многе свете ства̑ри,
И све више вјери новој се ди́вио,
Која светим огњем душу сад му жа̑ри̑.
Старац који, рекох, и будуће зна́де̑,
Многи ће му савјет користан да да́де̑.

4085 (61). Још седам година земљом ће да хо̀да̑
(Старцу Бог учини већ ово откри́ће)
Руђер, а кад буде пуних седам го̑да̑
Од Пинабелових изгубиће жи́ће.
Сјећате се ваљда још онога бо̑да
Којим цура казни Пинаблово зли́ће,
И Бертолагове сјећате се смр̏ти:
За то одговорност Руђер ће да пр̏ти̑.

4086 (62). Кад буде премлаћен од опаких љу́ди̑,
Бациће га они у рупу дубо̀ку,
И незнан ће јадник боравити ту́ди,
Црне земље многу тешку носећ' о̀ку.
Жена, са за̀четком драгим испод гру́ди̑,
Тражиће га дуго по свету широ̀ку;
Најзад и жена му и сестра му, ки̑вне,
Даће му освете стравичне и ди̑вне̑.

4087 (63). Нарочито жена, о Руђере! Ње̏н те
Па̀лош осветиће, јер о̀на ће ли́ти
Крви уби́ца̑ ти на читаве це̑нте.
Прије тог она ће с' у гнијѐздо сви̑ти
Између Адица и лијепе Бре̑нте̑,
Гдјено земља вјечним прољећем се ки̑ти̑,
Јер њој досуђено од судби̑не̑ је̏сте
Чедо ти родити близу града Есте.

4088 (64). Есте ил' Атесте некадање дрêвнê
Оснаватељи су потомци Тројáнâ.
Дете, кад порасте, душмане ће гњêвнê
Цареве изагнат' из овијех стрáнâ,
А Карло Велики за услуге рêвнê
Наградиће тога витеза ваљáна,
Чијих дјела славних дуга биће нѝза,
Земљама од Есте, титулом маркѝза.

4089 (65). Државној му згради подижући крȍва
Цар ће њему рећи: hic domini *ȅste,*
С тог из *Атесте* ће два најпрва слȍва
Отпасти, јер и то досуђено јȅсте,
И одјекнут' хоће слава града нȍва
Кроз вароши, села, дубраве и чȅсте.
Још и то је знало оно свето лѝце
Како Брадаманта наћи ће убѝце.

4090 (66). Биће то на начин ево овај прȍстӣ:
Тко Руђера уби њезина, и гдјȅно
Сакривене леже јадиње му кȍсти,
Сан ће њојзи казат' и викнути: жȅно,
Оно су убице ћуне сваке злȍсти,
Там' у рупи оној лежи Руђер ȅно! —
Дијѐте Руђеро кад браду по лѝцу
Добије, убиће главнога убѝцу.

4091 (67). И потомака му фаланга је гу́ста
Поменута била; поносита чѐла
Унуци што живјет' на срећу ће дру́ста,
Нарочно Хиполит, Алфонс, Изабѐла.
Ал', наравно, мȕдрâ старчева су у́ста
Само пријатности Руђеру навѐла,
А смрт и слично су прећутала њѐму,
Јер то би га вргло у жалост голѐму.

4092 (68). К борцима, штоно су деснице вријѐднê,
Идем, остављајућ' ове приче дȕгê.
Роланд, Оливијер и Брандимар с јѐднê
Аграман, Собрино и Грàдасо с дрȕгê
Стране за мегданом и побједом жѐднê
И у сукоб коње потјераше прȕгê,
И (наравно) чим се сударише цѝни
Прскоше мѝздраци у комађе њѝни.

4093 (69). Прскоше мииздраци, макар да нијѐсу
Танки, слаби били, а најмање тру̑ли.
Звекети оружја у оном лијѐсу
Чак су се (прича се) до Француске чу̑ли.
На Грàдаса ју̑рну̑ Роланд у бијѐсу
Јер вјеру Христову стаде да му ху̑ли̑.
Градас је јахао Бајарда ваљáна,
Што је могло бити кобно за Ролáна.

4094 (70). Бајардо коњица Роландова гру̑ну̑
Тако, да Роландов о ледину тре̑сну̑,
И клȍбу̑ке крви из прсију бљу̑ну̑,
Повреду претрпјев, ал' не само мје̑сну̑.
Јáрȏст Роландову да опјевам, пу̑ну
Једну, и то јаку, требао бих пје̑сну.
Он скочи на ноге, штито у вис бр̑же̑
Диже, а пламену Балѝза̑рду тр̑же.

4095 (71). Оливјер нападе краља Аграмáна:
Подједнако нада смијѐши̑ се њѝма;
Тако кивна једна и друга је стрáна,
Да су били слични завађеним псѝма.
Собрин с Брандимаром дијели мегдáна,
И обасу њега ударцима злѝма,
Али по несрећи коњ му се спотàче,
И са леђа свога господара смàче.

4096 (72). Чим Брандимар спази на земљи Собрѝна,
Палога нападат' немаде рачу́на,
Што би недостојно било му врлѝна̑,
Већ он оставивши тако њега ту́на,
Одјури Градасу, што на паладѝна
Без коња на коњу груха ка' врту́на.
Оливјер, Аграман копља полȍмили,
Па један на другог маче окȍмили.

4097 (73). Кад нападнут Градас би̑ од Брандимáра,
Он одмах остави витеза Ролáна,
Који видећ' пјешке Собрина сердáра,
Пошто и сам оста без коњица врáна,
Нападе афричког овога владáра,
Нападе његова десница ваљáна.
Потрчавши к њему тако ће да лу̑пе̑
Ноге му, да степи начинише ру̑пе.

4098 (74). Ма да дотле никад не бијаше стра̏хом
Крзнут, уплаши се тад од паладѝна
Собрин: бѝ му као морепло́вцу пла̏хô м,
Који гледа талас како са висѝнâ
Долази да лађу здроби једним ма̏хом.
Штитом се чувати жеља је Собрѝна,
Ком се старе груди надимаху да̏хом,
Од мача којега скòва Фалерѝна.

4099 (75). Он под кровом штѝта читава и нȍва
Бранећи се, тамо и амо се крêћê,
Али Бализарда такога је кȍва,
Да штит најбољи јој не може да смêћê,
Најмање у руци силенога грȍва,
Те ни штит Собринов сметати јој нêће.
Собрино се мори бадаваде са̏мо,
Јер штит она здроби, и крзну му ра̑мо.

4100 (76). Собрин оклоп има, под њим и панцѝра,
Али од обо́га вајде му је ма̏ло,
Јера тешко гвожђе сѝлна кавалѝра
Зададе му рану, чим је доље па̏ло.
Старац ипак није запросио мѝра,
Што је рањен био не бјеше му ста̏ло,
Веће мачем, сличан разјарену рѝсу,
Роланда удари у лијеву сѝсу.

4101 (77). Ма не може Ролан допанути ра̑нê,
Јер је непробојна кожа у јуна́ка.
Уплашен Собрин ће ȕ стра̑ну да ста̑нê,
Али бѝ по шљему од ударца ја́ка,
Који баш у трèну томе ће да па̑нê,
Треснут као муњом из мрачних обла́кâ.
Од ударца, који Ахилов је сȕштӣ,
Собрину се одмах пред очима стȕштӣ.

4102 (78). Одмах онесвјешћен Собрин паде дȍље,
А Ролапдо мислећ' е је мртав бѝо,
Врати се Градасу, којино се кȍљê
С Брандимаром: овом помоћи је хтѝо.
Бораше се исти, пун витешке вȍљê,
И ма да бијаше необично смѝо,
Градас оружије имао је бȍљê
И коња, и јачи бјеше, ја бих мнѝо.

4103 (79). Додуше и он је јахао Фронти́на,
Али је Бајардо од истога вȅћӣ;
К том и Дуриндана јест у Сараци́на,
А знано је како може она сјȅћи.
На одмет му није помоћ палади́на
(Јер ко зна шта судба скри у својој врȅћи),
Ма да је не тражи, пошто и Градàсу
Не бијаше лако у овоме чàсу.

4104 (80). Ваљда на свијèту коња тога нêмâ
Који као Фронтин тако вјешто зна́дê
Избјећи ударце, што душманин спрêмâ
Да их господару његовоме да́дê.
Немојте мислити да Аграман дрêмâ,
Нит' Оливјер, ипак они бадава́де
Туку се, јер досад у њихову бòју
Обòстране штете равне су на брòју.

4105 (81). Залуду борцима овијема злȉма
Срце је пливало у гњѐву и жа́ру.
Рекох е Роландо на голијем тлȉма
Оставив Собрина пође к Брандима́ру,
Градасу, ал' прије него стиже к њȉма
Паде коњ у очи овоме серда́ру,
Који је на себи носио Собри́на,
И који ће сада њега паладѝна.

4106 (82). Ухватив га Роланд у седло му скȍчӣ,
И с мачем Градасу устрми се прȁво.
Овај, чим су му га угледале ȍчи,
Доласку се томе обрадова здрȁво;
Брандимара махну и к Роланду крȍчӣ,
Окретан и хитар као сушти ђȁво,
И рече му: и ти и друзи ти прȍчӣ,
Данас ћете рећи: с Богом, с Богом, слȁво!

4107 (83). Диже на Роланда тешку Дуринда́ну,
И тако га њоме удари по вра́ту,
Да је расјекао оклоп на Рола́ну,
Али за то прими заслужену пла́ту,
Јер он бјеше данас на томе мегда́ну
Према Бализарди, витешком ала́ту,
Што не само гвожђе сече, већ и рȕшӣ
Мађију, справљену у пакленој тмȕши.

4108 (84). Ударци, што доби тада од Ролáна
Раниње му ноге, образе и грŷди,
Што много зачуди љутог Серикáна,
Те не зна о томе како ће да сŷдӣ,
Јер откад имаде оклопа ваљáна,
Не могóше њега обранити љŷди.
Да му ближе стиже десница сѝлена̑,
Расјекла би њега до паса свѝлена.

4109 (85). Зато му је сада вјера много мȁња̑
У оклоп и штито посље тога свѐга̑,
А и хрáбро̑ст канда мало му је тȁња̑,
Која тањити се има и са чѐга̑.
Наравно Брандимар ŷ стра̑ну се склȁња̑,
Јер замијѐнио Роландо је њѐга̑:
Готов да помогне својим, оба чȉфта
Гледа оком црњим од самога зȉфта.

4110 (86). Све дотле Собрино не отвори кȁња̑,
Јер је несвјестица била тако јáка,
Да је лако мог'о вјечито да са̑ња̑.
Видјев Аграмана, мила свога ђáка,
Са Оливијѐром, иза густа гра̑ња
Неопажен Собрин ка њима одскáка,
Јер га љубав према Аграману га̑ња̑
Помоћи му против онога јунáка.

4111 (87). Умједе се Собрин вјешто да прикрáде̑
Иза леђа храбром Оливјеру ба̑ну,
Да је издајнички ово ма да знáде̑,
Пак његову коњу, пошто мачем ма̑нŷ.
По ногама стражњим ударац да дáде̑
Такав, да коњ паде на лијеву стра̑ну
С господарем, чије ноге у стремѐну
Наравно бијаху у овоме трѐну.

4112 (88). Тјелесином својом коњ притиште нȍгу
И добро нагњечи своме господáру,
А Собрин рану му задао би мнȍгŷ,
Да Хекторов оклоп нѐ би на сердáру.
То се не измȁче глѐду оном стрȍгу,
Којино бијаше својствен Брандимáру.
Јер он, чим Собрина над онијем спȁзӣ,
Дојури, лупи га и коњем га згȁзӣ.

4113 (89). Одо̀ тога старцу ништа није би́ло,
Уста, пошто крви нешто мало про̏лӣ,
Види се да срце још му није гњи́ло,
И оног под коњем опет ено ско̏лӣ,
Ком ипак слободно бјеше десно кри́ло,
Те десницом, мјеште за милост да мо̏лӣ,
Сијѐчӗ и боде, приступити нѐ да̑
Собрину, који га зове да се прѐда̑.

4114 (90). Бранећи се тако Оливјер се на̑да̑
Улучити згоду те ногу изву́ћи,
Пак онда ће моћи Собрина да свла̑да̑,
Ком у главу канда није могло у́ћи
Да се јунак овај усред ових ја̑да̑,
Лежећки, са земље, може добро ту́ћи.
Собрин веће ране имао је мно̏гӗ,
Те га једва држе старачке му но̏ге.

4115 (91). Док опет очима њему грози тму̏ша,
И док онај ногу вуче испод до́ра,
Брандимар с Фронтином Аграмана ку̏ша̑
Победити, коме од силена зо́ра
И псовања бјеше промукнула гу̏ша.
Драган Флерделизин увидјети мо́ра,
Макар да га Фронтин као јање слу̏ша̑,
Да му је слабији коњ од Бриљадо́ра.

4116 (92). Бриљадора Руђер, убив Мандрика́ра.
Даде Аграману, ви̏ то веће зна́те.
Аграман ѝмаде још од Брандима́ра
И веома боље убојне ала́те,
Које отет' овај жељом сада зга́ра,
Ну да ли ће моћи, о томе има́те
Доста јасан појам, ако вам се ре̏чӗ,
Да он веће рану подубоку сте̏че.

4117 (93). Но и Аграману није било ла̏сно,
Јера Брандима́ро, улучивши зго̏ду,
Пошто му намјеру онај видје ка̏сно,
Његову је штиту учинио шко̏ду,
И борца ранио да јаукну гла̏сно
И из ране пусти крв, цр̀вену̑ во̏ду.
Ипак то је шала, то су слаби хи̏ци,
Према Роландовој са Градасом би̏ци.

4118 (94). Ту се обојица купају у знòју,
Ту се Дуриндана познаје по звýку,
Ту она оштрину показује свòју,
Правећи Роланду рупе на клобýку.
Али горе прóђе Градасо у бòју
Јер тешко онима којино се тýкŷ
Са Роландом: више дубокијех рâнâ
Веће се налазе на тијелу бâна.

4119 (95). Из ока му сукћу муњевити сêви.
Јер не може ране Роланду да дáдê,
Ма да без оклопа већ бок му је лêвû,
Док из њега крв се млазевима крáдê.
Не зна, и зато се страховито гњêвû,
Да Гроф непробојно тијело имáдê.
Дуриндану зграбив рукама објѐма,
Лупи га по шљему напорима свјѐма.

4120 (96). Не морате бити никакви мудрàци
Да би увидјели е би други љŷди
Од ударца тога постали мртвàци,
Док Роланду само уздахнуше грŷди,
И на очи многи падоше свјетлàци;
Какав удар бјеше нек се по том сŷдû
Што испусти дѝзгин; и сабљу би, дâ је
За руку синџиром не привéза змâје.

4121 (97). Још никада тако та судбина прêкâ
Не ојади борца као сада тýка,
Нигда за његова цијелога вêка.
Коњ, осјетив ȕзду да не држи рýка,
И поплашен уз то од ужасна звêка,
Што се чу кад пàлош паде на клобýка,
Пољем зажди с борцем; Градасо се жŷрû
За њим да у леђа оштрѝце му сјŷрû.

4122 (98). Ал' тад Аграмана у јаду големму
Спази, чија крвца ледину је прáла,
Јер пошто га лупи Брандимар по шљѐму
Те сабљу испусти, згода му се дáла
Да лијевом руком шљем ȕхватû њѐму,
Десном да му гуши примакне пињáла.
Градасу мисао тад у главу ýђе,
Да ће краљ погинут' без помоћи тýђê.

4123 (99). Он, кога дȍ срца та мисао врéђа,
Оде Аграману носити индáта
Оставив Роланда јурит' преко мéђâ,
И у скоковима од повише хвáтâ
Притр̀ча ненадно к Брандимару с лéђâ,
Који о том ништа не сáња ни гáта,
Па снажним ударцем удружених рýкâ
Мучки га удари баш преко клобýка.

4124 (100). Боже, рајска врата сад отвòри слýзи,
Који с лађом својом прѝђе веће крȁју,
Који неће више по земљи да пýзй,
Него ће се дићи к небескоме рȁју.
Дуриндано клета, кличем ти у тýзи,
Господару своме, огњеноме змȁју
Роланду, зар такве да учиниш јȁде,
Јер најбољи друг му баш од тебе пȁде?

4125 (101). Тужна Флерделизо, ти лијепо лȕче,
Леле колики ће бити твоји јȁди,
Какви ли ће бȍли душу да ти мȕчȇ,
Када чујеш вијест; он умире, знȁди!
Јадном Брандимару шљем нȁ двоје пȕче,
Он се с коња срóза сличан једној клȁди,
Из главе му бију крви врели млȃзи, —
Могу се радоват' сад његови врȃзи.

4126 (102). Међутијем Ролан, који к себи дóђе,
Подигавши очи грозни призор вӣђе,
Јера се обрете он случајно вóђе;
Спази полумртва друга, чила прӣђе.
Над њиме Градаса ȕгледа такóђе,
И поста му лице од самрти блӣђȇ.
Да л' осјети више јада или гњȇва
Не знам, јер Муза ми престаје да пјȇвâ.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО **ЛОДОВИКО АРИОСТО**

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТ ДРУГА

Велим ти, јер Муза опет ево пјѐвâ:
Видећи милога свога када клòнê
Под ударцем туђа насиља и ћѐва,
То ти срце тако страховито трòнê,
Да те не уздр̀жа од силена гњѐва
Ништа, јѐре нема тако јаке спòнê.
Па освету мислиш и махнеш се плâча,
Јер освета тада од бола је јâчâ.

4128 (2). Тад изливи срџбе нека су ти прòсти.
Јер савладати се није теби дâно,
И јер тада разум жртва буде злòсти.
О Ахиле гњѐвнй, Пелејева грâно,
Како ти освети Патроклове кòсти
Свијема је нама из Омира знâно.
Хектора ти мало бјеше да утýчêш,
Требаше ти мртва пò тлу да га вýчêш!

4129 (3). Мислећи на камен срце ми се стêжê
Који те погоди некада у чѐло,
О Алфонсо врли, непобједни кнѐже!
Оно свето уже јâко је дебѐло
Којено за народ љубављу те вêжê,
Јер оно је народ освети одвѐло,
Те крвнике твоје, с којима се скòбй,
Све до посљедњега из освете пòбй.

4130 (4). Кад војска ти видје како паде с нȍгу̑,
Помисли е доби смртоносну ра̏ну,
И осјети тугу, ал' и сржбу мнȍгу̑,
Те силнијем гњȅвом на враге ти пла̏ну̑,
И пока́за таку при јури́шу слȍгу,
Да тврђава опет у руке ти па̏ну̑,
И за мало часа злотворе ти свла́да,
Којено Кордо́ва посла и Грана́да.

4131 (5). Мисао се чудна сад у мени рȍди̑
О том, а ти, Музо, искажи је дȅде̑:
Онијем каменом, који тебе згȍди̑,
Војску ти распалит' можда небо хтјȅде
Те да боље грозном душманину шкȍди̑,
Који Вести̏дела погубити смјȅде
И целу посаду кад освоји ша̏нце, —
И *ти̑* тако казни раном својом стра̏нце.

4132 (6). Да закључим. Ништа ужасније, дру̑же,
Него када видиш милог убијѐна.
Гледећ' уди мртви како му се ду̑же̑,
Желиш га осветит' ако ниси жѐна.
Ти разлози нек нам при оцјени слу̑же̑
Роланда, кад видје крвљу обливѐна,
Самртно рањена врла Брандима́ра,
Понајмилијега својега друга́ра.

4133 (7). Гледећи несрећу љубљенога ствȍра,
Чисто није Ролан вјеровао ја́ви.
Сржба је његова била јоште гȍра̑,
Од оне пастира, чије је у тра́ви
Дете уједено од отровна блȍра,
У трѐну кад мотком лупи га по гла́ви.
Против Аграмана, који би̏ му бли̏же̑,
Сијѐвају̑ћ' оком Бализарду ди̏же.

4134 (8). Одрије̏шенога, разлупана шљѐма,
Тако да се види нешто вра̑та гȍла;
На грудма с ранама дубокима двјѐма.
Крв откуда куља црна као смȍла,
Краљ од Брандимара, јунака голѐма,
Једва се откачи ка̑но од сокȍла
Кобац кашто, када Ролан стиже к њѐму,
И на њ Бализарду потѐже голѐму.

4135 (9). Удари га сабљом преко врата бе̑ла,
И једним ударцем пресијече вра̑та,
Тер одлетје глава од његова те̑ла
Далеко, господо, бар четири хва̑та,
И творцу многијех страховитих дје̑ла̑
Би̑ тијем награда по заслузи да̑та.
А Харон му душу, која к паклу пр̑ну̑,
Куком тад увуче у лађицу цр̑ну̑.

4136 (10). Ка Градасу Ролан ближе сада сту̑па̑,
Којино видјевши како Аграма́ну
Скотр̑ља се глава са јаднога тру̑па,
Први пут уздр̑хта јунак на мегда́ну,
Први пут му по̀че̑ плашљиво да лу̑па̑
Срце; дотле страха не знађаше ма́ну.
Укочи се, нити бранити се зна̏де,
Када смртоносни на њ ударац па̏де.

4137 (11). Градаса, који се поношаше ста̑сом.
Ра̏сијече почев од лијевог ње̏дра
Па наниже косо тананијем па̑сом
До мјеста гдје десна почиње се бе̏дра.
Те се сруши кратким јаукнувши гла̑сом.
Ноћ вјечна му покри оба ока ве̏дра.
Доброга јунака згуби јунак бо̀љи̑,
Јера то̀ угодно би̑ божијој во̀љи.

4138 (12). Те сувише лаке побједице дви̑је
Не допадоше се Роланду јуна́ку;
Бољих је побједа он имао при̑је,
Према којијема ове су у мра́ку.
Затим к Брандимару, који крвцу ли̑је̑,
У Христовој вјери негда својем ђа́ку,
Потече Роландо, и диже му̀ шљѐма,
Под којим је рана зијала голѐма.

4139 (13). Макар да је смртна била ова ра̑на.
Брандимар је био јоште у живо̀ту.
Душа тога мужа поријекла стра̑на,
Што вјере Христове осјети диво̀ту,
Јер јој она дође као с неба ма̑на,
Помоли се Богу да сваку грјехо̀ту
Опрости јој прије но се к небу хи̑тне̑
С грудве ове земне малене и си̑тне̑.

4140 (14). А Роланду рече: Господу се за́ ме
Моли, утјеши се, Флерделизу шти́ти,
Јер се дӯши мојој већ из ове та́ме̑
К вјечитој свјетлости путовати хи́тӣ. —
То изустив прну међ' анђеле са́ме,
И живот му нови започе да сви́тӣ.
Када прилажаше Светог Петра рӯци
Анђелског појања пратише га звӯци.

4141 (15). Роландо завапи: благо вама, дрӯзи,
Који за Христову свету вјеру мре́те. —
Ал' ипак се грло и срце му сӯзи,
Бол његов, господо, мислим разуме́те.
Од његова плача одјекнуше лӯзи:
Плакао је Ролан као мало де́те.
Ти, дӯше, весело право рају лѐти;
Сваком није дано као ти мријѐти.

4142 (16). Собрин, који крви већ изгуби мно̏го,
Лежао је тада скоро у незна́ни.
Оливијер среће није више но̏го
Собрино имао, јер ови мегда́ни
И с њиме су богме поступили стро̏го.
Пошто рањен бјеше на лијевој стра́ни,
Нити испод-коња извући је мо̏го̑
Ногу, коју целу Боже му сахра́ни!

4143 (17). Канда си умјесна, црна моја стра̏во.
Јер ма да је нога још готово це́ла,
Бјеше уганута, нагњечена здра̏во
Коњем и зглавцима гвозденог оде́ла.
Те стајати на њој није мог'о пра̏во
Када њега рука, и сна́жна и бе́ла,
Роландова диже гурнувши кура́ду,
Што га тако грозно оштети при па́ду.

4144 (18). Ролан се радоват' не́маде са чѐга̑,
Сјај ове побједе врло слабо бли́штӣ
Његовим очима сузнима, јер њѐга̑
Самрт Брандимара љубљенога ти́штӣ,
И скроз језа хла́дна прожима га свѐга̑
Кад Оливијера чује како пи́штӣ.
Стари Собрин јоште бијаше у жи́ћу,
Ал' тешко да скоро не угаси сви́ћу.

4145 (19). Сеизи Собрина однијеше дӣљē.
По хришћански ране Роландо му вӣдā
У дну једне туна пронађене спӣљē,
Јер у боју тврђи од самога хрӣда.
Послије покоља молбе Богу шӣљē
Да с мŷкā рањене крвнике му скӣдā:
Добра бјеше срца, топле бјеше сŷзē.
Оружје и коње побеђених ŷзē.

4146 (20). Помињем пријекор, учињен ми Мýзи,
Сада, читаоче, с допуштењем твòјӣм.
Фулгóзо, путујућ' по воденој прýзи
Средиземног мора на лађама свòјӣм,
Био је, наравно, и на Липадýзи,
Па мни у опреци с истином да стòјӣм
Кад велим да су се Маври и Францýзи
Ту бӣли. Тврдње се његове не бòјӣм.

4147 (21). Она ме нимало не жижи ни жȃцā.
Показаћу њену вријèднôст и цéну.
На врлéти овој вели нема плȃца
За битку на коњма и бојну арéну,
Ама заборавља тај весели брȃца
Да је *негда било*, док трŷс ону стéну
Не издроби тако да је од равнѝцē
Направио врлет — без моје кривѝцē.

4148 (22). Молим га да брату свом Октавијáну,
Ког благонаклоност Музе моје трȃжē,
Дужду ђеновскоме, човјеку ваљáну,
Ако пред њим икад оно тврди, кȃжē,
Да ја, ма да можда многу имам мáну,
Причам само што се са истином слȃжē.
И да перо моје само рећи мȍжē
Оно, што претходно испита се стрȍжē.

4149 (23). Јер откада живим још нијесу мрȃзи
Лажи хотимичне пали ми по лѝцу.
Међутијем Ролан дигав очи спȃзӣ
Недалеко отле некакву лађѝцу
Што к острву правце низа море слȃзӣ,
Благодарећ' она поспјешну вјетрѝцу.
Засада не могу казати вам чѝјā
Бјеше, јер нући ми к Брадаманти прѝјā.

4150 (24). К њојзи похитати не будимо трӧми,
Јер срдашце вељим јадима се пâрâ
Овој остављеној зарученој мӧми,
Која чудне мисли о Руђеру ствâрâ
Када видје како тврду вјеру слӧмû,
Задану пред лицем двају силних цâрâ.
Руђер очајања преврши јој мјȅру
Погазив и ову заклетву и вјȅру.

4151 (25). Ка' прије и сада у овом случáју
Нити пије винца, нити једе хљȅба;
На Руђера виче по свом обичáју,
Гласе своје диже и противу нȅба
Што не стаје на пут овоме белáју,
Нит' онога, кога наказати трȅбâ,
Казни за његово стидно вјеролóмство;
Па чак не верује сад ни у потóмство.

4152 (26). Не вјерује више у потомство, кòјê
Мелѝса проречe на ономе грòбу,
И противу ове добротворке свòјê
Сад је осјећала страховиту злòбу.
На расположењу ал' сада јој стòјê
Средства да олакша ту своју тегòбу,
Јера је имала у невољи блѝзу
Своју другарицу, љубљену Марфизу.

4153 (27). На брата Марфиза расрђена бјȅше
Који вјеру дану погази и згњȅчи,
Те мислиш е огањ из очију крȅшê.
Снàси говораше од утјехе рȇчи,
Које Брадаманту у некол'ко тјȅшê,
Јер кад имаш друга јад се лакше лȅчû.
Марфиза се ипак нада он ће дóђи;
Не дође ли, вели, зло ће од ње прóђи.

4154 (28). Или ће те (рече) узети за жену,
Као што је дао свето обећáње,
Или ја ћу с њиме у бòју поштèну,
Чàсти твоје мачем извршити прáње. —
Међỳтијем бјеше у истоме трèну
Још неко запао у очајно стáње:
И брат Брадамантин од Амора стрâдâ.
О Риналду зборим, препуноме јâдâ.

4155 (29). Омађијан лицем Анђелике злâта,
Носио је јунак терете синџи́ра
Њезине љубави још около врâта,
И тешки су јади стисли кавали́ра.
Послије онијех стравичнијех рâтâ
Сваки борац доби жуђенога ми́ра,
Тер од пòбједнӣкâ он је један бӣо
Што је у окову грозне сузе лӣо.

4156 (30). Зà свјет обрати се најзад Малеги́су.
Пошто залуд милу тражио је свȕдâ.
Други један пјесник прича нам у спи́су
Да за њ она жèље негда да се ȕдâ,
Ал' јој покушаји користили ни́су.
Малеги́са пита сад Риналдо кȕдâ
Скри се она, чему чаробник се чȕдӣ,
Знајућ е му љубав она негда нȕдӣ.

4157 (31). Тад у њену ропству Малèгӣс је бӣо,
И Анђелика му обèћа да да́дê
Потпуну слободу, ако ли би хтӣо
Риналда придобит', и он све што зна́дê
Употреби да би човјек њојзи мӣо,
Пост'о јој љубавник, али бадава́де.
Силна љубав бјȅше тад онога чȅда,
Док Риналдо цуру не мòже да глȅдâ.

4158 (32). Сада је обратно. Ви ћете да зна́те
Са чега (понављат' корисно је кȁшто),
Ако прву пјесму опет прочита́те.
Малегис му рече: пријатељу, зȁшто
Не хтјесте слободу негда да ми да́те,
Јер посредовање остаде ми тȁшто?
Вас љубљаше више но другу госпòду;
Да је завољесте, ја добих слобòду. —

4159 (33). Томе тражит' узрок нéмаде у чèму
Ни Риналдо, јер му то не бјеше јȁсно.
Моли га погрешку његову голèму
Да опрости, ма да покаја се кȁсно.
Малегис је најзад опростио њèму,
И обећао је помоћи му чȁсно.
Рече да се нада у најкраћем рòку
Неизвјесности му с душе скинут' òку.

4160 (34). Дознат' ваља гдје је она женска лóла.
Нада се помоћу пакленога кр̏да,
Ил' простије рећи помоћу ђавóла̑,
Докучити куда Анђелика вр̏да̑.
Има у Франциjи мала једна дóла
Около које су кршеви и бр̏да;
Ту је и пећина једна у камѐну,
И Малегис у њој створи се у трѐпу.

4161 (35). Из њедара књигу чаробницу тр̏же;
Чим прочи́та нешто дође онај ђаво
Што Амору служи; упи́та га бр̏же̑
Што Риналдо цуру воли тако здр̏аво,
Од које му пређе ништа нѐ би мр̏же̑.
Чаробнику демон одговори пр̏аво,
Да они извори у шуми Ардéну
У срцима такву производе мéну.

4162 (36). Од извора који мржњу наспрам жéна̑
Производи, прије Риналдо је пи̏о.
С тог је према цури хладан као стéна
(Речѐ ђаво) пређе витез овај би̏о.
Ал' му је у срцу наступила мéна,
Јер послије зли је удес његов хти̏о
Да из љубавнога врела воду пи̏је̑,
Те завòље ону коју мр̏зи при̏је.

4163 (37). Ну тада се деси нешто јоште ху̏ђе̑:
Из врела је оног Анђелика пи́ла,
Што срце, у љубви од лудила лу̏ђе̑.
Испуњава мр̏жњо̑м, и сада је би́ла
Према драгом груди пунанијех бу̏ђе̑;
Кад би га видјела стресла би се ци́ла,
Јер поста јој гнусан као гујски зу̏би,
Док он баш напротив сад силно је љу̏би̑.

4164 (38). Затијем чуо је од демона ка̏ко
Та румена ружа, та бијела лáла,
Заволье Медора, те је њему ла̏ко
Цвијет онај чедни прегорјела, дáла.
За којим Роландо толико је пла̏ко̑,
И најзад како је преко морских вáла̑
Отпловила била пут инђиских стрáна̑.
И повела кући својега јарáна.

4165 (39). Сад кад је Малегис ово тачно знȁо,
Пȍхита к Риналду, и нашав се с њи́ме
На питање оно одговор је дȃо,
Велећи да нема жалити за чи́ме,
Јер је — мраз на образ цури веће пȁо.
Хотјевши му огањ угасити ти́ме.
И рече, прешла је пута веће пȍла,
Те је не би стигла ни ваздушна кȍла.

4166 (40). Што је већ отишла, зато мало мȃрӣ
Риналдо, јер он би достигао цу̏ру,
Али њему срећу друго нешто квȃрӣ
И у грудима му распирује бу̏ру.
У прса се бије, разбацује ствȃри,
Велећ' ову неће преживјети у̏ру:
Шта је то што какве задаје му јȁде?
То је то што — чедност она другом дȁде.

4167 (41). Одиста је ово грдна била бру̏ка
За њу, а за њега — свакојако штȅта.
Појмити је лако како му је му̏ка
Што ах тако доби — неку врсту зȅта.
Пошто дуго тако у очају ку̏ка,
И пошто га мало попустила сјȅта,
Размисливши зрело о том што се слу̏чи,
Риналдо јурити за цуром ȍдлу̏чи.

4168 (42) Чим се на то реши, бол који га стӣште
Одумину, те је могао да јȅдȇ.
За пут од Карола допуштење ӣштȇ.
И својега цара преварити смјȅде
Да од јаке чежње за Бајардом свӣште.
Па га божем отет' од Градаса хтјȅде,
Који је начином, стидним за јуна́ка,
Задобио негда коња му брза́ка.

4169 (43). Вељаше, био би не јунак но жѐна,
Не отме ли коња свог од Серика́на.
Цар, мислећ' е му је намјера поштѐна,
Пусти га да иде дијелит' мегда́на.
Дудо, ком је тајна његова скривѐна,
Хоћаше пратити другара ваља́на;
И Гвидо је хтио, ал' он није дȃо;
Разне изговоре навести је знȁо.

4170 (44). Сам се из Париза на пут овај кре̏те,
И цијелим путем у глави му дје́ва,
Која, пошто својим замкама га спле̏те,
У свијет одлѐтје као лака ше́ва;
Која, жарким оком често њега сре̏те,
Док он тада хладан крај ње само зе́ва.
Ах да му је сада такав да̏нак jѐдан,
Све би накнадно — био би вриjѐдан.

4171 (45). Цијелога пута не ѝмаде ми́ра
Чудећи се како једнога дечáка,
Што не заслужује име кавали́ра,
Управо једнога гру́бо̂га простáка,
Љубити могаде код оно̑г пасти́ра,
Поред толикијех славнијех јунáка̂.
Јездећи к Истоку и ри̏јеци Ра̂јни,
У Ардене стиже, у крај онај ба̂јни̑.

4172 (46). У овој планѝни, препуној чудéса̂,
Пошто у њу бјеше заишао ду̏бље̂,
На једáнпут муња сијевну с небéса̂,
Под облаком неста дневне оне зу̏бље̂,
И Риналдо сав се од ужаса стрéса
Када чудовиште, од ђавола гру̏бље̂,
Некакво излѐтје преда њ у том трѐпу,
Којено у многом личаше на жѐну.

4173 (47). Не видје стра̏шила та̀ково̂га при̏је:
Хиљаду ј' очију на тој креату́ри
Без ка̂ња̂, те вазда гле̂д ужасан ли̏је̂
(Чак и када спава никада не жму́ри̑);
Мјесто косе има небројене зми̏је,
Којима из уста силан отров цу́ри̑;
Грдну, дугу гују има мјесто ре̂па,
А тресе се стена коју ногом че̂па̂.

4174 (48). Језичине многе у балавој гу̏ши
Имаде, из које така сикће ци̏ка,
Да Риналду од ње заглухнуше у̏ши.
Када преда њ ступи страшна ова сли̏ка
Он се од ужаса хоћаше да сру̏ши̑,
И накостријеши у вис му се ки̏ка.
Од самрти лице постаде му бље̏ђе̂,
Што му се никада не догоди пре̏ђе.

4175 (49). Ма да га пролази грозне страве стру́ја,
Чека с мачем голим ипак ову ку̏гу,
Која на њ удари брза ка' олу́ја
И чија је снага у ре́пу јој ду̏гу,
Штоно, како рекох, бјеше једна гу́ја.
Даде јој мерабу једну па и дру̏гу̑
Мачем, али залуд, она витла ре̑пом
И грози нашему паладину ле̑по̑м.

4176 (50). Малена је за њу Риналдова си̏ла,
Не страши се она његова коси̏ра;
Гују (реп) већ му је око̀ врата сви̏ла.
Која, протнувши се чак испод визи̏ра.
По лицу му отров језиком је ли̏ла,
Све више стежући јадна кавали̏ра.
Он ободе коња, зажди преко ме́ђа̑,
Али чудовиште скочи му на ле́ђа.

4177 (51). Срце, које не́ма обичај да пре̏да̑,
Дрхтало је горе од танана пру̏та,
И било је пуно чу̏днова̑та ле̏да
Ма да не уједа змија она љу̏та̑.
Залуду сиромах труди се и гле̏да̑
Умаћи, те гором тамо амо лу̏та̑.
Не може утећи, јер на себи чу̏му
Носи, и лелеком пунио је шу̏му.

4178 (52). Коњ, који би тр̏ком престигао ср̑не,
Према ком су спори најхитрији хр̏ти,
Мамузан, поплашен, с друма ће да свр̑не̑.
Па преко бездана јурио је к смр̏ти,
Али не утече од прилике цр̑не̑,
Коју му господар на леђима пр̏ти̑.
Тко зна шта би било од нашег јуна́ка
Да помоћ не дође од витеза ја́ка.

4179 (53). Да га отме чуми из опаких ша̑ка̑
Тад искрсну витез на коњу голѐму,
На коњу црнијех и дугијех дла̑ка̑.
Јарам један сломљен служио је њѐму
Мјесто сваког другог витешкога зна̑ка
Као знак убојни на гвоздену шљѐму.
Копље му у руци, сабља му о па́су,
Топуз о о̏блуку; дојури у ка́су.

4180 (54). Ватра, која никад не сажиже, си̑па̂
Из овога чудног тешког буздова́на,
При чему се чује страховита шкри̑па
И праска и хука са разнијех стра́на̂;
Тешко сваком томе кога њиме пи̑па̂
Необични онај борац од мегда́на,
Јер куд из топуза пусти оне му̑ње
Ту се све претвара у сиђано тру̑ње.

4181 (55). С борцем тијем, име чије чудно зво̀ни̑,
Никоме се дакле није лако ту́ћи.
Међутим Риналдо грозне сузе ро̀ни̑,
Осјећаји њега и хладни и вру́ћи
Спопадају, снага па̑ду му се кло̀ни̑,
Устраје ли тако мора у̑ смрт у́ћи.
Миздрак врже витез, и миздраком ха̏ла
Ударена одмах с Риналда је спа̑ла.

4182 (56). Како паде опет на ножурде ђи̑пи̑,
Гујом оном витла, језицима зу̑ца̂,
А зубима шкљоца у прасци и шкри̑пи,
Док погане псовке на чељусти му̑ца̂.
Топузину борац ручетином зди̑пи̑,
Па њом по главурди чудо̀виште ту̑ца̂
Да крв из ње прска по оближњој ли̑пи,
А из буздо̀хана гром и огањ пу̑ца̂.

4183 (57). Док страшило, које жена је по ти́пу,
И које пак'о је избацио кле̂ти̑,
Храбри борац онај држаше у шкри́пу,
И грухаше, чиме врло многе све̂ти̑,
Рече он Риналду ријеч ову ли́пу:
Бјежи, брате, јер ти по̏гибија пре̂ти̑;
Спасења ћеш наћи на ономе ви́су. —
Без послуха свје̏ти останули ни́су.

4184 (58). Риналдо уз бријег отпоче се пе́ти.
Што му није ишло без големог ја̏да;
Пењући се халу не престаје кле́ти.
Јуначина она, помо̀ћи му ра̑да,
Упути се за њим одмах истој ме́ти,
Пошто авет ону сагна на̀ дно ха̏да.
Стиже га, желећи из те шуме мра̑чне̂
Извести га скоро на пољане зра̑чне̂.

4185 (59). Чим га овај спази рукòва се с њи́ме.
И за избављење рече њему: хва́ла!
Ти си мене тако обвезао ти́ме,
Да ти ја дугујем вјечита хала́ла;
Без тебе пропадох од оне цери́мê,
Сама те је судба у помоћ ми да́ла.
Кажи тко си да бих цару, стрицу свôме,
Могао причати о витештву твôме. —

4186 (60). Засад још не могу (на то онај њèму),
Но мало касније казаћу ти ра̏до. —
Прејездише веће дубраву голèму,
И њин пут је сада у пољану па̏дô,
Гдје пријатно бјеше, судећи по свèму,
Јер туда је пасло много лепо ста̏до.
Туна извор један путнике, пасти́ре,
Криједи кидати љељине синци́ре.

4187 (61). Ја обраћам пàжњу штоване госпòдê
Сад на извор овај, пун љубавна лȅда:
То је онај исти, од чијено вòдê
Чемер дôђê мјеште Аморова мȅда
У срце, а ово до своје слобòдê,
Јер дотле љубљено не може да глȅдâ.
Спрам Риналда поста тврђа од чèлика,
Чим се воде ове напи, Анђèлика.

4188 (62). Витез који амо са Риналдом до́ђе
Чим извор угледа паладину рȅче:
Мислим да се треба одморити во́ђе. —
Риналдо ће: радо туна ћу и вȅчê
Дочекати, јер сам уморан тако́ђе,
И сад ми од мира ништа није прȅчê.
Чисто чујем како сад на овој жȅзи
Травица ми вели: оди на ме лȅзи! —

4189 (63). У хла́ду, пуноме плàни̑нскôга да̏ха,
И један и други шљем на траву мȅтнŷ,
Пошто са коњица ознојена сја̏ха,
А Риналдо одмах извориђу лȅтнŷ,
И напи се воде, тер истога ма̏ха
Згади се на љубав опаку и штȅтнŷ,
И душа му, дотле заробљена, пла̏ха,
Постаде слободна у тијелу срȅтну.

4190 (64). Нѐзнан витез видјев е он усне сквасӣ,
Рече: о Риналдо! Срце твојих грýдӣ
За цуру је сада слично ледној пласи:
Никад више неће за њоме да жýдӣ.
Сад, да ти се кажем, наступише часи;
Чуј ми дакле име, пак о мени сýди.
Ја се зовем *Пркос*. Дођох амо ради
Исцјељења твога, господине младӣ. —

4191 (65) То рекавши њега неста с тога мјеста.
И коњ му ишчезе, који пасти хтједе;
Прогýта л' га земља ил' оближња честа?
Риналдо повика: куда ли се дједе, —
И прóђе га мислӣ може бити двјеста,
Па замишљен јако на травицу сједе.
Мни, да га избави Малегисо лóла
Посла му једнога од својих ђавóлā.

4192 (66). Тако је мислио, па додаде: ӣли
Сам се Бог смилова на јаднúка мѐнē
Пославши анђела, те његовој сӣли
Обвезан сам што се спасох оне жѐнē.
Ну, како му дрáго, сада ми се мӣлӣ
Живсти, нит' образи више ми црвѐнē
С презрене љубави; анђел или ђаво, —
Тек ја се исцелих, и мени је право. —

4193 (67). Да се за дјевојком по свијету млâтӣ
Сад не би пристао ни за које блâго.
Али шта ће сада? Да ли да се врâтӣ?
Не. Он има сада друго једно дрâго:
Бајарда, на ком се још душманин клâтӣ,
И ког од милости зове: моја снâго!
Сад у Инђију ће да га отме. К тȍме
Он и цару рече: к лопову ћу злȍме. —

4194 (68). Он стиже у Базел посље више дáнâ.
И туна је чуо да ће борбе бӣти
Баш на Липадузи између Ролáна,
Кога опет разум некадањи кӣтӣ,
И Градаса, затим још и Аграмáна,
Гдје крв до пошљедње кâпи ће се лӣти.
Један путник амо ту донесе нóвôст.
Ићи тамо витез осјети готóвôст.

4195 (69). Роланду помо̀ћи гоњаше баро́на
Жеља јака. Стићи на вријѐме хи̏та̂.
Про̏мијенӣ ко́ња̂ преко ескадро́на;
Преким путем јури преко њиве, жи̏та.
За њим већ остаде и алписка зо́на.
Остаде градо́ва̂ лијепијех ки̏та.
Кроз Мантову прошав он у овој ски́тњи
Преко По ријеке пријѐђе у хи́тњи.

4196 (70). Уморан је био до приличне мје̏ре̂,
Па се мисли да ли да продужи пу́та.
Сјај блиједе Луне већ небом се сте̏ре̂
И звјездана свјетлост нешто мало жу́та:
Вечерњи лахорић подухује, те̏ре
Хлађаше му ли́це док он тако ћу́та.
Тада витез један спољашњости скла̏днӗ
Јашући на коњу преда њ ће да па̏днӗ.

4197 (71). Поздравив уљудно запи́та га да̏ ли
Већ ожењен бјеше. Риналдо му вѐлӣ:
Ожењен сам веће, господине, а̏ли
Што питаш? — Онај ће: е то ме ве́сѐлӣ. —
И рече му, неће нимало да жа̏лӣ
Ако к њему сврати, јер баш ако жѐлӣ
Дознати што пита, код његове ку̏ће,
Гдје ће вечерати, и ноћити, чу̏ће.

4198 (72). И не само чуће, и видјеће ту́ди
Ствар, коју жењени треба да позна́ду̑.
Риналдо, који се одморити жу́дӣ,
Па зором се рано кренути по хла́ду.
И који, откад је, за чудима лу́дӣ,
За витезом оним о̏боде кура́ду,
И пред његов замак без икакве сме́тњӗ
Стигоше послије врло кратке ше́тњӗ.

4199 (73). С пуно упаљених свећа и маша́ла̂
Слуге и сеизе туна они сре̏ше,
Који прихватише пусат од оца́ла
И коњице, много показујућ' пре̏шӗ.
Чим у̑ђе Риналду прилика се да́ла
Видјети колико газда богат бје̏ше.
Двор такав, што диван бијаше у ства́ри,
Саградити могу, мни, само влада́ри.

4200 (74). Двор, који очáра нашег палади́на,
Имађаше једна дивна гла̀вна̂ врáта,
Која од порфира и од серпенти́на
Сагради велики мајстор од занáта.
Туда, крај статуа од више арши́на̂.
Ступаш у просторе једнога квадрáта.
Гдје четири сличне галерије стѐје̂.
Што међу најљепше могу да се бро̀је̂.

4201 (75). Свака галерија капију имáде̂.
Иза које сту̑бе, по чијојзи пло̑чи
На ту галерију ѝспе̂ти се дáде̂;
Отле па навише скали́ни те про̑чи̑,
Којено застире мекано сицáде,
Воде у одаје, гдјено ће ти о̑чи
Видјети богаство, коме нема па̂ра
Ни на дворовима најсилнијих ца̂ра̂.

4202 (76). (Да има јамачно за то би се зна̑ло.)
У овоме замку из старијех до̂ба̂,
Каквих има данас можда врло ма̑ло,
Бјеше пуно тако украшених со̂ба̂,
У којима драго камење је сја̑ло,
Да их перо залуд описати про̂ба̂.
Испод овог дворца, што је пунан сја̂ја,
Бијаше силѐство подземних о̑да̂ја̂.

4203 (77). По по̀суђу судећ' укусну и ли́пу.
По ћи̑лимовима што су на дувáру.
По небројеноме мраморноме ки́пу,
И по скупоцјеном другом адиђáру.
Било б' очевидно и чо̀вјеку сли́пу.
Да тај двор приличи и каквом владáру.
Да се он, којино блиста се у сјáју,
Сагради, мало је благо ца̂ра̂ двáју̑.

4204 (78). Што можда највише од свега вријѐди̑,
То је чесме једне велељепна згра̑да,
Која је квадрату била у сријѐди,
Из којено вода као кристал па̑да̂,
У чијим капљама зраци се блијѐди
Замишљене Луне огледаху та̑да.
Сад на заповијест незнана јунáка
Туна сто постави гомила момáка̂.

4205 (79). Та чесма, што водом хлађаном те пòјӣ.
На стубовима је саграђена би́ла,
Кров на којијема као тица стòјӣ
Штоно ради хлада шири своја кри́ла;
У сваком је сту́бу (њих осам се брòјӣ)
Оличена жена, дивна као ви́ла,
Што љевицом прави подупорањ крȍву,
Десном сипље воду вазда свјежу, нȍву.

4206 (80). Десница је свакој била снабдјевѐна
По једним примјерком обилнога рȍга.
Из којег је вода, бистра и студѐна.
Све у млазевима шибала, и мнȍгâ.
Лијѐпа је била свака ова жѐна,
Једна другој налик односно су тȍга;
Ипак израз лица и њихно оде́ло
Разликоваху се у многом заце́ло.

4207 (81). Сваку ту ста́туу носе друге двȉје.
Којено су мушке, витешке фигу́ре;
Гледајући у вис око им се смȉјê
(Вјештак ȕпотрêби за очи биљу́ре);
Из уста им пјесма као да се лȉјê,
Славопоји из њих рекао би цу́рê,
Јер обòжатеље горње жене ствâрâ
Вјештак од свакога мушког оног пâра.

4208 (82). Доњи кипи држе од мрамора лȉсте.
Гдје су урезана длијѐтом писмѐна,
Којано подвиге и врлине чȉсте
Причају што горња имаде их жѐна.
Именују мушки ту и себе ȉстê,
Јер ту се налазе и њихна имѐна.
При лијѐпу сја́ју, што буктиње да́јȳ,
Риналдо прочȉта свијема дома́ју.

4209 (83). Прва листа бјеше читуља врли́нâ
Лукреције Борџје Рим којуно дȉжê
Изнад Лукреције, жене Колати́на,
И мислим, к истини он овијем стȉжê.
По томе видјеше очи паладúна
Тебалда и Строца испод оне нȉжê,
Пјеснике нам сличне Орфѐју и Ли́ну,
Који опјеваше врло́ћâ јој ци́ну.

4210 (84). Ријечи је ове у хри́ди извѐла
На ста́туи другој рука неима́ра:
Ово је ли̏јепа̂, чедна Изабѐла,
Узвишена ћерка Херкула влада́ра,
Са које ће бити поносита чѐла
Негда постојбина њезина Фера́ра,
Јер усљед вишњега божјег наређе́ња
Град овај ће бити мјесто јој рође́ња.

4211 (85). Ка̀ла̂ндра, Бардѐло̂н, пише на камѐну,
Зову се, којино носе на себи́ка
Ову племениту и ваљану жѐну,
Њезиних врлина два јасна гласни́ка.
Даље нам Риналдо видје при пламѐну
Буктиња статуе двију наших ди́ка̂,
Двију љепотица, што су земља̀киње,
И у врлинама својим вршња̀киње.

4212 (86). Слава њихна преко далекијех го́ра̂
Летјеће, јер биће заслужена би́ла.
То Јелисавета јест и Леоно́ра,
И једна и друга красна као ви́ла,
И једна и друга из истога дво́ра;
Са њих ће Мантова више но с Вирги́ла
Негда се славити, тако веле ли̏сте.
Четири витеза ношаху им би̏сте.

4213 (87). Први цвет од ова два лијепа цве̂та
Садо̀лет и Бембо држе; други но̏се̂
Арел и Кастиљон. Витез даље ше̂та̂,
Гледа и чуди се, јер чудио тко̏ се
Не би. Бентивоља статуа је пе̂та̂.
Њу држе и њој се додворити про̏се̂
Камил и Посту́мо стиховима сво̀ји̏м,
Које међу чуда од љепоте бро̀ји̏м.

4214 (88). Шћерцу ову дуке, ког има Фера́ра.
Опјеваће Камил срцу из дуби́на̂
(Тако је причала у камѐну ша́ра);
Од пјесме у славу њезиних врли́на̂
И њенијех сјајних природнијех да́ра̂,
Ориће се Рено и варош Фелси́на,
И љепотом пјесма ова биће бли́зу
Пјесми, што се о̏ри̏ негда на Амфри́зу.

4215 (89). Опјевана биће и од оног у́ма,
Којим ће се дичит' варош Пиза̀ура.
И полијѐтати о њојзи ће глу́ма
С обала ријеке зване Иза̀ура
До Инда и даљних хималајских ху́ма̑,
До сјевера хладног и земље Ма̀ура.
Јер дивна ће пјесма Гвидона Посту́ма
Чарат' мусло̀мана, Јуду и ђа̀ура.

4216 (90). Шеста је статуа од Есте Дија́на.
У лицу је строга, по готову гру́ба,
Ал' ће бити срца вео̀ма ваља́на.
Њу Калкањинова прославиће тру́ба
Чак до нумидиских удаљених стра́на̑,
Гдјено је некада царовао Ју́ба.
Сло̀ва у стијѐни, казујући при̑чу
Ову, још и ово потомству про̀ри̑чу̑:

4217 (91). Још слављена биће од Ка̀вала Ма̑рка,
Кога ће некада родити Анко́на:
Одјекнути тако пјесна ће му жа̑рка̑
Као да долази право с Јелико́на,
Чиста ка' су̑нчева зрака она ја̑рка̑.
Сада је на реду славна она до́на,
Која носи име Беа̀трице̑ че̏дне̑,
Чијом смрћу мужу сунце ће да сје̏дне̑.

4218 (92). Јер чим смрт у срце њој одапне стре́лу
И она премине, почеће да вре̑ђа̑
Зла судби́на њега и земљу му це́лу.
Њу ће опјевати стихови Ко̀ре̑ђа:
Дјела јој у китну пјесничком оде́лу
Једно до другога он ће да по̀ре̑ђа̑.
И Тимотеј, који дивно ће да пје̏ва̑,
На гробу јој пјесмом сузе ће да ље̏ва̑.

4219 (93). Кип осми саграђен бјеше од вјешта́ка
Тако, да зани́ма много кавалье́ра,
Кога је морила радозналост ја́ка
Дознати чија је била ово шће́ра,
Којој лице вео скриваше од зра́ка̑,
И која тијелом сушта је Вене́ра.
Њу не краси злато нити драги ка̏мен,
А носи је само један јунак ста̏мен.

4220 (94). Витез овај бјеше чудновата кȍва.
Чинило се да је духа врло грŷба.
Ово нам казују вјештакова слȍва:
Тко је ова жена, чија ли је љŷба,
Испод чијега је зачеђена крȍва,
О том одјекнути неће моја трŷба.
Жене и чòвјека овога имѐна
Не могу ти моја казати писмѐна. —

4221 (95). Витез онај чудни испод ове жѐнê
Изгледа устима да је много хвȃлӣ,
А она да вели: о, не слави мѐнê,
Пјесма твоја црна душу мојy пȃлӣ,
Од гњева ми сање образи црвѐнê,
Покушаји твоји јадни су и мȃлӣ. —
Ово је Риналда зачудило мнȍго;
Не зна шта ће рећи лице оно стрȍго.

4222 (96). На сријѐди испод крова тога, кòјӣ
Тих осам статуа на рукама нȍсê.
Сав од алабàстра басен један стòјӣ,
Куд из оних рȏгȃ вода пада, штȍ се
Кроз цијеви отле рàзљевȃ, те пòјӣ
Траву, коју чешће прȅко љета кȍсê,
И цвеће и жбуње, гдје се птица рòјӣ,
Чији мили гласи слушање ти прȍсê.

4223 (97). Затим су паладин и домаћин сјȅли
За трпезу, пуну јестива и пӣва:
Ал' овај докле су они тако јȅли,
Обећану причу још упорно скрӣвȃ.
Опоменути га Риналдо се смјȅлӣ,
А при томе њему непојамно бӣвȃ
Зашто домаћина уздисаји врȅли
Даве, док о нечем тужном као снӣвȃ.

4224 (98). Као да ӱ срцу црви му се чȅдê,
Чешће му се челом навлачила прŷга.
Више пута он га упитати хтјȅде,
Али се уздр̏жа, откуд ова тŷга.
Када се бијаше престало да јȅдê,
Златан један кондир донијеће слŷга
Гдјено бјеше вино бистрије од сŷзê,
И који домаћин у десницу ӱзê.

4225 (99). Када тужан поглед на Риналда ба̂ци.
Појави се покрет један сличан смѐху
На лицу му, али канда ови зна̂ци
Боном неком грчу много ближи бјѐху;
Рече: мило ми је што те твоји кра̂ци
Донијеше данас под ову ми стрѐху;
Час до́ђе да вршим обећање сво̀је,
И очекивање задовољим тво̀је.

4226 (100). Да ли човјек има разлога да љу̑бӣ
Жену своју, или да се на њу згро̏зӣ:
Да л' га она воли, ил' чело му ру̑бӣ
Накитима који називљу се ро̏зи;
Да л' о томе туђи језици и зу̑би
Зборе, те репови за њим иду мно̏зӣ,
То је нужно знати по мојему мне́њу
Сваком ожењеном паметном створе́њу.

4227 (101). Је ли жена вјерна, по мишљењу мо̂ме,
Треба да је чека и достојна пла́та,
Пријатељу драги, у срдашцу тво̂ме.
Многа жена често само из ина́та
Рогове направи супружнику сво̂ме
Драгом од ложнице отварајућ' вра́та.
Али чешће жене шарају (а то̂ ме
Боли) зато што су да́ше од зана́та.

4228 (102). Срце твоје жене, твојега беха́ра,
Да ли ти је вјерно можеш лако зна̏ти,
Ако се напијеш из овог пеха́ра,
А зато те ваљда Бог амо и пра̏тӣ.
Не мислим е досад жена твоја ша́ра,
Но напротив да је врло чедна ма̏ти,
Јер је жена тако дична господа́ра, —
Ма што ти обећах ево желим да̏ти.

4229 (103). Узми и на̀пӣ се. Ако ти је жѐна,
У што ја не сумњам, то ти рекох вѐће,
Супруга ваљана, чедна и поштѐна,
Ти ћеш испит' вино. Јеси л' худе срѐће̂,
Њиме ће ти њедра бити поливѐна:
Умјесто у гушу вино ово свѐ ће
Отићи у њедра. — Пружив му конди́ра
Злурадо гледаше нашег кавали́ра.

4230 (104). Да ли ће Риналдо напити се смје̏ти?
Веће га је онај придобио бȉо,
Који можда жели срећу да му штȅтӣ,
И он веће руку пружити је хтȉо,
Када се најзада у зло доба сје̏тӣ
Колику опасност напитак је крȉо.
Шта је домаћину прозборио за̀тӣм
О том ћу господи касније да ча̀тӣм.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО **ЛОДОВИКО АРИОСТО**

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТ ТРЕЋА

Нек те божје руке поразе и скру̑ше̂,
О ти среброљубље, за новцима гла̑ди!
Не чудим се ако зле и ниске ду̑ше
Твоја сила твојим робињама гра̑ди̑
Тер у твом се мрском загрљају гу̑ше̂,
Ал' се чудим ако тамњаном те ка̑ди̑
И онај који би, да роб није тѐби,
Духом својим славу мог'о стећи сѐби.

4232 (2). Ја познајем многе научене љу̑де
Којино небѐса у́мом својим мје̑ре̂,
Који се науком докучити тру̑де̂
Највеће тајности душе нам и вје̑ре̂,
И који о свачем философски су̑де̂,
Па ипак и од њих многи благо бе̑ре̂,
Злато шаком стеже штогод може чвр̑шће̂,
И од губитка му страхује и др̑шће̂.

4233 (3). Познајем јунаке, витезове пра̂ве̂,
У врстама првим што стоје у бо̀ју,
Опасности русе излажући гла̂ве
Да би отаџбину заштитили сво̀ју,
Али и њих често канџе твоје да̂ве̂,
Јер признају гадну владавину тво̀ју.
И остали многи великани дру̑ги̑
Падају пред тобом колико су ду̑ги.

4234 (4). Шта да речем сада сврх онијех жéна̑
Што на младе, красне просиоце мр́зе̑.
Те су према њима хладне као стéна.
А чим среброљубље стане да се вр́зе̑
Око њих, у њима учини се мéна,
И ми их видимо готове и бр́зе
За људе се ружне удати, и ста̏ре,
Ако ли имају небројене па̏ре.

4235 (5). Што се на то жалим можда когод пи̑та̑.
Задовољит' мени не иде питáча,
Ал' туге ми тајна није тако скри̑та.
Мним, докучиће је досетка читáча:
Далеко не мора с мислима да ски̑та̑.
С мало труда знаће узрок и без врáча.
К томе, вежем овим уводом мале̏ни̑м
Оно, што ћу рећи, са веће рече̏ни̑м.

4236 (6). Домаћину Риналд одговори кра̏тко:
Ово твоје вино за ме нема дра̑жи.
Јер ја мислим да је буда̀лина сва̏тко,
Који чак и оно докýчити тра̑жи̑,
Чега му сазнање не би било сла̏тко.
Вјера ме у вјерност моје жене сна̑жи̑:
Ја сам задовољан овом својом сре̏ћо̑м;
Напитак учинит' не може је ве̏ћо̑м.

4237 (7). Ал' ако не може срећу да увѐћа̑.
Могао би богме јако да је сма̑њи̑.
Душа женска није душица јагњѐћа̑,
Вјера женска лако крза се и та̑њи̑,
Ал' што жена негда при̏ста да м' обѐћа̑.
Вјеровати желим и дан јоште да̑њи̑.
Зато вино ово испред мене но̀си;
Њим са̑м своје грло, господине. ро̀си.

4238 (8). Не желим пркосит' прóбо̑м Провиђéњу,
Нити желим рану сам себи да за̀да̑м,
Подлежући овом глупом искушéњу.
Сличну рани којом ојади се Адам
Кад подлѐже оном лукавом створéњу,
Па да се док живим од бола оба̀да̑м,
И за вјером, коју сад носим у грýдим'.
Ако је изгубим, да кукам и лýди̑м. —

4239 (9). То рекав, одлучно ку̑пу вина пу̑ну
Риналдо од себе подалеко ту̑рӣ,
Док из ока газди врела су̏за гру̑нӯ,
Груд се заталаса у великој бу̑ри.
Нек оној у ходу (рече) кости тру̑нӯ,
Нек огањ паклени вјечито је пу̑рӣ,
Која ме наведе на пробу, те жѐну
Милу своју згубих младу и зелѐну.

4240 (10). Ах зашто нијеси ти, судбино клȇтā,
Мудрог овог мужа ка мени довѐла
Јоште прије десет плачевнијех љȇтā,
Јер ме тада не би мрежа она сплѐла.
С догађаја, којем видјети се смȇтā,
Нек се сада дигне ко̀прена дебѐла,
И нек, пријатељу, буде теби зна̂но,
Шта препатит' мени судбом бјеше да̂но.

4241 (11). У близини овдје град један има́дȇ
Око кога река, текућ' из Бена́ка,
Језеро ѝзљевā, пак се отле кра́дȇ
К По ријеци, терно вода њена мла́ка
У ову ријеку најпослије кла́дȇ;
Тај град основан је од Окна јуна́ка.
Од оца племића родих се у хла́ду
Сиротињске куће у речѐну гра́ду.

4242 (12). Ја сам, господине, одрастао ту́не,
И макар богаством да нијесам би̏о
Награђен од своје пакосне форту́нȇ,
Бијах врло лијеп, развијен и ми̏о,
Те љепотом прве надвисих бару́не.
Рој се красних дама око мене ви̏о,
А ја се умједох понашати скла̏дно, —
Премда хвалити се прилично је га̏дно.

4243 (13). Ту чаробник један живио је ста̂рӣ
Браде беле, дуже од једнога хва̂та.
Знао је земаљске и небеске ства̂ри,
Призив'о ђаволе, умио да га̂тā.
Жене је мрзио, ал' ипак се спа̂ри
С једном, коју доби за гомилу зла̂та,
И која му ро̏дӣ, разуме се та̂јно,
Чедо, што се разви у дјевојче ба̂јнō.

4244 (14). Да не би и ћерка материним тра̑гом
Пошла, јер јој мати чедност оцу да̏де
Не као супруга, но купљена бла̑гом,
Подиже чаробник ове дивне згра̏де
Као уточиште своме чеду дра̑го̑м.
Гдје га од свијета удаљити зна̏де.
Замак овај усљед дате им а̀гије̑
Саградише дуси помоћу ма̀гије̑.

4245 (15). Са женама ста̏ри̑м у ово је зда́ње
Доведена била старца тога шће́ра,
Гдјено је добила чедно васпита́ње,
Гдје никад не видје једног каваље́ра.
Да би јој улио чедности сазна́ње,
И сачувао је од штетних химе́ра̑,
Двор овај сликама најчеднијих же́на̑
Украси из нових и старих време́на̑.

4246 (16). Не само из нових и старијех, но̏го
И из будућијех времена, буду́ћи
Будућност позната бијаше му. Стро̏го
Забрањено бјеше мушком амо у́ћи,
А стражу чувало ђаво́ла̑ је мно̏го.
Дрскога намјесту готових уту́ћи.
Оних осам слика, што ото̀ич гле̏да,
Славна су будућа Италије че̏да.

4247 (17). Када је порасла била она ма́за,
И потпуно зрела за удају би́ла,
Он изабра мене, дозва ме и ка́за
Да ме прави зетом, иречена ви́ла
Поред великога овога мира́за,
И златнога новца у триста зембѝла̑,
До̏несе ми своју чедност нечувѐну,
И своју љепоту и душу поштѐну.

4248 (18). Вазда бијах пунан тајанствене је́зе̑
Љубавне и неког умилнога ће̏ва,
Гледећи је како шије или ве́зе̑.
Или свира, игра, бјеседи и пје̏ва̑,
Или груди хлади врхом од лепе́зе̑,
Или воду кантом по цвијећу ље̏ва̑.
Ну поред врлине своје и љепо̀те̑,
Зна̏де и мађиских наука диво̀те.

4249 (19). Искрена будући срца свога на́го̑ст
Даваше ми гледат' без икакве сте̏ге̑;
Ах ова̀пућена доброта и бла́го̑ст,
Бјеше према мени пуна топле ње̏ге̑;
Живот нам постаде непрекидна дра́го̑ст,
Без облака једног, без најмање пје̏ге̑.
Најзад на среће нам сунашце и зра́чак
Мојом се криви̇цо̑м на̏ву̏че обла́чак.

4250 (20). Мјесто дана до́ђе но̀јца пуна мра̑ка,
Гу́ста, штоно ријеч, као исто те̑сто.
Кад ми таст умрије, и од мога бра̑ка
Кад се поче бројит' љето веће ше̑сто̑,
Госпа, убила је вишња сила ја̑ка̑,
Једна, којано је виђала ме че̑сто,
За̏љу̏би се силно, бјесо̀мучно у́ ме,
И чуј сад повијест ове тужне глу́ме̑.

4251 (21). Знала је мађије. чинила чудѐса,
Мамила из пакла послушнога вра̑га,
Зауставит' могла су̏нчева колѐса,
Ма не могла наћи ка срцу ми тра̑га,
Јер да ми је дала рај и сва небѐса,
Ње ради не би ми омрзнула дра̑га,
Нит' би јој могао дати оног ле́ка,
Који је тражила, не презрев себе́ка.

4252 (22). Задовољан својим пресретнијем ста́њем,
Нијѐсам се дао за̀нијети лу̏ди̑м
Њезинијем плачем, нити очаја́њем,
Нити небројеним, жалосним и ху̏ди̑м,
Ал' по себи врло сјајним обећа́њем,
Јер сам хтио вјеран остат', и јер су̏ди̑м
Да ми је супруга оличена вје́рно̑ст,
Која чак и не зна шта је лицемје́рно̑ст.

4253 (23). Видећи се госпа усред ове бе́де̑,
До ласкања она најнижега си́де,
Али да је ћерка богињице Ле́де̑
Према њој бих био хладнији од хри́де̑,
Нит' очи би моје хтјеле да је гле́де̑
За поклон, што момку са бријега Иде,
Обећаше негда оне три бо̀гиње, —
И она је залуд млатила гло̀гиње.

4254 (24). Кад се одупријех чак и њеној пре́тњи.
Трже се, и рече, то је била ша́ла.
Једног дана када бијах са̂м у ше́тњи,
Госпи овој, штоно Мелѝсо̂м се зва́ла,
Жену, која њојзи бијаше на сме́тњи,
Осумњичит' најзад прилика се да́ла.
Што си вје̏рно̂ј вје̏ран јест (рече) лѝјепо,
Само вјеровати не треба слѝјепо.

4255 (25). Једно је вјероват', а знати је дру̏го.
Ал' откуда знадеш да је вјерна збѝља,
Кад осуствовао никад ниси ду̏го,
Када тебе никад од ње једна мѝља
Не растави? Вазда чуваш кутњи у̏го̂,
Нити њу икада путовати шѝља:
Чедност у опасној очува л' прѝлици,
Можеш вјеровати тек својој вѝлици.

4256 (26). Дотле се вје́рношћу њезином не хва́ли.
Но боље најприје увјерење стѐци.
Зато се од дома својега уда́ли,
Прилике јој подај, и свакоме рѐци,
Како би се ве̂сак прочуо по ма́ли,
Да те хитно зову путеви далѐци.
Ако, ма да знаде да блуд може скрѝти,
Остане ти вјерна, врлина је кѝтѝ. —

4257 (27). Чаробница, какве на цијѐлу гло́бу
Нема, наговори најпослије мѐне̂
Да учиним ову будаласту про́бу,
Управ да позовем против своје жѐне̂
И чедности њене блуднике на мо́бу,
Са чега ми јоште образи црвѐне̂.
Рекох: али како дознат' могу, ка́жи,
Вратив се да још ми као вјерна ва́жѝ? —

4258 (28). Мелѝса ми рече: из оног путѝра,
Који брату даде некада Морга́на,
Пиће̂ш да би дозн'о: сваког кавалѝра
Напоји коме је супруга ваља́на,
Док вино напротив из тога кондѝра
Ономе, коме је жена пуна ма́на̂,
И коме невјерство у браку се слу̏чи,
Мјесто у гушу му, у њедро се сру̏чѝ.

4259 (29). Прије него л' одеш из њега ћеш пи̑ти,
И ја мислим нећеш оквасити гру́ди̑,
Јер вјерујем чедност да ти жену ки̑ти̑,
Пошто удаљену држиш је од љу́ди̑.
Но када се вратиш не знам шта ће би̑ти,
Јер имаде жѐнâ свакојаких ћу́ди̑.
Ако груд и тада узимаднеш су́ху,
Жена ти је чиста ка' зрак у ваздӯху. —

4260 (30). Ја понуду примим и из оне ча̑ше̂,
Њедра не оквасив, напијем се ви́на;
Од веље радости да ми очи сја̏ше,
О том увјерават' нећу палади́на.
Сад (рече Мелиса) нека коњ се ја̏ше̂,
Па када се вратиш опет из даљи́на̂,
А кроз мјесец дана ти ће доћи ча̑си,
Видјећемо да л' ће њедро да се ква̑си̑. —

4261 (31). На одлазак мислећ' у сузи се да́вих,
И злато не могох оставити свòје.
Одлазити нећу (Мелиси изја́вих),
Нити извршити пријѐдлоге твòје,
Јер од очију се њезинијех пла́ви̑х
Не могу одвојит' очи више мòје. —
На то ће Мелиса: Добро. Друго срѐство
Употребићемо. — Чуј ово чудѐство.

4262 (32). Знаћеш е град има овдје у близи̏ни,
Ако ли си вичан овој нашој стра́ни,
Који основаше некад у давни̏ни
Људи поријѐклом слављени Троја́ни,
Које Атилини, онда у сили̏ни,
Догнаше овамо тешки буздова́ни.
Његово житељство, свјесније, жу̏стрије̂
Од сусједа, знаде ра̂зне̂ инду̏стрије.

4263 (33). Умом и рукама варош ова ра̂ди̑.
И ја разумијем њезину охòлу.
Њен је старјешина витез један мла̂ди̑,
Који лов ловећи у оближњем дòлу
До̏ју̑ри некада гдје су цвјетни са̂ди
Моји, слијѐде̂ћи одбјеглу сокòлу.
Ту ми жену ви̑дје̂в, која цвеће вр̑тно
За̏љева̂ше, у њу заљуби се смр̑тно.

4264 (34). Ока му се тје̏не од љепоте сје̑не̑,
Ал' она одр̏жа вјеру, мени да̑ну,
И витез, не нашав одзива да ве̏не̑
Поче, а жене се најпослије ма̑ну̑.
Мелиса ми рече: докле око тре̏не̑
Могу те створити слична томе ба̑ну,
Те ћеш тако моћи опробати жѐну. —
Пристах и сличан му постадох у трѐну.

4265 (35). Са Мелисом дакле ступих у ревѐну
Да чикам судбѝну, пакосну и љу́ту.
Прије тога бијах оставио жѐну,
Велећ' е подуже бити ћу на пу́ту.
Да бих извршио пробу непоштѐну
У витеза оног лѝку и капу́ту
Ускоро се вратих. Мелиса ме пра̏ти̑
Као сеиз. Зашто? То је лако зна̏ти.

4266 (36). Драгога камења чаробница та̑ ми
Ношаше у торби цело једно бре̏ме,
Којим ће ми жена на зло да се ма̑ми̑.
Кад на то помислим чело ми и тје̏ме
Букте, јер душа ми и сада се сра̑ми̑.
Куће своје знајућ' и најмање спре̏ме,
Уђох и затекох супругу ваља́ну
Саму, и камење расух по дива́ну.

4267 (37). Рекох е је ово само један ди̏о
Веома мајушан мојега иму́ћа.
Подсјетих је да сам давно душом ци̏о
Њезин, и колико љубав ми је вру́ћа,
И да сад, кад није муж јој до̏ма би̏о,
Треба да престане једном бити пу́ћа,
И да̑ ми награду за којом сам ли̏о
Сузе дуго веће, јер сад је могу́ћа.

4268 (38). Најприје од гњева као да се стру̑ни,
Не хтједе ме слушат' и задр̏хта це́ла;
Затим у̑шепртљи̑ и јако се збу̑ни
Гледећи пламење онијех јуве́ла̑.
И њена тврдоћа поче да се кру̑ни̑,
И рече ми, што ме боцну као стре́ла:
Када никад не би за ово се зна̏ло,
Ја бих јаде твоје утолила ма̏ло. —

4269 (39). Смрт у овај тренут у мени се ја̂ви,
Удови почеше моји да се лѐде̂,
Осјетих е дух ми у мраку се да̂ви̑,
Помислих у̑ срцу демони ми сјѐде̂.
Тада ће у облик истинити, пра̂ви̑,
Мелиса тијело моје да привѐде̂,
И замисли како мојој жени бје̏ше
Када нам се очи у том трену сре̏ше.

4270 (40). Ја ћутим, и она престрављена му́чи̑,
Оборила очи па јеца и гр̏ца̂.
Најзада промуцах: дакле златни кљу́чи
Отварају врата и твојега ср̏ца!
Како л' ушима ти ријеч ова зву́чи̑?
Да ли стида млаз ти по образу вр̏ца̂?
Ах част моју дакле когод амо сту̑пи̑
С пуном кесом може од тебе да ку̑пи̑! —

4271 (41). Ово недо̀сто̑јно моје искуше́ње
Спрам жене одважне, жилаве и ги̏пке̂,
Тако озлоједи то мило створе́ње,
Да остави рухо и накит и чи̏пке,
И желећ' освете за изобличе́ње
Одлучи се пак ти одмах сави ши̏пке,
И утече ноћу у лаку зубу́ну
И сукњи низ воду, потајно, у чу́ну.

4272 (42). Тако ти изгубих и срећу и ди́ку,
Јера жена моја јоште јутра то̏га
У дом оде мужу, у чијем обли́ку
Ја је искушавах и расрдих Бо̏га:
Постаде љу̑бо̀вца овоме красни́ку,
И срца им споји ми̏лошта и сло̏га.
Мени пак по̏ру̑чи да ме никад не̏ би
Погледала више, и срећу ми пре̏би̑.

4273 (43). Сами су несрећи својој они љу̑ди,
Што искушавају жене своје, кри́ви.
Ох како су бо́не јадне моје гру̑ди,
Јер с њиме у срећи, свили и кади́ви, —
Па још пркосит' ми пакосно се тру̑ди̑, —
Од тад она досад непрестано жи́ви̑.
Венем и да́вно бих умро, да ме не̏што
Још не развесели и утјеши гдје̏што.

4274 (44). То ми блажи тугу што ме тако скў̂чи,
Јер за овијех десет ужаснијех љѐтâ,
Од како несрећа она ми се слу̂чи,
Што ме год походи отмјеног свêта
Све то себи вино у њедарца сру̂чи,
Кушајући вјерност љубљенога цвêта:
По кашто нас туђа насједања тјѐшê.
Ти једини мудар од толиких бјѐше.

4275 (45). Што си се уздрж'о реци: хвала, Бо̏же!
Јер од жене, коју грјешна роди Јѐва,
Захтијѐвах више но што дати мо̏жê,
Од сваког злочинца због овога ћѐва
Ја сам, чини ми се, кажњен био стро̏жê.
С почетка Мелиса радова се, пјѐва,
Мњах о̀д срећê и̏зи̂ћ' из своје ће ко̏жê,
Ал' ускоро по̀чê и сузе да љѐвâ.

4276 (46). Да ме добит' неће стече увјере́ње,
Јер за њу, за узрок ове моје штѐтê,
Ја осјећах само мржњу и презре́ње,
И она у свијет одавде се крѐте,
Нит' одонда досад ово зло створе́ње
Нога моја икад у о̀колу срѐте.
То је моја прича, и ја могу рѐћи
Да нико не може од судбе утѐћи. —

4277 (47). Риналду се богме костријеши ко̀са
Кад помисли шта је учинити хти̏о,
И рече: жена је цвијет, који ро̀са
Натапа, цвијѐтак мирисан и ми̏о,
Ал' умије она постати и о̀са,
И ти си веома нерасу̀дљив би̏о
Тражећ' оно штоно сам наћи не жѐли̂ш,
И велећи: крив сам, сасвим право вѐли̂ш.

4278 (48). Среброљубље то је. као што је зна̂то,
Страст на коју душа честита се гну̏шâ,
Ал' моћ је велика коју има зла̂то,
Тешко мужу који њиме жену ку̏шâ;
Није свакој жени одољети да̂то,
Ријетко савијест она у том слу̏шâ.
Зар је мало људи што би својих бра̂тâ
Злотвори постали за гомилу зла̂та?

4279 (49). Амишни бијаху многи славни мŷжи.
Женинога срца да опробаш цéну
Сувише опасним оружјем се слŷжи,
Јер оно сијѐчê и оцал и стéну, —
Та ти против жене с ђаволом се здрŷжи.
Може бити да би претрпјела мéну
Чак и твоја вјерност, да те куша ѝна,
Јер знаш како веле: не спава сотѝна. —

4280 (50). Риналдо, кога је та прича подбѝла
Да о ствари овој суди тако зре̏ло,
Вечеравши најзад устаде од стѝла,
Јера веће доста пи́ло се и је̏ло.
Сан обŷзимâше нашега сокѝла,
И њему се малко проспавати хтје̏ло,
Мислећи сутра се пробудити зѝрôм,
И пут опет одмах продужити гѝрôм.

4281 (51). За тебе је веће приправљена сȍба.
Рече му домаћин, можеш одмах лѐћи;
Но можеш имати задовољства ȍба:
Пут и сан уједно, јер чуј што ћу рѐћи:
Згодну лађу имам, тер у исто дȍба
Док у миру спаваш мог'о би пријѐћи
У најмању руку један данак хȍда,
Јер у лађи свака налази се згȍда.

4282 (52). То је диван бродић, у њему је лје̏ти
Пријатно и хла́дно, а топло је зи̑ми. —
К лађи, са газдом се опроставши, сле̏ти̑
Витез, јер наравно пријѐдлог му при̑ми.
Одмах се у крѐвет и перину кме̏ти̑,
Пошто са себека одијѐло сни̑ми.
Док он спава лађа низ воду се да́ла
Тјерана напријед од осам веса́лâ.

4283 (53). Пред спавање дѝзва једнога весла́ра,
И рече му да га пробудит' има́дê
Чим се у даљини укаже Фера́ра.
Тихано низ воду лађа ова кла́дê,
Лијево за њоме остаје Мела́ра,
А десно Сермида, пак се она кра́дê
К мјесту, док Риналдо непрестано спа́ва,
Гдје се По дијели већ у два рука́ва.

4284 (54). Деснијем рукавом или боље кра̂ком
Сад упути крмар лаку своју ла̂ђу.
Земља јоште бјеше покривена мра̂ком,
Јоште бјеше Исток огарављен ча̂ђу,
Но кад га оба̀сја зора својим зра̂ком
Спазише возари Теалдову гра̂ђу,
Којом се поноси лијепа Ферáра,
Те су пробудили Риналда сердáра.

4285 (55). Тад Риналдо кличе: здраво, граде ма̂ли̂!
О теби Малегис, када нас овӯда̂
Једном пронесоше ови исти ва̂ли,
Јер други пут веће ја пролазим тӯда̂,
Про̏рече да ће те Јевропа да хва̂ли̂,
И да ће се тобом поносити свӯда̂
Италија, јер ће громкијем jе̂цима
Слава ти одјекнут' у позним ве̂цима. —

4286 (56). У напријед овај човјек зна̏де за̀ те̂
Ве̂ке, јер Малегис то му каза, чѝја̂
Чаробна оруђа у звјѐздама ча̀те̂,
И будућност града, који ће да сѝја̂
Некад вјештинама што ће ту да цва̀те̂,
Паладину духом посматрати прѝја̂.
Стигоше к о̏стрву тада пустом, гдје̏ ће
Алфонсо шетати некад пунан сре̏ће̂.

4287 (57). Када туда прије с Малегѝсом бáза.
Рече му: послије седам стотин' ље̂та̂
Га̂ј ће туна бити пун дивнијех стáза̂,
По којем ће народ уљудан да ше̂та̂;
Неће мјеста љепшег [и то њему кáза]
Бити на простору цијелога све̂та;
Толика ће бити његова гра̂ција,
Да ће бит' на̀дмашен о̏ток Фѐа̂ција. —

4288 (58). Да ће туна бити чу од кавађéра
Јоште љепших кућа од мраморних хрѝда̂
Него на острву силнога Тибéра,
И слађега воћа но у Хесперѝда̂,
И да ће се негда богиња Венéра
Тамо преселити са Кипра и Гнѝда,
И да зверја љепшег биће ту на збо̀ру
Од оног што Цѝрце имаде у то̀ру.

4289 (59). Чу име онога, који томе гáју
Све ове љепоте и чудеса дȁће,
И којино варош да штити домáју
Тако јаким зидом опасати знȁће,
Да ће се бранити у сваком случáју
Моћи без помоћи остале јој брȁћê.
Син Херкула првог, а родитељ дрȕгôг,
То ће створит' Алфонс посље рада дȕгôг.

4290 (60). Задивљен Риналдо сад ето се сјȅћâ
Свијех тијех њему проречених ствáрӣ:
Тога му је чудност у толико вȅћâ,
Што не зна како ће у овој мочáри
Негда нићи така дивота и срȅћа,
Да ће јој завидјет' оближњи владáри.
Гледа варош, лéгло свакојаких мȗкâ,
Јер тад у њој жи́вје сиротиња пȗкâ.

4291 (61). И паладин рече: без градскога шти́та
Варош ова ниска, јадна и малѐна,
Жалосна паланка сред једнога ри́та,
Постануће дакле у позна времѐна
Башта пуна умних и научних цви́тâ!
Њезиних владара дјела и имѐна,
Радње грађана јој пунијех врлѝнê
Поздрављам из ове времене даљѝнê.

4292 (62). Мудрост кнезова ти и доброта Бȍга,
Сретни граде, вазда тебе нека шти̑тӣ!
Међу дјецом твојом нек царује слȍга
Да би се развили твога духа цви̑ти,
И нек ти никада душманина злȍга
Смјерови опасни не остану скри̑ти!
Док он ти завиди на добру голѐму,
Ти немај узрока завидјети њѐму! —

4293 (63). Док он у Господа граду срећу прȍсӣ,
Слутећ' оно што ће негда бити јáва,
Лађа, коју река наприједа нȍсӣ,
Држаше се новог деснога рукáва,
И веће је била према кули Фȍси,
Већ остаде за њом Гаибане Глáва
И оток Сан-Ђорђо. Шиба лађа дȁљê,
С које возар пјесму рујној зори шȁљê.

4294 (64). Веће дневна свјетлост постала је вȅћâ.
Риналдо мислећи сад о томе гра́ду
У вези ми́слй се и витеза сјȅћâ,
Код којега синоћ у цвјѐтнôме са́ду
Вȅчера, и којег изневјери срȅћа
При његовом оном будаластом ра́ду,
Јер он с тога града нема више ми́ра;
Сјећа се и оног чудног конди́ра.

4295 (65). Сјетивши се њега чини му се дȁ је
Страшљивица био када није пȉо
И кушао срећу; готово се кȁјê,
Ал' ипак овако најзада је мнȉо:
Боље што нијесам; проба скупо стȁјê,
Јер досад је вино свак ȕ њедра слȉо.
Да га испих ја бих учврстио вјȅру;
Да га просух јада превршио мјȅру.

4296 (66). Вјера ми је јака, ал' додуше јȁчâ
Постала би да сам испио, то зна́дêм;
Но да просух било вјечита би плȁча,
То би за ме био врло горак ба́дем,
Гдје ми расло цвеће поникла би дрȁча, —
Дакле ипак право што не пих има́дêм.
Нек иду до врага пѐхâр и Мелѝса;
Знам и без њих да је вјȅрна ми Кларѝса. —

4297 (67). Докле размѝшљȁње то његово трȁја,
Би посматран оком једнога лађа́ра
Што се привукао бјеше к њему с крȁја
Лађе, и бијаше надзорник весла́рâ.
Мислећ' е погађа мисли које змȁја
Нашег занимаху, ȍсловй серда́рâ.
Он се према сваком понашао дрско,
А дуго ћутати бијаше му мрско.

4298 (68). Правећи озбиљну и учевну ми́ну,
На́ђе за потребно исказати мнéње
Своје о реченом пеха́ру и ви́ну,
И оцијѐнити оно искушéње.
Доказивао је смјело палади́ну
Да је човјек онај сулудо створéње,
Да му је у глави мјесто мозга тмȕша,
Који своју жену чак и златом кȕшâ.

4299 (69). Ријѐчима својим он и ово дȍда:
Протѝвстати злату није богме ла̏сно;
Ту тражити вјерност, то је лук и вȍда, —
За сваког паметног то је ваљда ја̏сно.
Пред златом престаје воља и слобȍда,
Мало нас је што би одбили га ча̏сно.
Има једна прича која нам кȁзујê
Шта се може кад се златом подмȁзујê.

4300 (70). Слично искушење једноме баро́ну
Учини жена му дивнија од цве́тка
Штоно се поклони златну милио́ну,
Која страст у жена, знамо, није ре́тка.
Ријеч о Анзелму јесте и Адо́ну,
Причу знам до краја целу од поче́тка,
Али не знам (рече посматрајућ' бâна)
Да ли је и теби повест ова знâна.

4301 (71). У нас данас ова прича свуда знâ се,
И мој газда за њу наравно је зна̏о,
И да је слушао опомене глâсе,
У ону погрешку никад не би па̏о,
Али он је био мудар као прâсе. —
Риналдо му рече: јако ми је жа̏о
Што је не знам, него ако би ми хтѝо
Причати је, ја бих ухо био цѝо. —

4302 (72). Рече лађар: онда причати вам сме́мо.
У Мантови, рођен од рода ваља́на,
Живљаше Анзелмо, и туна се спре́мô
У тешкој науци славног Улпија́на.
Док у̏чѝ у њему Амор није дре́мô,
И нагнан од овог дрског вragoла́на
Поставши судија избра цуру јѐдну,
И доби у њојзи супругу врије̏дну.

4303 (73). Веȍма је кра́сна била ова да́ма, —
И сувише можда за кру́та суђа́ју;
Била је оданост и врлина са́ма,
Постојана, вјерна у сваком случа́ју.
На жалост Анзелма љубомора сла́ма,
Што ће бити узрок његову бела́ју.
Од невјере права спопаде га тре́ма,
Макар да разлога за сумњање не́ма.

4304 (74). Мајка се не брине за здрâвљице бéбê
Колико судија за њену чистòту;
Ни винограџија толико не зéбê
Да му не оберу виноград на чòту.
Витез један врли старином из Тéбê
Најпослије њему нанесе срамòту,
Те дожи́вје горке и жалосне ча̏се.
По имену витез Адонио зва̑ се.

4305 (75). Амор га на̏дарӣ; зато га не кри́ви.
Раскош о богаству знајућ' е свједòчӣ,
Он поче веома раскошно да жи́вӣ;
Игранке и гозбе ради њених òчӣ
Даваше, тоњаше у самој кади́ви;
Да њу задобије благо своје тòчӣ,
Па га и ра̏сточӣ: након двије зи́мê
Могао је с правом плакати за њи́ме.

4306 (76). То му је пакосни учинио Љéља.
Тај љути душманин кавањера ма́знӣх.
Када неста блага, неста и весéља,
Неста јêлâ финих, укусних и ра́знӣх,
А кад неста тога, неста пријатéљâ,
Сам домаћин оста сред одаја пра́знӣх,
И по свуноћ очи сиромах не скла́па,
Тужећи што дође до просјачког шта́па.

4307 (77). Видећи колико према себи згрêши,
Стидећи се својих будаластих дјêлâ,
Родно мјесто своје оставити рêши,
У недођин ићи преко света бêла,
Ма везано срце не мòже да дрêшӣ
Од љепоте њиме љубљенога тêла.
Али чим изиђе из онога грâда,
Деси се што ће га опростити јâдâ.

4308 (78). Угледа сељака с батином, ком ȍчи
Мислиш од љутине расипаху му̑ње;
Лупаше тојагом по каменој плȍчи,
И завириваше у траву и жбу̑ње.
Упитан прозбори: сад овуда крȍчӣ
Змија, од које ћу начинити тру̑ње.
Једнако је тражим, не знам куд се дје̏де; —
Морам је убити, пилиће ми jе̏дê. —

4309 (79). На срдашцу Адон тад осјети брѐме.
И незадовољства јавише се знâци
На челу му борном, јер његово плѐме
Ниче у времену, које крију мрâци,
Из земље у коју Кадмус чудно сјѐме,
Све змијине зубе и змајеве, бâци.
Пошто змѝје свуда од напасти штѝтѝ.
Сељака клетвама и молбама мѝтѝ.

4310 (80). Много мољакањем учинити дâ се,
Змији од сељака ништа није бѝло,
Адонио дакле од смрти је спâсе.
Младић, у ком срце већ бијаше гњѝло,
Јер сувише слуша Аморове глâсе,
И јер је имање расточио цѝло,
Те биједе пред њим отвори се бѐзна,
У свијет отѝде гдје га нико нѐ знâ.

4311 (81). Гдје га нико не зна ни за њега пѝтâ
Седам љета сузôм ро̀сѝ хљеба кѐру,
Ал' док тако јадан по свијѐту скѝтâ
Помажући људма што жању и ѐрŷ,
Једнако се сјећа љубљенога цвѝта,
И жудња га вуче к миљеноме ство̀ру,
Те се опет кући враћа дроњав, ка̀љав,
Напаћен, очајан и брадат и ма̀љав.

4312 (82). Десило се бјеше баш у исто врѝме
Да требаше слати папи поклисáра,
Који ће у Риму остат' оне зѝмê,
И коцка бачена од градских главáрâ
Паде на Анзелма, поражена тѝме
Тако, да је много понудио дáрâ
Опћини, ако га на миру о̀ставѝ,
И другог на мјесто његово по̀ставѝ.

4313 (83). Ништа не помо̀же; одлазити мóра.
Дакле оставити миљеницу љýбу
Саму и слободну сред пространa двóра.
Клео је судбѝну, пакосну и грýбу,
А од љубоморног силенога зóра.
Гледао је жену своју већ на рýбу
Пропасти, и сýзâ много тада про̀лѝ,
И да га не изда преклиње је, мо̀лѝ.

4314 (84). Господин судија, доктор свију пра́ва.
Узев је за руку крај ње ће да сје̏днê,
Па дуго паметне савјете јој да́ва.
Рече: жене треба вазда да су ле̏дне
Спрам сваког сјем оног што је кући гла́ва,
Јер много су љепше ако су и че̏дне.
Мени се прилике сада згодне чѝнê
Да покажеш колик' имадеш врлѝнê. —

4315 (85). Речи су му текле као из рука́ва,
И још много што шта жени својој ре̏че,
Јер благоглагòљив бјеше доктор пра́ва.
Плачућ' òна вели, ништа нема пре̏чê,
Јер јој за њим срце гори као ла́ва,
До вјеру очуват' коју дотле сте̏че.
Без бриге у свијет (вељаше му) пр́ни,
Мој образ никада неће да поцр́нй.—

4316 (86). Сумњом ослабљена његова се вје̏ра
Окријепи мало усљед обећа́ња,
Ама не сасвијем, и ђаво га тје̏рâ
Чинит' што биће му узрок очаја́ња:
Пријатеља једног упитати смје̏рâ,
Астрòлога, мужа великога зна́ња,
Шта о том звијѐзде са небеса ка̑жу̑,
И да ли се с оним обећањем сла̑жу̑.

4317 (87). Већ у̑ мору сунце давно се одма́ра,
Ноћ стиже к земљину западноме дêлу,
Кад он извијести о свему звјезда́ра,
Који узе шестар и хартију бêлу̑
И на њој направи пуно неких ша́рâ,
Чешће дижућ' очи к небесноме тêлу.
Када најпослије престаде да цр̑тâ,
Он у страну поглед од Анзелма свр̑та.

4318 (88). Ћуташе. Говорит' Анзелмо га го̏нй.
Видећ' он е овај жели себи ја̏де,
Не́ма куд и најзад на говор се скло̏нй,
Пак ову поруку звијѐзда̑ му да̏де:
Опасност пријети једној брачној спо̏ни,
Муж један и жена хоће да се сва̏дê.
Изневјериће те, и бар да је за̏што!
За богаство даће срце своје та̏што. —

4319 (89). Како му је било срцу у̀ дну гру́ди̑,
Кад сумњи придо́ђе пријѐтња с небе́са̑,
Ако знаш за љубав, сам о томе су́ди.
Цијѐло ти̑јело јаднику се стре́са,
Од јада хоћаше про̏сто да полу́ди̑,
Мислећ' е му куће анђео и ре́са
Среброљубљу ће се толико да по̀да̑,
Да ће најпослије и себе да про̀да̑.

4320 (90). За паре се дала, зар људи да ре̏кну̑
Жена нашег су́ца (засад робија́ша
Љубоморе)! Мисли: жене дакле ме̏кну̑
Пред златом, па зато и моја ће сна́ша, —
И глупост ова му тад у̑ гла̑ву зве̏кну̑
(Он један од првих бјеше богата́ша̑):
Све своје имање пренеће на жѐну
Само да зајази страст јој непоштѐну.

4321 (91). Тако и учини, па јој онда вѐли̑:
Усрећити тебе ми смо само ра̏ди;
Чини од имања што ти срце жѐли̑,
Лопатама злато из ризнице ва̏ди,
Купуј штогод хоћеш, ако те весѐли̑
У воду га баци ил' га коме да̏ди,
Само не дај себе и остани мо̀ја, —
Чини једном речи што је воља тво̀ја.

4322 (92). Оста́ни ми чиста и поносна чѐла,
Својијех врлина посвједо̀чи си̏лу. —
Да не би господа ви́гове јој плѐла
Молио је даље жену своју ми̏лу,
Толико га сумња бијаше завѐла,
Да се из вароши у оближњу ви̏лу
Пресели, мислећи да људи са сѐла
Не познају градску ујдурму и хи̏лу.

4323 (93). И то му обѐћа (као жена сва̏ка̑),
Ал' Аргија при том (тако се је зва́ла)
Доктора грлећи уцвељена пла̏ка,
Јер вели повода никад није да́ла
Њему помислити да је тако ла̏ка,
Као што су друге жене без мора́ла.
Велећ' е је сумња ова јако вре̑ђа̑,
Безбројне доказе љубави му ре̑ђа̑.

4324 (94). Жао ми је (вели) што сумњаш у мѐнê,
Страховања твоја ужасно ме мӳчê. —
Када дан му до́ђе да иде од жѐнê
Рече њојзи: с Богом, драго моје лӳче!
Немој да ми с тебе образи црвѐнê! —
Кад узјаха коња мниш срце му пӳче.
Плачући гледаше за њим она дӳго,
Па у кућу у́ђе, шта је знала дрӳгô!

4325 (95). Подуже јој очи горке сузе лӣше,
Ма видећ' е јој је плакат' бадава́де,
Престаде са плачем и образе брӣшê.
Међутијем Адон, дроњав, дуге бра́дê,
Као што сам веће рек'о мало вӣшê,
К родноме се мјесту из туђине кра́дê.
Граду бјеше стиг'о до оне але́јê,
Гдјено прије змију избави од ге́јê.

4326 (96). Ишао је поред језерскијех во́дâ,
Кад угледа усред једнога шипра́га
Госпу неку која право к њему хо́да.
Била је лијепа, пријатна и бла́га;
Рухом, какво иште најновија мо́да,
Бијаше јој вита покривена сна́га.
Тад истом је била започела зо̀ра
Ширити се преко небесног чадо̀ра.

4327 (97). Ослови Адона који јој се чӳдӣ:
Ја се зовем Ма̀нто, језеркиња вӣла.
Из змијињих зуба и на истој грӳди
Племе нам је никло, истина је ци́ла:
Рођаци смо дакле, добро дош'о бӳди!
Осно́ватељка сам града овог би́ла;
Окнус, мили син ми, прослављени чо́ва,
Назва га по моме имену Манто́ва.

4328 (98). Познато је вама, смртнијем љӳдима,
Да бесмртне јесу језеркиње вӣле;
Ма не знате да се у њихним грӳдима
Сваког осмог дана вељи јади пӣлê:
Повољно је било небеским ћу́дима
Да нас тога дана, за часове тӣлê,
Претварају, брате, у погане змӣје.
Небројено пута гуја бијах прӣје.

4329 (99). Сваког другог дана лијѐпе смо жѐне.
Ал' осмога днева, тешко нама, Бо̏же,
Ми смо свеколике јадне покривѐне
Гнусним, живим рухом од гу̏јињȇ ко̏жȇ.
По земљи пузимо љигаве, шарѐне,
Ах да л' од тог ишта горе бити мо̏жȇ!
Дана тог од људи бивамо бијѐне,
Против нас тада се све несреће сло̏жȇ.

4330 (100). Јер пошто од гује нема ништа мр̏жȇ,
Сватко, чим само нас на сунчању спа̏зӣ,
Појури за нама штогод може бр̏жȇ
Да нам главу петом чизме своје зга̏зӣ,
Или на нас тешку дреновачу тр̏жȇ,
Јер на нулу моћ нам тога дана сла̏зӣ.
Како нам је тада знаћеш, јербо ко̀мȇ
Годи да му кости тојагама ло̀мȇ?

4331 (101). Сјећаш ли се оног давнашњега днȅва
Кад ме од сељака, правога Черкéза,
И његове буџе и његова гњȅва
Избави? И сад ме хвата од тог јéза.
Усрећити тебе ја имадем ћȅва,
Јер благодáрношћу за себе ме вéза.
Без тебе како бих од онога гéјȇ
Излупана била, ти немаш идéјȇ.

4332 (102). Дана кад смо змије, те нас људи ко̏љу̑,
Ми смо ти створови од голуба кро̏ћӣ,
Ал' иначе силну имадемо во̏љу,
Све уступа нашој страховитој мо̏ћи.
Тучом тући жито по родноме по̏љу
Можемо, правити дан од мрке но̏ћи,
Земљу плавит' водом из небесне ка̑нтȇ,
Залѐдити ватру, упалити са̑нте.

4333 (103). Пуштала сам тебе да окушаш бéду,
Часак чекајући кад ћеш бити вóђе,
И сада је мени дјелати на̀ рéду,
Јер ти ето амо здрав и читав дóђе.
Срећан бићеш одсад у сваком поглéду,
Срећа нек ти буде награда од рóђȇ.
Богаства ћеш имат' више него нȅгда
Крезус, тај богаташ из времена вȅгда.

4334 (104). Знам каква је сада на срцу ти тȇжа,
Знам да она госпа, што те прије ча́ра,
Још те сплеће плȇтом љубавнијех мрȇжâ.
Чуј ме! Потру́ди се до њених доба́рâ,
Гдје сад она живи без онога јȇжа,
Без доктора лудог, сада поклиса́ра:
К њену летњиковцу тихо се приву́ци,
А ту ћу ти бити ја лично на ру́ци. —

4335 (105). Затим о том др̏жа бесједу голѐму,
Како ће придобит' ону жену хо̏лу
Тачно га је она научила свѐму,
Управ улила му — тринаесту шко̏лу,
Пак и то је јоште објаснила њѐму
Какву она у том играт' има ро̏лу,
И у каквом ће се појавит' обли́ку,
Кад Аргији они буду на види́ку.

4336 (106). Обуче му рухо смјерна перегри́на,
Хаџије што светом проси Бога рâди,
А малѐну ку́цу, права врагули́на,
Научену свачем, од себека грâдӣ:
Ру̏те су јој бјеље и од хермели́на.
И врло дугàчке, — допашће се млâди.
Кад успјели бјеху да себе прѐрушȇ,
Он оде к Аргији, праћен од кѐрушȇ.

4337 (107). Адон, чију груд је си́лна љубав ду̏ла,
Близу њена двора, крај сеоских ку̏ћâ.
Стаде, и засви́ра танана му фру̏ла,
Потресена дахом из његових плу̏ћâ.
Госпа видје псето (и свирку је чу̏ла)
Како скаче преко пруженога пру̏ћа,
Па је у авлију дозвала свира́ча,
И с алтана ку́ци бацала кола́чâ.

4338 (108). Ба̏цâше колаче из свиленаску́ца,
И тад морем бурним отпоче да плу̏тâ
Љубавна лађица веселога су́ца.
Гледа госпа озго како се́ колу̏тâ,
Игра и премеће враголаста ку́ца,
И тим очарана очима је гу̏тâ.
Слуге, кухарице, собарице се́је,
Скупиле се туна па од чуда бле́јȇ.

4339 (109). Тад госпа дојкињи својој даде злâта,
Велећи јој: иди псето оно кýпи, —
Тер ова, сишавши са горњијех кâтâ,
То Адону рече. Он ће: ал' сте глýпи!
С таквим пријѐдлогом скини ми се с врâта!
Да знаш какво благо носи пас у пýпи,
Ти би својој госпи рекла: госпо дрâгâ,
За откупе псета немаш доста блâга. —

4340 (110). И, јер што јој кáза доказати хтје̏де,
Одведе је с кучком к једноме буџáку,
Па керуши рече: куцо моја, де̏дê
Подаруј златнúком ову стару бáку
Да купи ракије за потребу дје̏дê, —
И псето се стрêсе, и злàтнûк у зрáку
Сину, скотр̀ља се на калдрму, пâка
Стаде: испао је из куџиних длâкâ.

4341 (111). Адон баби рече: цекин овај нâ ти!
Покажи га госпи Аргији, и кáжи
Да се псето кесом не може да плâтû,
Јер више од злата цијѐна му вáжû.
Штогод иштеш даје чим стане да клâтû
Леђа, зато златом купит' га не трáжи.
Реци госпи ако пристане да спâвâм
С њоме једну нòјцу, ја јој псето дâвâм. —

4342 (112). Затијем стрêсе се опет оно кȕче,
И сад му из рȕтâ паде дијадéма,
Коју баба зграби, уза стȕбе штȕче,
И госпођи каза — о чему је тéма.
Не треба никакве страве да те мȕчê
(Рече) јер умијем, госпо, бити нéма. —
Томе се задиви оно красно лȕче,
И тад обỳзê га чудновата трéма.

4343 (113). Али баба она не мирòва тàдâ,
Но за пазар госпу придобити кȕшâ,
Противу чега се Аргија обàдâ,
Једно јера сȕмњâ у оно што слȕшâ,
Друго што не жели судији да зàдâ
Ударац, којега срце јој се гнȕшâ.
Но пошто с' увјерит' о керуши жѐлû,
Нек онај довече дође, баби вѐлû.

4344 (114). Кад он опет дође, доктор — доби зе̏та
У њему, додуше са нешто резѝла,
Јер сада пред госпом из онога псе̏та
Посу̏кта дијамант и злато и свѝла;
Не купити куцу то би грдна ште̏та,
Увјери се госпа, и гри̏јешка бѝла;
Поста мекша чувши да је ово Адон,
Племић а не простак, њен стари селȁдо̂н.

4345 (115). Које с тога што су жене махом сла̏бе
(Нарочито посље подужега по̏ста);
Које наведена мољакањем ба̏бе̑,
И плачем Адо́на, јер он плака до̏ста
(Ама ипак не да керушицу џа̏бе̑);
Које да се не би показала про̏ста,
И јер мисли гре̑шка остаће скривѐна,
За псето попузну судијина жѐна.

4346 (116). Сакривен остаде код ње целаље̑та
Адон, јер се њојзи допао веȍма;
Сад га је вољела и без оног псе̏та,
А муж јој је тада личио на сȍма.
Кȁкова код куће задеси га ште̏та
Ништа није знао судија сирȍма,
Али је слутио. Кад година мѝну̑,
Свршивши мисију он се кући вѝну̑.

4347 (117). К астрȍлогу оде чим стиже домáји,
И пита га да ли жена му се ло̂ла̂.
Овај да би дозн'о шта ли небо та́ји̑
Црта га од једног до другога по̂ла.
Најзад рече: тебе снашли су белáји.
То ти морам рећи с душом пуном бо̂ла.
Подлѐже ти жена идеалу ке̏си;
Што сам прорекао то се ето де̏си̑. —

4348 (118). Мисао да жена хоће да му ша̂ра́
Као змија зубом у̑ срце га пе̏чи̑,
Али се пред њоме невјештијем ства̂ра̑,
Ма да му је била слична оној бе̏чи.
Вјерујући вра́чу ипак жѐљо̂м зга̂ра̂
Добавити доказ и бољи и пре̏чи̑,
У чему ће бака помоћи му ста̂ра̂
Мни, ако л' умједне вјешто да је ке̏чи̑.

4349 (119). Хотећ' јасан доказ, црно или бело,
Златом баби шаке подмазује, та̏ре̑,
Али ово бабу ништа није сме́ло,
Јер куца јој даје много љепше па̏ре.
Да знам ишта (вели) рекла бих заце́ло,
Не бих лажју дане окаљала ста̏ре. —
За нос га је вукла тако мјесец да́на̑,
Тврдећи упорно: госпа је ваља́на. —

4350 (120). Свакојаке лажи баба му је тка̏ла
(У том од ње не́ма вјештијега тка́ча)
Да би госпа већма врлинама сја̏ла,
Ма да прљавија би̏ од отира́ча.
Господин' доктору памет бјеше ста̏ла,
Ипак не посу́мња у онога вра́ча,
Мислећи: чекаћу; жене, као жѐне,
Свадиће се, тајне биће отркивѐне. —

4351 (121). Није баба дуго останула му́кла.
Јер не само до́ђе до велике сва̏ђе̑,
Но је госпа бабу (кажу) чак и ту́кла,
И ова јој с лица, препунога ча̏ђе̑,
Лажну образину најпосље је сву́кла:
Су́цу све испри́ча што мо̀гаде сла̏ђе̑
И не чекајући да говор по̀ђене̑,
Тер изићи хтједе из коже ро̀ђене̑.

4352 (122). Потпуно вјерујућ' овој старој те́ти
У том очајању и вељој жало̀сти
Стаде своју судбу страховито кле́ти,
Хуљаше на Бога (Боже ми опро̀сти!),
И најзад одлучи да му ваља мре́ти,
Али прије тога и жену пробо̀сти.
Сам не може, јер је с њоме јео хљѐба;
Слузи једном ово учинити тре̏ба̑.

4353 (123). У град оде одмах из палате ље̏тне̑,
Пак одакле посла к жени једног слу́гу
Казати јој да је од грознице штѐтне̑
На смрти, па жели видјет' своју дру́гу,
С тог са слугом у град одмах нека лѐтне̑
(Који ће је убит' кад буду у лу́гу),
Јер Анзелмо јоште не пока́за жѐни
Да су му злочини њени откривѐни.

4354 (124). Чувши госпа слугу прави очи плȁчне,
И узе псетанце и на коња сјȅде,
Јер куца јој даде већ абере тȁчне
Да је муж опаки усмртити хтјȅде, —
Ал' јој неће моћи ни кожу да нȁчнê.
Аргија к Анзелму похитати смјȅде,
Писнувши пред слугом: ах ето ме, ȅто!
Јер је добро знала тко је оно псȅто.

4355 (125). Слуга, ком је послух и дужност и слȃва,
Ма да му се груди од злочина лѐдê,
Згодно мјесто тражећ' оде с пута прȁва,
И у гудуре ће госпу да завѐдê
Гдјено је владала самоћа и стрȁва.
И гдје дивље звери у рупама сјѐдê.
Ово му се мјесто учинило згȍдно
Да поступи даној заповести схȍдно.

4356 (126). Ту кад он и госпа и псетанце бйше,
Каза јој да мора предати је мȁчу,
Да од пет минута живсти неће вйшê,
Зато нек се Богу помоли у плȁчу,
Али њу облаци изненада скрйше,
Чим се ријеч иста из уста му зȁчу:
И ње и кучета на једáнмах нѐста.
Он је дуго тражи па најзад и прѐста.

4357 (127). К доктору се врати у велику стйду
Што му није налог извршити мȍгô,
Чиме баци тешку на срце му хрйду,
Те је њега судац укорио стрȍго.
Овдје сада ово имајте у вйду:
Прйча баба сȗђи о свачему мнȍго,
Али му не рече да је Мȁнто вйла
Госпођи Аргији на услузи бйла.

4358 (128). Кад искочи риба из његове мрȅжê
Како му је било погодити дȃ се;
Та било је њему сада много тȅжê,
Јер се не освети, нит' ȍд јада спȃсе:
Сад му срце ова помисао рȅжê,
Да ће свет о бруци одмах чути глȃсе:
Што је досад (мисли) било сакривѐно,
Сада свуда Фáмȍм биће разнесѐно.

4359 (129). Мни да она сада, кад је знала шта̏ би,
Јер он ето с бо̀јо̂м сад је на видику,
Од ње учинио да је само згра̏би̑,
Оде под заштиту каквоме власнику,
Што ће његов углед у свету да сла̏би̑,
Јер, наравно, то му не служи на дику;
Или, пошто блуд је жи̑ва̑ њена жѐља,
Сад је можда у̏ дну каквога бурдѐља.

4360 (130). Све ово имајућ' Анзелм у обзиру,
Желећ' интересе заштитити би̑тне,
Дабогме да није остао на миру,
Већ одмах раза̀сла свуда књиге си̑тне
И у̏лаке лаке многе у оквиру
Пространих земаља Ломбардије ки̑тне̑.
И сам оде да је по свијѐту тра̑жи̑,
Али је не нађе, што га много дра̑жи.

4361 (131). Шта ће, по̏клони̑ се он удесу зло̏му,
Сави јадан шипке и покуњи кре̏сту,
Па се најзад вратив опустјелу до̏му
С оним слугом оде ка ономе мје̏сту
Гдје госпа ишчезе; стигав крају то̏му
Прокрчену нађе непроходну че̏сту:
Ту сад тако дивни двори мјесто ње̑ се
Дижу, да од чуда судија се стре̑се.

4362 (132). И слуга се јако сврху ове ме́не̑
Зачуди, те стоји збуњен као лу̏да.
Двор од алаба̀стра, сав из једне сте́не̑,
Надмашаше свјетска сваколика чу̏да;
Кров му је бисеран од велике це́не̑.
Темељ му је била алемова гру̏да;
Дворац газде мога бурдељ само је̏сте
Према томе замку усред оне че̏сте̑.

4363 (133). Нећу ни да зборим о љепоти са́ла̑,
Ни о ћилимима дивним о дува́ру
Дворца који Ма̀нто Аргији је да́ла;
Поменућу само украсе и ша́ру
Који се налазе — да чудних поса́ла̑! —
Чак и у подруму, стајама и ха́ру,
Јер и туда свуда с десна и лијева
Само драги камен и злато си̑јева̑.

4364 (134). Изненадила би и паметне љу̑ђе
Усред горе дивље та појава стра̑на,
Толи неће памет у нашега су̑ђе̂,
Коју канда веће попила је вра̑на;
У главу му дворац не може да у̑ђе̂,
Просто држи себе за луда ил' пја̑на;
Упрепашћен стао па у дворе бле̑не̂, —
Ама ни очима веселник да тре̑не̂.

4365 (135). Мниш вода му хоће из уста да плу̑сне̂
Од жудње, јер чуда таква нема нӣђе,
Али се згадио од прилике гну̑сне̂,
Коју на уласку замка тога вӣђе:
Стоји црнац кога нос и гадне у̑сне
Тако ружним чине како никог прӣђе;
Смрдљив зној са ниска чела му се лӣо,
Према њему Езоп Адонис је бӣо.

4366 (136). Чудновато црнац у доктора зѝја̂
Докле тихо пјесму срамну једну пòја.
Овај га упи́та да му каже чѝја̂
Бјеше кућа ова, он му рече: м̑òја. —
Доктор њему на то: канда теби прѝја̂
Спрдат'; не вјерујем да је кућа твòја, —
Али је мислио просто у кла́пи је,
Када се увјери о том из та́пије̂.

4367 (137). Свој рођени потпис на тапији на́ђе,
И, разумије се, диви се и чу̑дӣ,
Јер он се не сјећа ове судске ра́ђе̂.
Прегледати дворе црнац њему ну̑дӣ,
И по одајама он са њиме за́ђе,
Рекав слузи: коњу ти мука̀јет бу̑ди. —
По пустоме замку шетала су о̑ба,
Гдје од злата свака блистала се со̑ба.

4368 (138). Доктор завирује свуд и носом бр̑ља̂.
Велећ': то се златом не може да ку̑пӣ. —
Чувши ово негар, који за њим шврља̂,
Чудно расположен ближе к њему сту̑пи,
И рече, а руке задовољно тр̑ља̂,
Су́цу, чију памет већ аминност ту̑пӣ:
Златом не, али се може другим не̑чӣм,
За чим жудим као од свега ми пре̑чӣм. —

4369 (139). Па предлог учини судији, на кòјӣ
О Музо, молим те, завјесу навýци.
Доктор упрепашћен од ужаса стòјӣ
Мислећи на звање које врше сýци,
Ма најзад пристати све се мање бòјӣ,
Да би само дворац имао у рýци...
[Шта је даље било скривено вам ȍста,
Јер у том не идем трагом Ариȍста.]

4370 (140). Ту иза завјеса бјеше прикривѐна
(Све је удесила ово Мàнто ви́ла)
Грјешница Аргија, грјешникова жѐна,
Па скочи и викну: да грдног рези́ла!
Гле доктора права, чедна и поштѐна! —
Што се, земљо, ниси отворила би́ла,
Јер би тад од стида стрмекнуо прàвцē
Доктор у пакао, и то стрмоглàвцē.

4371 (141). Не чуди се што сам попузнути смјȅла,
Јер ако сам крива (рече), ти си вйшē.
Могла бих те казнит' кад бих само хтјȅла.
Али ја ти праштам грозе што се збйше.
Јер сам с тобом, друже, со и хљебац јȅла,
А и тӣ о томе поразмисли тйшē,
И, не морећи се рачунима дȳгӣм,
Примање, давање одби једно дрȳгӣм.

4372 (142). Бјеше према мени од звијера љȳћӣ,
Јагње бићеш одсад; о овом случáју
Не зборимо никад и хајдемо кȳћи. —
Наравно приједлог очáра суђáју,
И ма да од стида хотијаше пȳћи,
Милост узе коју женске руке дáјȳ.
Живећ' они одсад у слози и срȅћи,
Рогови доктору све биваху вȅћӣ. —

4373 (143). То је била прича пуна стидних грóзā,
Коју је Риналдо, црвенећи мȁло,
Чуо био тада од оног матрóза.
Врло је смијѐшно паладину пȁло
Како се судиско достојанство срóза,
А из ока му је задовољство сјȁло
Што Аргија знȁде целом женском пȍлу
Прибавит' освету, а мушкоме — *шкȍлу*.

4374 (144). Непрестано лађа бијаше у хо̀ду,
Помамно весlаше момчадија бу̑јна,
А капетан себи узеде слобо̀ду
Понудити госту добра вина ру̑јна
И укусних јела, јер на томе бро̀ду
Била је изврсна и богата ку̑јна,
Пиће од нектара и слађе и гу̑шће̂.
Прођоше Арџенту и Са̀нтерна у̑шће.

4375 (145). Туна тада јоште не бијаху ша̏нци
Страховити они близу Џениво́ла,
Којино касније постадоше зна̏нци
А и споменици пропасти Шпањо́ла̂,
Јер вам веће причах како ови стра̏нци
Туна стрмекнуше у царство ђаво́ла̂,
Кажњени за подлост ону нечувѐну.
Пред подне је лађа стигла у Равѐну.

4376 (146). Свјѐма весларима рука паладѝна
Повелику суму издаде на пи́ће.
Мијѐњају̑ћ' коње стиже до Римѝна
Када сну се даје свако земско би́ће,
И свуноћ путујућ' капијам' Урби́на
Примѝче се најзад Риналд у расви́ће.
Два три само туна починувши ча̏са,
Праћен сеизима пут Ка̏лија ка̏са.

4377 (147). Не би се одмар'о усред једне стра̏ње̂
Да тад у Урбину жи́вје Леоно́ра,
Да је туна било Гвида или Фра̏ње̂,
Већ усред њихова бијелога дво́ра;
Од десетак дана не би они ма̏ње̂
Туна задржали славна матадо́ра,
Као што чиније па и сада чѝне̂.
С путницима славним, дошлим из даљѝне̂.

4378 (148). Без одмора јури, ни ноћу не жму́ре̂,
Падају коњици испод паладѝна,
Са којега знојак непрестано цу́ре̂,
И веће пријѐђе преко Апени́на̂;
Пређе земље гдје су Умбри и Етру́ри,
Пак у Риму истом устави ђоги́на.
Из Остије мору повјери се сла́ну,
И у Сицилију стиже, у Трапа́ну.

4379 (149). Промијѐнӣв лађу хита к Липаду́зи
Не би ли онамо стигао на ври́ме,
Гдје с' имају туђи Маври и Францу́зи,
Како би се ови користили њи́ме.
Са противна вјетра лађа једва пу́зӣ:
По побједи стиже, задржаван ти́ме,
Са чега његове радо̀сти се кр̑ње̑,
Јер послије боја оружјем у̏ тр̑ње.

4380 (150). Стиже баш кад мишка Роландова вр̑ла
Бијаше Градаса и још Аграма́на
С лица земље о̏ве за навијек стр̑ла,
И када Брандимар, јунак од мегда́на,
Лежаше усмрћен расјечена гр̑ла,
Крваво освећен десницом Рола́на,
Који тада за њим проли сузу мно̏гу̑;
И кад Оливијер по̏вриједӣ но̏гу.

4381 (151). Осјећаји жудње к брату су га гна̏ли,
И када Роландо пољуби се с њи́ме
Заплака се горко и њему сѐ жа̏лӣ,
Да му се похвалит' управ нема чи́ме,
Јер су врло скупо ла̏вори га ста̏ли,
Те плака и Риналд ожалошћен ти́ме.
Затијем загрли и Оливијѐра,
Који ногу згњечи и кожу јој здѐра.

4382 (152). Ријечи његове кушају да тје̏ше̑
Обојицу, али срцу му се не̏ће,
Јер нерасположен закашњењем бје̏ше:
Без њега се обра лаворово цве̑ће.
С Маврима мр̀твијем у Бизерту спје̏ше̑
Слуге, и лађа им низ море се кре̑ће̑.
Ту их погребоше. На све стране чу̏ се
Да краљеви гла̑ве изгубише ру̏се.

4383 (153). Сансонет и Астолф побједи се мно̏го
Радоваху, али и туга их да̑вӣ,
Што је небо било Брандимару стро̏го.
Тко ће Флерделизи сад ово да ја̑вӣ,
Јер глас о̀вӣ дјеву убити би мо̏го̑?
И један и други од тога се стра̑вӣ.
Њој се страх огледа већ у свакој цр̑ти,
Јер сан врло ружан снӣ дан прије смр̑ти.

4384 (154). То јој грозне слутње у срдашцу бу̑ди,
Јер се у сну 'томе несретници тла̑пи
Да рухо, што вѐзе да му кити гру̑ди,
Да хаша за коња да му крије са̑пи
И заштитити њега од кише и сту̑ди,
Пошаху црвене нѐкакове ка̑пи.
Те крваве капље, ту жалосну ша́ру,
Сањаше да сама вѐзе Брандима́ру.

4385 (155). Хтједе цр́но рухо (у сну себи ка̑же),
А никако не хтје ха̀љине̑ шарѐне̑;
То му се не може са жељом да сла̑же,
Зато ће се драги срдити на мѐне̑.
Нуто како шаре оне очи дра̑же̑!
Ух страх ме је од њих, јера се црвѐне̑. —
Астолфо нареди да се од ње крӣје̑
Вијест, пошто жели спремити је прӣје.

4386 (156). Са Сансонетом ће затијем да у̑ђе
У собу јој, али сред побједе о̀ве̑
Видјевши блијѐде и жалосне љу̑ђе,
С понашањем што јој ни мало не го̀ве̑,
Јера од ње чисто плаше се и ту̑ђе̑,
Писну она, мјесто Бога да назо̀ве̑,
Да од писке њима заглухнуше у̑ши:
Досјети се јаду, и на тле се сру̑шӣ.

4387 (157). Несвијест ова је потрајала кра̏тко,
И дошавши к себи у прса се лу̑па̑
Помињући име мило јој и сла̏тко,
И у сузама се врелијема ку̑па̑,
И ноктима гребе лице своје гла̏тко,
И кида прамење свионијех чу̑па̑.
Укратко вам рећи бјеснила је мла́да
Као што је (кажу) некада Мена́да.

4388 (158). Часом иште ноже да гр̏оце ко̏ље̑,
Јер живсти не жели ни у ком случа́ју;
Часом жели слетјет' на обалу до̏ље,
Гдје су још лешеви владалаца два́ју̑,
Те на њима сржбу осветљиве во̏ље̑
Калит', а час иште да јој лађу да́ју̑
Да плови к острву, и пред Брандима́ром
Мртвијем да срце прободе хаџа́ром.

4389 (159). Јаох Бра̏ндима̂ре, мој лијепи цве̂те,
(Тако јадна тужи) ах како сам да́ла
Да без мене идеш на мегдане кле̂те!
Да сам с тобом била ја бих те од за́ла̂
Сачувала која витезима пре̂те̂,
Јер ја бих вриснула, именом те зва́ла,
Видјевши да Градас привлачи се му̏чкӣ
Да те пријѐваро̂м убије ха̀јду̏чкӣ.

4390 (160). Ти би с' осврнуо, одбио га, ӣли
Можда ја бих била тако хитра, те̏ те
Собом заклонила, мој драгане мӣлӣ, —
Што бих погинула не би било ште̏те̂:
Твоја смрт и 'вако мријѐти ме сӣлӣ,
Без користи сваке, од јада и сје̏те̂.
Умирућ' овако с мука скидам сѐбе̂,
Умирућ' онако ја бих спасла тѐбе̂.

4391 (161). Венцем славе чело могла сам да ру̏бӣм,
Судбѝна мѝ тада не би била пре́ка.
Баш и да сам била удесима гру̏бӣм
Спријечена дати себе за тебе́ка,
Бар бих могла да те на самрти љу̏бӣм,
Да ти кажем: путуј! Ето и мене́ка, —
Па за жића твога и на твоје о̏чи
Да се мртва прострем по студеној пло̏чи.

4392 (162). Ја бих сретна била у томе случа́ју.
Јер би се скратило моје очаја́ње.
Зар ме тако, драги, водиш у дома́ју,
Зар тако одр̏жа своје обећа́ње?
Не рече л' да ћемо живјети у сја́ју,
И наслијѐдити царско достоја́ње?
Срце ми је мртво, ох судбино цр̂на̂,
Убодѐно шиљком отровна ти тр̂на.

4393 (163). Самохрана даље живјети без тѐбе̂,
Мили Брандимаре, не могу и нећу;
На твоме ћу гробу жртвовати сѐбе̂
И живота тужног угасити свећу, —
То рекавши снова поче да се грѐбе̂.
Нећемо сметати томе предузе́ћу
Флерделизе, којој утјехе жели́мо.
По ћемо с Роландом морем да плови́мо.

4394 (164). Хита Оливјера рањена да лечи̂
Послије побједе не велимо сре̏тне̂,
Те тако да рани погоршање спре̂чи̂,
И да Брандимара у гробницу ме̏тне̂,
За којим бо̂ле му не казаше ре̂чи;
Хита пут острва, чувена са Етне,
Која нојцу тамну ватрометом зра̂чи́,
А свијетли данак димовима мра̂чи̂

4395 (165). По̂веде наравно стричевића бра̏та
Својега Риналда, храброг палади́на,
Па и Бриљадора брзо̀но̂га ха̏та
И јоште рањена старога Собри́на.
Сјутрадан кад нојца поче да се хва̏та̂,
Град Агригѐнто се видје из даљи́на̂.
Стигавши к обали својијема ре̏че
Да се погреб спреми за сутрашње ве̏че̂.

4396 (166). Ролановој овој жељи да уго̀ве̂,
Све живо похита, па и варош це́ла,
Јер час јављајући свечаности о̀ве̂
Ве̂сак одмах оде свуда као стре́ла,
И на погреб многу господштину зо̀ве̂,
Која под украсом цр́но̂га оде́ла
Сјутрадан у вече до мора се си̂ња
Спусти са Роландом при сјају бу̏кти̂ња̂.

4397 (167). Ту сандук, опкољен од велика де̂ла
Житељства, лежаше готов да се но̏си̂;
Туна тада поред усмрћена те̂ла
Староме Бардину сузама се ро̏си̂
Лице и дуга му брада она бе̂ла̂,
Док он себи самрт од Господа про̏си̂.
И путем у лађи много јадан пла̏ка.
Плакаше присутна туна душа сва̏ка̂.

4398 (168). Поред богаташа сиротиња пи̂ска
Стајаше, и сваком сузе сада го̀де̂
И све се около покојника ти̏ска̂.
Када се Роландо, праћен од госпо̀де̂,
Појави, још јача заори се пи̏ска,
И пало је су́за̂ као с неба во̀де̂.
Роландо мртва̀ца посматраше ду̏же̂,
Срцу му у грудма све биваше у̏же̂.

4399 (169). Најпослије рече: Брандимаре дрȗже!
Не мисли за тобом да ја ово плȁчêм,
Јер ти си у рȁју, око тебе крȗжê
Анђели, бла́жен си и срећан у свȁчêм,
Нити земски јади жиће теби рȗжê,
Сада у животу вишем си и јȁчêм.
Плачем што нијесам и ја сада с тȍбôм,
Срећу твоју и ја да уживам сȍбôм.

4400 (170). Сам остах без тебе, без милога брȁта,
И јади су моји у толико вȅћй,
Што, са тобом живећ' у данима рȁта,
Нијесам са тобом и у овој срȅћи.
Мним што се не дижем из земскога блȁта
Значи грехе носим у живота врȅћи.
При овој поми́сли језа мене хвȁтâ,
Бол овај док живим душу ће ми сјȅћи.

4401 (171). Васкрсе умирућ', а менека ȗбй,
Друже, сараднече свега рада мôга.
Ти доби умирућ', а Франција згȗбй
С њом и Германија с Италијом свôга
Вјȅрна пријатеља, јер хришћанство тȗбй
Помоћ и користи оштра мача твôга.
Твоја смрт ојадит' и папу ће стȃра
И мога великог ујака и цȁра.

4402 (172). Опет на хришћанство зла ће да се згр̏ћȗ,
Невјерници опет издигнуће глâве
Охрабрени твојом изненадном смр̏ћу,
Јер немају кога више да се стрâвê.
К Флерделизи мисли сад се моје вр̏ћȗ,
Видим сузе горке којено ју дâвê,
И бојим се хоће мене окри́вити,
Што њезин Брандимар престаде живити.

4403 (173). Славна смрт његова утјеха је нȁма.
Којом нас је јунак задужио вйшê
Него Рим Курције, кад прогȗта јȃма
На форуму њеѕа, те га тмине скрйше;
Три она Деција, о Римљани, вȁма
Мање пријатељи поуздани бйше,
Но Брандимар нама; ни Кодрова слȁва
Не достиже дику нашег овог лȁва. —

4404 (174). Уђу́та плачући. Сад свештенство, кòјê
Шарена одежда позлаћена кра̂си̑,
Божанствене пјесме започе да пòјê,
Те се к небу тужни подигоше гла̂си.
Жене, дјеца, људи, гологлави стòјê,
И свијема суза бол огњени га̂си̑:
Цијѐла обала од народа кàмти̑,
И сва од буктиња запаљених плàмти̑.

4405 (175). Сандук понесоше први од боља́ра̑,
Недогледна маса прати га и цви́ли̑.
Почиваше глава мртва Брандима́ра
На узглављу меком у црвеној сви́ли;
У подобно рухо, пуно златних ша́ра̑,
Тијело борчево обукли су би́ли;
Покров, пун бисерна и злаћена вê̄за,
Скриваше остатке покојнóга кнê̄за.

4406 (176). Спровод отвараху триста сирота́на̑,
Најсиромашнијих што их варош да́ла,
Свакоме у руци од мирте је гра́на,
На свакоме црно одело до та́ла̑;
Сто пажева јашу испред велика́на,
До земље им хаше висе са седа́ла̑;
Око сандука се небројене ви̏ју̑
Заставе и својим китама га би̏ју̑.

4407 (177). Борче, што подлѐже зле судби̏нê ша́пи,
Те заставе храброст доказују твòју,
Поред ране која на телу ти зја́пи̑,
Јê̄ре залажући русу главу свòју,
Тер императору служећи и па́пи,
Све их ти задоби у љутоме бòју.
Многи пусат, отет њиме на мегда́ну,
Носе уза сандук витезу ваља́ну.

4408 (178). Около сандука тисуће маша́ла̑,
За сандуком Ролан са братом од стри́ца
Риналдом, а с њима сва госпоска ма́ла
Сузе ронећ' преко бијелога ли́ца;
За њима се руља недогледна да́ла,
И граду ходише сви преко пољи́ца
Пјевајући пјесме божанскога пȍја
За ду̏шу младићу витешкога сȍја.

4409 (179). У варош уђоше гдје улице бйше
Препуне свијета, којему из о̀чи̑
Потоци се су́за̑ непрестано лӥше,
Јер искрена туга из срца их то̀чи̑,
Која туга нама него ишта вӥше̑
О покојниковој врлини свједо̀чи̑.
Пошљедњу су пошту Брандимару да́ли
По томе опелом баш у катедра́ли.

4410 (180). Да свечаност ова јадовита це́ла
Буде сја́јна ништа пропустили ни́су.
Сандук са мртвацем послије опе́ла
У још већи кивот у цркви на ви́су,
За то начињеном, господа су не́ла,
Терно у цвијећу туна и мири́су
Да причека тело тог љубимца сла̏ве̑,
Докле му гробницу велељепну спра̏ве̑.

4411 (181). Ускоро гробница подиже се йста̑,
Јер прије нег' оде Ролан тамо да̏де
Нанијети много алаба̏стра чӥста,
И најмити вјешта неимара зна̏де
И јоште мајстора зидарскијех трӥста,
Те кад амо затим Флерделиза па̏де,
Сагради гробницу. Послије Рола́на
Стигла је овамо дјевојка ваља́на.

4412 (182). Ту се пре̏домисли̑ и не хтједе дйћи,
Вјером поучена, руку на сeбе́ка, —
Њу смрт и онако ускоро ће стӥћи.
Није могла наћи бољѐтици ле́ка,
Нити јади њени постајаху ниж̏и̑,
Зато у гробници тужна ова се́ка
Начини за себе малену ћѐлију,
Гдје вијек проведе жалећи дѐлију.

4413 (183). Туна се посвети по̏сту и псалти́ру.
Залуд је Роландо у Францију зо̀ве̑,
Залуд и сам до́ђе, нудећ' јој у ми́ру
Код царице живјет'; неће ли код о̀ве̑
Може вјековати и у манасти́ру,
Што ће саградити да њојзи уго̀ве̑.
Нуђаше се пратит' ојађену мо̏му
Ако ићи жели ба́бино̂ме до̏му.

4414 (184). Не приво̀ље тијем дјевојку љепо̀ту,
Која ху̑де̑ судбе искусивши зло̀бу,
Не хтједе се више враћати живо̀ту,
И више вољаше ћелије тјеско̀бу,
Него сву земаљску срећу и диво̀ту,
И вијек око̀нча у овоме гро̀бу. —
Роландо отплови с братом палади́ном,
Са Оливијѐром и старим Собри́ном.

4415 (185). Не пођоше на пут без добра љека́ра,
Јера Оливијер од својијех ра̑па̑.
Јау̏ка да срце свијема се па́ра.
То забрину јако оба она ба̑на,
И привуче па̀жњу њихова крма́ра,
Те им овај рече још првога да̑на:
Ако послушате, го̏сподо, мене́ка,
Можда ће се наћи рањенику ле́ка.

4416 (186). Недалеко има о̏ток пун дивљи̏не̑,
Светац један живи на истој стрме́ни,
Чијено молитве, кажу, чуда чи̏не̑,
И чија је светост на великој це́ни,
Јер његова ријеч таке је сили̏не̑
Да жито нагони клијати на сте́ни,
Слијепима враћа очињега ви̑да,
С разјарена мора олујину ски̑да̑.

4417 (187). К пустинику овом, који служи Бо̏гу,
Оливијер бони треба да се во̏ди̑,
И он ће му одмах извидати но̏гу,
Чија рана здрављу толико му шко̏ди̑. —
Иска́за му за то благодарност мно̏гу̑
Роланд, и рече му нека тамо хо̏ди̑.
Вјетар лађу морем тако хитро шо́ра
Да стигоше тамо кад и Ауро́ра.

4418 (188). Спазише црквицу у мирисну жбу́ну
И ћелицу једну ниже цркве о̀ве̑.
Дигоше боника па са њим у чу́ну
Ка светоме мјесту на острву пло̀ве̑
Да светитељ онај рањену бару́ну
У помоћ мишицу божију призо̀ве̑.
То вам је, господо, старац онај и̑сти̑
Што мухамеданство са Руђера ични̑сти̑.

4419 (189). Сви у руку љубе светитеља дје̏да,
А он се љубазно са свијема здра̏вӣ
И благо̀сӣља̂ их као своја че̏да.
Да узрок доласку не зна он се пра̏вӣ,
Ма да зна јер оком у будућност гле̏да̂,
И питање о том путницима ста̏вӣ.
Роландо му рече да дођоше к њѐму
Да им дру̏гу рану извида голѐму.

4420 (190). Тамо гдје се венци лаворови бе̏ру̑
Он допаде (рече) тешке ове ра̏не̂
Храбро се борећи за Христову вје̏ру,
Које жудан бјеше ка' небеске ма̏не̂. —
Одзивајући се њиховоме смје̏ру
Стари ће у цркву за ча́сак да па̏не̂.
И када се отуд он затијем вр̏те,
Уздање у̑ Бога ношаху му цр̏те.

4421 (191). И рече: узалуд Мухамед клевѐта̄
Вјеру нам, далеко сила њена стӣже̏,
И јоште ће већма да расте и цвјѐта̂, —
Па додаде, боном приступивши блӣже̏:
На тебе се изли милост божја свѐта̂,
Ти си исцијељен, устај! — Он се дӣже:
Божијом помоћу сад је здрав и чӣтав.
То видје и Собрин од старости млӣтав.

4422 (192). Он од ране своје непрестано стра́да,
И, њему, свједо̀ку чуда нечувѐна,
Сузама радости ороси се бра́да,
И, дотле очајем сасвим сатрвѐна,
Ожи́вје у њему одједанпут на́да
Да му рана може бити однесѐна,
Тер одмах искрено он изјави све́цу
За Христовом вјером да осјети же́цу.

4423 (193). Задахну га ста̂рӣ Светог Духа сло̏вом
И божијом ја̂ко̂м вољом и слобо̀до̂м,
Те му душу светим очеличи ко̏вом,
Па га исцијели крстивши га во̀до̂м.
И сви честитаху хришћанину но̏во̂м.
И радост овла́да присутном госпо̀до̂м.
То видећи Руђер (он је туна јо̏ште)
Према крсту доби тијем више по̏ште̂.

4424 (194). Сви су се дивили божијему чу̏ду,
У свијема јача постала је вје̏ра.
Светац их по̏учӣ да побожни бу̏дӯ,
Јер сваки их ча́сак ближе гробу тје̏рā,
И јер кад оставе блатну ову гру̏ду
Дјела ће им бити за награду мје̏ра.
Све живо (рече им) гробу своме ст́рмӣ;
Сјећајте се Оног на небесној ќрми.

4425 (195). Сјећајте се усред среће и мили́нā
Часа пошљеднега и хладнога гре̏ба. —
Слуге по наредби грофа палади́на
Донесоше с лађе бијелога хље̏ба
И сухога меса и буренце ви́на,
И остало што им за трбухе тре̏бā.
Умолише старца, свога доброчи́нца,
Тер окуси меса и напи се ви́нца.

4426 (196). Док су они тако и пи́ли и је̏ли,
Причали веселе и пријатне прӣче,
Пјесме дјевојачке и јуначке пје̏ли,
Десило се што се свију много тӣчē:
Познадоше да је Руђер оно смје̏лӣ
Којега врлине свеколике дӣчē.
Риналдо га најзад познаде, јер о̏ба
Витеза недавно имађаху ско̏ба.

4427 (197). Познат бјеше одмах од Собрина ста̏ра,
Али овај о том дотле само ћу́та:
Све му се чинило да се ипак ва̏рā,
Јер га испосничка скриваше мавлу́та.
С тог што ратоваше против њихна ца̏ра.
На њ дотле бијаху сва господа љу́та,
Сви жељаху главу с врата да му сру̏бē,
А сада с крштеним грле се и љу̏бē.

4428 (198). Свак прије жељаше с њиме да се ко̏љē,
А сад заборави дјела што се збӣше,
А сваки се граби, пунан добре во̏љē,
Да се с њиме здрави, ал' од свију вӣшē
И искреније га Риналдо и бо̏љē
Грли, и од среће сузе они лӣше.
Шта је то, што тако њих двојицу ве̏жē,
Чућете касније, милостиви кне̏же.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТ ЧЕТВРТА

Човјек истинито пријатељство срȅшће
У кућама ниским пуких сирота́на̂,
Гдје биједа расте посведневно жȅшће̂,
Али собом срца не трујеваља́на;
Пријатељство можеш ту десити чȅшће̂,
Но у палатама силних велика́на̂,
Чија срца злоба тијем више јȅшће,
Што више богаство расте готова́на̂.

4430 (2). Лажно је ако га и туна има́де̂.
Јер се ћефом папа, краљева и ца̂ра̂
Дана вјера лако преломити да́де̂;
Савез, који данас њихна воља ства̂ра̂,
Сјутра иста воља раскинути зна́де̂,
Јер само за својом хасном она зга̂ра̂,
И јер пријатељство у овијех љу́ди̂
Само је на устих, не иде из гру́ди̂.

4431 (3). Гдје се очи сузам' лажнијема вла̏же̂,
Гдје се лице гадним лицемјерством кȉти̂,
И гдје непрестано мора да се ла̏же̂,
Туна и не може другачије бȉти.
Али силних силу кад несрећа сма̏же̂,
И њих из дворова у колибе хȉти̂,
Ту тад у бијѐди десити се мо̏же̂,
Да се у љубави срца њихна сло̏же̂.

4432 (4). Добра срећа, можда радећи по пла́ну
Који милостиво провиђење скрȍјӣ,
Учини те светац у скромноме ста́ну
Таквим пријатељством људе оне спȍјӣ
Да ће оно вазда ту дружбу ваља́ну,
Коју дотле љути зава̄ђаху бȍји,
Чврсто везивати: у дворима ка̀квӣм
Не би се свршило то успјехом та̀квӣм.

4433 (5). Топљаше се онај светац у радо̀сти
Гледајући оне, који прије тȍга
Вазда спремни бјеху клати се и бо̀сти,
Како сад вјерујућ' у истога Бȍга,
Један другом веле: увреде опро̀сти,
Не сјећај се више ратовања злȍга. —
Рекао би једно свијема је пле̏ме,
Рекао би исто зачеди их сје̏ме.

4434 (6). Зора пријатељства сада њима сви̏та.
Према Руђеру је кнез од Монталба́на
Риналдо љубазност и ми̏лошта чи̏та̂,
Јер скоро ѝмаде са њиме мегда́на,
Пак он сада њега увјерити хи̏та̂
Да у њему видје витеза без ма́на̂.
И других разлога читава је ки̏та,
Са којих поштује Руђера ваља́на.

4435 (7). Кад Марсилу паде Рића̀рдето ша̂ка́
Ухваћен у о̀дру Марсилове шће̏ри,
Избави га мишка Руђерова ја̂ка̂,
Ма да другој онда припадаше вје̏ри;
Из Бертолагова још избави вла̂ка,
И са силним тада четама се мје̏рӣ,
Руђер Малеги́са с братом Вивија́ном:
Све то знано бјеше Риналду ваља́но̂м.

4436 (8). Оба̀ве̂зан дакле Риналдо је њѐму,
И жива га жеља све до данас мȍрӣ
Заблагодарити на старању свѐму
Човјеку, који се за његове бȍрӣ.
То не мо̀же досад у рату голѐму,
Али сада када прилика се ствȍрӣ,
Сада кад обоје Христове су вје̏ре̂,
Он преда њ захвалност топлу своју сте̏ре̂.

4437 (9). Светац, ком анђео крилатога хȍда
Пока́за будућност, много се весѐлӣ
Што му се јавила сад овака згȍда.
Рече, гладећ' браду која се бијѐлӣ:
Ваше пријатељство донијеће плȍда,
Запамтите што вам ваш пријатељ вѐлӣ:
Сродите се, дјецо, јер вашега срȍда
Само Провиђење, вјерујте ми, жѐлӣ.

4438 (10). У вас обојице славна су племѐна,
И зато, Риналдо, чуј жељицу мȍју:
Руђеру требује племенита жѐна,
Подај му за љубу милу сеју свȍју,
Па ће благосиљат' будућа времѐна
Докле тече сунца ту одлуку твȍју,
Јер слава потомства из овога бра̑ка
Надма́шиће сја̑је су̏начно̑га зра̑ка.—

4439 (11). Чим он ово рече ода свију стра́на̄
Потпомогнута је жеља ова би́ла,
И још нарочито од грофа Ролáна;
Сви нађоше да је Брадаманта ви́ла
Баш као створена за момка ваља́на
Какав Руђер бјеше, те Францијa ци́ла
Одобриће везу, и Карло и ћа̏ћа,
И папа у Риму, и мати и бра̏ћа.

4440 (12). Тада Брадаманта од брата јуна́ка
Руђеру је као заручница да̂та,
Јер он још немаше никакијех зна́ка̂
Из даљине, вијест не бјеше му зна̂та,
Да Грка Леона мȍрӣ жеља ја́ка
Постати супругом лијепога зла̂та;
Да Хајмон готово већ ȍбѐћа шћѐру
Грчког цара сину, горњем каваљѐру.

4441 (13). Цар Константин тада на грчкоме тро́ну
Сјеђаше у сили великој и сла̏ви;
Он је био бабо реченом Лео́ну,
И дјевојчин отац до знања му ста̏вӣ
Да не може дати шћер бољем баро́ну
Од Лео́на, али да неће да пра̏вӣ,
Док му син не дође, уговор о бра́ку;
Ну скорим се нада Риналду јуна́ку.

4442 (14). Ја је (рече) дајем, што се мене тӣчē,
А и цар Карло је врло радо да́јē,
Јер се твојим сином витезови дӣчē,
Витезови ваше класичне дома́јē. —
Брат нѐ знаде ништа од све ове прӣчē,
Не знаде за нове сад о̀ве бела́је;
Руђеру дајући сестрицу сирòма
Мњаше обрадоват' оца свог веòма.

4443 (15). Проведоше гости два читава дне̑ва
Код онога старца, једоше и пӣше,
И многа се пјесма Брадаманти спје̑ва.
Најзада лађари забринути мнӣше,
Знајућ' е је море чу̑дновâта ће̑ва,
Да туна остати не иде им вӣшē:
Сад је згодан вјетар, море нема гње̑ва,
Хитат' ваља прије олује и кӣшē.

4444 (16). И опростише се с оцем кавање́ри
Благодарећи му ду̑ши из дуби́нâ;
Он их благослови са црквених две́рӣ.
Доби као поклон тад од палади́на
Јунак што је мио Хајмоновој шће́ри
Сабљу Бализарду и коња Фронти́на
И пусат Хекторов. Све му ово да̏де
Јер да је његово Ролан сада зна̏де.

4445 (17). Све ово Роландо од срца му да́ва,
Макар да на сабљу он ѝмаде ве̑ħâ
(Ако ћеш управо) од Руђера пра́ва,
Јер њега је била послужила срѐћа
Отет' је у вр̏ту гдје играше гла́ва,
А како је Руђер доби свак се сје̑ħâ:
Доби, кад и коња, сабљу од Брунѐла,
Који бјеше лопов окаљана чѐла.

4446 (18). Светитељ испрати до лађе госпòду,
И лађа се одмах у пучину кре̑те,
И згодан је вјетар држаше у хòду,
Те стиже у Марсељ без икаке ште̑тē.
Читаоце молит' узимам слобòду
Да се сад Астолфа у Африци сје̑тē.
Они у Марсељу нек чекају. Грѐдêм
У Бизерту да им Астолфа довѐдêм.

4447 (19). Астолфо је био одлучио, кадно
Чу за смрт опасна краља Аграмана,
Који нѐ ратова каваљерски складно,
И јер сад Францији од афричких страна
Грозит' више неће племе оно гадно,
Отпустити с војском Сенапа ваљана,
Те да предводећи борце своје црне
Старијем се путем у Нубију врне.

4448 (20). И флота бијаше од јунака Дуда
Враћена к Африци, и чим тамо паде
Деси се највеће од познатих чуда:
Чим пошљедњи борац на обалу стаде,
Те нѐ би на лађам' човјечијег уда,
Вишња сила њима стари облик даде:
Свака лађа опет листом се учини,
Те га вјетар шора по морској пучини.

4449 (21). У јадној Бизерти, сад сличној лѐшини,
Опрости се с краљем Сенапом, и њѐму
Захвали се Астолф као старјѐшини
Пријатељске војске, одличне у свѐму,
И даде му вјетар онај у мјѐшини,
Те да не учини штету му голѐму
На путу овоме веома далѐку
И опасну врло слабоме човјѐку.

4450 (22). То је онај вјетар са жаркога југа.
Сад ухваћен кожом те мјешине мале,
Који кашто вовља као иста вуга,
Чији даси груди човјекове пале,
Кужећи их горе него сама куга,
И дижу пијѐсак у вис као вале.
Рече му кад стигне у домају драгу
Да испусти вјетар нека иде к врагу.

4451 (23). Још и то налазим у књизи Турпина,
Да нубљански коњи претрпјеше мѐну
Чим се до атласких испеше висина:
Свак поста што бјеше: створи се у стѐну.
Сад је била брига нашег паладина
Она мјеста, чију познаваше цѐну,
Утврдит'. Мисију свршив обилату
Успјехом, одлѐтје на коњу крилату.

4452 (24). Боље не би њега понијеле вȉле,
Јер у Сардинију Хипогриф му вȅће
Кроз облаке стиже за часове тȉлê.
Отле за Кòрсику на њега се мȅћê,
Пак онда прејури вȍде које дȉлê
Ову од Провансе, пун здравља и срȅћê.
У Прованси му се с Ипогрифом слу̑чи
Што му свети Јован у рàју пȍру̑чи.

4453 (25). Сјећи с њим облаке на небесном свòду
Никад више неће: пљеснув га по вра́ту,
Седло с у̏здо̑м скиде, даде му слобòду
И пољуб у чело као своју пла́ту.
Рог онај чаробни што страши господу
Већ давно је сличан обичном ала́ту:
Чим с њим у рај у́ђе дје́јство оно зву̏чно
Изгуби; духати у њ сада је му̏чно.

4454 (26). У Марсељу он се нађе с Палади́ном.
С Руђером, Риналдом, Оливјером, к тȍме
И са покрштеним старијем Собри́ном
Кога већ године пријете да слȍмê,
Али не залише тај састанак ви́ном
Брандимар удесу јер подлѐже злȍме.
Са побједе славне бјеху у радòсти;
Са смрти другара у вељој жалòсти.

4455 (27). Дознао је био император вȅће
О смрти у бȍју кра́ља̂ оних два́ју̑,
И о том да Руђер, — да велике срȅћê! —
У својих предака врати се дома́ју,
Руђер ког међ' прве витезове мȅћê,
Што тад у Франциjи бијаху у сја́ју.
И за Собриново дознаде крште́ње,
И све то његово доби одобре́ње.

4456 (28). Цар Карло бијаше душе врло бо́нê
Са смрти витешког момка Брандима́ра.
Побједнике ове, грофе и баро́не,
Дочекати сјајно воља је влада́ра,
Тер у су́срет њима до ријеке Со́нê
Посла много првих земаљских глава́ра̂
А он сам с царицом изи̏ђе до Се́нê
У пратњи господе од велике це́нê

4457 (29). Госпе и дјевојке бацале су цвёће,
Витеза Роланда прегрпаше вёнци,
Витеза којега вјера у бој крêћê.
Према ком остаје свак у тмине сјёнци,
Од ког бољег царство никад имат' нêће.
Слава њему царске ордије чѐлёнци!
Са својијем друштвом Руђера сердáра
Прйведе ка лицу цара господáра.

4458 (30). Овог император родитељски прѝми,
Хришћански му један златан орден дâвâ,
Који са прсију рођенијех снѝми,
Велећи: мало је срчанијех лâвâ
Као што си, бане, јер признајем тѝ ми
Много муке даде. — Као вила прâвâ
Долѐтје Марфиза с Брадамантом, тȅрно
Загрли се с братом. Ова стàја смјȅрно.

4459 (31). Цар Руђеру рече, који с коња сјȁха
Да укаже пошту, нека опет јȁшê,
Јер (вељаше) ти си од овога мȁха
Придодан тијелу царске свите нȁшê. —
Витезу се прса од радосна дȁха
Надимаху, очи радошћу му сјȁше,
Јер одсад је раван другој царској дјȅци,
Као што некада бијаху му прȅци.

4460 (32). Цар са свитом, гости, народ и барóни
Латише се сада престоничке џáдê.
У вароши госпа пуни су балкóни,
Свуд по улицама прострто сиџáде;
Шпалир њима праве бојни легиóни,
Окићени сјајно рад ове парáдê;
На госте цвјетóвâ дажде милиóни,
Што бацају госпе лијѐпе и млáде.

4461 (33). Да госте дочека чуда Париз твòрѝ,
Јер свуда се дижу с трофејима лȗци,
Од свуда весеље и пјесма се òрѝ
И бојне се трубе разлијежу звȗци;
Видјет' побједнике сваки жељом гòрѝ,
У сýсрет иду им убојити пȗци.
Са многих стубова златна слова сјȁше:
Ослободиоцем отаџбине нȁшê.

4462 (34). Цар Карло и гости јахаху ка двóрцу,
У златним колима царица се вóза.
По вољи је било милостивом твóрцу
Послије онијех нечувених грôзâ
Дати заслужене лаворике бóрцу:
Ово Роландова бӣ апотеóза.
Више дана дáва у двору весéља
Карло за насладу својих пријатéљâ.

4463 (35). Једног дана каза свом оцу Хајмóну
Риналдо да сестру Руђеру је дȃо,
Ког сад има црква у својему лóну;
Рече да и Ролан за ово је знȃо,
Који мни да бољем не мòже барóну
Дати Брадаманту, јер је с душе спрȃо
Лаж мухамеданску у поштèну смјèру;
То, вели, знано је и Оливијèру.

4464 (36). Зачудише старца сада ове ствȃри,
Упрепашћен стао, прекрстио рȗке,
Јер ово његове намишљаје квȃрӣ.
Та Руђер је сирак сиротиње пȗкê,
Шта је коме стало какви су му стȃрӣ,
Племство без новаца празне даје звȗке.
Шћер хтједе Леону, рођеном на трóну,
Дати, не убогом једноме барóну.

4465 (37). Беȁтрица још се много више љȗтӣ
(Ово Риналдова мати је стȁрица),
Сузама се њојзи стȁро око мȗтӣ
(Накапала их је читава бȁрица),
Јер се доброј баби од вајкада слȗтӣ
Да ће Брадаманта постати цȁрица.
Сину своме не да да ово спрӣјечӣ,
Који не одступа од дане рӣјечи.

4466 (38). Тако је плакала разјарена бáка
Да су јој од сýзâ укућани кӣсли.
Да у Брадаманти послушнога ђáка
Имаде, госпођа Беȁтрица мӣслӣ,
И учи не поћи за једног сирáка
Ћерку, којој срце болови су стӣсли,
Јер ако би пошла за тога дошљáка
Вели јој њени би родитељи свӣсли.

4467 (39). Брадаманта ћути. Мила јој је ма̏ти,
Према њој нарав је њезина јагњѐћа̂;
Никад не би могла отпора јој да̏ти:
Та послушност јаде њезине и вѐћа̂.
Али, с друге стране, не може да схва̏ти̑
Како ће матери оно да обѐћа̂,
Што извршит' неће нити може, јȇра
Зароби је мрежа тог Амора звȇра.

4468 (40). Ни црно ни бело не рекавши ћу́ти̑,
Зна шта за њу речи материне зна̂че̑,
И јадна блијѐди̑, зелѐни̑ и жу́ти̑.
У одају своју уза стубе ска̂че̑,
Па ће (као досад већ толико пу́ти̑)
Врелијем сузама образе да пла̂че̑,
И да бије прса, и да чупа вла̂се,
Пуштајући ове жалостиве гла̂се:

4469 (41). Ах могу ли бити воље тако смје̏ле̑,
Те против мајчине воље нешто хтје̏ти?
Хоћу ли се икад пред свијетом, ле̏ле,
Не штујући мајку показати смје̏ти?
Зар да се од мо̏ме̑ паметне и зре̏ле̑
Не слушају више материни свје̏ти?
Куда ће дјевојка од срамоте, ку̏да̂,
Која против воље мајчине се у̏да̂?

4470 (42). Хоћу ли слушати што ми вели ма̏ма,
О Руђере мили, пак те се одрѐћи,
И новој љубави без љубавна пла̏ма
Дати се и ћуди мајчиној подлѐћи?
Ил' између мене и мајке ће ја̏ма
Зинути, којомно сузе ће потѐћи,
И ја учинити што је дво́ма на̏ма
Мило, ал' што ће ме довијека пѐћи?

4471 (43). Шта ћу да изберем, коме да се да́де̑м,
Како да избјегнем ово очаја́ње?
Шта мајци дугујем то лијепо зна́де̂м,
Ал' шта ми вриједи то голо сазна́ње
Када господара над собом има́де̑м
Амора, што баца у ропско ме ста́ње,
Те везана ланцем, без искре слобо̀де̑,
Вршим само дјела, која њему го̀де̑?

4472 (44). Ја сам Беатрице̂ и Хајмóна дéте.
Али и робиња љубавнога бо̏га:
Мајка, умољена од миле ми тéте̂,
Згријешим ли, неће бити мени стро̏га,
Ал' шта очекиват' од Амора смéте,
Од овога женског душманина зло̏га?
Та он ће ме убит', у ономе трѐну
Када мене Леон добије за жѐну!

4473 (45). Трудећи се дуго једва сам привѐла
Руђера к олтару свете наше вје̏ре̂,
И сад када крст му сија се са чѐла
Да не видим вајде! Исто тако бе̏ре̂
Мед, али за друге, раденица пчѐла.
Ух! Јади су моји без краја и мје̏ре̂.
Не. Прије ће вјечна сакрити ме тми̏на,
По што ће ме рука загрлити и̏на̂.

4474 (46). Та зар мене страва од умр̏ћа хва̏та̂?
Ако само треба најпослије мрéћу.
Не ни то. Ма дошло до свађе и ра̑та
Родитеље своје послушати нéћу.
Ја уза се имам љубљенога бра̑та
И драгог Роланда у том предузéћу,
А њих двоје скупа собом више чѝне̂,
По сва тевабија вајне ми родбѝне̂.

4475 (47). Роландо, Риналдо, два најљепша цва̑та,
Којима се дичи племе од Клермóна,
Падам вама око бијелога вра̑та,
Спасавајте, браћо, мене од Хајмóна!
Не марим за круну од сухога зла̑та,
Одби̏јам понуду грчића Леóна;
Тијем више што сам већ Руђеру да̂та,
Док условно само Грку о̏бећа̂та. —

4476 (48). Док мислима тијем дјевојка се мо̀ри̑,
Дознав оно Руђер, ма да још у гра́ду
Нико нѐ зна, с истим јадима се бо̀ри̑,
Јер тешко је њему сахранити на́ду,
Одрећи се дјеве за којомно го̀ри̑,
И коју туђинцу пријете да да́ду̑,
Те судбѝну своју неу̀митну ко̀ри̑,
Што горима даје пријестол и вла́ду.

4477 (49). Златом је сиромах, то признати хòћу,
Пороком сиромах, јер нема у њѐму
Сазнања за људску грамзивост и злòћу;
Иначе бескрајно богат је у свѐму:
Рад и природа му дадоше врлòћу,
Поштење, љепоту и снагу голѐму,
И мудрост и хра́брôст и сва добра зȅмна.
Те га за почасти учинише спрȅмна.

4478 (50). Ал' проста свјетина, та неслана стȍка,
Која нама даје и узима чȁсти,
Само за богаство канда има ȍка.
(Под појам свјетине неће мудрац пȁсти.
Све остало нек се у ту врећу скљȍкâ.
Чак они у сили и слави и хвȁсти,
Јера не помаже ни мӣтра ни крӯна,
Ако глава под њом корова је пӯна.)

4479 (51). У пӯка су глâве сувише дебѐле.
Да би разумјеле осјећања фӣна
(Но без сумње злато разумију); ѐле
Имаш ли титулу краљевога сӣна,
Можеш, брате, бити глупав као тѐле,
Можеш пудљивица бити као стрӣна,
Не мари, свјетина рећи ће (ми зна́мо
Шта под њом разумем): да му цуру да́мо: —

4480 (52). Мишљаше Руђеро: та краљевска кȁста
Заслепи Хајмона, што је збиља штȅта.
Јер се досле само врлинама хвȁста.
Па ипак мог'о би он у мени зȅта,
Ја у њему добра задобити тȁста,
Ако ме причека пола само љȅта:
Шћерка му од мене добила би дâра, —
Освојену круну грчкога ћȅсâра.

4481 (53). Ако ли за круном диже му се крȅста,
Ето зета с круном; али ако дȁднê,
Као што говоре, мȍму Грку смјȅста,
Те срам и на мене и Риналда пȁднê,
Која ми је тада прописана цȅста?
Да л' против намјере да се борим гȁднê,
И за једно зло ми дам зала му двјȅста;
Ил' да се покажем трпљивости јȁднê?

4482 (54). Да, треба ли тада с њиме да се бӣјêм,
Ил' му се покорим? Јадно моје тје̏ме
Ломи се, бори се са мислима тӣјем.
Узми да уништим цијѐло му пле̏ме,
На што само с грозом помислити смӣјêм,
Јес, узми да затрем витешко му сје̏ме,
Шта бих постигао? Не могу да крӣјêм
Да би тад јада ми теже било бре̏ме.

4483 (55). У јад утонуо тад бих до чупéрка,
Збило би се оно чега се и бо̀јӣм:
Мене би његова омрзнула ћéрка,
Не би она мени у грудима сво̀јӣм
Допустила више мјеста ни чепéрка.
У крвнике бих је морао да бро̀јӣм.
Шта ћу? Хоћу л' с мјеста свога да се скӣпêм?
Не, тако ми Бога, прије ћу да гӣнêм.

4484 (56). Да мрем! Па то значи просто да ме рӣнê
У дно раке Леон, љута она зо́ља.
Не. Он мјесто мене боље нека гӣнê.
Хоћу се винути преко равних по́љâ,
И сабља ће ова кад му главу скӣнê,
Показат' му ко је бескућник и го́ља.
Ка' Јелена Троју исто тако ску̑по
Стаће га његово захтевање глу̑пô.

4485 (57). Брадаманто, како л' стоји твоја вје̑ра?
Хоћеш ли к ономе, којему те мâмê?
Да л' те круни сјајној срце твоје тје̑рâ,
Ил' ти се образи од издаје срâмê?
Да ли видиш, душо, шта се с тобом смје̑рâ?
Можда и не видиш! Ох од тога стрâ ме.
Је л' те загријѐват' Амор веће прѐстô?
Је л' од мене преча круна и пријѐсто?

4486 (58). Вјеренице мила! На једној су стра́ни
Господство и сила и царство и сјâји,
На другој витештво и смје̑ри ваља́ни.
Руђерово срце и његови вâји,
Да ли газиш вјеру коју даде ла́ни,
Ил' је душа твоја крије̏пи и гâјӣ?
Та је ли могуће, милостиви Бо̀же,
Да ме Брадаманта изневјерит' мо̀жê? —

4487 (59). Тако је у себи момче ово ча̏сно
Сад исказивало вељу своју ту́гу, —
У себи, а кашто богами и гла̏сно
Шетајући ноћу по мрачноме лу́гу,
Те је зато било некијема ла̏сно
Извијѐстит' о том љубљену му дру́гу,
Којојзи је било и жао и тȇшко,
Што се тако кида срце му вѝтȇшкȏ.

4488 (60). Чујућ' е он страда, стрáдала је го̏рȇ,
И још тијем више што је јако бо̀лӣ
Да Руђеро у њу посумњати мо̏рȇ,
Па, срцу не могућ' она да одо̀лӣ,
Похита послати утјехе му ско̏рȇ,
И написа писмо у ком га соко̀лӣ,
И којено гласи (писмо ће да да́дȇ
У руке му једно сигурно чељáде):

4489 (61). Ријечи ми дане пасти неће цéна.
Каква бијах вјечно остати сам ра̏да,
Вјерно срце моје не зна шта је мéна,
Ма колико горког прогутало ја̏да;
Ја сам вјере дате непо̀мична стéна
Усред мора, вјетра, олујине, гра̏да,
Која, туна стојећ' од старих времéна̑,
Мјеста не мијења, нит' у̏ море па̏да̑.

4490 (62). Брадаманта теби казат' ово смѝјȇ,
Она која љуби бескрајно тебéка:
Дијамантом угљен постануће прѝје,
Уз Алпе ће лакше валовита рéка
Попети се да их таласима мѝјȇ,
Но што ће невјерство стићи до менéка,
И но што ће ватру која мене грѝјȇ
Угасити судба, пакосна и прéка.

4491 (63). За тобом такви ме пламенови па̑лȇ,
Дана вјера моја такву има цéну,
Да су према њојзи и заклетве ма̑лȇ
Које поданици чине суверéну.
Знајућ' е га могу с престола да сва̑лȇ,
Он троши на куле и градове стéну,
Ал' теби не треба опкоп нити ку́ла,
Јер за част и клетву ја имадем чу́ла.

4492 (64). Не требује теби убојнијех трӯпа̂
Да ти срце моје бране од душма́на̂,
Јер док оно мени у грудима лӯпа̂
Распознат' умјеће врлине од ма́на̂:
Оно, чи̑м свјетина заноси се глӯпа̂,
Богаство и круне краљева и ба́на̂,
Презираће, пра̏во̂м стазом ће да стӯпа̂
У загрљај свога милога јара́на.

4493 (65). Не страхуј ми дакле, срца мога бе̏же,
Не сумњај у же̏ну теби обрече̏ну,
Јер њој одо тога ништа није те̏же̂;
Знај да на те мисли у свакоме тре̏ну,
Знај да лице твоје лијепо и свје̏же̂
У срцу је њену као у каме̏ну
Урезано давно; све ће она мре̏же
Избјећи и душу очуват' поште̏ну.

4494 (66). Круна и прије̏сто ни̏штаво су ми́то.
Њим се чиста душа не може да си̑ти̑;
Част урођена ми нека ти је шти́то
Од невјерства, јер ћу вазда вје̏рна би̑ти.
Дијаманте може саломити дли́то,
Ал' облик пређашњи не може им скри̑ти;
У срце ми Амор урезавши те̏бе̂
Сломиће га прије но ти лик изгре̏бе̂. —

4495 (67). При́је тога писма да је Руђер би̑о
Сто пута усмрћен од опаке смр̑ти,
Тијем писмом њему, ја бих тако мни̑о,
Сто пута би костур оживио кр̑ти̑.
Ипак, удес мира дат' му није хти̑о,
Но му даде нову несрећу да пр̑ти̑.
Кад обоје мњаху прође страшна ӯра,
Лађу среће њихне нова стиже бӯра.

4496 (68). Јер цури се груди почеше да ши̑ре̂
Дрскошћу, и поста према оцу смје̏ла,
И не хтједоше јој оне да се сми̑ре̂
Докле кобног једног не лати се дје̏ла.
Изи́ђе пред цара и рече му: си̑ре!
Вазда сам те вје̏рно послужити хтје̏ла.
Мниш ли да те служих поштено и вје̏што,
Онда ћеш, надам се, учинит' ми не̏што.

4497 (69). Али прије него молбом тебе скȍлӣм
Закуни се мени по хришћанској вјȅри,
Да ћеш учинити што ћу да те мȍлӣм. —
Цар јој Карло рече: драга моја шћȅри,
Ја тебе толико цијеним и вȍлӣм,
Да, и ако не знам какви су ти смјȅри,
Кажем ти: царства бих половину сѐби
Одузео, само да угодим тѐби. —

4498 (70). На то ће дјевојка: милост молим твȍју,
Издај овај закон, овако нарéди:
Сваки витез који руку иште мѝју
Нек покаже мачем да ли мене врéдӣ;
Сваком томе реци: у витешком бȍју
Најприје дјевојку прошену побéди, —
А ја се зàклињȇм, господару сȇдӣ,
Бити жена првом који ме пȍбȇдӣ. —

4499 (71). Цар ће: учинићу, душо, воље дрáгȇ
Што иштеш; потпуно жеља ти је прȃва,
Јер само јунаку од срца и снáгȇ
Треба јунакиња лијепа и здрȃва. —
Царске те ријечи, љубазне и бла́ге,
И оне њезине до пошљедњег стȃва
Још истога дана саопћене бӣше
Оцу јој и мајци и — било је кӣшȇ.

4500 (72). Родитељи њени, чим глас о том пȗче,
Ласно увидјеше шта би хтјела мȍма,
Видјеше Руђера да им љуби лȗче,
Па власт родитељску показаше ȍмȃ,
И, слабо марећи што је тиме мȗчȇ,
Одведоше ћерку из царева дȍма
У замак на мору дебеломе, прѝ чем
Умало је отац не удари бѝчем.

4501 (73). Ја на ово морам просто да се згрȍзӣм.
Замак овај бјеше близу Перпињáна
С дубоким опкопом и кулама мнȍзӣм,
Поклоњен Каролом прије мало дáнȃ.
Ту сада стражама чувана је стрȍзӣм
Била Брадаманта, дјевојка ваљáна.
Отац је мислио из ове тврђавȇ
Скорим је водити међ' Грке рђаве.

4502 (74). Ту родитељима својим она кȃжê
Да бјежати неће, да слободно мȍгȗ
Са њенијех врата уклонити стрȃже,
И нек се не боје њезинијех нȍгȗ,
Ал' учинит' неће штоно од ње трȃжê
Ма морала ићи на истину Бȍгу,
Јера за земаљско никаково блȃго
Неће оставити мило своје дрȃго.

4503 (75). Учинив Руђеру завјет онај тврдȋ,
Риналдо је сада у невољи бѝо.
На оца се свога суровога срдȋ,
И не само сржбу своју није крѝо,
Но га у очају чак и јавно грдȋ,
Пошто вјери вјеран остати је хтѝо.
Ал' очинским правом бесно Хајмон млȁтȃ,
Не да ником да му по њему барȁтȃ.

4504 (76). Видећи Руђеро шта пријети цȗри
Ако само дуже Леон узажѝвȋ,
Одлучи се оцу и сину да тȗрȋ,
Јера обојица били су му крѝви,
Мач оштар ȗ срце те да у тој ȗри
Не Августи само, већ постану Дѝви.
Велећи у себи: ах зȃ срце скȍт ме
Уједе, — спрема се да му круну ȍтмê.

4505 (77). Грчки легиони канда мало стрȃшê
Овога царева новог паладѝна.
Хекторово светло оружије пȃшê,
А славнога свога коњица Фронтѝна
Свег у сухом злату и у срми јȁшê,
И сјајном челенком окити перчѝна.
У знацима бојним учини мијѐну:
Узе једнорога на пољу црвѐну.

4506 (78). Под украсом нових убојнијех знáкâ
Пут Истока оде да се Грку свȇтȋ,
Највјернијег узев од својих момáкâ,
Ком именоват' га у туђини прȇтȋ.
Преко Германије и Угарске скáка,
Па му се низ Дунав управише лȇти,
И стиже, јашући десно низа Истар,
Под Биоград, славом и јасан и бѝстар.

4507 (79). На углу гдје Дунав примиче се Са́ви
Видје небројене чадо̀ре би̏јелē,
Видје оружаних људи као мра́вӣ,
Коње и оклопе, маче и стри̏јеле:
На окрвављеној вазда оној тра́ви
Срб и Бугар мегдан с Грцима ди̏јелē;
Цар Константин вођ је грчких легио́нā,
Собом је повео и сина Ле́она.

4508 (80). Са Словенима се тукући од ла́не.
Оста без вароши беле ове сво̀јē.
Срби и Бугари Сави с оне стра́нē
На обали самој и бријѐгу сто̀јē.
Грци су имали мајсторе ваља́не
Који преко воде мостове им кро̀јē,
Они с оне стране то пријече. Ру̏ђер
Стиже баш кад бој се отпочео сву̏ђер.

4509 (81). Вали се крваве већ од крви што̏ се
Лије, и страшно је гледат' у том бо̀ју
Како с рамена се русе главе ко̏сē.
Четир пута Грци јачи су на бро̀ју,
Имају и лађе што мостове но̏сē.
Тад Леон царевић узе војску сво̀ју,
Зађе далеко, неопажен ту́на
Пре̏мостӣ ријеку на хиљаду чу́нā.

4510 (82). С двадесет хиљада коња и пјешака̄
К Биограду ју̏рну̑ Леон лака ско̏ка,
И бројем слабога али срцем ја́ка
Противника мучки напао је с бо̏ка.
С оне стране видећ' Леона јуна́ка,
Цар Константин одмах воденога то̏ка
Прекрили мостима, пак се преко Са́вē
С целом војском баци, не изнио гла́вē!

4511 (83). Ва̀трāн (или Ва̏трен) вођ и цар Слове́нā
Сузбити навалу јуначки се тру̑дӣ;
Бори му се војска, стална као сте́на,
Јера то су махом горостасни љу̑ди,
Обдарени снагом сјеверних племе́нā,
Ал' му Леон коњу копљем проби гру̑ди:
Коњ се под њим сруши, са стотину стра́нā
Сјурише се мачи у прси Ватра́на.

4512 (84). Кад видјеше мртва свога суверéна
Срби и Бугари стадоше да бјѐжê,
Ма да дотле бише непо̀мична стéна,
И јер тисуће их мртвих веће лѐжê.
Тад Руђер пријѐђе на страну Словéнâ,
Грке Бализардом започе да жѐжê,
Својим погледима севајућ' мр̏ци̑ма.
(И óн бјеше преш'о помешан с Гр̏цима.)

4513 (85). У руке дограби српски један сти̏јег,
И вичућ': напријед! са коња га клâти̑.
Бугарима што су уза стрми бри̏јег
Нагли, видећи га како Грке млâти̑,
Учини се срамна овај њихов би̏јег,
И већина их се опет у бој врâти.
Гледајући Руђер шта учини, цȃр се
Препаде, препао и сâм би се Мȃрсе.

4514 (86). Руђера гоњаше осветничка јȃра
На Грке, који му отимају жѐну,
Терно се помоћи Словенима стȃрâ.
Близу спази борца у руху црвѐну,
То случајно бјеше нећак сама цȃра,
И копље му бојно у истоме трѐну,
Здробив као стакло штит и оклоп ху̑ди̑,
Просви́ра на леђа кроз јуначке гру̑ди.

4515 (87). Затијем на коњу силенога тр̏ка
Ју̑ри̑ши у грчке преплашене чѐте,
И фаланге њихне збуњује и бр̏кâ.
Сјекну Бализардом кога путем сре̏те,
И императору охолијех Гр̏кâ
Константину многе тад учини штѐте.
Лете у вис руке и ноге и глâве,
Многи измичући у Сави се дâвê.

4516 (88). За цара опасни наступише чȁси,
Јер сад на једáнмах као руља жéнâ
Бјежаху његови легиони плȁси,
Тер у борби овој учини се мéна,
У борби што крвљу сву обалу квȁси̑,
У корист и славу слабијих Словéнâ,
Јер, испрва они потиснути бро̀јем,
Сада се светише страховитим бо̀јем.

4517 (89). Царевић Лȍне с биоградског вȋса
Руђера јунака упрепашћен глéдȋ,
И видећи шта му од његових рȋсâ
Учини, мишљаше сиромах у бéди
Руђер је одојче лавичиних сȋсâ,
Јер он један собом за тисуће врéдȋ.
За ту пȍгибију макар да га крȋвȋ,
Јунаштву његову чуди се и дȋвȋ.

4518 (90). Судећи по руху, знацима и свѐму,
Мни да не припада Словенима тȋма,
И тога се часа учинило њѐму
Да Бог са небеса Јелинима злȉма,
Који досад многу грјехоту голѐму
Учинише, посла анђела да њȉма
За грије̏хе њихне по заслузи плâтȋ,
И на стазу добра опета их врâтȋ.

4519 (91). Мјесто да га мрзи браства му и дрýства
Зажѐље и љубав прȍжȇ њему грȗди.
Бјеху у тог момка плѐменита чýства,
О свему знађаше паметно да сȗдȋ;
Пун вјере у̑ Бога, знања и искýства
Бијаше, ријѐтки тàковȋ су љȗди.
Мишљаше: нек му је сјеча ова прȍста!
Радо бих примио њега као гȍста.

4520 (92). Његове су свéте задаће и мéте,
Њега мени посла провиђење сâмȍ. —
Кад истýчȇ мати мило своје дéте
Отац ил' тетка га зову: оди ȃмо, —
Ал' оно, не хотећ' оца нити тéтȇ,
Ипак трчи мајци, гучући јој: мâмо!
Исто тако Леон: врлина га вýчȇ
К себи, макар да му легионе тýчȇ.

4521 (93). Ал' докле Руђера Леон тако вȍлȋ,
И витештву му се великоме дȋвȋ,
И жели са њиме хљеба јест' и сȍли,
За своју несрећу Руђеро га крȋвȋ:
Шамàрати жуди, чим га само скȍлȋ,
Мачем образ њему и десни и лȋвȋ;
Тражи га и друге казати му мȍлȋ
Гдје је, и викаше: знáдȇ л' ико жȋвȋ? —

4522 (94). Бјешњи бјеше Руђер од бијѐсна би́ка,
И Леон, видећ' га како̀ Грке лѐма̂,
Склони се са војском, коју једва сви́ка,
И које на бро̀ју сада много нѐма̂.
Оцу рече преко једнога војни́ка
Да се преко воде одмах ићи спрѐма̂.
Он сам са својима тад ухвати че̏сту,
Гдје пријѐђе к истом упути се мје̏сту.

4523 (95). Бјегунаца сви се напунише мо̏сти,
Равни̏цо̂м до̏ брда поцрвѐње тра́ва;
Многи Грци туна оставише ко̏сти,
А многе прогу̀та плаховита Са́ва,
И да преко воде ти незвани го̏сти
Не стругнуше, пало и више би гла́ва̂.
Робови, хоругве царевога гр̏ба,
Падоше у руке Бугара и Ср̏ба̂.

4524 (96). Побједи се овој близина и да́ља
Зачуди, и слава византиска па̏де;
На Грке божија десница се сва́ља,
И ударац њихној царевини да̏де.
Словени својега жалили су кра́ља,
Али Руђер ипак ублажи им ја̏де:
Нѐзнана јунака из страних зема́ља̂
Славише што Грке укротити зна̏де.

4525 (97). Његове су руке срам с чела им стр̏ле,
И сачувале их од вељег зија́на,
Зато да награде подвиге му вр̏лѐ
Опколише њега ода свију стра́на̂
Вичући: живио! Љубе га и гр̏лѐ,
И моле покорно витеза ваља́на
Да постане владар од земље им хр̏лѐ
На мјесто покојног цара им Ватра́на.

4526 (98). Ру̀ђер одговори да ће круну њи̏ну
Примит', али сада у потјеру мо̂ра̂
За Леоном, јера догод ову пси̏ну,
Чијом главом, рече, мисли да се шо̂ра̂,
Не буде послао у Ереба тми̏ну,
Мач му биће изван злаћенијех ко̂ра̂.
Прије пријѐлаза стићи му га ва̀ља̂,
Те хита да овај посао ота̀ља̂.

4527 (99). Рече да пријеђе небројене мѝље
Да само докопâ тога жалоснѝкâ,
Јер га света дужност против њега шйљȇ.
Куда Леон оде дознав од војнѝкâ
Откàса пун воље витешке и збйљȇ
Да што прије казни својега крвнѝка.
Без свога сеиза сам оде у хѝтњи
Да доживи грозне јаде у тој скѝтњи.

4528 (100). Ма Леон помоћу небројених чу́нâ
Прешао бијаше већ на ону стрâну,
Што, када се нађе најпослије ту́на,
Било је веома непрѝјатно бâну.
Веће сводом тамним путоваше лу́на,
И он се Леона бар засада мâнȗ.
Ноћиште, јашући кроз дубраву гу́сту,
Тражи, ал' налази свуда земљу пу́сту.

4529 (101). Мржњом на Леона прађен као мòрôм,
Која до дна срца веће њему прȍбй,
Цијèлȇ је ноћи путовао гȍрôм.
Најпослије једну варошицу скȍбй,
Али у њу теке стигао је зȍрôм.
Туна преданити, коњу дати зȍби,
Сијена и воде, а јела и вѝна
Себи, бјеше жеља нашег паладѝна.

4530 (102). Новѝград ова се паланчица зòвȇ,
И бјеше под влашћу војводе Уђáра,
Који је Грцима из области òвȇ,
Јер је Константина сматр'о за владáра,
Шиљао војнике, глед'о да угòвȇ,
И тако стекао блага и добáрâ.
Руђеро остави шуму и пољàну
Па сврати у једну повећу мехàну.

4531 (103). Витез један који бијаше у бȍју,
И жив једва оста од мишке му јâкȇ,
Пред истијем хáном бедевију свòју
Тог дана устави баш у прве мрâке.
Свуда би Руђера познао по крòју
Руха, и упамти једнорога знâке,
И радо би главу с рамена му срȇзâ,
Ма да још од њега страхује и прȇзâ.

4532 (104). Жив, рекох, јȅдвицȇ оста на мегда́ну
Па мислите како сад бијаше њѐму
Када с њим се на́ђе у истоме ха́ну.
Осјетив наравно страхоту голѐму,
Остави на сто̀лу и вино и хра́ну,
Пак оде Уђара известит' о свѐму.
Шта је даље било друга пјесма вȁма
Каже, јер одмора сада треба нȁма.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО ЛОДОВИКО АРИОСТО

ПРЕПЈЕВАО ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТА

Што се више човјек на Среће теку́ну
Веома несталном у висину пѐњê,
У толико ниже, сваран у рачу́ну,
Пашће, и у беди мораће да стѐњê.
Дионис, утишат' не могући бу́ну,
Учитељским радом хљеба себи жѐњê;
Полѝкрата нећу помињат', ни Кре́за,
Ни толико других несретнијех кне́зâ.

4534 (2). Бива и обратно, јера точак срѐћê
Неког данас вуче по гнусо̀би бла̏та,
Терно можда џелат и конопцем вѐће
Вратне му зглобове за вјешање хва̏тâ,
А сутра га точак, обрнув се, мѐћê
На сјајни пријѐстол ил' доброга ха̏та.
Луј нових је до̂бâ свједок, а ста̂рије
Свједо̀ци су Вентид, Сервије, Ма̂рије.

4535 (3). Таст и дика сину славнога нам ду̏кê
Луј, човјек велики, пун свију врли́нâ,
Допаде тамнице и свакоје му̏кê
Послије пораза близу Сент-Оби́на.
Још већа поворка несреће и бру̏кê
Снађе великога Матију Корви́на.
Кашње поста краљем чије име зво̀нû
У Угарској овај, у Француској о̀нû.

4536 (4). Прòшâстâ времѐна примјере нам та́јê,
А њих има пуно и дан јоште дâњй,
Да слабост умије отпора да да́јê,
Да сила ужасно може да се смâњй.
Црни дни ће слабом негда да се сја́јê,
А многи ће силник у злу да се пâњй.
Нико се не диже стално, нити ср̀љâ
Наниже, јер точак среће се котр̀љâ.

4537 (5). Руђер, под утиском јучашњега днȇва,
Што му стече славу какво̀ј нема пâра,
Пун осветне жудње, бијеса и гњȇва,
О себи идеје претјеране ствâрâ:
Мислио је да се као вода љȇвâ
Крв једног од првих хришћанскијех цâрâ;
Да он један може сред убојних чȇтâ
Сина с оцем смаћи са овога свȇта.

4538 (6). Ал' срећа (и њени помагачи рâзнй)
Која нам отима и даје има́ње,
Која нам џепове и пуни и прâзнй,
И несталним чини свакоје нам ста́ње,
Подвргнуће сада страховитој кâзни
Сувишно његово самопоузда́ње:
Проказав га онај јачи је од њѐгâ
Ког јуче могаше он да разбалѐгâ.

4539 (7). Овај у двор оде војводи Уђа́ру
И каза му да је у једноме ха́ну
Витез који војску њихну господа́ру
Исијече јуче на стра́шну мегда́ну,
Те да га ухвати; захвалан на да́ру,
Даће му Константин награду ваља́ну;
Биоград поново понијеће лâнце
Чим се нѐзнан јунак стави под кàтâнце.

4540 (8). Он је (рече) сада у том ха́ну ту́ди,
И јамачно веће у постељи спâвâ. —
Кнез Уђар бијаше од многијех љу́дй
О познатој сјечи већ добио јâва,
Јер многи бјегунац јоште туда блу́дй,
И о пȍгибији извјештаје дâвâ.
И да је побједу Биограду дâо
Витез један страни такође је знâо.

4541 (9). Веома се томе обрадова бе̏же,
Само рече да се том делији чу̏дӣ
Што тако улѐтје сам у ове мре̏же,
И ту лудорију спрдајући ку̏дӣ.
Окове од о́ка̑ триестину те̏же̑
Мора, вели, сада будѐли да ну̏дӣ.
На спавању борца око ноћи по̏ла
Ухваћеног у хапс однесоше ко̏ла.

4542 (10). Оковаше на сну њега полуна́га,
Оковаше врат му и руке и пе́ту,
Те сада нӣштава његова је сна́га.
Од Уђа́ра не́ма већега на свету
Злӣце̑, ма да бјеше понашања бла́га.
Радостан оправи ћесару штафе́ту
И још радосније руке своје та̑ре̑
Јер за ово силне очекује па̑ре.

4543 (11). Цар Константин видећ' е је био спро̏ћу
Руђера мајушан, крете се са Са́ве̑
Са цијелом војском по поразу но̏ћу
И к зету побјеже не осврћућ' гла́ве̑:
К Андро̀филу да га штити својом мо̏ћу
У Белѐтић оде на обали Дра́ве̑.
Андрофилов синак паде од сарда́ра
Што је у тамници сада злог Уђа́ра.

4544 (12). Бојећи с' е може још и већа ште̏та
Од нѐзнана борца снаћи га и во́ђе,
Тврђаву оправит' он умоли зе̏та,
На Биоград сада љутита тако́ђе,
Те га мни напасти још истога ље̏та.
У том од Уђара у̏лак онај до́ђе.
Цар чујући да је онај ког се бо̀ја
Ухваћен, рећи ће: побједа је мо̀ја.

4545 (13). Милије вијести никад у вијѐку
Ја нијѐсам чуо нит' икада чу̏ћу.
Не у је́ду више, пливам у млијѐку,
Јер ћу своју славну осветити ку̏ћу.
Тек сад како Грци знају да сијѐку̑
Научићу расу од звијера љу̏ћу̑. —
Најпослије сврши у радосну пла̀чу
Слово, које др̏жа када оно за̀чу.

4546 (14). И Леон (са̂м себи) држа једно сло̏во,
Велећ' е Биоград освојиће ла̏сно,
И царство засноват' велико и но̏во.
Да Руђера, лице и хра́бро и ча̏сно,
Из тамнице спасе планове је ко̏во̂.
Друг он ће ми бити, вољеће ме стра̏сно,
На Роланду (рече) нећу Карлу Ма̏гну
Завидјет' (из поште ту се мало са̏гну̂). —

4547 (15). Руђеру жељели смрт остали сви̏ су,
Нарочито грозна Леонова те̏тка
Теодо́ра, чијем сину, као ри̏су,
Од онога страшног Руђерова ме̏тка,
Кад му копље про́ђе кроз лијеву си̏су,
Душа тражит' оде којег старог пре̏тка.
На кољена она пред својега бра̏та
Константина пада и за скут га хва̏та̂.

4548 (16). И рече: нећу се ја одавде ди̏ћи
Док ми не обећаш, господару бра̂то,
Да ће строга казна душманина сти̏ћи,
Који ми усмрти мило моје зла̂то.
Као син ми данас ријетки су ти̏ћи,
То је теби, брате, врло добро зна̂то,
Пошто са толико жртава и тру́да
Послужи ти. Царе! хоћу строга су́да.

4549 (17). По мајци и оцу племенита кли̏ца,
Зар не заслужује да га свети у́ја?
Небо хтједе да нам црна она пти̏ца
Она љута, страшна и отровна гу́ја,
Онај окорели безбожник и зли̏ца
У мрежу улети, и тога крагу́ја
Дај ми да му судим и његовим ја̏дом
Рођени ублажим, дарујућ' га ха̏дом.

4550 (18). Не мач оружије биће ми, но и̏гле. —
Цара је молила тако Теодо́ра,
Који сестре нема осим ове ци̏гле̂,
Пуна осветничког бијеса и зо́ра,
И молбе су њене до̏ срца му сти̏гле,
Те нареди да се доведе до дво́ра
Њеног и преда јој онај, што јој де́те
Усмрти, окован од главе до пе́те̂.

4551 (19). Немадоше слуге пречијех посáлâ
Него цару ову испунити жȅљу,
Знајућ' е сестра му рећи ће им хвáла,
И Руђера, душу од снијега бјȅљȗ,
Ускоро стража је Теодори дáла.
Мисли шта ће с њиме: да ли да га смȅљȗ
У прах, или боду шиљцима игáлâ,
Ил' му живу месо са костију здјȅљȗ.

4552 (20). Кули у тамницу она њега бâци,
Кудано никада са плавога нȅба
Од јаркога сунца не допиру зрацȋ,
Јер о казни њојзи размислити трȅбâ.
Оковани су му врат, руке и крâци,
Мало воде мýтнê и буђава хљȅба
Добија, а има тамничара љȗћêг
И од Теодоре, и бјешњег и крȗћêг.

4553 (21). Да знају каква је наступила крúза,
Да знају како је судбúна му грýба,
Би се Брадаманта и би се Марфúза
Окитиле светлим оружјем до зýбâ
И прхнуле одмах амо из Парúза,
Нит' би му се више обзирала љýба,
Ма да је послушна ћерка била, нà тô
Да л' би Хајмон с тог се љутио и млàтô.

4554 (22). Карло међутијем обећање дâто
Огласи помоћу трубинога звȗка:
Тко за жену жели Брадаманту злâто,
Тај њој прије неће обгрлити стрȗка,
Док је не победи, нек је сваком знâто,
Ил' бар не докаже после многих мȗкâ
Да је њојзи раван. И по свему свéту
Посла о том Фама безбројну штафéту.

4555 (23). Још ова погодба треба да је знâна
Из прокламације, јер је важна бúла:
Од изласка сунца до свршетка дâна
Хоће се борити Брадаманта вúла;
Ако за то време не победи бâна,
Савиће пред њиме дјевојачка крúла,
И тада ће руку, која јој се прȗжâ,
Примит' као руку будућега мȗжа.

4556 (24). Што се пак избора оружија тӣчê,
Она га оставља противнику бóрцу,
Јера све војничке врлине ју дӣчê,
Поред осталијех, хвала буди твóрцу.
Чувши Хајмон за то дере се и вӣчê
И лупа и праска по својему двóрцу,
Али као васал најпослије мóра
Са ћерком отићи до царева двóра.

4557 (25). Ма да је на ћерку мати била љýта,
Ипак опреми јој лијèпо одéло
Од свиле и чòхê и од злата жýта,
Јер мајчино срце мӣлошћê је врéло.
Када на двор царски дође цура с пýта,
Њојзи, вјероваћеш ово ми зацéло,
Не нашавши драгог двор се тај ȕчинӣ
Пустиња у врелој пјешчаној пȕчини.

4558 (26). Онај, чијим оком бише у априлу
Гледани цвијећем окићени вр̏ти,
Па затим у јесен мочарну и гњилу
Тај на души терет веће сјете пр̏тӣ.
Двор је поразио исто тако вилу,
Јер јој се чињаше пун тмине и смр̏ти:
Он јој на гробницу личаше нијèму
Сад када Руђера не бјеше у њèму.

4559 (27). Куд оде, наравно, хтјела би да пӣтâ,
Ал' се боји сумњу да не изазòвê;
Чула је у двору да оде да скӣтâ,
Али даље ништа сјем ријечи òвê;
Намјера његова остала је скрӣта,
Кад оде освети својој да угòвê.
С тога, сјем сеиза, није душа жива
Знала куд је, нити шта се с њиме збива.

4560 (28). У двору готово владало је мнéње
Да је утекао, јер га није нӣђе.
И за цуру бјеше то изненађéње.
У њезину срцу опет као прӣђе
Поче страховање и љубавно врéње,
Јера помишљаше: Руђер, када вӣђе
Да је отац не да и одведе к дȍму,
У свет оде желећ' заборавит' мȍму.

4561 (29). Може бити оде до других владáрâ
Да супругу тражи у краљевству њи̏нôм,
Јер ма да за њоме он одиста згáра,
Мораде јој спомен покривати тми̏нôм.
И срцу својему тражити љекáра
У овом начелу: клин се тјера кли̏ном.
То је помишљала, ал' затијем ȍмâ
Од такијех мисли тргла би се мȍма.

4562 (30). И онда јадница сама себе кâрâ.
На тај начин двије противне партáјê
У својему срцу Брадаманта ствâрâ,
Час једној зȁ право, а час другој дáјê,
А да то јој миру много чини квâра,
Кажу сузе што се у оку јој сјáјê.
Радије се ипак оној странци клȁњâ,
Која чини да је несрећа јој мȁњâ.

4563 (31). Тада се ријѐчӣ драганових сје̏ћâ
Пунијех љубави, милоште и вје̏рê,
И за часак опет озари је сре̏ћа,
И онда се сумња са Руђера спе̏рê,
Ал' тим и криви̏ца изгледа јој ве̏ћâ
Што је допустила да се сумња збе̏рê,
И рекла би ово: знам да те у жи́вац
Увријѐдих, али тко је томе кри́вац?

4564 (32). Амор, нико други, јера он се дȍвӣ
Да ме тако тобом зȁслијепӣ, дру̏же,
Да ме непрестано море ови снȍви:
Љепотице које око тебе кру̏жê
(Пошто према теби сви остали грȍви
Такви су да могу код тебе да слу̏жê),
Чим те само виде лукаво се тру̏дê
Да ми те присвоје, пошто те зȁлу̏дê.

4565 (33). Као што је Амор у срдашце мо̀је
Лик ти урезао, камо среће дȃ је
И дубоко, силно увјерење тво̀је,
Да ће љубав наша вјечито да трȃјê;
Ја бих спријѐчила тада срце сво̀је
Да не слуша што му љубомора лȁјê,
И мјесто да мене она тако му̏чӣ,
Свисла би рођеном угушена жу̏чи.

4566 (34). Ја сам ка' тврдица, што за своје па̏ре
Страхује; сад ми је зебња зато ја̏ча̑,
Што тебе нестаде, душе моје ца̏ре!
Ах она ми срце боде као дра̏ча,
Сузама образе једнако ми та̏ре̑.
Против своје воље жртва сам ти пла̏ча,
Против своје воље, јер ја ипак зна́де̑м
Да у теби вјерна драгана има́де̑м.

4567 (35). Знам да је путања којом идеш пра̏ва,
И чим опет видим својега сокѐла
Минуће ме ова јадовита стра̏ва,
Нестануће драче, што ми срце бѐла,
И исцијељена бићу ти и здра̏ва
Видећ' е је сумња била машта гѐла.
Ал' похитај, драги, те се мени ја́ви,
Јер ми је претешко у срцу и гла́ви.

4568 (36). Залазећи сунце зе̏мљи даје мра̑ка,
Који опет страву страшљивцу и дје̏ци,
Ма сутра послије првога му зра̑ка
Страх ишчѐза̑ва̑ им у пјесама је̏ци:
Без Руђера сумњи ја допадам ша̑ка̑
Те страхује душа црној мени тје̏ци,
Али страх ишчезне чим се Руђер вр̑не̑.
О спаси ме, драги, помрчине цр̑не̑!

4569 (37). Као год што ноћу у великој та́ми
На да̧лѐко сја̏ју̑ и свијѐће ма̑ле̑,
Исто тако сада у мраку и ча́ми
Малене ми сумње сјај велики па̑ле̑;
Ал' кре̏сови сви се угасе и са́ми,
Чим сунашце пусти зрачне своје ва̑ле:
И зебње нестане чим се Руђер ја̑ви̑.
Разби, сунце моје, сумњу што ме да̑ви̑!

4570 (38). Чим ослаби сунце земља наша скри̑је̑
Све љепоте своје, лугови и бре̑зи
Тад се не зелене више као при̑је,
Но их покривају ледови и сне̑зи;
Не пјевају птице но мећава ви̑је̑,
Парају нам лице мразна вјетра ре̑зи:
Иста таква зима и мени се спре̑ма̑
Чим те, сунце моје, на види́ку не̑ма̑.

4571 (39). Сунце моје јарко, сини на зрени́ку,
Срца ми перивој прољећем позла́ти,
Стопи снијег зраком што ти је на ли́ку,
Угри ме јер зебем, надање ми вра́ти. —
Речима подобним Руђеру красни́ку
Цура с' обраћаше дневно више са́тӣ,
Слична самохрану славују на ру́жи,
Голубици која за голубом ту́жӣ.

4572 (40). Тако је тужила и сузе је ли̏ла,
Бојећи се да јој не уграби дру̏гâ
Миљеника њеног, и тугу је кри̏ла;
Али да знађаше какова се ку̏га
Бјеше на Руђера њезинога сви̏ла,
Мртва би панула колико је ду̏га.
Међутијем јоште Теодора њѐгâ
Држи одлучена од свијета свѐгâ.

4573 (41). Бијес од освете дмâше ову жѐну,
Њоме бити може згњечен као му̏ха
Негда силни Руђер у свакоме трѐну.
Али грозе њене дођоше до слу̏ха
Леону, човјеку часну и поштѐну,
Те реши, надахнут Словом Свѐтôг Ду̏ха.
Што тада на њега своју милост и̏злӣ,
Спасти га из jâдâ који су га гри̏зли.

4574 (42). По читаве ноћи чак до у расви́ће
Размишља о томе, по читаве дâне,
Како би Руђеру избавио жи́ће,
Јер послије чу̏дâ што почини бâне,
Мислио је он је више неко би́ће,
И најзада вјешто скроји своје плâне,
Удеси их тако да опака тȅтка
Не буде на њега због овога јȅтка.

4575 (43). Тамничару оном, куле кастела́ну,
Велећ' му да тајну добро чува, рȅче,
Да жели видјети су̏жња, не на да́ну
Веће преобучен када пане вȅчӗ.
Ноћу, једном борцу, снажном на мегда́ну,
Ког одавно као пријатеља стȅче,
Повјерив се, с њиме он у кулу у́ђе,
Гдје подземна и̏зба јаднога је Ру́ђӗ.

4576 (44). Тамничар је ову пратио госпо̀ду,
И када се са̀же да подигне вра́та
Подземне јаруге, која су на по̀ду,
Онда синџир њему снажни онај бра́та
Око шије бацит' узеде слобо̀ду,
Изузетно вршећ' улогу џела́та
(Другог никог нѐ би у овоме сво̀ду),
И би̑ мучитељу исплаћена пла́та.

4577 (45). Подигоше врата. На конопцу ду̏бље̑
У бездану Лео ка Руђеру сла̏зи̑
Освијетљен зра̏ко̂м понијете зу̏бље̑.
Страхоту, која се на њ одоздо пла̏зи̑,
Не ка́за ни перо од мојега гру̏бље̑.
Руђер је лежао на земљи и вла̏зи
Окован; туна би од глади и зи́ме̂
Морао скапати за најкраћеври́ме.

4578 (46). Паднувши Руђеру око врата бе̑ла,
Проговори Леон: од врлине тво̀је̑,
И твојијех славних надземнијех дје̑ла̑,
Јуначе, срце је заробљено мо̀је;
По цијѐну свога млађанога те̑ла,
И свега на свету́, и слободе сво̀је̑,
Дакле, ако треба, жртвујући сѐбе̑,
Вољан сам да спасем од самрти тѐбе̑.

4579 (47). Сретна твоја к теби посла ме плане́та,
Константинов синак Лео ја сам гла́во̂м.
Опасна је за ме истакнута ме́та,
Долазећ' ти царским ја се играм пра́вом,
Јер смрт твоју хоће строга моја те́та,
Што јој син у гра́ду, купаноме Са́во̂м,
Од тебе погибе, и јер отац ӣсти̑
За пораз те хоће са земље да шчӣсти̑.

4580 (48). Да погинут' имаш, то се већ рӣјеши̑,
За спасавање ти крајње јестеври́ме. —
Тако говорећи везе му дрӣјеши̑.
Руђер њему рече: ти си мени ти́ме
(Сад видје колико прије се грӣјеши̑)
Живот даровао, зато можеш њи́ме
Одсад располагат', јер да ти га вра̑ти̑м
Готов сам. Кад хоћеш дуг ћу да ти пла̑ти̑м.

4581 (49). Теби служит' има оружје ми сјâјнô,
За те срце моје вјечно ће да бйјê,
Ти си стек'о моје пријатељство трâјно,
За те бориће се руке моје двйје. —
Одведоше њега. Све остаде тâјно.
У свој дом ће Леон Руђера да скрйјê,
Ту ће причекати неколико да́нâ,
Док му пусат врати с коњем од мегда́на.

4582 (50). Сутрадан тамницу отворену шйром
Нађоше, на чудо цијелога свêта,
А удављенога чувара синџйром.
Виновника открит' ово много смêтâ:
Бй заштићен мраком и ноћнијем мйром,
Али на многе је пала сумња клêта.
Да Руђера спâсе из онијех тмйнâ
Баш нико не су́мња на царева сйна.

4583 (51). У борцу, спасеном из подземних спйљâ,
Мину спрам Леона бијес онај грŷбй,
Јер он је прешао бар хиљаду мйљâ
Да овоме главу са рамена срŷбй,
А сад према њему нема другог цйља
Него као брата вјечно да га љŷбй.
Топлота је сада гдје бијаше лȅда,
Јер он у Леону свог анђела глȅдâ.

4584 (52). Пређе бјесòмучнйк, од јагњета крòћй
Сад је, јер му срце пријатељство злâтй.
С мислима проводи и дȅви и нòћи
Како да му зајам племенити врâтй;
Чини му се нема он толико мòћи
Да му што дугује за живота плâтй,
Јер толико благо њему недòстајê;
Ма шта учинио, дужан му òстајê.

4585 (53). Међутим Леона нешто не весѐлй,
И сваку му радост у грудима гâсй.
Ах стиже му проглас у којем се вѐлй:
Оног Брадаманта браком ће да крâсй,
Који с њом у бòју мјерити се жѐлй, —
И просто га ови поразише глâси,
Јера, познајући добро снагу свòју,
Знаде да би цури подлег'о у бòју.

4586 (54). Знајућ' е лукавство у животу гдјешто
У рачуне људске наше мора ући,
У невољи овој он измисли нешто:
Борац кога спасе за њ има се тући.
Он ће њега знати прерушити вјешто,
Његово ће рухо војничко обући.
Њи побиједиће витез, ком имена
Још не зна, дјевојку славнога симена.

4587 (55). Ту сад има постић' ове ствари двије:
Придобити борца за те своје плане,
Успјети да личност борчева се скрије.
К Руђеру је одмах отишао бане,
И сад љубазнији но икада прије
Опомену њега вјере њему дане,
И пошто подробно исприча у чему
Ствар је, за услугу обрати се њему.

4588 (56). Руђер тад осјети да је оног цена
Што му иште скупља од живота сама;
Радије би дао главу са рамена,
Јер оним се иште љубљена му дама.
Али он је био стамен као стена,
И ма да на очи падаше му тама,
Спаситељу своме тврду даде вјеру,
Да није противан његовоме смјеру.

4589 (57). Потези пера ми слаби су и троми
Да опишу нове Руђерове јаде.
Срце у грудима његовима сломи
Вјера, коју своме спаситељу даде,
Јер својом га руком има дати моми
Њему обећаној, и у очај паде.
Али не мислите да се тужни змаје
Са ријечи дане и најмање каје.

4590 (58). Не каје се али мора судбу клети,
Јер она је јада његовога мати,
Она му не даде стићи милој мети.
Другом своју драгу Брадаманту дати,
То за њега значи да му ваља мрети.
Задуго се неће на земљи да пати;
Убиће га туга; сам ће с', неће л' она,
Па нек дух у пак'о носи му сотона.

4591 (59). Још није начисто Руђер био с ти̑јем,
На који му начин сада ваља мри̑јет';
Ма дуго не оста пред питањем ни̑јем:
Пустиће да мили убије га цви̑јет;
Управљаће тако покретима сви̑јем,
Да јој пȁлош нађе срдашца му кли̑јет.
Ал' ипак се тржe: победи ли ви́ла,
Леону супруга онда не би би́ла.

4592 (60). А он ријеч даде да ће да се бȍри̑
Не од шале него пун р̑са и зби̑ље̑,
Те да младић који за дјевојком гȍри̑,
И који га спасе из подземне спи̑ље̑,
Ожени се њоме; Руђер себе кȍри̑,
И првашње мисли у недођин ши̑ље̑.
Друга варат' неће; ма да му је тȇшко
Побиједит' мора дјевојче ви̑тȇшкȏ.

4593 (61). Док он муке мучи таке па и цр̑ње̑,
И мал' не̑ отвори̑ срцу вратȁоца,
Да зȁрана бесу не натȁче бр̑ње,
Леон ићи смјера из оног сеȍца
У Париз. Пȍкупи̑ царске своје пр̏ње
Па, добивши допуст од својега ȍца,
На пут се са пратњом и Руђером ди̑же,
И најзад пред Париз ради борбе сти̑же.

4594 (62). Ту Руђер и цура треба да се кȍљу̑.
Пред полазак пусат и коња Фронти́на
Поврати витезу. На равноме пȍљу
Баш до парискијех бедема и сти́на̑
Разȁпе чадȍре. Цару своју вȍљу,
Рад које замори себе и ђоги́на,
Изјави, послав му свога поклиса́ра,
И од њега доби поздрав с пуно да́ра̑.

4595 (63). Без оклијевања Брадаманти цу̑ри
Цар Карло Велики достави до зна́ња,
Да треба Леона са коња да сту̑ри̑,
Иначе ће бити свадбе и вјенча́ња,
И сутрадан она у ју̑трењȏј у̑ри
Пред Леона оде ради љута кла́ња.
Прије но су с неба јасни зраци па̑ли
Већ бјеху борилште направили Га̑ли.

4596 (64). Руђер, свуноћ дављен од очајне мȍрȇ,
То јутро дочека баш онако кȃо
На смрт осуђени, који прве зȍрȇ
Погинути мора. На знање је дȃо
Цури да ће пјешке мачем да се бȍрȇ,
И све употреби што је само знȃо
Да незнан остане од лијепе мȍмȇ
При мегдану овом жалосном и злȍме.

4597 (65). Читаоче, грјешна мисао је твȍја.
Ако мниш е копља зато није хтȉо,
Што златног чаробног мȉздрака се бȍја,
Који је најприје Аргалијев бȉо,
Па затијем њиме славна дјела свȍја
Вршаше Астолфо, за њим цура. Скрȉо
Удес бјеше сваком силу копља. Знȃо
Њу је само владар, што га сковат' дȃо.

4598 (66). То је копље које, чим такне јунáке,
На земљу баца их из бојних седáлȃ.
Астолф, цура, мњаху мишке су им јáке,
Не знајућ' е моћ је чаролија дáла,
Не знајући да би и у руци бáкȇ
То копље сијасет учинило зáлȃ.
Копљем се са коња бори, мачем с нȍгȗ,
И читачи бити увјерени мȍгȗ,

4599 (67). Да Руђер и копљем борити се смјȅде,
Ал' изȁбра сабљу, што не хтје да јȁшȇ
Фронтина, јер скрити од моме га хтјȅде.
Скрити коња кога сви јунаци знȁше,
И на којег чешће и мила му сјȅде.
Руђер је, господство увјеравам вȁше,
Све оно склонио цури испред ȍчӣ,
Што на њега сјећа, о њему свједȍчӣ.

4600 (68). Па ни Бализарду уз'о није, дȁ би
Скрио своју личност од љубљене мȍмȇ,
И јер она живот удареном грȁбӣ.
Други мач изȁбра Руђеро, и к тȍме
Чекићем оштрице тупи му и слȁбӣ,
Како би удесу доскочио злȍме.
Пјешке и носећи пȁлош овај тȗпӣ,
Пред своју драгану 'на борилиште стȗпи.

4601 (69). Носи Леоново војничко одѐло
(Али је у своме оклопу и шљѐму),
Двоглави му ор'о штито крије цѐло,
Те Леону бјеше подобан у свѐму,
Тако да би око свачије ре смѐло,
Јер он је и стасом сличан био њѐму.
Руђер као Лео на то бојно пȍље
Ступив, скри се овај што је мог'о бȍљē.

4602 (70). Док он, рекох, такав на бориште стȕпӣ,
Сасвијем противне цура има жȅље,
Јер докле Руђеро сабљу своју тȕпӣ,
Она своју оштри, жудећи да здјȅљē
Главу оном који жели да је кȕпӣ
Јунаштвом, тȁ жуди ȕ прâх да га смȍљē.
Не зна да је Руђер ком жели од ȍстрē
Ђорде јој на земљу мртав да се прȍстрē.

4603 (71). Коњ арап нестрпљив зловољом се мȕтӣ,
Чекајући знаке да се почне тр̏ка,
И ногама копа, ноздрвом се љȕтӣ:
Тако и дјевојка, натуштена, мр̏ка,
Чекајући трубу мишку своју крȕтӣ,
Гори да с Леоном бори се и хр̏кâ,
Далеко од тога јадница да слȕтӣ,
Да пред собом нема заљубљена Гр̏ка.

4604 (72). Као што послије громовнога пȕка
Диже се над земљом олујина мȁхом,
Те људе и звјерад, и јагње и вȕка,
Испуњава својим стихискијем стрȁхом,
Тако сад послије убојнога звȕка,
Што на царев налог трубач даде дȁхом,
Диже се покретом мишице јој чȉлнē
На Руђера сабља Брадамантe сȉлнē.

4605 (73). Не пркоси кула дебелијех зи́да̄
Вјетру тако, нити бȕри ȏкеа́на
Вековима њоме подривана хри́да,
Ка' жељезно рухо Руђера ваљана
(Витезу краљевства гдје је бријег Ида
Некада сковано рукама Вулка́на)
Што пркоси мачу дјевојке лȉјепē,
Занесȅнē бȕрȏм ја́рости слȉјепē.

4606 (74). Бр̏за̑ да од журбе о̏бљева̑ је пје̏на,
Нит' икад оставља мишицу на ми́ру;
У начину борбе једнако је смје̏на,
Час кроза зглобове што су на панци́ру
Куша да убоде, а другога тре̏на
Проба да досади сје̏ком кавали́ру,
И вељи је веће спопадају ва̑ји,
Што су бадава́де сви јој по̏кушаји.

4607 (75). Док удара, боде, сијече и те̏ше
По јунаку штоно неповређен сто̀ји̑,
На војводу налик јунакиња бје̏ше
Чија војска град је опсјела, и ко̀ји̑
Стријеле и ватру на зидове кре̏ше̑,
Напада, јури̏ша̑, и заман се зно̀ји̑,
Па срдит увиђа да му је р̏ђава
Војска, јер се не да узети тврђава.

4608 (76). Шта не чини да би — Леону питко̀ву
Досадило ово разјарено лу̏че,
Јер ударци да̀жде̑ по тврдоме ко̀ву
Исто тако че́сти као зрна ту̏че̑
Што љети падају по камену кро̀ву,
И дјевојка ми̏слиш од и̏једа пу̏че,
Јер је непобројно Вулканово гво̑жђе,
А за њу, на жалост, још зелено гро̑жђе.

4609 (77). Док Руђера шти̏ти̑ сабља она ту̏па̑.
Дјевојка, брзином наличећи ла́сти,
Час тамо, час амо врдајући сту̏па̑,
Очи јој играју баш као на ма́сти,
Мач јој не престаје да сева и лу̏па̑,
Ал', за пакост, нада не почиње ра́сти,
Ма да се у зно̀ју цура веће ку̏па̑.
Зашто јој се хита и то ваља ка́сти.

4610 (78). Наредбе се царске строге оне сје̏ћа̑:
Са заласком сунца засвираће тру́ба,
И ако је дотле не послужи сре̏ћа
Да победи, борцу постануће љу́ба.
Њезина је мука у толико ве̏ћа̑,
Што је сунце близу Херкулових сту́ба̑,
И док оно своме заходу се скла̏ња̑,
Њезина надежда све постаје ма̏ња̑.

4611 (79). Слична оном што се пословање днêвно,
Спор обдан, пре ноћи довршити жу̑рӣ,
Ма и малаксава послујући рêвно,
Брадаманта сада све се више бу̑рӣ,
И више но јутрос покушава гњêвно
Да гвожђе у груди противнику сју̑рӣ,
Али све је мање наде у изглéду,
А њезино срце све дубље у јéду.

4612 (80). Разумијем добро жељу твоју дӣвну̑,
Ал' да знадеш само, цуро моја лēпâ,
На кога подижеш руку своју кӣвну̑,
Ако не би пала од страха и стрêпа
На руку би вргла од ланаца грӣвну
Да не даш да груди драгану ти цêпâ;
А кад будеш знала тко је борац о̀нӣ,
Око ће ти сузе потоком да ро̀нӣ.

4613 (81). Нада ишчезава, сунце веће сје̏дâ.
Цар Карло Велики љуту ову бо̀рбу
Са многом господом из близине гле̏дâ.
Сви веле да витез, који чини дво̀рбу
Да би пост'о мужем Хајмонова че̏да,
Достојан је дјеве, а ова би ко̀рбу
Заслужила када и сад не би хтје̏ла
Поћи за Леона, царевића смје̏ла.

4614 (82). Тада труба цури одузеде на́ду,
И Карло јој прӣђе и озбиљно ре̏че,
Да ће је морати Леону да да́ду̑.
Ништа сада Руђер не ѝмаде пре̏чê
Него сјести одмах на једну кура́ду,
Па к Леону, коме жену мачем сте̏че,
Отићи, и који сред душека ме̏ка
Под чадо̀ром њега нестрпљиво че̏кâ.

4615 (83). Руђер, жалоснога, стравичнога лӣца.
Руђер, чела пуна мргу́дâ и тмӣнâ,
Руђер, своје среће крвник и убӣца,
Обрадова мно̀го царевога сӣна,
Који га загрли, пун браског огњӣца,
И рече: послије твог овога чӣна,
Брате мој, по вољи располажи мно́ме;
Нек припада царство одсад нама дво́ме.

4616 (84). Да не бјеше твоје мишке ове јаке,
И пожртвовања великога твога,
Сунце среће моје згубило би зраке;
Достојан си царског пријатељства мога. —
Руђер му поврати порфиру и знаке,
А узеде к себи једнорога свога,
И душа му бјеше тако бона, пуста,
Да занијемјела бијаху му уста.

4617 (85). Руђер се веома понашаше страно.
И мало остаде с њим у разговору,
Пак оставив Грче, од љубави пјано,
Божем рад одмора к свом оде чадору.
По поноћи одмах, еле врло рано,
Не могући даље подносити мору,
Узе оружије, појаха Фронтина,
Па неспажен оде путем недођина.

4618 (86). Коњицу пустио на вољу да греде,
И да касајући лавиринтом стаза
Куд хоће, најбоље у смрт га одведе.
Док он тако шумом и пољаном база,
Руђеру се груди и пале и леде,
Силна му се суза низ образе сплаза
А да би их мог'о са њих једном стрти,
Желио је мира у криоцу смрти.

4619 (87). Ах на кога (тако мисли веле њему)
За несрећу своју треба да се тужим?
Светит' ако желим биједу голему,
Кога ћу да казним, изобличим, ружим?
У истини сам сам крив овоме свему,
Сам пакосној судби против себе служим.
Сам себе ојадих јадом овим клетим,
И на себи самом треба да се светим.

4620 (88). Ма нијесу ово моји само јади,
И Брадаманту сам ојадио много,
Мој злочин срце јој из њедара вади.
Себи и опростит' зар бих како мого, —
Па ни то, јер тад би мор'о да се згади
Свак на ме и да ме осуђује строго; —
А је л' тако, онда у колико мање
Смијем не светити жртвовано јање!

4621 (89). Мријет' морам дакле да осветим цу̏ру,
А дух ће ми смрти лако да одо̀лӣ;
Смрт би утишала и срца ми бу̏ру,
Јер свакоје јаде лијечи и то̀лӣ.
Ал' што страшну смртну не дочеках у̏ру
Не ојадив драге, то ме јако бо̀лӣ.
Ах камо лијепе среће да ме срѐте
Смрт у Белѐтићу прије ове ште̏тē.

4622 (90). Да ме тад уклони судба с овог свȇта
Ду̏ши мојој барем остало би нȃда,
Да бих жаљен био од својега цвȇта,
Али сад, послије мог овога рȃда,
Дознаће премила да воља ми клȇта
Њој нанесе данас оволико јȃдȃ,
Мниће, Грка вољех више од ње са́мȇ,
Те ћу бити проклет од љубљене да́мȇ. —

4623 (91). Тужио је тако. па и јоште ја̏чȇ,
И докле се тужном предавао збо̏ру,
Престајао није да јеца и пла̏чȇ.
Међутијем Фронтин баш у саму зо̏ру,
Касајући преко корова и дра̏чȇ,
Дојурио бјеше у некакву го̏ру.
Ово му се мјесто сад учини зго̏дно
Да поступи смртним намјерама схо̏дно.

4624 (92). Сунце већ на про̀зор од Истока сӣђе.
Кад Руђер, тијѐсну прокрчивши цȇсту
Кроз дубраву, гдје се грозе само вӣдȇ,
Уђе у најгушћу, најмрачнију че̏сту.
Са Фронтина седло и уздице скӣде,
Чим се нађе на том усамљену мје̏сту,
Велећ' му: ка' Пегаз заслужио јѐси
Да сјајна звијѐзда будеш на небѐси.

4625 (93). Умјела је твоја вјештина да спа́сȇ
Небројено пута твога господа́ра;
Многа дјела славна на̏товарӣ на́ се,
Од Ариона си бољи и Цила́ра,
Од Пегаза, који сад по небу па́сȇ
Ка' звијѐзда усред звјезданијех ша́рȃ;
Ни најбољи коњи Грка и Лати́нȃ
Не бијаху бржи од тебе Фронти́на.

4626 (94). С тебе ми је много славнијех мужѐва̑
Завидјело; многу на теби госпо̀ду
Победих; на теби мила моја дјéва
Подоста је пута у ка́су, у хо̀ду,
У тр́ку летјела као лака шéва.
А сад, умирући, дајем ти слобо̀ду.
Иди, како не би постао свједо̀ком
Смрти дочекане у јаду дубо̀ко̑м;

4627 (95) Иди и понеси топло моје хва́ла,
И никоме више на земљи не слу́жи, —
То рекав оштрога маши се оца́ла.
Док он тако туна у пустињи ту́жи̑,
Брадаманта страда од сличнијех за́ла̑,
Јер је немогуће љепотици ру́жи
Изговор пронаћи, ма да се хва̀лише̑
Бистрином, те Грка да се курта̀лише̑.

4628 (96). Нашла га, не нашла, решена је мо̏ма.
Јер када је Руђер у питању ми̏ли̑
Тад у одлукама није она тро̏ма,
Да се чак и царској успротиви си̏ли,
Да бјежи у свијет из очева до̏ма,
Да помоћи тра̏жи и у самој хи̏ли;
Или најпослије, буде ли тријѐбе̑,
Да попије отров ил' убије сѐбе̑.

4629 (97). По свршеној борби јоште исто ве̏че̑
На постељу паде она слична ље̏си,
И горко јецајућ' ово тада ре̏че:
Чу ли царев проглас? О Руђере, гдје̏ си?
Да си чуо ништа не б' имао пре̏че̑
Но дођ', ал' несрећа можда ти се де̏си̑;
Да си чуо жеља била би ти пр̑ва̑
Потражит' од мене мегдана и р̑ва.

4630 (98). Свуд је царев проглас пројурио све̏том,
Само га нијѐси ти могао чу̏ти,
Јер да си, амо би долетио ле̑том;
Ил' ако си, онда мора да те спу̏ти̑
Грк оковом тешким и тамницом кле̏то̑м,
Јер на̑ди његови остали би шу̏ти
Да си прије њега амо стиг'о; и̏ли
Очају подлѐже и Смртиној си̏ли.

4631 (99). Да доскочим Грку, мноме занесѐну,
Измолих за себе право у владáра
Да ме само јачи добија за̏ жѐну,
Мислећ', таква нема сјем тебе сердáра;
Ал' Бог, да ми казни дрскост нечувѐну,
Пусти да од грчког онога бећáра,
Који амо дође како оно за̀чу,
Будем добивѐна за жену на ма̀чу.

4632 (100). Добивена само у толико, што̀ га
Победила нисам, не по моме мнѐњу
Царска је наредба и сувише стро̏га,
И ја се противим цареву рјешѐњу
Јер је непра̀вично, и тако ми Бо̏га
Одупријећу се свадбе извршѐњу.
Победи л' ме Грче? Не. Е онда ла̏ко,
Да не̑ стече право, увидјеће сва̑ко.

4633 (101). Свакојако биће и такијех љу́дӣ,
Који ће несталном с тог назвати мѐнē,
Ал' ја ћу живјети с вјером у̑ дну гру́дӣ,
Да од сваке друге сталнија сам жѐнē,
Јер вјѐрна ти остат' Брадаманта жу́дӣ,
И с тог образи јој неће да румѐнē.
Нека је назову̑ лаком као пље̏ва,
Грку ипак неће учинити ће̏ва. —

4634 (102). Те и подобне су мисли ноћи цѐле.
Што кобноме дану ономе сли̏једӣ,
Сном се оснажити Брадаманту смѐле,
Те сву ноћ око јој сузице ци̏једӣ.
Кад Истоку врата сташе да се бѐлē,
А зраком ослаби тај мјесец бли̏једӣ,
Помо̀же јој небо, које да́вно ве̏ће
Намени је борцу тако худе сре̏ћē.

4635 (103). Јер Небо нареди те чим сунце гра̏ну̑
Марфиза поносно пред владара ста̏де,
Велећ' е се чуди покушају стра̏ну
Да њезину брату натоваре ја̏де,
И управ на̏ срцу отворе му ра̏ну,
Јер она, Марфиза, поуздано зна̏де,
Да му ј' Брадаманта вјереница жѐна,
Што ће сама признат' ако је поштѐна.

4636 (104). Јес, вјереница је Руђеру јунаку,
Што (вељаше) имам доказати чиме,
Само што нијесу живјели у браку;
Ја бијах присутна кад се вјери с њиме
По закону, али кришом у буџаку;
Дрзне ли се она да одриче, тиме
Нагнаће ме да јој на мегдану бојну
Докажем с Руђером везу њену спојну. —

4637 (105). Ја мислим, господо, да Марфиза лаже,
Ну, како му драго, видим шта је хтјела:
Њој је спасти брата од истине драже,
Тер у споразуму то је можда спрела
С момом чије очи једнако се влаже,
С момом Брадамантом, која цура смјела
Да с' отресе Грка то средство чудесно,
И мним измишљено, нађе за удесно.

4638 (106). То је зачудило и збунило цара,
И он дозва одмах Брадаманту, к томе
Роланда, Риналда и Хајмона стара,
И тражи да каже од лијепе моме
Да л' истину рече Марфиза, ил' вара.
Не могу дјевојку никако да сломе:
Оборила очи, ни црно, ни бело, —
Те цар мни Марфиза не лаже зацело.

4639 (107). То бјеше по вољи Риналду, Ролану,
Јера сада разлог озбиљан имаду
Да другу својему, Руђи сиротану,
Без кавге и спора Брадаманту даду,
Коме заложише ријечцу ваљану,
А при том Хајмону изјавише наду
Да ће се, свршеном покорив се чину,
Одазват' Руђеру као своме сину.

4640 (108). Али старац на то срца врло јетка
И јако узбуђен одговори њима:
Све је ово само удешена сплетка,
Доскочиһу вашим намјерама злима
Да вам је Марија Богомајка тетка.
Запалисте сламу, не бојим се дима,
Јер баш и када би све то тако било
Доказаһу да је мишљење вам гњило.

4641 (109). Узимам е збиља вјерила се с њи́ме,
Не бих ли помог'о вама у бијѐди.
Да Руђер хришћанин тада бјеше чи́ме
Доказасте? Ничим. Из тога слијѐдӣ,
Сваки ће паметан сложити се с ти́ме,
Да вјеридба ова ништа не вријѐдӣ:
Ћерку ми не веже вјеридбени ла́нац,
Јер је Руђер био тад мухамеда́нац.

4642 (110). Вјеридбу сте просто измислили са̏да
Пошто Леон кћер ми доби на мегда́ну,
Јер иначе не би (то у очи па̏да̂)
На двобој изишла царском велика́ну,
Но прије прогласа, јесте, јоште та̏да,
Истакла вјеридбу ту правоваља́ну —
Као божем. Дакле, сад послије ки̏ше̂,
Господо, јапунџе не помаже ви̏ше̂.

4643 (111). Сви ти умишљаји и ваши и ње̂ни
Управљени јесу, то је јасно, нѐ то̂,
Да стечено право Леону се пле̂нӣ,
А ја сам увјерен да ће Круна зѐто̂
Вриједност умјети њихову да це̂нӣ. —
Тако је зборио (и рукама млѐто̂)
Расрђени старац, а за то вријѐме
Роланд и Риналдо збуњени нијѐме̂.

4644 (112). Кад Еол одапне даха свога стре́лу
На валове слане силнога Непту́на,
Или се по лишћу, горином оде́лу,
Завихори тмола његова врту́на,
Тад се диже хука: кроз Францију це́лу
Подиже се слична и хука и бу́на
Збором и језиком, јер о томе спо̀ру
Свак са сваким бјеше сад у разгово̀ру.

4645 (113). О том спору љу́дӣ више милио́нӑ
Штоно ријеч лупа сада своје гла̂ве;
Неко ј' за Руђера, неко за Лео́на,
А највише жене брбљањем се да̂ве̂;
Ипак већина је противу Хајмо́на.
Цар, да би дошао до истине пра̂ве̂,
Не хтје истрчати махнито пред ру́ду,
Но спор тај предаде највишему су́ду.

4646 (114). Међутијем јаду Марфиза се дȍвū,
И свијетлом цару дјевојка љепȍта
Изнесе на диван сад приједлог нȍвȋ:
За сама Леона било би срамȍта,
Сви би га презрели барони и грȍви,
Да за Руђерова зажели живȍта
Вјереницу овог; зато на мегдáну
Нек одузме живот витезу ваљáну.

4647 (115). Ка' и све остало и то од владáра
Леону је било саопћено ȍмâ.
Овај се уздајућ' у оног сердáра
С једнȍрогом, прими што предложи мȍма.
Увјерен да нигда својега другáра
Кад помоћи треба неће наћи трȍма.
Нȅ знаде да витез, којег од убúцȇ
Спâсе, и Руђер су једно исто лúце.

4648 (116). Што њега не бјеше у то доба вóће
Мислио је оде малчице у шéту,
Али се уплаши кад натраг не дóђе,
И видјев е своју промашиће мéту,
Па се и обрукат' без њега такóђе,
Стаде га тражити царевић по свéту:
Све замке оближње, дубраве и сȅла
Пројури му чета, ма га није срȅла.

4649 (117). Видећ' е рȁбота не бијаше нáћи,
И сâм са својима на коњица сјȅде,
Па по планинама јуре ка' стухáћи,
Али не дознаше куд се витез дјȅде,
И без Мелисе га не би могли нáћи.
Шта пак ова тада учинити хтјȅде
Да се Руђер нађе, пошљедњега спјȅва
Задаћа је. С Богом до првога днȅва.

БИЈЕСНИ РОЛАНДО

СПЈЕВАО **ЛОДОВИКО АРИОСТО**

ПРЕПЈЕВАО **ДРАГИША СТАНОЈЕВИЋ**

ПЈЕСМА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТА

Ако је мапама вјеровати ȍвӣм
Близу већ је лу́ка, плȍва мога ме́та,
Куда сумњах да ћу игда да доплȍвӣм,
Јер чешће ме бу̑ра са линије скре́та,
И мишљах рибе ћу тијелом да тȍвӣм,
Ил' ће с крњом лађом свршити се ше́та.
Ал' сад мним е видим, та̏ видим у ства́ри,
Земљу и обалу у цвијећа ша́ри.

4651 (2). Обала је љепша од земскога ра̑ја,
Народом је силним окићена лу́ка,
И весела веће подиже се гра̑ја
Од усклика, зво́на̂ и трубиних зву́ка̂.
С пристаништа тога, с обадва му кра̑ја,
Ру́пцем на ме маше небројена ру̑ка,
Јер послије пута који дуго тра̑ја,
Многи се радују што ме виде ту́ка.

4652 (3). Усред народнога овога весе̏ља
У даљини веће распȍзнаје̂м ли́ца
Многих најмилијих својих прија̄те́ља̂,
И пуне их видим браскога огњи́ца,
Пуне према мени најтоплијих же́ља̂,
И поздраве чујем помоћу вјетри́ца.
У првом су реду Ђиневра и Ма̏ма,
И Гамбара, пуна пјесничкога пла̏ма.

4653 (4). Ено Ђинѐурê тамо јоште јѐднê,
Тривулције, којој као ником прије
Груди за Парнасом и Музама жѐднê;
Ено и Дијане гдје се на ме смијê,
Рићарде од Есте и Бјанке вријѐднê,
И Анџеле Борџије, Емилије Пијê,
И Маргите, Сфорце, Јулке, Грациóзê,
Слављене писцима стихова и прóзê.

4654 (5). И Варваре Турке ено и Лàурê:
Феб не видје љепшег од овога пâра
Од Инда до мора што купа Мàуре;
Ено Ђунѐурê, божијега дâра
Рођене из славне Естине чàурê,
Која собом дворе и одаје чâрâ
Боље од свакога украса и вêза,
Дворе Малатесте, римѝнскога кнêза.

4655 (6). Да с' онда Ђинерва у Римину ствȍрû
Кад Јула Цезара, збуњена и нѝма,
Страх од рубиконског пријѐлаза мȍрû,
Не би он дигао чете против Рѝма,
Јер би она могла силу да му сȍрû,
И пред њу би пао с барјацима свѝма,
Извршио дјела која њојзи гòдê,
А Рим ост'о можда под сунцем слобòдê.

4656 (7). Боцолове мајке ено и сестáрâ,
Ено његовијех краснијех кузѝнâ,
Ено Тореловиx дјева пуних чáрâ,
Ено љепотица од Палавичѝна,
Ено славне снàхê Колòнê сердáра,
Којано љепојке Грка и Латѝнâ
Љепотом надвиси иројеве жéнâ
Најљепших из нових и старих времéнâ.

4657 (8). Јулија Гонцáга љепотица тâ је,
Која куда само ножицама стȗпû
Свуд очима баца тако миле сјâје,
Да свачије срце освоји и кȗпû;
С њом је снàха њена, којој многе вâје
И јаде зададе свијет овај глȗпû,
Ал' не поколѐба ȳ вјери је, тȇрно
Срце јој остаде поштено и вјȇрно.

4658 (9). Ено Ане, која Вастова је жѐна,
Ане гласовите са жића ваља́на;
С њом је и сестра јој, љепојка чувѐна
Јованка, љу̏бо̑вца Колѐне̑ Аска́на;
Па и Викторија, Музом занесѐна,
Љуба великога борца од мегда́на,
Што стихом оплака мила господа́ра,
Јер сувише рано премину Песка́ра.

4659 (10). Ено машу на ме с онијех виси́на̑
Најљепше љепојке што Ферара ро̏ди̑;
Ено и госпођа вароши Урби́на,
Које моја Муза у су́срет ми во̏ди̑;
Аколта, пјесника пунога дуби́на̑,
Ено јоште гдјено међу њима хо̏ди̑, —
Ако добро виде очију ми тје̏не,
Јер веће толике љепоте их сје̏не̑.

4660 (11). Кампѐџија, Хѐркула, Бенедѐта зва́ла
Такође је Му́за да по̀мажу̑ ми́ром
Путника, јер то су до три кардина́ла,
И машу ми ено црвеним шеши́ром.
Ако се не варам то је *мени* хва́ла,
Мени руке своје отварају ши́ром.
Дуг за почаст ову, милостиви Бо̀же,
Да л' икад одужит' перо моје мо̀же̑!

4661 (12). И пјесничког ено на обали ја̏та,
Ено Клаудија, Лактанца, Лати́на,
Ено Капилу́па̑, три рођена бра̏та,
Са̏са, Са̏нге̑, Па̏нсе̑, Мо̏лце̑ и Дреси́на,
Вјештог у јахању епискога ха̏та;
Јулија Ками́ла ено и Монти́на,
Берна, што сатиром за истину хва̏та̑,
А ено до њега и Марка Флами́на.

4662 (13). Ено и Фарнéза, господара штéдра,
У друштву са пуно учевнијех пéра̑,
Чија је ученост истинама јéдра.
Ено и Мусу́ра, с њим и Навацéра,
Два науком својом горостасна кéдра;
Ено Мада̀лене̑, правог Каваљéра,
Пјѐра, Ви̑да, Ма̑ра, Волтера́на, Фéдра,
Порција, Блозија, Ласкара, Севéра.

4663 (14). С њима Оролоћа видим и Гварина,
Марија Олвита, оба Ћиролама
И божанственога Петра Аретина
Који шиба стихом и монарха сама.
Видим ученога јоште Калкањина,
Свештеника усред наукина храма;
Паницата видим и Леониченa,
Мајнарда љекара и с њим Теокрена.

4664 (15). Туна видим јоште Капѐла Бернара
И вас, Петре Бембо, што списима свѐјим,
Пуним свједоџаба природних вам дара̑,
До чистоте језик уздигосте, којим
Говоримо; с вама видим и Гаспара
Кога међу ваше штоватеље брѐјим.
С Трифоном Фракастор на обалу ста̏са,
Гдјено Беваџана сретоше и Та̏са.

4665 (16). Николу Тјепола видим и Амана,
Пјесника кога је зачедила Крема.
Ђан Франческо Валер, пријатељ ми, с мана̑
Женских, према женам' вазда срца нема,
Поздрав ми шаљући прати Бариња̀на,
За којијем видим још и Филерема.
Радост из очију сваком од њих сја̑ше,
И сваки рукама весело ми ма̑ше̑.

4666 (17). Уши мени звоне од радосна клика
Што ми шаљу уста веселога све̑та,
Међу којим видим и Пија и Пика.
Здравећи ме туда и Санаџар ше̑та̑,
Поета чистога размјера и слика,
И чијано Муза хитренога ле̑та
У долу слијеће̑, чији Пегаз пасе̑
Крај мора, доведав госу међ' аласе.

4667 (18). Видим ученога, часног Пистофила,
Суверену нашем вјерна секретара;
Сва три Аћајола са њиме су била,
Пјесници на двору мога господара,
Куда их донеше Пегазова крила.
Ено међу њима там' украј Анђара
Још и Малегуца сина моје те̏тке̑,
Који ће, надам се, надвисити пре̏тке.

4668 (19). Видим и Фа̀уста, ено и Танкре́да,
И стотине других у китну зубу́ну,
И сви се радују што се морских бе́да̂
Једва једном спасох у трошноме чу́ну.
Да похитам дакле оно мало ре́да̂,
Које перо моје још носи у кљу́ну,
Написат', и вјетром поспјешнијем та̏мо
Стићи, гдје ме радост очекује са̏мо.

4669 (20). Причао са́м вама више пута ве̏ће
О Мели̇̀си, која Руђеру јуна́ку
И цури му много желијаше сре̏ће̂,
На̀рочно да једном види их у бра́ку.
Њих не заборавља нити с у́ма сме̏ће̂,
Брижљиво их прати на сваком кора́ку
Помоћу духова чаробница и̏ста̂,
Којих је имала може бити три̏ста.

4670 (21). Да у̏ шуми бјеше Руђер она зна̏де,
Такође да мачем пробости се хтје̏де,
И да затим своје увели̇̀ча ја̏де
Што нѐ хтје да пије ништа ни да је̏де̂,
Но лежаше јадан поред једне кла̏де̂,
Гдјено веће Смрт му чело главе сје̏де:
Свога жића видећ' разбијену ла̂ђу,
Хоћаше се јунак уморити гла̂ђу.

4671 (22). Ми знамо да Леон, који жуди стра̏сно
Да се за њ што прије Брадаманта у̏да̂,
Што док Руђер живи не би ишло ла̏сно,
Борца с једнѐрогом тражи сада сву̏да̂.
Да пом̏ћи треба Мелиси је ја̏сно,
И зато одлѐтје на демо́ну ку̏да̂
Леон има проћи. У коњском обли́ку
Показиваше се де̏мо̂н на види́ку.

4672 (23). Стигавши пред њега овако га сплѐла:
Ако је доброта душе твоје сли̏чна
Доброти која се блиста ти са чѐла,
А мислим е јесте, јер сам томе ви̏чна,
Онда хвала судби што т' амо довѐла,
Да од смрти спасеш витеза ми ди̏чна.
Он је на мукама од паклених го̏ри̂м,
Не помогнеш ли му умријеће ско̏ри̂м.

4673 (24). Нема каваљера који сабљу па̏шê
Да у врлинама мјери се са њи́ме;
Другом се жртвујућ' он из горке ча̏шê
Самопрегорења напи се, и ти́ме
До умора до́ђе. Благородство ва̏ше
Молим помоћи му док јоште је ври́ме.
Помозите ближњем своме Бога ра̂ди
И Богородице, о витеже мла̂ди̂! —

4674 (25). Тако чаробница царевоме си̑ну
Штоно тражи борца с једнорогом, ре̏че.
И њега мисао оправдана ми̑ну̑,
Управ увјерење он о томе сте̏че,
Да је то тражени, и с њоме се ви̑ну̑
Преко поља путе бирајући пре̏чê,
И за̀мало па је веће тамо би̑о
Гдје је Руђер скорим издахнути хти̑о.

4675 (26). Како лежи туна ово бјеше њѐму,
Ако се не варам, зора веће пе̂та̂;
Лежи у оклопу, с оружјем, у шљѐму,
Далеко од миле и цијѐла све̂та,
И осјећа слабост он тако голѐму,
Да му она већем и ходити сме̂та̂.
Узглавље му штито, обасјано зра̂ком,
С једно̀рогом оним, његовијем зна̂ком.

4676 (27). Већ се њему стра̂шна̂ примицаше у̑ра;
У срцу му грижа, у глави му бу́на,
У очима сузе, у грудима бу̑ра;
Изгледаше себи зликовац и блу́на,
Јер са њега страда дивна она цу̑ра;
О том гласно тужећ', а лежећи ту́на,
Не спази Леона и Мелису ка̂дно
Стигоше гдје бјеше лѐгало му ја̂дно.

4677 (28). Зачуђен знацима ћуди тако ри́ђе̂,
И чујући речи које љубав зна̂чê,
Са коња царевић полага́но си́ђе,
Па к јунаку, чији види́ци се мра̂чê,
Врло тихо с леђа неопажен при́ђе,
И стаде сузама образе да пла̂чê
Познавши по шти́ту сред пустога лу̑га
У већем очају љубљеног дру̑га.

4678 (29). Познао је одмах царевић од чѐга̂
Тако страховито пријатељ му стра̂да̂.
Љубавне очаје видје на̀ дну свѐга̂,
Јер ȍкуси̑ чемер овакијех ја̂да̂.
При̏ђе, поздрави га и загрли њѐга̂,
Којега избавит' он се јоште на̂да̂.
Нѐ би пра̏во борцу, јер му ово смѐта̂
Да уклони себе са овога свѐта.

4679 (30). Најслађе ријечи Леон сада бѝра̂.
Које у искреном пријатељству тра̂жӣ,
Да утјеши мало жалоснога сѝра,
Кога тијем само нехотице дра̂жӣ,
Велећ': бољка твоја дȍ срца ме дѝра̂,
Крајње је врије̏ме да се она бла̂жӣ.
Шта је узрок јаду големому, рѐци;
Можда лије̏ковиније̏су далѐци.

4680 (31). Врло мало има на свије̏ту за́ла̂,
Од којих избавит' не може се, бра̂то;
Лије̏кове многе природа је да́ла,
Ал' зло треба само тачно да је зна̂то.
Ти знаш е вјечито дугујем ти хва́ла;
Пријатеље, живот, при̏је̏стол и зла̂то,
Знадеш да сам готов жртвовати за́ те,
С тог испȍвједи се, не тјерај ина́те.

4681 (32). Охрабри се, друже, врати се сазна́њу
Моћи моје, вјером у мене се сна́жи;
Јоште туна нема мјеста очаја́њу,
Али прије свега јаде своје ка́жи,
Да видим јесам ли помоћи у ста́њу;
А, пошто већ за те живот нема дра́жӣ.
Ако не помогнем према обећа́њу,
Тад слободно спаса у самрти тра́жи.

4682 (33). Прије него станеш на ту трулу да̏ску,
Да бих те спасао покушаћу сва̏шта:
Силу и лукавство, богаство и ла̏ску,
Све што може само смислити ми ма̏шта. —
Руђер ових речи слушајући пра̏ску,
Видећ' е ћутати јесте жѐља та̏шта,
И да не зборити не би било скла̏дно,
За̏морӣ говором грло своје ја̏дно.

4683 (34). С муком рече: сада чућеш оно, зна̑ди,
Што ти се ни у̑ сну лако не би снйло,
Оно што ће можда са мном да те сва̑дй:
Ја сам онај Руђер, којему се хтйло,
Јер га на то вељи натјераше ја̑ди,
Над тобом извршит' убиствено дйло,
И који на исток са царева двóра
Да тебе убије одлазити мóра.

4684 (35). Љубећ' Брадаманту чух е ће је да̑ти,
Али свакојако против воље њêнê,
Теби, царевићу, и отац и ма̑ти,
И мрзих те јер те они много цêнê.
Ама Провиђење то друкчије схва̑тй,
И одлучи с пута мржње да ме скрêнê
К љубави, и њоме за те да ме вêжê,
И направи твојим пријатељем, кнêже.

4685 (36). Не знајући тко сам зайска од мѐнê
Да ја Брадаманту добијем за тѐбê
Борећи се против јунакиње жѐнê,
И част ми на̑ложй жртвовати сѐбê
Јера нѐ хтјех да ми образи црвѐнê, —
А доказивати не имам тријѐбê
Да л' одржах ријеч. Ожѐни се њóме,
И ја желим срећу сваку вама двóме.

4686 (37). Ето, усљед молбе пријатељске твѐјê
Коју ти испуних, мојега открйћа;
Ну, када се лиших веће миле свѐјê,
Пусти да се лишим и својега жйћа,
Јер док узаживим препреке ти стѐјê
Да са дјевом дођеш до жељена нйћа,
Пошто она већ је заручница мѐја,
Нити за жића ми може бити твѐја. —

4687 (38). Молим вас, господо, да примите к знáњу,
Да сад мени није описати ла̑ко
У каквом се Лео налазио стáњу,
Кад је Руђер застор с тајне оне сма̑кô:
Да је кип од стене у божијем здáњу
(Тако се скамени) мислио би сва̑ко;
Толиком се чудећ' он пожртвовáњу,
Од узбуђења је силенога пла̑кô.

4688 (39). Видећи га Руђер како сузе лѝјê
И сам се појави оваковој дӣвӣ.
Много га је Леон обожав'о прѝје,
А сад јоште више, ал' само га крӣвӣ
Зашто да му тајну срца свога скрӣјê,
И зато на њега прилично се гнӣвӣ.
Вȍљан је цуре се одрећи и свѐгâ,
Само у врлини да достигне њѐгâ.

4689 (40). И рече му: друже, ово добро тȗби:
Да сам знао тко си још онога днȅва,
Кад брата ȍд теткê ти мојега згȗбӣ;
Кад војска ми као од вихора пљȅва
Бјежаше од тебе, и славу ми ȗбӣ,
Не бих према теби осјетио гњȅва,
Но љубави само, јер ја ти се ди́вих
Јунаштву, а судбу за недаћу кри́вих.

4690 (41). Да си Брадамантин обожатељ да́вно
Знадох, и мрзих те страховито с тȍга,
Ал' кад у пȍдзêмље, ужасно и та́вно,
Сиђох да те спасем душманина злȍга,
К теби љубави бих показао ра́вно
Онолико колик', овога ми Бȍга,
Показах не знајућ' ко си, да сам знȁо.
Што ти сада дајем и онда бих дȁо.

4691 (42). А што бих ти дао јоште онда кȁдно
Ничим оба̀вêзан нијесам ти бӣо,
Сад ћу још радије, јер било би гȁдно,
Ако ти захвалан бити не бих хтӣо,
Теби, који паде у то стање јȁдно,
Што више од себе ја ти бијах мӣо.
Рад мене се лиши ти својега блȃга,
Зато нек је твоја Брадаманта дрâгâ.

4692 (43). Брадаманту, коју свак штује и цêнӣ,
Вољех и поштовах само по чуве́њу
Јера ме подвизи занесоше њêни;
Но ја нећу своме жудјет' униште́њу,
Што ће као мужа други да ме смêнӣ,
И ни по што нећу у твом усмрће́њу
Тражит' могућности да ми буде жѐна,
Пошто је вјеридбом теби обречѐна.

4693 (44). И не само цуру, све бих радо да̏о,
Скупа са животом, што имам на свéту,
Само да не паднем у гријех и ка̏о,
Да са мене умреш у младости цвéту.
У осталом на те јако ми је жа̏о
Што сакри од мене срца свога мéту,
И не хтједе мене и руке ми дви̏је
Зват' у помоћ, него шћаше мријет' при̏је. —

4694 (45). На̏веде и друге побуде сјем о̀вê
(За све то вријѐме Руђер сузе ро̏нй)
Да витеза, који смрт у помоћ зо̀вê,
Одврати од исте, и једва га скло̏нй,
Те му рече: дакле, када теби го̀вê,
Нећу сјећи конце жића свога спо̏ни;
Али не знам како одужити дâ се
Дуг, јер живот веће двапута ми спâсе. —

4695 (46). Мелиса помоћу својих врагули́нâ
Набави Руђеру љековитих јêлâ,
И даде му пити изврснога ви́на,
Тер оснажи мало мишиће му тêла.
Међутијем ето амо и Фронти́на
Који, спазив коње, славних жѐљан дјêлâ,
Дојури, и бјеше помоћу мома́кâ
Оседлан, и на њ су турили јуна́ка.

4696 (47). Једва се држаше сада на коњи́цу
Борац онај који прије мало да́нâ
Баш пред Биоградом на равном пољи́цу,
Показа шта вреди мишка му ваља́на.
Ах зато кривимо Амора уби́цу
Који сјем Руђера боцну и Рола́на.
Одатле одоше к манастиру јѐднôм
И игуману се јавише вријѐднôм.

4697 (48). Осташе с Руђером у том манасти́ру
Рад опорављења неколико да́на,
Гдје га у душевном спокојству и ми́ру
Окријепи добра и ње̏га и хра́на.
Затим у оклопу, шљему и визи́ру
Одоше у Париз господа ваља́на,
Гдје већ поклисари Бугара и Ср̏бâ
Тражише витеза једно̀рожна гр̏ба.

4698 (49). Знате веће да су ти јужни Словéни
Изабрали били мужа за владáра
Чијој се дивише врлини и цéни.
Сад ће му се преко њихних поклисáрâ
Тврда вјера дати тврдој слична стéни,
И од Карла ће га искат' господáра.
Онај сеиз његов, кога, к'о што знáте,
Он изгуби тамо, води депутáте.

4699 (50). О њему дȍнесе сеиз овај глâса,
Исприча зашто је изабран за крáља
Од ових далеких словенскијех рâсâ,
И рече да народ онијех земáљâ
У Руђеру нађе заштите и спâса
Од царско-грчкога топуза и мáља;
И у Новѝграду да допаде јâдâ,
И од Теодоре да шћаше да стрâдâ.

4700 (51). Ал' из тамнице је успио утѐћи,
Пошто уби свога грознога чувáра.
Шта је даље било није знао рѐћи.
У Париз ушавши обадва сердáра
Ноћу кришом, одмах у одар ће лѐћи,
Па сјутра походит' Карла господáра.
Био је царевић у оделу кȉтну,
Сав блȉстав у вéзу злаћеноме сȉтну.

4701 (52). Руђеро је био одјевен овàкô:
У оклопу бјеше, шљему и визиру
Са знацима царско-грчкијем, и тàкô
Био је потпуно у грчком мундиру
С двоглавијем орлом; оружан онàкô
Као што је био на оном турниру,
Гдје на њ Брадамантин бијес је халàкô:
Тог борца познаде свак у кавалиру.

4702 (53). Нитко не зна тко је: визир лице крȉјê.
Њега и Леона пратила је свȉта,
Са чијег одела злато зрàке лȉјê.
Пред пријѐсто царски стиже ова кȉта.
Љубазно се Карло на Леона смȉјê
И у сýсрет њему с пријѐстола хȉтâ.
Леон му се клања. Свак Руђера глȅдâ.
По поздраву владар на пријесто сјȅдâ.

4703 (54). Узевши за руку Руђера ваљáна
Рече Леон: ево онога јунáка,
С којим дијѐљâше убојна мегдáна
Дјева Брадаманта, јунакиња јáка.
То је витез онај без страха и мáнâ,
Који од ȍчињȋх њезинијех зрáкâ
Очаран, издȑжа све ударце њȇне,
Само да јој срце за се куцат' крȇнȇ.

4704 (55). Не мȍже га убит', ни заробит', нити
Оборит' га цура цијѐлȏга дâна,
Зато према твоме прогласу ће бȉти
Вјереница љуба истог овог бâна,
Што је готов крвцу сваком оном лȉти,
Ријеч ова моја свјѐма нек је знâна,
Који оспорава право му, за жѐну
Законити узет' херојку речѐну. —

4705 (56). Свеопће је било сад изненађéње
Кад се диже вео што је тајну крȉо,
Јер сви су имали били увјерéње
Да се с Брадамантом Леон лично бȉо.
Марфизино бјеше силно узбуђéње
Бијес јој је страшан у грудима врȉо,
И одмах је своје исказала мнéње,
Из којег износим овај само дȉо:

4706 (57). Пошто Руђер сада јоште није вóђе,
Пошто се безочна дрскост ето кâнȋ,
Дрскост оног óндје нѐзнанȏга рóђȇ,
Да му право отме, право ће да брâнȋ
Марфиза сестра му и борац такóђе;
Нека добро чују цар Карло и бâни:
Право, што вјеридбом у дио му дóђе,
Од повреде она умјеће да хрâнȋ. —

4707 (58). То рече у таквој љутини и прȅши,
Незнану јунаку тако оком грȍзȋ,
Да је цар мораде да блажи и тјȅшȋ,
Јер напашће борца помислише мнȍзȋ.
Шљем с Руђера скинут' ено Леон спјȅшȋ,
И скинув га рече: сада нека бȍзи,
Ако могу, борца јадног овог спáсȗ
Од љуте Марфизе, херојке на глáсу. —

4708 (59). Страх ухвати цуру који и Егéја
(Кадно на ономе отровноме пи́ру,
По савјету штоно даде му Медéја,
Хтједе пружит' отров оном кавали́ру,
У коме по мачу познаде Тезéја),
Кад у борцу оном, дотле у визи́ру,
Познаде својега рођенога бра̏та,
С којим се у коштац мишљаше да хва̏та̂.

4709 (60). Грли сестра брата коме са свих стра́на̂
Полетјеше друзи; ни Карло на тро́ну
Не оста; Риналда ето и Рола́на;
Од радости сузе грунуше Дудо́ну;
Оливјер и Собрин витеза ваља́на
Здраве; отпоздравља он сваком баро́ну;
Од милих ускли́ка̂ присутнијех ба́на̂
Сва палата јечи у веселу то́ну.

4710 (61). Кад је опет било постануло ти̏ше̂,
Леон, коме речи као из рука́ва
Текоше, испри́ча дјела што се збѝше
Тамо гдје у̏ Дуна̂в у̏љева̂ се Са́ва.
Рече да је крви пало као ки̏ше̂
И да, ма да паде много грчких гла́ва̂,
Завȍље Руђера он ȍд брата ви̏ше̂,
Што сад и дока́за штитећи му пра́ва.

4711 (62). Каза како Руђер у тамницу па̏де,
И како, савести слушајући гла̂се,
Он су̏жњу по̏моћи браске своје да̏де,
И од очевидне самрти га спа̂се;
А како му Руђер захвалити зна̏де,
То у неколико (рече) веће зна̂ се,
Јер је он, пошто је име своје скри̏о,
За њега са дјевом борити се хти̏о.

4712 (63). Све је то потанко објаснио њи̏ма,
И Руђеру грлећ' тананога стру̏ка,
Којега потресе причањима ти̏ма,
Леон је речима плачевнога зву̏ка
Прич'о о смје̏рима Руђеровим зли̏ма,
И шта је љубавних претрпио му̏ка̂,
Да се, брате, сваткo заплакати мо́ра,
Нарочито госпе царевога дво́ра.

4713 (64). Затијем Леон се на Хајмона стȃра
Обрати, и тако молбама га скȍлӣ
(А бесједом Грче умједе да чȃрȃ),
Да сам старац оде те Руђера мȍлӣ
Да опрости њему, и зетом га ствȃрȃ,
И вели сада га као сина вȍлӣ,
И жели да уста новог овог пȃра
У срећи поједу много хљеба, сȍли.

4714 (65). Потекоше сада прве дворске да́ме
Да радосну вијест Брадаманти јȃвȇ,
Коју, скоро бо́ну од јада и ча́мȇ,
У њеној одаји плач и сузе дȃвȇ.
Кад је разумјела значај те гала́мȇ,
Са срца јој леди сташе да се крȃвȇ,
Али тако нагло, да од огња врȅла
Јадна је дјевојка погинути хтјȅла.

4715 (66). Глас јој овај ноге дȍ кољена срȅза,
Није кадра била с мјеста да се мȁкнȇ,
Ал' за њу читатељ не треба да прȅзȃ,
Јер брзо ће њојзи опета да лȁкнȇ.
Осуђени, коме цр̑нȃ већ је вȅза
На очима, чека да га сабља тȁкнȇ,
Ал' кад чује: „Милост!“ од среће зане́мӣ:
И Брадаманта је сад у такој тре́ми.

4716 (67). Радују се куће Монгране, Клермо́на
Због овога брака што их јаче спȃјȃ;
Надају се да ће из његова ло́на
За дично им племе бити нова сјȃја;
Ал' је црна кућа клȇта Ганело́на
Не радости пуна но јȃда и вȃја.
То племе од самих подла́цȃ и згȇбȃ,
Светит' се Клермону згоду само врȇбȃ.

4717 (68). Многи веће од њих падоше у бȍју,
Сможди их гȍлемȃ Роландова сна́га,
Јер цар заман мудрост употреби свȍју
Да бијес утиша Клермонових вра́гȃ.
Сад више крвни́нȃ имају на брȍју
Смрћу Пинабела и још Бертола́га,
Али за сад праве још љубазно ли́це,
Чинећи се да им не знају уби́це.

4718 (69). Међутим рукама српских депута́та̂,
Радосних Руђера што нађоше ту́ди,
Закуцано бјеше на његова вра́та:
Рекоше му народ, избравши га, жу́ди̑
Да га он избави од грчких цела́та̂,
Јер Константин опет војевати гу́ди̑;
Нека прими круну: захвалност и пла́та
Тим се њему даје од народних љу́ди̑.

4719 (70). Црна (веле) вијест по Истоку тр̏чка̂
Да силену војску Грци опет ку̏пе̂;
Дође л' он сила ће њихна да се збр̏чка̂,
Јер он ће потући и нове им тру̏пе,
Освојена биће сваколика Гр̏чка̂,
Ујединиће се све словенске гру̏пе
На цијѐло̂м оном Хемову тро̀пољу,
Зато нек похита к Адријано̀пољу.

4720 (71). Као ти (рекоше) ни највећи све́ци
Не штују се данас на обали Са́ве̂. —
Доћи ћу послије некол'ко мјесе́ци̑
(Рече Руђер тронут од њихове да́ве̂)
Биограду дањном на Дунаву ре́ци,
Да круном окитим косу своје гла́ве̂. —
Леон, чув за ово, одмах кавали́ра
Увјери да с Грчком биће тада ми́ра.

4721 (72). Јер чим (вељаше му) Словени за кра́ља
Руђера добију, тврда ми је вје̏ра,
Грци ће отићи из њихних зема́ља̂;
Неће ли, мишка ће моја да их тје̏ра̂. —
Хајмоновој жени са срца се сва́ља
Камен, чувши за то, јер својега смје̏ра
Остварена видје, пошто њеној ће́рци
Круном окићени бити ће чупе́рци.

4722 (73). Неће више судба пакосна да сва̏ра̂:
Руђер с Брадамантом доћи ће до ме́те̂
Одавно жуђене. Од самога ца̏ра,
Што се, као своје да удаје де́те,
Царски светковати срећу ову ста̏ра̂,
Свадба се припрема. Ви га разуме́те:
Од Брадаманте је и њезина ро̂да
Пожњео за царство доста слатка пло̂да.

4723 (74). Поврвјеше гости ода свију стра́на̑,
Приступ је слободан сваком кавали́ру.
За јунаке жељне игре и мегда́на,
Одликовати се жељне на турни́ру,
Цар одреди равно девет мајских да́на̑.
Сва једна пољ̀ана бјеше у оквиру
Цвијећа и лишћа, свиле и кади́фе̑,
Којих утрошише небројене ри́фе.

4724 (75). Минули су данци жалости и зло̏сти,
Настадоше данци среће и весе́ља.
Небројени бише сватови и го̏сти,
Из свију ца̏рстава бјеше пријате́ља̑;
Великаши први, па и себри про̏сти,
Дођоше носећи пуно добрих же́ља̑.
Сви стати не могућ' у куће, мехàне,
Добише чадо̀ре сред оне пољ̀ане̑.

4725 (76). Уочи прославе жуђенога бра̑ка,
Ноћу кад овла́да светом санак не̑ми̑,
Користујући се ко̀пренама мра̑ка
Свадбену ложницу чаробница спре̑ми:
За будућност ока имајућ' и зра̑ка
(Свак ово потпуно вјеровати сме̑ ми),
Да́вно већ Мели́са везу ову жѐли̑,
Те сад остварење њено је весѐли̑.

4726 (77). У вељем чадо̀ру, свем од свиле пла́ве̑,
Ком равног у свету цијеломе не̑ма̑,
Распетом крај мора сред зелене тра́ве̑
На Босфору ноћу цар Константин дре̑ма̑:
Чаробница тај му чадор диже с гла́ве̑,
Пак у њему брачну постељицу спре̑ма̑:
Помоћу духова кроза но̀јцу глу́ху
Пред Париз донесе чадор по ваздý́ху.

4727 (78). Владара на силном византиском тро́ну
Цара Констaнтина тада зора ра̑нка
Без чадо̀ра на́ђе Морфѐју у ло́ну,
И он ће се чудит' кад нестане са̑нка.
Да ће то учинит' Мелиса Лео́ну
Саопћила бјеше још прошлога да̑нка
Да би показала како мора ђа̏во
Њојзи робовати. Њему бјеше пра̏во.

4728 (79). Тај чадор, којему не има парња́ка,
Као што већ рекох, у ције̏лу све́ту,
Да буде ложница Руђера јуна́ка
Морао је ову учинити ше́ту;
Ал' знајте да ће га једна чета ја́ка
Духова јурећи са њиме у ле́ту
Повратити цару чим прохуји сва̏дба,
Јер то је послуга, а никако та̏дба.

4729 (80). Под чадо̀ром тијем што ваздухом ше̂та̂
Лешкало је досад повише херо́ја̂.
Навезла је прије две тисуће ље̂та̂
На његовој свили тма слика и хво́ја̂
Пророчица знана од цијела све̂та,
Јер ју је родила стародревна Тро́ја,
И из Пријамова јер је била ја̏та,
Навезла Ка̀са̂ндра за Хектора бра̏та.

4730 (81). Навезла је лице класичнога ре̂за
На чадо̀ру томе, насликала ди́ку
Расе Хекторове баш Руђера кне̂за,
Далѐка потомка тројанском војни́ку,
Јер је раденица тог дивнога ве̂за
Читала будућност небу на зрени́ку.
Чак зна̏де и дјела, која ће да ди̏че̂
Потомка јој, везом вјешто да про̀ри̂че̂.

4731 (82). Под њим чешће Хектор спаваше у га́ју,
Ал' кад он погибе и по разоре́њу
Троје, чадор овај остави дома́ју,
Барем тако јесте опће увјере́ње,
И дође у руке краљу Менела́ју,
Којино учини затим подворе́ње
Деспоту Проте́ју, краљу у Миси́ру,
И чадор уступи овом кавали́ру.

4732 (83). У размјену доби жену од Проте́ја.
Затим исти чадор постаде своји̏на
Красне Клеопатре, шћери Птоломе́ја.
Тај чадор којега осве̏шта стари̏на,
О ком би се могла спјеват' епопе́ја,
Баш код Акцијума, то хтједе судби̏на,
Птоломејева је изгубила шће́ра,
Те паде у руке Августа, Тибе́ра.

4733 (84). Све до Константина оста усред Рима,
Па с њим у Цариград, јер овом владару
Не допадаше се Италије клима,
На жалост, отиде, следећ' господару
Шта је даље било познато је свима:
Други је Константин томе адиђару
Газда био кад га Мелиса од њèгâ
Мађијом узеде, знате ради чèгâ.

4734 (85). Између многијех навезених слика
На једној Грације краљици, што рађâ,
Бабице су; дете ј' анђелскога лика,
Анђелска је њему и тијела грађа,
И чисто му чујеш радоснога клика!
Јупитер цвијећем дете ово гађâ,
Такођер и Меркур и Марс и Венера,
И праве му крила од Славиних пера.

4735 (86). На пеленама му „Хиполито" стòјî,
А на другој слици, гдје је везен вȅћî,
С њиме је Врлина и собом га дòјî.
И води га право к чаробници Срȅћи.
Пред њиме су људи страни неки, кòјî
Дуге косе носе, вез казује трȅћî,
И ишту од стране Матије Корвина
Од оца дијете, пунано врлинâ.

4736 (87). Са родитељима (мниш од плача јечê
Леонора, Херкул) опрашта се дете.
Затим на Дунаву, дочекан од течê
И од Беàтрицê, миле своје тетê,
Види се. Пред њиме многи људи клечê,
Љубе тли згажене од његове петê.
Велика је зрелост умна тога цветка,
Зато је поштован и љубљен од тетка.

4737 (88). Зато и постави млађана дечака
За митрополита од вароши Грâна.
На Турке, Нијèмце војска од јунакâ
Иђаше л' вођена од Матије бâна,
Ту је и дијèте, које жеља јака
Гоњаше учити свакојега дâна
Како се храброшћу лаворика тèчê,
И како се славно гине и сијèчê.

4738 (89). Још дјететом вично војнама и бйци,
Како се к науци из оквйра ўска
Друге дјеце диже, видиш на тој слйци.
Шта је од Истине језгра, шта ли љўска
Како се долази од Истине клйци,
Казује му мудрост учитеља Фўска,
Јер и то се види на чаробној жйци,
Која и смисао у душу ти пљўска̑.

4739 (90). Затим га прѐдставља усред Ватика́на
Као кардинала, и туна га цр̏та̑
Као бесједника свѐта и ваља́на,
И како похвале од отаца згр̏та,
Који ка' вељаху: да сретнијех да́на̑
За цркву, ако ли од Петрова вр̏та
Он икада буде наследио кљу́че,
Јер ће и безбожне к Богу да приву́че̑.

4740 (91). Даље нам прѐдставља њега цртеж о̀ви̑
Усред витешкијех шала и ига́ра̑;
Или како реком веслајући пло̀ви̑,
Веслајући боље од првих весла́ра̑;
Ил' како медвједе по планѝни ло̀ви̑
У друштву својијех младијех друга́ра̑,
Медвједе и дивље вепрове и ср̑не,
Па послије кући весео се вр̑не̑.

4741 (92). Затим га видимо гдјено велика́не
Књижевне прикупља и свјетске и мје̏сне̑;
Свијѐтли умови од свакоје стра́не̑
Опкољавају га, да ти око бље̏сне̑;
Ту је пуно пића и душевне хра́не̑,
Ту веселе, тужне и јуначке пје̏сне̑,
И философије бистре и дубо̀ке̑,
И астрономије ведре и висо̀ке̑.

4742 (93). Дотле сликан бјеше у времену мла́ду,
Затим га Касандра у вѐку зрелѝне̑
Црта, те га видиш у мирисну ка́ду
Скромности, Храбрости, Правице, Мудрѝне̑,
Које врлоће му за другу има́ду̑
Издашност; видиш га пуна величѝне̑
Обасјана својим врлинама тй̏јем,
Савременицима цијењена свй̏јем.

4743 (94). Послије се види крај несретна ду̏кê.
Што ће негда бити владар од Мила́на;
Са њиме дијели радости и му̏ке,
С њиме је приликом многијех мегда́нâ,
Усред силе, славе, срамоте и бру̏кê,
Усред веселијех и тужнијех да́нâ;
Не оставља њега никад у бијѐди.
Чак и у прогонство војводи слијѐдӣ.

4744 (95). Код Алфонса затим он је у Фера́ри,
Гдје од смрти брата рођенога спâсе;
О завјереничкој извијештен ства́ри,
Први о том брату он доноси глâсе.
Против браће биће браћа зулумћа́ри,
Зли противу добрих, те схватити дâ се
Зашто га Алфонсо и први боља́ри
Именом Цицера спаситеља крâсê.

4745 (96). Кад у Риму негда светог оца сплѐтê
Обијест његових заклетијех вра́гâ,
Видиш како војска и Хиполит лѐтê
Тући се да цркви поврати се сна́га,
И како противник од сабље му свѐтê
Преплашен узмиче без свога пртља́га,
Те би мог'о рећи: ето шта вријѐдих
Цркви, јера дођох, видјех, побијѐдих.

4746 (97). Насликан је даље сред оног мегда́на
Воденога против страховите фло̏тê,
На нас изаслате од Венецијá́нâ;
Туна побјеђује и лађе и ро̏те,
Крвнику наноси голѐма зија́на,
И даје Алфонсу превелике сво̏те
Трофеја, задржав оно себи ла̏ву,
Што се и не може поклонити: сла̏ву.

4747 (98). Те вêзе гледају госпе, каваље́ри,
Диве се, ал' нико не може да схва̏тӣ,
Јер будућност њима не отвара две́рӣ.
Смисао натписа и цртежа зна̏ти
Бјеше само дано Хајмоновој шће́ри,
Јер њу је Мелиса као добра ма̏ти
Поучила била сада као при̏је
Каково потомство у утроби кри̏јê.

4748 (99). Још у неколико то и Руђер зна́де̂,
Јер чаробник Атлаз причаше му че̏шће̂,
Да међ' потомцима хоће да има́де̂
Многе, који негда на пријѐсто сје̏шће,
Ал' да ће од ових ималаца вла́де̂
Одликовати се Хиполито же̏шће̂. — —
Веће се вјенчаше два лијепа цва̂та,
И настаде гозба веселијех сва̂та̂.

4749 (100). Сваком само радост из очију ви̏р̂и̂
Било да се пије, или дичи мо̏ћу,
И девет су дана трајали турни́ри.
Руђеро је први у свему, и спро̏ћу
Њега малени су и̏нӣ кавали́ри,
Јер он побјеђује и дању и — но̏ћу.
У тим је борбама (тако ј' Турпин мо̀згро̂)
Рвући се Руђер вазда био — о̀згро̂.

4750 (101). Баш када је Карло деветога да̂на
Давао свечани опроштајни ру́чак
На поља̀ни љепшој од рајскога ста̂на,
Давао весеља најкраснији стру́чак,
По̏ква̂ри се гозба од чуднога о̏ана:
То је био страшан, горостасан ку́чак,
У црном оделу, на црном ајги́ру:
Баш главом Родомон, владар у Алги́ру.

4751 (102). Пошто Брадаманта сред онога мо̏ста
Победи га (причах о томе случа́ју),
Од муке је себи зла задао до̏ста,
Јера по тадањем опћем обича́ју
У пећини, мучен строгостима по̏ста,
За казну пробави у јаду и ва́ју
Годину и мјесец и дан један ци̏о,
Те је тако љагу испостити хти̏о.

4752 (103). Како Франци Мавре на бојишту та̏ру̑,
Како се Руђеро прими вјере на̏ше̂,
И шта се догоди Аграману ца̏ру,
Дознао је био, и очи му сја̏ше
Гњѐвом и бјеснилом, али срца ја̏ру
Савладав оружја не хтједе да па̏ше̂
Докле рок не про́ђе, а сад Карлу ста̏ру
С новијем оружјем у походе ја̏ше̂.

4753 (104). Кад он стиже објед већ почео бјȅше,
До цара сјеђаху Руђеро и нéва.
Без поздрава с коња он очима крȅшê,
Као сјајна муња погледима сéва.
Сви се чуде тко то дóђе да се чȅшê
О част оволиких храбријех мужéвâ;
Сви занијѐмјеше, нити јести хтјȅше,
И његове речи разумјети спјȅшê.

4754 (105). Он учини зȃтку чим Руђера спȁзӣ
Рекавши: Родомон, краљ сам од Алгúра,
И теби, Руђере, који вјеру згȁзӣ
Дану своме краљу, не дам више мúра, —
Одмах амо к мени на бориште слȁзи!
Нијѐси достојан ових кавалúрâ,
Јер на лице срама пали су ти мрȁзи,
Издајниче! Одмах облачи панцúра!

4755 (106). Твоја се издаја не може да скрӣјê,
Јера си се јавно одрек'о islámа,
За који се бȍрӣ, издајице, прӣје,
Рђо, под бременом Свечева харáма!
Но можда се теби сада вино пӣјê,
Можда сада носиш сабљу од јордáма;
Тад означи тко ће за те да се бӣјê, —
Једног или десет, — против мене сáма. —

4756 (107). Готов да злотвора с коња доље смȁжê,
Руђер, коме срце гњȇвнӣм врȃше врéњем,
Ком се чак и очи од јáрости влȁжê,
Устаде и рече с царским допуштéњем,
Да Родомон подло и бестидно лȁжê,
Јер он је доказ'о самопрегорéњем,
Да од вјере дане нема ништа дрȃжê,
А Хришћанин поста божјим нарећéњем.

4757 (108). Он својојзи срећи не тражи ковáча,
Сам јунак расправља вазда своје ствȃри,
Па и сад не треба њему помагáча.
Ролан, Гриф, Аквилан, чак и Хајмон стȃрӣ,
Риналдо, Марфиза против насртáча
Нуде се; Дудон се, Оливјер се јȃрӣ,
Јер веле не може никако да бу̏дê
Да се младожења кр̀вӣ, с тог се ну̏дê.

4758 (109). Али је Руђера спопанула ма̏ма,
Те рече: ћутите! Ја већих доба́ра̂
Од части не имам, зато велим ва̏ма
Дајте брже амо пусат Мандрика́ра! —
Донесоше пусат пун огња и пла̏ма,
И стадоше њиме оружат' серда́ра,
Роланд остругe му мeћe што се сја̏ше,
Сам Карло Велики сабљу њему па̏ше̂.

4759 (110). Са сна̀хо̂м Марфиза оклоп њему ту̑ра̂,
И на главу меће гвозденога шљѐма;
Витеза Фронтина преда њ Астолф гу̑ра̂,
Дудо држи стремен коњица голѐма.
Пуно би̑ бориште момака и цу̑ра̂
Те баварски дука за̏повједи̑ свјѐма,
Да с' отле уклоне. Труба веће сви̑ра̂,
И у срце сваког присутнога ди̑ра̂.

4760 (111). Једном, ил' обома, куцну задња у̑ра,
Зјапе веће врата вјечне гробне та́ме̂.
За младожењу се брине свака цу̑ра,
Умукоше пјесме, нестаде гала́ме̂,
Али у срцима подиже се бу̑ра,
Јер страхују људи, толи неће да́ме,
Мислећи, ма да је Руђер као сте́на,
Да је истрајнији р̑с у Сараце́на.

4761 (112). Па било је доста и саме госпо̀де̂,
Коју је морила поменута стра̏ва.
Сјећају се како сијѐче̂ и бо̀де̂
Сабља у десници алгирскога ла̏ва;
Сјећају се да је крви као во̀де̂
У Паризу лила та стравична спра̏ва,
Гдјено је Родомон, налик на гро̀мове,
Палио, рушио рукама до̀мове.

4762 (113). Највише с' од свију Брадаманта бо̀ји̑,
И почиње веће судбу своју кле́ти,
Што је опет ето од Руђера дво̀ји̑,
Баш када је стигла истакнутој ме́ти;
У боље га борце од Алгирца бро̀ји̑,
Ал' бољем од горег често ваља мре́ти;
Ма да зна, побједу да почешће пра́во
Даје, ипак Амор страх јој је зада́во̂.

4763 (114). Задав'о га богме у толикој мје̏ри
(Јер страховат' мора тко силено љу̑би̑),
Да већ изгледаше Хајмоновој шће̏ри
Да ће Арап главу Руђеру да сру̑би̑,
И њој се, што гре̏зе у тој грозној вје̏ри,
Веће црне смрти привиђаху зу̑би.
Ах шта не би дала да се она би̏јê,
И од те утваре собом да га скри̏јê.

4764 (115). Ма наравно муж јој ни по коју це́ну
Ово не допусти. Труба веће сви́ри̑.
Руђер је стајао према Сараце́ну.
До трубина звука ови кавали́ри
Личили су били на стамену сте́ну:
Сад се сударише копља и панци́ри.
Прскоше им копља од леда ли би̏ше!
Прхну парчад; од ње многи птице мни̏ше.

4765 (116). Штит Руђеров скован чекићем Вулка́на
За Хектора, копљем ударен по сре́ди,
Није задобио никаква зија́на,
Јер челик му града царевога вре́ди̑;
Штит Арапов, скован прије мало да́нâ
(Стари би̑ одбачен у познатој бе́ди)
Ма да је дебео с пе̑ди скоро jѐднê,
Прште, згођен џи̏дôм из руке вријѐднê.

4766 (117). Ма прште и копље што нанесеква̑ра,
Сломи се у много сићаних кома́дâ,
Скресав ломећи се пламена и жа̑ра.
Да тога не бјеше Родомоно стра́да.
Ал' и сада срећа послужи га ста̑рâ.
Посрте под њиме гѐлемâ кура́да,
Посрте и Фронтин од силена ско̏ба,
Падоше на стражње ноге коња о̏ба.

4767 (118). Уздам' и остругам' оба су јуна́ка
Подигла коњице на лагане но̏ге.
Мачеве потеже десница им ја́ка
(Мед њима бијаше бар у томе сло̏гê),
Вјешто покрећући свак својег брза́ка,
И прављаху ревно сад опите мно̏гê
О том, на оклопу гдје је мјесто та̏њê
(Остала их мјеста тицаху се ма̏њê).

4768 (119). Немаде Родомон крељушт оног змȁја
Сада као прије преко својих грўдӣ,
Нити мач Нимродов шиљастога крȁја,
Од којег је много погинуло љўдӣ,
Ни шљем стари; можда сад веће се кȁја
За извјесне чине, јер бијаху лўди:
Претрпјевши пораз, у бјеснилу грўбу
Остави оружје гробници на стўбу.

4769 (120). Ту скоро је дош'о до оклопа нȍва,
Који бјеше добар преко сваке мјȅрȇ,
Али није ипак тако добра кȍва,
Да га Ализарда не може да дȅрȇ,
Којано сијѐчȇ и чаробна слȍва,
И у коју Руђер много има вјȅрȇ.
Њоме сада оклоп Родомонов дјȅљȇ,
Којег отворити његове су жȅље.

4770 (121). И успева, јера ударања чȇстȃ
Његова вршена напорима бȇса
Пробушише оклоп на нокол'ко мјȇстȃ,
И мач допираше до самога мȇса.
Мрак јáрости, гушћи од истога тȇста,
Хвата Родомона, и цио се стрȇсȃ.
Баци штӣт а зграби рукама објѐма
Мач, и лупи Франку шљем силама свјѐма.

4771 (122). Тресну га силином мáља који збӣјȃ
Крај ријѐкȇ с лȃђȃ ỳ тле шӣљке кȏља,
И Руђер, у седлу почев да се нӣјȃ,
Не једну, већ доби бар стотину вȏљȃ
Да скрши, не једну већ стотину шӣјȃ,
Јер нȁ земљу хтједе с коња да се срȍљȃ.
Да нѐ би на њему чаробнога шљѐма,
Прȅпловӣ њега и коња голѐма.

4772 (123). Заљýља се Руђер неколико рéдӣ,
За падање руке и кољена шӣрӣ;
Сви се ужаснуше, а Родомон глéдӣ
Да за то вријеме живот њему спӣрӣ,
И грухајућ' борца у големој бéди
Не мисли да прије смрти му се смӣрӣ.
Ал' му мач, оставши најприје без вр̏ха,
Сав се у комађе најпослије скр̏ха.

4773 (124). Пàлошем ударце преставши да нйжê
По већ замагљеној Руђеровој глáви,
Мавар, коме пламен из очију лйжê,
Јӯрнӯ на Руђера наличећи лáви, —
Већ ено му руке јунаку се блйжê,
И зграби га за врат, — Руђер је на трáви.
Витез овијем се освијести пâдом,
И постиђен поглед баци жени крâдом.

4774 (125). Видјевши га ова гдје на земљу пȁде,
Од страха је била скоро у бевýту;
Силан удар срце у груди јој дȁде,
Силне сузе очи по лицу јој жýту.
Мач узе Руђеро чим на ноге стȁде,
Узе у десницу грчевито крýту.
Од ужасна гњȅва срце му се слâмâ,
Ал' мање од гњева, а више од срâма.

4775 (126). Смождит' оборена Родомоно врâше,
Те нагони коња да га њиме згàцâ;
Цвијеће и трава пијèском се прâшê,
Који коњ далеко копитима бàцâ;
Звйзгôм бурећ' ваздух мачем Руђер мâшê,
Чији врх ка' гуја језиком палàцâ;
Зграбив узду левом, Руђеро је дèснôм
Двије ране зад'о Арапу бијèснôм.

4776 (127). Ма да доста крви тијем пусти њèму,
Мавар ударцима мачева држáља
Удараше кивно Руђера по шљèму,
Који, зграбив руку рањенога крáља,
С коња тјелесину тешку и голèму
Напрегнувши силе нȁ ледину свáља.
Ал' не паде с нȍгӯ, но, прав као прȍштац,
Арап с њим се хтједе ухватит' у кȍштац.

4777 (128). Знамо колика је починила чӯда
Алгирчева снага у Паризу прйје;
Руке које има горостасна љӯда,
Боље стежу него зглобовима змйје;
Зато би Руђеро био права лӯда.
Кад би се рвао мјесто да га бйјê
Мачем. Приступити к себи њему нè дâ,
Но, јер је без сабље, тражи да се прèдâ.

4778 (129). Видећ' е Родомон из дубоких ра̂на̂
У ку̀ку и бу̀ту крв потоком ље̏ва̂,
Нада се склонити суровога ба̂на
Да се махне најзад убојнога ће̏ва,
Ал' овај, што никад па ни тога да̂на
Не хтје се предати, пун силена гње̏ва,
Бацив се ба̀лчаком грухну га по чѐлу,
Те му на̏ ви̏д на̀гна ко̀прену дебѐлу.

4779 (130). Какав удар бјеше мислим разуме́те:
Свијест опет поче Руђеру се кра̏сти,
Задр̏хта тијелом од главе до пе́те̂,
Заљу́ља се опет и хоћаше па̏сти,
Јер слаб се осјети као исто де́те,
И јер му на очи облак паде тма̏сти̑.
Арап јурну к њему, али небо да̏де
Те с ране у ку̀ку на кољено па̏де.

4780 (131). Од крви млазеви сукљаху му вру́ћи.
Руђер, к себи дошав баш у истоври́ме
Кишом удараца стаде њега ту́ћи,
Те на руке паде изненађен ти́ме,
Ал' убрзо скочи и стаде се ву́ћи,
У коштац ухваћен, по пијѐску с њи́ме,
И мишљаше сада конце да му смр̑си̑,
Јера су његови необични р̑си.

4781 (132). Људѐскара стра̂шна̂ марсовијех вје̂ђа̂
Сможди борца крвцу да не згуби мно̏гу̑:
У сила прилика, тко ће да их ре̂ђа̂,
Угуши рвача и посла га Бо̏гу.
Рвући се Руђер ране њему вре̂ђа̂,
И не да се на̀ тле оборити с но̏гу̑;
Окретност и снага чудеса му чи̇̀не̂,
Јер он зна̏де тајну рвачке вјешти̇̀не̂.

4782 (133). Под њихним ногама мниш земља се сле̂же̂,
Над њима гаврани очекују пли̏јен.
Грчевито Мавар разјарени сте̂же̂
Јунака чврстога исто као дри̏јен;
Као веригама рукама га ве̂же̂,
Али није био ни Руђеро ли̏јен,
Те кадгод га у вис Родомоно ди̏гне̂
И о земљу тресне, он на ноге сти̏гне̂.

4783 (134). Но кад га Руђеро, што није почѐтком,
Сасвим обухвати око мушког па̑са,
Почасти га црним злогласнијем пѐтком,
Јер Мауру овом џиновскога ста̑са,
Делији овоме са дрскости рѐтко̑м,
Владару овоме великога гла̑са,
Пред оба кољена дѐсну̑ ставив нȍгу,
Пока́за шта снага и вјештина мȍгу̑.

4784 (135). У вис диже оног, од којега ља̏га
На образ му паде, јер на част му пљу̏ну̑;
На кук десни сподби голијата, па̏ га
Потиљком о земљу исту ону гру̏ну̑,
Из које вȍња̑ше већ крви му вла̏га,
И тад му из рана нова крвца бљу̏ну̑.
Љевицом гушу му, нож десницом сти̏ште,
Кољенима трбух, па предају и̏ште̑.

4785 (136). Кад у јами, гдје се копа златна ру́да
Од људи, којима у неситој гу̏ши
Глад за златом бјесни помамна и лу́да,
Кад се, велим, на њих озго земља сру̏ши̑,
Ду̑ше им, да стигну до божјега су́да,
Једва нађу излаз у тој грозној тму̏ши:
Тако притијешњен од Руђера бје̏ше
И Мавар, ком огањ из очију кре̏ше̑.

4786 (137). Руђер му држаше нож према визи́ру,
И рече му да ће њиме да га кȍље̑
Ако се не преда; преда л' се на ми́ру
Остаће. Предај се (рече) биће бȍље̑. —
Он не одговори ништа кавали́ру.
Но пун јоште дивље и витешке вȍље̑,
Пун бјеснила силног од којега гр̏ца,
Отима се задњим напорима ср̏ца.

4787 (138). Кад је пас овчарски чељустима дȍга
За гушу ухваћен, отима се, сте̏ње̑,
Куша отрести се загрљаја злȍга,
Те му пјенав бијес на уста се пе̏ње̑,
Ал' му не помажу напрезања мнȍга̑:
Успјех исти сада и Родомон же̏ње̑
У борби с јунаком руке тако чвр́сте̑,
У р́ву с рвачем понајпрве вр́сте̑.

4788 (139). Не да се бијесни Родомоно клȁти,
Но десницу најзад ослободи, пȁ се
Из потаје ножа пламенога лȁтӣ,
У којино снага сва његова збрȁ се,
И покуша да га у слабину прȁтӣ
Руђеру, а овај опасности чȁсе
Видећ', видје дотле колико грѝјешӣ,
Пак убити Мавра сада се рѝјешӣ:

4789 (140). И дватри́пут гвожђе силена баро́на
Кроз визир у чело продирући рѝнӯ,
Тер усмрти Руђер стрȃшнȏг Родомо́на,
А дух, који дотле припадаше цѝну,
Прхну ка мрачноме царству Ахеро́на,
И хулећи Бога у вјечиту тмѝну
Оде она душа из тијела гњи́ла,
Која је на земљи тако хȍла би́ла.

Крај

ПРИМЕДБЕ
(По Грису)

Песма Тридесет Седма

Строфа 5. Песник помиње у овој станци седам ратоборних жена старога века: Харпалицу, ћерку некога трачкискога краља; Томиру, краљицу масагетску: Камѝлу, краљицу волсциску; Пантезилеју, — амазонску; Диду (Дидону) — картагенску; Зенобију — палмирску; Семирамиду — асирску.

Строфа 9. Изабѐла Колѐна, заручница Лодовика Гонцаге, удаде се за овога, ма да се тој вези противио папа Климентије VII из освете, што је Гонцага противу њега војевао.

Строфа 17. Маја овде значи Меркур, који је син Мајин.

Строфа 18. Викторија Колѐна, жена маркиза Фрање Пескаре, песникиња. Лепе су јој нарочито песме о смрти мужа јој. — Артемизија, краљица од Карије, подиже монументалну гробницу мужу своме Маузолеју, која се прибраја у „седам светских чуда“.

Строфа 19. Песник именује овде пет жена старога века, које не хтедоше преживети своје мужеве: Евадна је супруга Капанејева; Лаодамија Протезилајева; Аргија Полиникова; Порција Брутова; Арија Патова.

Строфа 20. Веле да је Александар Велики плакао на гробу Ахила, завидећи му на слави, што га је Омир опевао. Упѐреди са прослављеним сонетом Петраркиним: Giunto Alessandro alla famosa tomba...

Строфа 27. Ерихтон, краљ атински, роди се без мајке из семена Вулканова, и ѝмаде змијиње ноге. Богиња Палас (Минерва) предаде га у затвореној котарици својој свештеници Аглаури и забрани јој отварати котарицу. Када је Аглаура ипак отвори, би кажњена лудилом. Ерихтон, да би сакрио своје наказне ноге служио се неким колима (колицима?) на четири точка, која је он сам тога ради изумео. Можда нешто налик на — велосипед?

Строфа 36. Кад Аргонаути дођоше на острво Лемнос, не затекоше мушкараца, јер жене их бејаху све побиле. Венера беше улила мужевима несавладљиву одвратност према њиховим женама, те су држали тракиске наложнице. Жене се најзад побунише противу тога, и све их потукоше, осем краља Тоаса (Thoas), којега спасе кћи му Хипсипи́ла.

Песма Тридесет Осма

Строфа 2. Крёз је био краљ од Лидије, Крӓс римски племић. Обојица бејаху врло богати.

Строфа 21. При опсади Албраке, која је дуго трајала, и чији опис у „Заљубљеном Роланду“ запрема много места у I и II књизи, познали су се Риналдо и Марфиза. И остале у овој станци побројене витезове добро је познавала Марфиза: са Гвидом, Грифом, Аквиланом и Сансонетом заједнички се борила у оном женском граду (види песме 19 и 20); Малегиса и Вивијана избавила је од Бертолага, при којој тучи беше и Рићардет.

Строфа 35. Наставак о Астолфу у пес. 39.

Строфа 43. Ка̀мбис, краљ персиски, завојшти на Амоњане, народ на граници Киренаике. У пустињама либиским дигоше ветрови силан песак, те му засуше војску.

Песма Тридесет Девета

Строфа 18. Наставак о бици код Арла у овој песми ст. 65.

Строфа 23. Паладина Ду̑да (Дудо́на), сина славнога Огијера данскога, код Монака некада зароби Родомон и посла га у Африку („Заљубљени Роландо“, књига 2, пес. 14 и 15.)

Строфа 30. Алда, сестра Оливијера, кнеза од Бургундије, била је жена Роландова. Брак дакле честитоме Роланду канда није сметао да за Анђеликом луди — и полуди.

Строфа 32. У ствари песник овде помиње три заставе: царску (орао), француску (бели крин), енглеску (леопард). Зато је оно „то јест“ у почетку петога стиха погрешно, и треба да стоји: „и још“, које овом приликом исправљам.

Строфа 40, 41. Моно̀да̑н (Monodante) краљ од Дагомира увреди једном слугу свога Бардина, који, да би се осветио, украде му дете, сина Брамадора, којега он назва Брандимар и продаде га кнезу од Роке Силване (Rocca Silvana, Waldburg). Али се затим Бардин покаја, те остаде код детета као његов васпитач. Кад Брандимар одрасте, усини га Силвана и Бардин га је пратио при његовим витешким скитњама, али га касније изгуби. Бардин се најпосле врати у Дагомир и краљ га, који је међутим нашао био сина, помилује („Заљубљени Роландо“ књ. 2, пес. 13).

Строфа 60. Хромис и Мнасилос, два млада Фа̀уна или Са̀тира, нађоше једном у некој пећини Силе́на спава̀ћива и везаше га виновом лозом да би га принудили да им пева. Када се Си̇лён пробуди, рече им: Solvite me! (Одрешите ме!

Види Виргилову еклогу VI). Овај Силен је полубог весељак и бекрија. Он је отхранио и васпитао Бахуса — лепо га је васпитао! Силенови су родитељи Пан и једна Нимфа.

Строфа 65. Наставак о опсади Бизерте у пес. 40.

Строфа 72. Ове гробове помиње и Данте (види Inferno, пес. 9 стих 112 и даље).

Песма Четрдесета

Строфа 1. Крокодиле носити у Египат, судове у Самос, совуљаге у Атину — то су старе грчке пословице, којима се изражава излишан труд. Пошто у Египту на све стране гамижу крокодили; пошто су се на Самосу израђивали небројени лонци, чанци, чиније, крчази од врло добре иловаче, које има изобила на том острву, то је лако разумети те две пословице, али откуда толике сȍве у Атини? Одовуд: атрибут је Минервин сова; Минерва је богиња заштитница града Атине, и зато се на споменицима и новцима атинским виде свуда небројене сове.

Строфа 2. О победи овој кардинала Хиполита било је већ речи у песми 3, ст. 57. Види примедбу на нову строфу.

Строфа 3. Када се та битка десила, Ариосто је био у Риму, куда га је послао био Алфонсо да иште помоћи од папе Јулија II. То је било у декембру 1509 године.

Строфа 9. Наставак о Аграману у ст. 36 ове песме.

Строфа 41. Југурту, краља од Нумидије, предаде Римљанима његов таст, Бок (или Бох, Bocchus), краљ мавритански. — После битке код Цаме, Ханибал побеже најпре к Антиоху, краљу од Сирије, затим Прȳсију, краљу од Витиније, и само се отровом мȍже спасти од предаје непријатељима. — Лодовика Сфорцу (il Moro), војводу од Милана, предадоше његови најамници Швајцарци Французима, те је умр̑о у Француској као заробљеник Луја XII.

Строфа 42 Папа Јулије II после битке код Равене позва Швајцарце у Италију, да му помогну отерати Французе и завојшти на војводу Алфонса. Ма да су његови пријатељи Французи били прогнати, а његови непријатељи Шпањолци завладали Неаполитанском, те је био у големој невољи, Алфонсо ипак не попусти папи, који је од њега тражио да се одрече престола.

Строфа 47. После битке код Фарсале Помпеј побеже Птоломеју, краљу од Египта, али овај заповеди те га убише.

Строфа 57. У старом неком спеву, чији писац (или певац) није познат, и који се зове Asprаmonte, прича се како је Роландо рог овај и шлем отео од Алмона (Алмонта).

Строфа 61. Наставак о Роланду у песми 41.

Строфа 76. Песник овде назива Дуда Dudon Santo („Свети Дудо"). Прича се да је овај Дудо касније баталио витешку млатњаву, оставио не само „свијетло оружје" него и своју госпођу жену, па се ни мање ни више него посветио тј. најпосле умр̑о као калуђер пустиник, о којем се говорило да је светац. Ја некако не стигох да и то кажем у стиху, али и не жалим баш тако много, једно што читалац, према свему

што му је досад о Дуду познато, не зна ништа о тој „светости“, па би се чудио што тог убојицу „свецем“ називам; друго што ми малчице изгледа, да је песника на ту излишну нејасност намамио „проклети слик“ — santo, tanto, canto. То ми је било допуштено, јер ја сам слободно преводио, што се у неколико види и из употребљене речи „препјевао“, место „превео“. Да је у осталом ова слобода мала, да је суштина сваке строфе исказана, и да строфа одговара строфи, дакле да нема никаквога мога прекрајања, видеће читалац у „Поговòру“.

Песма Четрдесет Прва

Строфа 2. Кажу да је северне варваре домамило у Италију слатко јужно воће, нарочито грожђе, — а већ од грожђа до вина није далеко.

Строфа 22. Настáвак о Руђеру у ст. 46 ове песме.

Строфа 36. Значи: да им не би јутарње сунце сијало у очи, те при борењу сметало.

Строфа 37. Знамо већ да је Брандимар, чије је право име Брамадор, пореклом Сарацен. Он је дошао у Француску као борац Аграманов с осталом војском афричком. Касније, познавши се он с Роландом, овај му ȍмилӣ Христову веру и превѐде га у хришћанство. Види „Заљубљенога Роланда“ књ. 2, пес. 11. Помиње се као најбољи Роландов друг и пријатељ, дакле од прилике побратим.

Строфа 53. Види у Вукову Новом Завјету „Дјела Апостолска“, главу 9, стихове 3—4: „И кад (Сȃвле, касније Пȃвле) бјеше на путу и дође близу Дамаска, у један пут обàсја га свјетлост с неба. И паднувши на земљу чу глас гдје му говори: „Савле! Савле! зашто ме гониш?“

Строфа 63, 64. Древни град Ateste у Падованском основали су, вели се, Тројанци (Фриђани). То је данашња варош Este, по којој се зваху кнежеви ферарски, које наш песник сматра као потомке Руђерове. Како је и зашто је оно „At“ отпало од Ateste, те ова постала „Este“, казује ст. 65.

Песма Четрдесет Друга

Строфа 2. Када Хектор уби Патрокла, пријатеља Ахилова, гнев и бол нагнаше Ахила да се бори и освети друга. Убивши Хектора, трипута је оптрчао око гроба Патроклова вукући по земљи лешину Хекторову. Илијада, песме 16, 22, 24.

Строфа 3, 4, 5. Савезници папини Шпањолци бејаху посели све земље војводе Ферарскога с ове стране Поа, сем тврђавице Genivolo. Шпански војсковођа Pedro Navarro освоји најпосле јуришом и њу 31 декембра 1511 године, и целу посаду исече. Тада погибе на тај варварски начин и командант исте посаде Vestidello Pagano. У фебруару 1512 године узе на јуриш од Шпанаца Алфонсо Ценивòлу, али у том боју би погођен каменом у главу, штићену шлемом, те није било злих последица, али ипак паде онесвешћен. То толико раздражи његову војску, поменутом сечом веће раздражену, да које при

јуришу, које после њега из освете све Шпањолце поби. Guicciardini. Lib. X. Упореди са пес. 3, ст. 54.

Строфа 20—23. Фридрих Фулгозо (или Fregoso), племић из једне знатне породице ђеновапске, беше најпре митрополит од Салерна, а затим кардинал. Но тај свештени чин није му сметао да буде и адмирал Ђеновапске флоте, и чистећи Средоземно море од гусара имао је наравно прилике да посети и види острво Липадузу. Crescimbeni помиње га и као песника. Његов брат. Ottaviano Fregoso био је, као што се види из стиха, дужд од Ђенове.

Строфа 23. Наставак о Роланду у песми 43.

Строфа 28. Наставак о Брадаманти у песми 44.

Строфа 30, 31. Напивши се у шуми арденској оне чаробне воде, што улева љубав (упореди с пес. 1 ст. 77, 78) Анђелика се јако заљуби у Риналда, који се напротив напи воде, што даје мржњу, те је тако омрзе. Она се обрати Малегису, којега је држала заробљена у једној подземној пећини, да за њу задобије Риналда и доведе га у Катај, па ће му дати слободу. Најпре је Малегис молбама кушао да обрлати Риналда, али кад му то не поможе, насилно га одведе на чаробној лађи („Заљубљени Роландо" књ. I, пес. 5).

Строфа 42. О „стидном начину" којим је Градас коња Риналдова Бајарда задобио види песму 33.

Строфа 83. Ercolo Strozza, — знатан човек на двору ферарском и латински песник. Antonio Tebaldeo, — један од оних, који су, певајући „простачким" језиком, највише допринели да се из тосканскога наречија развије општи, национални језик италијански. Sinus, Orpheus, — два песника јелинска из преисторискога доба.

Строфа 85. Calandra — Bardelon — обојица Мантовљани и имењаци, јер обојици беше име Gian-Giacobo. Први је писао у прози о љубави.

Строфа 86. Јелисавета и Леонора су кнегињице из дома Гонцаге. Првој беше муж Guidobaldo, војвода од Урбина; другој, Francesco Maria della Rovere, којега касније ујак му (стриц?) папа Јулије II подиже до чина војводе урбинскога. — Виргил је рођен у близини Мантове.

Строфа 87—89. Садолет је био тајник папе Лава X, а касније кардинал. Био је научењак и латински песник. — Bembo — види о њему у примедбама на песму 46. — Muzio Arelio — академик у Риму под Лавом X и песник италијански и латински. Право му је име Giovanni Muzzarello. — Castiglione — писац у то доба слављене књиге Il cortegiano (дворанин). — Lucrezia Bentivoglia — ванбрачна кћи ферарскога војводе. Муж јој је био Annib. Bentivoglio, из династије болоњске. — Camillo Paleotto из Болоње био је у служби кардинала Бибијене. — Felsina — старинско име за Болоњу. — Reno — река близу те вароши. — Амфриз (Amphrysus) — река у Тесалији, на чијим је обалама Аполо пасао стадо Адметово. — Pisaurum, данас Pesaro, варош у војводству урбинском. Ту је и река Isaurus, данас Foglia, која се излева у Јадранско море. — Guido Postumo — песник из Пезара; добро стајао код Лава X; умро млад.

Строфа 90. Diana — некаква кнегињица из дома Есте, о којој Fornari не зна ништа више до то што рече Ариосто. — Celio Calcagnini — и о њему види у примедбама на песму 46. — Juba — неки краљ од Нумидије.

Строфа 91. Marco Cavallo из Анконе — један од бољих песника својега доба. Но био коцкар, па се убио. — Беатрица од Есте, жена војводе миланскога Лодовика Сфорце (il Moro). Док је она жива била, Сфорцу је свуда пратила срећа. По њеној смрти изгуби државу и умре као заточеник у Француској, као што смо већ рекли.

Строфа 92. Niccolo de Correggio из дома Visconti — писац многих сонета. Написао је и два спева у отави рими. — Timoteo Bendedei — учен Ферарац.

Строфа 93—95. Грис вели: о том, коју жену кип осми представља дуго су се препирали Ариостови тумачи. Данас као да не подлежи никаквој сумњи да је том статуом означена Alessandra Benucci, удовица Тита Строце, ферарскога племића, коју је Ариосто дуго љубио и најпосле се њоме оженио. Но песник је, вели, брак овај у тајности држао, да не би изгубио извесне приходе свештеничке, које је уживао (упореди Fernow, Leben L. Ariosto's, стр. 35 и даље). Из тога излази, да Ариосто под статуом песника, који носи статуу непознате жене, разуме себе самога, и тим се објашњава зашто ту женску статуу носи само једна мушка, и зашто имена нису урезана у камену. Тако Грис. Међутим — то није тако. Варају се и он и Ферно. Ко су она два мраморна кипа види се из епизоде у песми 43. Ево укратко те епизоде коју прича домаћин куће, у коју је свратио путник Риналдо: био неки врло моћни чаробник; имао лепу ћерку; хтео ју је сачувати од разврата; зато маћијом сагради онај замак, у који је ћерку склонио од мушкараца; двор је напунио сликама и киповима најчеднијих жена да би му се ћерка на њих угледала; речене статуе, све осим осме, представљају најваљаније жене из будућности, јер је чаробник прозирао будућност; он ожени њега, домаћина, том својом ћерком; домаћин, да би се уверио о верности своје жене, стави је на пробу, коју она не издржи; он је изобличи; огорчена на то искушење одбегне му жена неком свом обожатељу и њега презре. Да ће то тако бити, знао је наравно његов таст, онај чаробник, јер он познаје будућност. Па што је онда удао кћер за тога „домаћина“? Просто зато што је он знао такође да је то суђено, дакле да је мора удати за њега. Она женска непозната статуа представља чаробникову кћер, а мушка, домаћина. Зашто нису њихова имена урезана? Зато, што је чаробник и то знао, да ће кћи му и тај домаћин провести пуних пет година у најсретнијем браку (види ст. 20. у песми 43), па није хтео, наговешћујући несрећу, срећу да им квари. Како Ариосто назива онога витеза (статуу) што носи кип непознате жене? Rozzo ingegno (у немачком преводу roher Geist; у мом преводу: витез „духа врло груба“ ст. 94, пес. 42). Кад би Ариосто туна разумевао себе, не знамо зашто би се називао rozzo ingegno! Из станце 95 види се да женска статуа презире хвале тога „грубога духа“. Не знамо зашто би љубљена Alessandra Benucci пре-

зирала свог Ариоста! Јасно је дакле да све то не „пасује“ на Ариоста и Бенучу, а сасвим пасује на „домаћина“ и жену му.

Песма Четрдесет Трећа

Строфа 11. Тај град је — Мантова; та је река — Mincio. Бѐна̂к (Benacus) језеро је и зове се данас Garda. — По разорењу Кадмом (Cadmus) основанога града Тиве, Манто, кћи Тивљанина Тиресија (Tiresias), побеже у Италију, где њен син Окно (Ocnus) подиже град, који назва Мѐнтова, по имену своје мајке — прича се.

Строфа 23. „...ћерка богињице Леде“ — слављена лепотица грчка Јелена. Момак „са бријега Иде“ — Па̂рис, Пријамов и Хекубин син. Три богиње: Јунона, Минерва и Венера, обећаше му богат поклон, ако пресуди познати њихов спор. Он пресуди давши „злаћену јабуку“ Венери.

Строфа 28. Чаробница Моргана, сестра британскога краља Артуса, даде овоме чаробни пѐха̂р, из којега пијући требаше му се уверити о неверству жене му Ђиневре.

Строфа 32. Тај град у близини јест Ферара. — Кад Атила разори Падову, Падованци бежећи дођоше тамо где је Ферара и основаше овај град. Њих песник назива Тројанцима, јер се прича да је Падову сазидао Тројанац Антенор.

Строфа 53. Мелара, Сермида — два замка на реци Пȍ.

Строфа 54. Теалдова грађа — такође два замка на западном крају Фераре. Њих је Теалдо од Есте сазидао тек око године 970. Овај мали анахронизам опростићемо песнику.

Строфа 56. „Стигоше к острву тада пустом“ — острво Belvedere. За доба Ариостова то је био ферарски Топчидер. Ту је Алфонсо I подигао дивне зграде, вртове и зверињаке.

Строфа 57. Оток Феацијa — острво Крф (Corfu). Његову лепоту и плодовитост особито хвали књ. VI Одисеје.

Строфа 58. Тиберово острво — Capri свима лепотама природе и вештине украшени летњиковац императора Тиберија. — Хесперидe су кћери Хесперове (Hesperus) или, по некима, Атласове и Хесперине (Hesperis). Оне су чувале златне јабуке што је Јунона дала Јупитеру. — Гни̂д (Gnidos) — варош у западном приморју Мале Азије. Ту је био један славни храм Венерин са голом њеном статуом, коју је израдио Праксител. — Цирце је славна чаробница, ћерка Сунчева и Нимфе Персеиде. Пошто уби свога мужа, некаквога кнеза сарматскога, протераше је из краљевине и она се склони на острво Ету (Oeta) близу италискога предгорја, које се и данас по њој зове Monte Circella. Кад бу̏ра баци на то острво Улиса и друштво му, Цирце претвори његове другове у животиње; њега пе, јер га завȍле.

Строфа 63. Лађа се држаше „новога десног рукава“; у тексту: Del destro corno il destro ramo prende. То све значи ово: у старија времена По̂ се делио у два ру́кавца, од којих леви је водио к Млецима, десни к Ферари. За доба Ариостова тај десни рукавац баш пред самом Фераром и сам се делио на двоје, на: Po di Volano и Po di Primaro. Ту је лађа узела Po di Primaro, тј. пошла новим десним рукавом, а

то је destro ramo del destro corno. Ту се данас не дели По, него мало ниже испод вароши. Пловећи тим новим десним рукавом лађа је, на неколико италијанских миља од вароши, проиловила поред двеју кула: десно је torre di Gaibana, лево torre della Fossa. — San-Giorgio је једно острво у Поу.

Строфа 63. Клариса је жена Риналдова а сестра краља Ива (Yvo) од Бордоа.

Строфа 72. Улпијан (Ulpianus) један је од најславнијих римских правника.

Строфа 97 У ст. 74 речено је да је Адонио витез „старином из Те́бе̂“ (или Ти́ве̂). У примедби на ст. 11 речено је да је и Манто Тивљанка. Њих су двоје дакле пореклом земљаци. Не само то. Они су и сродници. Ево како: Кадмови другови — Тивљани — постали су од змијињих зуба, које је Кадам посејао. Дакле и Тивљанина Адониа праотац од истога је „материјала“ створен од којега и Манто.

Строфа 135. Славни баснотворац Езоп необично је био ружан.

Строфа 144. Argenta је паланка на Po di Primaro. Река Santerno улева се у По̂.

Строфа 146. Cagli — место на источној коси Апенина.

Строфа 157. Менаде су што и Баханткиње: разуздане дивље играчице — ђипалице — при ноћним теревенкама Бахусовим. Кад се каже да је Флерделиза „беснила“ као Менада, то се односи на њене са очаја бесомучне покрете телесне.

Строфа 163. Наставак о Флерделизи у ст. 181 ове песме.

Строфа 173. M. Curtius витез римски с коњем и оружјем стрмекну у бездан, што се беше отворио на Форуму, јер оракул беше прорекао да ће се тај бездан затворити само жртвом Најскупоценијега. — Publius Decius Mus, римски консул, пошто се већ био прославио многим витештвима, посвети се пакленим боговима 340 године пре Христа, да би Римљанима извојевао победу над Латинима. Његов син и унук у сличним приликама учинише то исто. — Кодар (Codrus), последњи краљ атински, у рату с Дорјанима хотимице изложи се ударцима непријатељским и погибе, јер оракул беше објавио, да ће она војска победити, чији вођ погине.

Строфе 175—177. Мисли се да је песник овим уједно описао и погреб (у јануару 1505 године) војводе Херкула I.

Строфа 183. Царица је жена Карла Великога Галерана или Галеана. Она је била кћи шпанскога краља Галафрона а сестра Марсилова.

Песма Четрдесет Четврта

Строфа 12, 13. Овога цара Константина није песник измислио, као што је многе друге краљеве и цареве. То је савременик Императора Карла Великога Копроним Константин IV, који је одиста имао сина Леона, јер овај га је наследио као Леон IV. Даље. Константин је одиста ратовао с Бугарима и то несретно. Ариосто описује битку под Београдом. Београд (Belgrado) и Саву (Sava) често помиње, па их и сликује. Али, као непријатеље грчке у тој бици иставља само Бугаре: о Србима ни

речи! Но њему Срби нису могли бити непознати, пошто у ст. 14 песме 21 помиње Србију (Servia). Баш смо худе среће! Но хвала му што бар помену Београд. Ја сам — из патриотизма — уз Бугаре прокриумчарио и Србе.

Строфа 76. ...те да „не Августи само, већ постану Дйви“. Римски цареви носили су, за живота, назив Augustus (пресветли, преузвишени, величанствени), по смрти: Divus (божанствени).

Строфа 77. Да би остао непознат Руђер промени свој грб и усвоји једнòрога на црвеном пољу. Пошто је то од вајкада грб дома од Есте, и пошто је Руђер, како га Ариосто представља, праотац тога дома, то би нам на тај начин објашњен био постанак Естина грба.

Строфа 78. Истар — Дунав.

Песма Четрдесет Пета

Строфа 1. Дионисије II (Dionysius), краљ од Сиракузе, протеран из своје краљевине, мораде у Коринту отворити школу и постати учитељ, да не би скапао од глади. — Полйкрат (Policrates), краљ од Самоса, дуго сматран као можда најсрећнији човек, нападнут персиском флотом и заробљен, ỳмре на крсту. — Крêз (Croesus), краљ од Лидије, најбогатији владалац у своје доба, побеђен и заробљен Кйром, умало не заглави на ломачи.

Строфа 2, 3. Вèнтӣд (Ventidius), човек из најпростијега народа, одликова се у ратовима под Јулијем Цезаром и М. Антонијем, те се узвиси до највиших чинова државних. — Servius Tullius, син једне робиње, постаде зет римскога краља Тарквинија Приска (Tarquinius Priscus) и наследи му престо. — Марије (Marius), простак, би седам пута римски конзул. — Луј XII краљ француски, пре тога војвода орлеански, као такав захтеваше за себе намесништво за непунолетства свога сродника Карла VIII и то хтеде оружјем изнудити. Побеђен код Сент-Обина (Saint-Aubin) допаде ропства. После је наследио Карла. Овом приликом да објаснимо строфу 13 песме 37. Ту се млади Херкул од Есте назиьље „Ерколо Карнỳти“, а то с тога што му је таст његов, Луј XII, дао у мӣрāз војводство Шартр, а ово се — Chartres — латински каже Carnutum. — Матија Корвин (Matthias Corvinus), окривљен учешћем у убиству грофа Цилија (Cilly), стрица (ујака?) угарскога краља Владислава V (Ladislaus) дуго је са угроженим животом провео у тамници, из које је најпосле изведен и посађен на престо.

Строфа 11. Овај „Белèтић“ у тексту гласи Beleticche. Ваљда нема народа који тако изопачава и онакарађава туђа „сопствена“ имена као Италијани. Сасвим умесно Грис (он је превео „Б. Роланда“ на немачки) Beleticche пише Beletich. Он је у тој речи видео словенску (српску) реч. и према томе и њу је пословенио. Аустриски Немци пишу напр. Philippovich, али то изговарају Филипович. Према томе ће се изговорити и Белетич. Још само један корак, па имате чисто српски Белетић, како ја ставих. Мени се чини да сам једном читао у неким новинама о некаквом месту у Срему, које и

данас постоји, и које називом својим много личи на Белетић. У том случају морамо се дивити великоме песнику, који кад измишља, он својски измишља, али кад се држи историје и науке он много што шта погађа или наслути. Тако нпр. кад он у бици под Београдом помиње само Бугаре, то, не буди нама Србима криво, канда историски није баш тако неосновано. Кад он прича дивоте и удобности за живот, које ствара Лођистила, и која том својом творачком моћу изгледа чаробница, он слути чудеса данашње науке и технике, јер вели да све то она чини „con suo studio e cura“, а не мађијом: „senza bisogno de'moti superni“. Многе „чаролије“ његова епа данашњи човек остварује. Белѐтић је згодна реч да означи какву варош, где живе Словени, Срби. Исто тако овај његов измишљени Novengrado куда Руђер долази лутајући ноћу Макишем пут Забрежја. Само према Belgrado можда би боље звонило италијански Novgrado или још боље Novogrado, јер оно „Noven“ никако не мирише италијански. Ја рекох: Новѝград, где никаква нагласка нема на „град“, према: Беòград.

Строфа 65. Владалац у стиху 8 — Галафрон, краљ од Катаја, Аргалов и Анђеликин отац.

Строфа 93. Пегаз, коњ крилати, рођен Медузом и Нептуном. Њега је јахао Персеј, кад је ослобађао Андрòмеда, Белерофон, када се борио са Химером. На Јеликону Пегаз удари копитом стену, те из ње потече извор Хипокренски, на који су долазили песници да пију воде тј. надахнућа. Астрономи Пегазом називљу извесно сазвежђе (констелацију). — Цилар (Cyllarus) и Арион — два митолошка коња, које песници често помињу. Први је припадао Кастору (по некима Полуксу), други Адрасту (Adrastus), краљу од Аргоса.

Песма Четрдесет Шеста

Строфа 3. Жѐнскѝње из дома Correggio одликовало се високим образовањем и љубављу к поезији, нарочито Вероника Гамбара, којој је муж био Giberto di Correggio. Међу многобројним италијанским песникињама она заузима врло угледно место.

Строфа 4. Trivulzia је кћи кнеза Тривулција из Милáна. Била је добра познавалица старих језика. Још у 14 години одликовала се својим стиховима. — Emilia Pia. Њу B. Castiglione јако хвали.

Строфа 5, 6. Ginevra Malatesta јамачно је за Сигисмунда Малатесту удата сестра војводе Херкула I. — Када Цезар, покоривши Галију, узнемирен Помпејевим отимањем маха, пòђе на Рим, заустави се с војском на реци Рубикòну (данас Pisciatello) код Римина̑ (Rimino), која је река раздвајала цисалписку Галију од Италије, и коју прећи без одобрења Сенатова беше забрањено сваком војсковођи. Ту је се Цезар дуго борио, најпосле узвикну: коцка је бачена, пређе преко реке и — римске слободе нестаде.

Строфа 7. Bozolo — Фридрих Гонцага, назван онако по једноме своме замку.

Строфа 8. Јулија Гонцага жена је Веспазијана, сина славнога војводе Проспера Колòнѐ. Њена ванредна лепота била

је на далеко чувена. Барбароса, озлоглашени адмирал Солимана I, да би угодио своме господару, смисли да му харем њоме украси, те је ненадно нападе ноћу у њену замку Фондију близу мора у Неаполитанској. Полунага, у кошуљи, утече она на коњу. Њена је сна̀ха Изабѐла Коло̀на, жена њезина брата Лодовика Гонцаге. Овога и жену му слави песник у строфи 9—11 песме 37.

Строфа 9. Ана ова кћи је Фердинанда од Арагоније. Викторију Коло̀ну сматрају Италијани као најбољу своју песникињу. Ариосто је много хвали у ст. 16—21 песме 37.

Строфа 10. Песник Bernardo Accolti из Арѐца син је Бенедѐта, државнога канцелара у Флоренцији. Бејаше у јеку своје славе око године 1480. Најпре је био на двору урбинском, касније код папе Лава X као песник, импровизатор такође. Кад би он декламовао своје стихове дућани би се затварали, све би живо поврвело да га чује, навала била би таква, да су се морале страже на вратима постављати. Савременици га назваше Јединствени Аретинац — l'unico Aretino.

Строфа 11. Његов је синовац Бенедето Аколти, кардинал од Равѐнѐ. — Lorenzo Campeggio из Болоње, учен кардинал, шиљан као посланик Енрику VIII, краљу енглескоме и на царевинско вѐће у Нирнберг у години 1524. — Херкул Гонцага, кардинал од Мантове, син је Фрање, последњега марграфа мантовскога.

Строфа 12. Лактанцо и Клаудио су из сијенске породице Tolomei. Клаудио је поновио старе покушаје да се класичким размером латинским пишу италијански стихови. Tiraboschi у својој Storia della Leterattura Ital. T. VII, P. III даје као пробу овај његов одиста ритмичан дистихон:

Ecco l'chiaro rio, pien eccolo d'acque soavi,
Ecco di verdi erbe carca la terra ride.

Crescimbeni (Istoria della volgar Poesia. T. I) вели да је Клаудио изумео и неку нову сести́ну. — Paolo Pansa из Ђенове, познат као латински песник. — Latino Giovenale (Juvenale) под Павлом III папин легат у Млецима, књижевник и песник италијански и латински. — Dressino (Trissino) чувени писац епа: Italia liberata da' Goti и трагедије: Sofonisba. — Capilupi — три брата: Ippolito, Lelio, Camillo. Штампали уједно своје песме. — Pamfilo Sasso, песник из Модене. — Francesco Molza такођер из Модене. Итал. и лат. песник. У прошлом веку дела су му била прештампана. — Флоријан Монтин, незнатан песник. — Giulio Camillo Далматинац је. Најпре је био професор у Болоњи, па је на позив Фрање I отишао у Париз. — Marc' Antonio Flamminio, познат као лат. песник. — Sanga, љубимац Климентија VII. — Berna (Berni) шаљиво-сатирични песник. Њему су други подражавали и његов начин певања доби назив poesia Bernesca. Његова прерада Бојардова „Заљубљенога Роланда" уважава се у Италији као нешто класично у свом роду.

Строфа 13. Alessandro Farnese — касније папа Павле III. — Fedro Voltera, Camilo Porzio — обојица професори латинске речитости. — Maddalena — римски дворанин, чувен са својих епиграма. — Rafaelo Volterrano — веома учен човек. Написао књигу, у којој је извод из

свију наука. — Palladio Blosio, секретар Климентија VII. Ариосто га у својој Седмој Сатири помиње међу најславнијим песницима сувременим. Pierio di Belluno, изврстан писац у стиху и прози. — Vida из Кремоне. Међу Италијанима, који су латински певали, можда најбољи. Главна су му дела: De arte poetica, Scacchiae ludus, Christias. — Lascaris и Musurus два су учена Грка. У милости код Лоренца Медичиса и Лава X, много су допринели упознавању Италијана са јелинском књижевношћу. — Navagero, ђак Музуров, изврстан трговац, историк и песник латински. — Андреја Мâро (Maro) из Брешје, у своје време доста познат песник импровизатор. (Види пес. 3, стр. 56, и примедбу на ту станцу). Ту га Грис помиње под овим именом: Marone. Даље. Ту му је он „ein ziemlich unbekannter Dichter", а овде: „nicht unberühmter Dichter". — Severo је калуђер.

Строфа 14. Alessandro Orologi је из Падове, имењак му Guarini из Фераре. — Mario (Equicola) по своме родном месту Olvito прозван, писао је између осталог и „О природи љубави". — Pietro Aretino из Арѐца, духовит и досетљив, али врло дрзак, управ безобразан песник. Од његове сатире прибојавали су се владаоци. Цар Карло V много га ценио. Његови обожатељи прозваше га il divino Aretino. Колико је у своје време био слављен доказује и то, што га тако назва и сам Ариосто. Комедије његове одиста много вреде. — Girolamo из Вероне је; и он и његов имењак Cittadino певали су. — Mainardo је био врло чувен лекар у Ферари. — Leoniceno из Виченце, лекар и филозоф. Знаменит је нарочито тиме, што је он први превео на латински Афоризме Ипократове и дела Галенова. — Celio Calcagnini, најпре у војеној служби цара Максимилијана, затим професор лепе књижевности на свеучилишту у Ферари. Један је од првих научењака свога доба. Такође је и латински песник.

Строфа 15. Bernardo Capello, Млечић, државник и песник. — Pietro Bembo, најпре тајник Лава X, а касније кардинал. Утицај овог ученога човека на књижевност његове отаџбине био је огроман. Са њиме, вели Bettinelli, понавља се доба Августово. Писао је италијански и латински подједнако савршено. Сматра се као најсрећнији Петраркин последник. Историјом Млетáкâ, свога роднога места, стекао је такође славу. — Guasparo Obizi, Бембов пријатељ и поштоватељ. — Fracastoro из Вероне, као лекар, природњак, филозоф и латински песник подједнако слављен. Његов спев Syphilis показује нам га уметном обрадом овог одвратнога предмета као правога песника. — Bevazzano (Beazzano) из Млетáкâ, Бембов пријатељ и учесник у јавним и научним радовима. Лав X поверавао му је важне мисије. Итал. и лат. књижевник и песник. — Гаврил Трѝфôн, Млечанин, веома учен човек, Сократ својега доба. Његове уметно-књижевне оцене и пресуде биле су јако уважене. Bernardo Tasso, Торкватов отац и цењен песник. Главно му је дело L'Amadigi, еп у 100 песама.

Строфа 16. Tiepoli, сенатор млетачки. Допринео много да се настава на падованском универзитету побољша. — Amanio из Креме, плодан песник. — Fulgoso (Fregoso) из Ђе-

нове. Јамачно је то онај, којега зато што је волео самоћу, називаше Fileremo. Главно му је дело La cerva bianca. — Gian Francesco Valerio, Млечић. Овога смо већ поменули у песми 27. Ближи пријатељ Ариостов и велики женомрзац. Жалосно свршио: окривљен да га је Фрања I подмитио, би осуђен на смрт. — Петар Барѝња̂п, римски академик за Лава X. Песме му се одликују простотом сло̀га.

Строфа 17. Pico, кнез од Мирандоле, синовац гласовитога Јована Пика. Плодан и учен књижевник. Погибе од рођена синовца Гале̂ота, који ноћним препадом освоји Мирандо́лу. — Alberto Pio, војсковођа и књижевник. — Sannazaro, Неаполитанац, италијански и латински песник. Главна му дела: Arcadia и De partu Virginis. Ариосто циља на његове рибарске Еклоге.

Строфа 18. Bonaventura Pistofilo, тајник Алфонсов и песник, али, како мисли Crescimbeni, не баш тако срећан. Међутим Ариосто га много цени. На њега је управио своју Седму Сатиру. — Acciajuoli, отац, син и синовац, песници на двору ферарском. — Malaguzzo (код мене омашком „Малегуцо“). Сродник Ариостов. Мати му је из виђена племена Malaguzzo, које је и дан дањи веома угледно у Ре̂џју. На жалост пророштво Ариостово да ће његов Ханибал (тако му беше име) „надвисити претке“ није се испунило, јер о томе краснику не знамо данас ништа до оно, што нам рече песник у својој 3 и 5 Сатири. — У горњим напоменама именовани Италијани махом су знатни књижевници и песници, савременици и пријатељи Ариостови. Пошто сам се надао да ће оне читаоце, који умне творевине, као што је ова Ариостова, не читају само да „убију време“, занимати да дознаду што о тим песниковим савременицима, мислио сам да ми требаше о њима рећи коју. Тим пре, што их велики песник у дивном свом уводу у последњу песму представља као веселу руљу својих драгих, који га раширених руку дочекују на обали давно жуђенога пристаништа — жуђенога одмора после големога рада, и за којим сам пристаништем уморан и ја толико жудео, и не само ја, него и сви они, који ми, као коректори и слагачи, помогоше да довршим овај трудни посао, на чему им од срца захваљујем. —

Строфа 59. Егеј (Aegeus) краљ атински, боравећи у Трекени (или Трецени) заво̀ле Етру (Aethra), ћерку краља Питеја (Pittheus), те она затру̀дне од њега, и роди сина. Полазећи Егеј остави Етри мач, по којем ће некада познати свога сина. Син овај није био нико други до гласовити Тѐзе̂ј (Theseus). Кад пòодра̂сте, посла га мати с оним мачем у Атину Егеју. Меде́ја, која се, пошто је Јасон остави, удаде за Егеја, и која нешто сумњаше на онога младића, наговори краља да отрује истога. Но баш кад је Егеј пружио Тезеју отровну купу вина, позпаде га по мачу.

Строфа 67. Монграна и Клермон две су гране стабла, којему припадају Руђер и Брадаманта.

Строфа 80. Ка̀са̂ндра, кћи Пријамова, сестра Хекторофа, доби од Аполона дар прорицања.

Строфе 82, 83. По Херодоту (II, 112), чије се причање удаљава од познатога предања, бу̑ра Па̑риса, пошто је одвео Јелену, жену Менелајеву, пребаци у Египат, где је тада владао Протеј (Proteus), који му оду̀зе̑ Јелену и др̏жа је код себе све док ју касније, по освојењу Троје, није предао Менелају. Да ју је Менелај добио у размену за онај чадор, то је песничка измишљотина Ариостова. — Код Акцијума је Октавије победио Антонија и Клеопатру.

Строфа 85. »Краљица, што рађа« — Леонора Арагонска, кћи Фердинанда, краља неаполитанскога, мати Хиполитова.

Строфа 87. Леонорина сестра Беа̀трица жена је краља угарскога Матије Корвина. Тетка је сестрића још малѐна узела к себи.

Строфа 88. Хиполиту још није било ни пуних десет година, када га теча Корвин постави за митрополита гранскога. Красан митрополит!

Строфа 89. Тома Фуско — васпитатељ Хиполитов, касније његов тајник.

Строфа 90. Хиполит је био тек у тринаестој години кад га је папа зликовац Александар VI (злогласни Борџија) наименовао за кардинала. Још краснији кардинал! То није била нека̀ спрдња, јер годину дана касније Хиполита доведоше у Рим и он као дѐран од 14 година заузе седиште своје међу кардиналима.

Строфа 94. То је познати нам војвода милански, Lodovico Sforza (il Moro). Кад он с побуне народне, издаје Швајцараца и победе француске изгуби своју државу, Хиполит, којему је био шурак, остаде му веран.

Строфа 95. О тој завери види пес. 3, строфу 60—62, као и примедбу на те строфе. — Пошто Циперо заверу Катилинину откри и сузби, назва га римски сенат оцем отачаства.

Строфа 97. О тој победи Хиполитовој Ариосто говори још у песмама 3, 36, 40.

Строфа 106. „... Једног или десет, — против мене сама“. То и остала толика хвалисања Родомона, који се у тексту зове Rodomonte, пређоше из Ариостова епа у све европске језике под именом родомонта́да̑.

Строфа 119. Тачније: побеђен Брадамантом он је бацио са себе оружје, које је после та јунакиња обесила о познати стуб. Главно је да га сад није имао при себи.

Строфа 122. То је јамачно за времена Ариостова била нека особена справа за набијање коља.

РЕЧНИК

а̀гија, дати агију за нешто, побудити, покренути.
а̀мбис, провалија, бѐздан.
апотеоза, слављење, обожавање, прослава.

бѐву̑т (у Земуну), несвест; дошао у бевут.
бѐха̑р (у Босни по варошима), цвет.
бе̏ча (у Ц. Г.), некаква велика змија.

ве̑сак, ве́сак, глас из далека.
вртýна, олуја.

до̏г, врста па́са̂.
до́на, госпођа.

ђа̂вле (у нар. песмама), ђаволе.
ђѐриз, канал.

е̏ра (е́ра?), доба.

за̂р (loc. за́ру), у стиху: светлост.
за̀ра̂р, штета.
зи̏фт, чађ у чибуку; црно као зифт.
зу̏бља, буктиња, запаљен луч.

ја̀лија, обала.
јо̀рда̂м, сјај, охоли бес.
јуве́ла, драгоценост, драго камење, накит.

ка̀миван, ка̀мива̂ла, врх брега.
ке̏чити, по̀ткечити, згодно ухватити, „сподбити“.

кљу̏на, кука, чакља.

љу̑ђи (у Ц. Г.), људи.

мавлу́та, огртало.
маша̀ла, буктиња, зубља.
метѐриз, отвор на бедемима за пуцање; заседа.

паро́ла, реч.
по̏тра, по̏трица, оштета жита.
пу̑к, народ; регимента.

ри̏за, хаљина.
ру̏ба, ро̏ба, еспап (тр̑г?).

садра̀за̂м, велики турски чиновник.
сли̏тна, овде: цртица.
со̀рити, со̀ри̂м (у Дубр.), оборити.
спре̏ма, ћилер, „шпаиз“.

та̏дба, та̏дбина (у Хрватској), крађа.
тје̏ца (у Дубр.), птица.
тли̏ма, на̀ тлима, на земљи.
тро̀поље Хемово, балканско полуострво.

ха̀ша, аша, покривач по седлу.
хо̀рда, чета, руља ва̀рва̂ра̂.

црнори́зац, калуђер.

чи̏слити, чи̏сли̂м, бројити.
чи̏фт, па̑р.

ПОГОВОР
БЕСНОМЕ РОЛАНДУ

I.
О песнику

Лодовико Ариосто родио се 8 септ. 1474 у Рёђју. По жељи оца судије почео је учити права, али се ускоро ода лепој књижевности. Својим комедијама: La Cassaria, I Suppositi и збирком лирских песама привуче пажњу кардинала Хиполита, сина војводе ферарскога Херкула I, те га Хиполит узме за својега дворскога племића. Задобивши поверење кардинала, постао је омиљена личност на његову двору, и често га је пратио кад је путовао. Касније наследник и син Херкулов, дакле брат Хиполитов, Алфонсо I заволи га, и поверавао му је разне мисије и послове државне. Усред хуке и буке дворске и тих послова спевао је Ариосто свој (релативно) бесмртни еп, Беснога Роланда (Orlando furioso). Посветио га је Хиполиту и дао му га још у рукопису на читање, али га добије натраг са једном колико презривом, толико и глупом примедбом.

Кад је 1516 године печатао своје дело сасвим је друкчије гласила најпре оцена целе Италије, а после и Европе, која је била очарана лепотама тога спева. Orlando furioso преведен је на све главније језике европске. Немци имају једанаест разних превода, кажу. За првих сто година спев Ариостов имао је близу сто издања у Италији само. Италијани с правом назваше свога песника il divino Ariosto. Ни ђенију није лако ту титулу задобити. Ђенији су Гете, Шилер, Виктор Иго и други песници европски, али канда нису divini. Зашто? Много су и лепо су писали у стиху и прози; писали су лирске песме, драме, епе, романе; раскошно су сипали свој дар у многе дивне радове, али се нису обесмртили једним главним делом својим, у који би сасут био сав њихов ђеније. Може песник одиста бити ђеније, али немати оне песничке гвоздене воље и божанствене моћи, која је, трајно будећи и напрежући све силе духа, ума и срца, кадрасручити их и овапутити у једном узор-делу. Такав напор није то исто што и ђеније. Такав напор својствен је само ђенијима првога реда. Зовимо их divini, божанствени. Омир има Илијаду, Виргил Ене-

иду, Ариосто Беснога Роланда, Тасо Ослобођени Јерусалим, Његош Горски Вијѐнац. Да ти песници нису за собом ништа друго оставили, та њихова дела довољна би била да им даду бесмртност — ову земску, пролазну, смртну бесмртност. Ариостов Роландо надживеће све оне силне умне утворевине Гетеове, па и његова Фауста.

Могло би се пребацити Ариосту да се вазда само шали, да је искључиво сатиричар, да не уме бити озбиљан, да је једностран. Но, као што ћу ниже доказати, Роландо је такав еп, да је у њему поета, какав је Ариосто, морао бити само сатиричар, што долази из личнога односа песникова према садржини спева. У осталом, једностраност је често мана великих песника. Данте и Виктор Иго само се срде, грме, осуђују, казне. Нигде смеха од срца, нигде шале, хумора, досетке, или бар врло мало. Бајрон се тужи на цео свет, све му је неправо, са свачим збија шалу, из чега често провирује напућеност размажена господичића. Бранко само плаче, јер и осмех његов горак је, пун сѐтȇ. Но такав није прави и потпуни човек, па не треба да је ни песник, јер човек се смѐјȇ и плаче, радује се и ту́жȋ, шали се и озбиљан бива. Таквога човека видимо у драмама Шекспировим и зато је Шекспир, ако не највећи песник, а оно најприроднији. Из највеће трагичности или узвишености једним salto mortale, који му свагда испада за руком (или управ за ногом), скаче он у духовиту шалу и досетку прозаичне свакидањости. То нас очарава, јер то је истина. После кише гране сунце. Можете рећи да то не уме Ариосто. Но ја рекох и опет велим: мислилац као Ариосто, у епу као Роландо, морао је остати само сатиричар, и то ћу доказати.

Нема епа ни романа са више разноличности но у Роланду. Ту се непрестано прелази из шале у збиљу, из жалости у радост, из плача у смех. У шали, смѐху и радо̀сти читалац учествује заједно с песником, али у збиљи и пла̀чу, сем ваљда једнога изузетка, не учествује, јер опажа да се песник шали — и кад озбиљно говори. Ариосто описује многе жалосне догађаје, али у њима готово нигде нема праве трагичности. Ако Бранко само плаче, Ариосто се само смеје. Но то у Роланду и није могло другачије бити, и ево зашто.

Ариостов еп морао је бити романтичан јер описује романтичан век са свима његовим глупостима. Али сам песник није романтичар, јер не само не верује у те глупости, но их исмева. Сликајући тај век онакав какав је, песник је у истини реалиста. Причајући луде љубави средњевековних госпа и витезова, он је сувише просвећен мислилац да би могао плакати онда, када се те луде љубави лудо и жалосно завршују. Зато правој трагичности ту нема места. Песник, остајући искључиво сатиричар, доследан је сврси, коју жели да постигне својим спевом. Он прави озбиљно лице када пева ритерске будалаштине, али кроз ту озбиљност просијава врашки сатирични осмех, и у колико му је лице озбиљније, у толико оне будалаштине постају смешније. Он једном руком зграби једнога витеза, који је на коњу сав у гвожђу, па га заједно с коњем лупа о другога таквога витеза, којега држи у другој руци, и онда божем дивећи им се кличе: ала сте јунаци! Ко не осећа да он

у истину каже: ала сте глупаци! Читајући српске народне јуначке песме, ви ћете можда зажелети да идете у хајдуке, али читајући о јунаштву Ариостових витезо́ва̂, ви не добијате прохтев да им подражавате, него им се слатко смејете. Сатирична једностраност у романтичном епу, који пише нероматични песник, сасвим је дакле на своме месту.

Али, поред све те сатиричности, Orlando furioso витешки је еп. Све је у њему витешко: и јунаци и песник сам, јер он витешки брани истину и врлину, и витешки жигоше неваљалство. Сатиричност је вешто прикривена. Не тера песник шегу са својим јунацима; он с поштом о њима говори; ако их по кашто пецне, то бива врло фино; он њих пушта да делају онако, како су у средњем веку одиста делали, и то је довољно те да из њихових дела сама собом провирује она сатира. Он не прави од њих карикатуре, нити потребе за то има. Много је ђенијалнија замисао Ариостова, из које постаје Orlando furioso, од замисли Сервантесове и Пулчијеве, из које се рађају **Don Quijote и Morgante Maggióre.**

Па ипак, оне витешке будалаштине достојне су биле да их опева такав један песник великан, јер те буда̀ле, средњевековни витезови, живели су врло често вишим духовним животом. Они се боре за славу, част, веру, љубав, отаџбину, слободу, поштење. Прави витез борио се за те узвишене идеале. Али, пут и начин, којима су витезови хтели вршити те задаће, глупи су, јер уображавајући да су они племенити, а маса народа фука̀ра, и тлачећи ту сиротињу рају, они су чинили не само будалаштине, но и злочине. Ипак нису злочинци. Злочинац је само онај, који зна да зло ради. Витезови, производ онаквога друштва, какво је било у средњем веку, то нису знали, нити су могли знати. Мислили су и веровали су како су морали мислити и веровати. Сам себар веровао је да је племић неки виши створ од њега. Идеал, ма како био глуп, може нам по кашто изнудити поштовање. У индиском факиру, у глупом турском низаму, који сваки дан клања Богу и Пророку, који се сваки дан сећа свога творца и опија духовним заносом, више има идеала и духовнога живота, него у просвећеном ћивти капиталистичкога друштва, коме је сав идеал: трбух и кеса. Није Ариосто исмевао идеале средњевековних витезова, но средства и начине, којима су се они за њих борили. Не само то. Певајући о њима, њему се често даје прилика, којом се он обѝлато користи, да подигне свој музиком звучни и хармонични, истином јасни, убедљиви и моћни глас у одбрану правде, слободе, морала, напретка, у одбрану слабих и подјармљених. Тад, и само тад, Ариосто се не шали, озбиљан је, силан је, и његов поклич одјекује у срцима нашим. И тада се сетимо ми да све оне развратне приче љубавне служе њему да боље жигоше разврат, и да је сав онај тамјан, који он пали силницима, не само гола учтивост, изазвана ондашњим обичајима, но и опијум, којим он те силнике успављује да му не би сметали славити човекове идеале. Ми се дивимо узвишеноме лукавству великога мислиоца, који је знао придобити све сталеже и задовољити све укусе; знао, мећући горку пилулу у слатки мед, преварити болесника — ондашње друштво — да пилулу прогута; знао преварити

папу Лава X да изда булу, у којој је претио анатемом свакоме, који би зло говорио о Роланду. Ариосто нас подсећа на онога ђенијалнога српскога сељака самоука, који је, дајући немуштим књижевницима српским најлепши језик на свету у најсавршенијем правопису, преварио једну велику царевину, која је на руку ишла ширењу новога правописа, мислећи да ће јота поткопати православље.

Немајући потребнога простора за биографију Ариостову, ја ћу, после горње опште карактеристике његове, која показује какав је песник он, и коју ћу ниже мало допунити, још само навести један догађај из његова живота, из којега ће се видети какав је човек био Ариосто и додаћу неколико цртица о његовој личности.

Био је ваљан човек. Песмом својом није он славио неблагодарнога кардинала Хиполита онако, као што ласкавац онога силника слави, којему жели да се додвори, но га је славио као пријатеља, о којем је мислио да то заслужује. Да је то тако, ево доказа. Када се разуверио, кад је видео, да Хиполит не само неће и не уме да цени књижевност и уметност, но их и презире, и он је њега презрео. Кад га је Хиполит, полазећи на пут у Угарску, позвао да га прати, не само отказао му је послух, чиме је на свагда с њиме раскинуо, но га је и својом сатиром љуто казнио. Тада је раскрстио и са ферарским двором, јер је увидео да ту нема за њега друштва. Касније Алфонсо I позвао га је натраг у Ферару, и одликујући га кушао да поправи што је Хиполит укварио. Али је увређени песник остао прилично хладан према тим одликама. Јамачно је мислио да су владаоци малени да по заслузи награђују велике песнике, који награду своју налазе у својој савести и у признању потомства.

Ариосто је био стаса висока, сразмерна и снажна; лица лепа, црта правилних; изгледа отворена и љубазна; понашања уљудна. Разговор му је био духовит и занимљив, пун веселости и досетке. Умео је пријатном шалом вешто изазвати смех, при чем би остајао озбиљан, баш као у Роланду. Радо се и много пешке шетао, а при тим шетањима тонуо би у мисли о својим радовима, о изменама, допунама, исправкама у тим радовима. Једанпут, једнога лепога јутра летњега, хотећи се мало прошетати, изиђе, у собној хаљини и папучама, из вароши Карпија, и толико је био занет размишљањима, да се зачудио када се пред вече обрео у Ферари. Прича се, премда неки мисле да је та прича измишљена, да су га, при другој шетњи једној, такођер у собној хаљини и папучама, разбојници заробили који, чим су у њему познали „Роландова“ песника, с највећом су га поштом допратили до пред саму варош.

Оним што напише никад није био потпуно задовољан, све му се чинило да то може и лепше бити, те је своје стихове непрестано мењао, исправљао, дотеривао, глачао тако, да су му рукописи били ишарани исправкама. Волео је да ради у врту и да зида куће. Али, и ту је ишло као у стиховима: лехе и стазе у башти непрестано је мењао, у кући дозиђивао, рушио, проваљивао врата, прозоре, да их можда опет ускоро зазида. Често би рекао у шали да жали што не може и те измене у својој кући да изводи с тако мало трошка, као оне у стиховима.

Осем главнога дела свога писао је комедије, сатире, сонете, баладе и друге песме. Могао их је и не писати. Роландо је био довољан. Умро је 6 јуна 1533 године од болести у бешици. (Све податке о песнику и о спеву позајмио сам, наравно, од других писаца. Оцена је моја.)

II.

О спеву

После онога што рекох о песнику неће ми бити тешко да будем кратак и разумљив говорећи о спеву. Прво издање било је у години 1516, и имало је 40 песама. На њему је Ариосто радио близу десет година. После 17 година, пред своју смрт, штампа друго издање, које је више година брижљиво поправљао и које сад износи 46 песама.

Еп Ариостов после толико стотина година свеж је као да је данас писан. (Можда је зато и свеж, што није данас писан!) Њега с насладом може читати председник академије француске и — његова куварица. Тај чудни романтични спев, чији песник није романтичар, готово и не подлежи критици. Читајући га ми осећамо да се он у неколико уздиже изнад сваке теорије и школе. Ми му можемо што шта замерити, али ћемо признати да смо њиме очарани. Шта је у уметности главно? Лепота. Спев је овај и бајном садржином и милом музиком стиха чаробно леп. Уместо да га критикујемо можда би паметније било признати да смо обезоружани и да не умемо да критикујемо Лепоту. Ипак нећемо тако малодушни бити, него ћемо учинити неколике критичке напомене, пазећи да нам се при том не деси оно, што се десило великом критичару Волтéру, који, пошто је најпре назвао Ариоста le premier des grotesques, признаде касније да га није био разумео, зàмолӣ га „врло понизно" за опроштење и назва га: questo divino Ariosto.

И најобичнији занат има правила, прописе, упуте о том, како треба радити, те да нам рукотвор у сваком поглéду буде што бољи. И вештине, као сликарство, музика, поезија, имају законе — теорије — којих се морамо придржавати. У њима је нагомилано искуство многих векова и нараштаја. У нашем је властитом интересу да се тим искуством користимо, — мањ ако уображавамо да смо виши неки створ, којему не треба ничија поука и помоћ. Те уметничке и књижевне теорије, у колико не прелазе у педантерију, не треба да схватимо као своје тиранке, већ као своје помагачице. Њих није никакав тиранин озаконио својим указом, но су оне поникле из узор-дела првих уметника, правих мајстора. Учени људи, ослањајући се на најбоље епске творевине, нарочито на Омирову Илијаду, пронашли су нешто мало правила, закона за епопеју. Српски гуслар и песник индиски нису знали за те законе, па ми ипак видимо у индиским и српским песмама епским у главном исту епску суштину, коју и у Илијади. Има дакле нешто, што је природа епскога спева, и ми се без штете не можемо удаљавати од те природе. Више тисућа година течèни и данас утврђени појмови и правила о Згодном, Спретном, Лепом у

књижевности и уметности не дају се оборити јаловим критикама и голим новим теоријама. Као што ништа људско није савршено и вечито, нису ни садање књижевне теорије, и слободно мени да боље пронађем, али, верујте, то ћу ја само онда постићи, ако створим дело, из којега ће та нова правила извирати. Но ако сам ја с једне стране немоћан да такво дело створим, с друге стране такође немоћан да се придржавам садањих упустава о добром и здравом укусу у уметности у опште, то јест, да савладам тешкоће кроз које се продире до Лепога, онда нека се не хвастам да сам „слободан“ песник или уметник, јер то није слобода, но разузданост, а провидно је и сувише да бих ја праском о „слободном песништву“ хтео да сакријем своју немоћ. Педантизам ограничених обожавалаца класицизма не треба да нас помете и да нас омрази са лепотама истинског класицизма. Тако гледајући на тако зване књижевне теорије рећи ћу коју о неким недостацима Ариостова спева.

Главни му је недостатак: нема довољно јединства. Он није потпуно заокругљена, једно̀ста̂вна епска целина. Сувише има епизода, али најпосле, пошто су оне дивне, то и није мана, само кад не би тако лабаво везане биле за главну ствар. Да их песник није вешто испреплетао, непрестано прекидајући их и надовезујући, та би се лабавост и више осећала. Многе епизоде можете слободно откачити од костура, одвојити их ножем критике као сувишно сало од меса и костију спева не само без икакве штете по њега, него баш њему у корист. Поменух главну ствар. Можда се читатељ буни при тим речима и пита: у овом шаренилу догађаја шта је управ — главна ствар? Је ли рат са Маврима? Или је слављење дома од Есте у Руђеру и Брадаманти? Или лудило Роландово? Ништа од свега тога или боље — све то. Има више „главних ствари“, а то ће рећи: главне ствари и нема. Нема ли ње, нема јединства, а има растројства. Судећи по називу спева главни би јунак његов имао бити Роландо, а његова радња — главна ствар. Ако се тога држимо, сав основни план спева можемо исказати у ово мало речи: Роландо, озбиљан и ожењен човек, први великаш и војвода, царев сестрић, лудује за лепом скитницом Анђеликом, која не мари за њега, и када се он увери да се она другоме дала, онда лудовање његово прелази у право лудило. Сад он чини разна грозна лудачка дела и то траје све дондe, док му Астолфо не донесе изгубљени разум с месеца, те оздрави. У том је сав спев. Све је остало епизода. Чудан је то главни јунак, којему је од близу 5000 строфа једва поклоњена која стотина. Ви се сити начитате, а о Роланду готово ни помена, и тек у зло доба при крају осме песме појављује се он, да га ускоро опет нестане. Пошто га песник провуче којекако кроз две три песме, заборавља га опет кроз пуних десет песама. У 23 песми Роландо побесни, и онда наравно нема се много о њему говорити, те се кроз пет песама и не говори. У 29 песми гуша се с Родомоном на оном мо̀сту. Затим опет ишчезава кроз десет песама. Кад оздрави, према оном основном пла̀ну, требало би да се заврши и еп. Но у место тога у последњим песмама, у којима би требало да

је коначни расплет о главном јунаку, појављују се сасвим нови заплети, догађаји, нове радне особе. У тим песмама сва је „радња" Роландова — да Руђеру привеже мамузе! Свом епу, који је претио да постане бескрајан, песник најзад довикује: стој! нећеш даље! Еп умире тако рећи на пречац. Није морао, могао је још дуго, дуго живети. Јер кад је песник могао свога главнога јунака ставити у пенсију, пак онда без икаква снебивања развести на дугачко и на широко о Брадаманти и Руђеру, ми не видимо зашто он није могао сличну љубазност и услугу учинити и оним другим одличним јунацима својим, као Марфизи, Риналду, Астолфу. Али онда не би било краја епу, јер те нове приче родиле би нове тако исто одличне јунаке, које би тако исто требало опевати.

Већу муку мучи песник са својим вајним главним јунаком. Он сиромах управ не зна шта ће с њиме да ради. Не само то. Он му често даје врло жалосне улоге. Кад ваљаше изгнати Мавре из Европе — Роланда нема. То врши цар Карло Велики с осталим јунацима. Кад ваљаше потући Мавре у Африци — Роланда нема, јер у колико га има споредна је личност и све би се лепо и без њега извршило. То чини Астолфо с доведеном војском Сенапином. Кад ваљаше уништити флоту маварску — Роланда нема. То врши опет Астолфо преко Дуда. Кад ваљаше поразити два највећа и најопаснија јунака маварска, Родомона и Мандрикара — Роланда нема. Та се почаст оставља Руђеру. Шта ради Роландо? Он долази на готово, post festum: он побеђује побеђене (Аграмана и Градаса). Па затим? Затим му песник приређује — апотеозу у Паризу као победнику!

Сам песник опажа ово растројство свога спева и куша, али узалуд, на два начина да се из незгоде искобељâ. Прво. Он у првој строфи прве песме изјављује о чему ће певати, пак у другој д о д а ј е, да ће „том приликом" (in un medesmo tratto) и о Р о л а н д у певати. Но ми се, допустите ми израз, том подвалом не дамо завести. Само и м е епа казује нам к о је главни јунак и ш т а је главна ствар: тиме је песник забранио себи да једним указом деградује Роланда на споредну личност, што он ипак чини велећи да ће, готово узгред, „и" о њему певати. То је недоследност. Друго. Опажајући да читаоца врло мало занима својим главним јунаком, песник покушава да се оправда — чиме? Једном досетком. Он вели: ја вам не могу причати све будалаштине лудога Роланда; казаћу вам само главније; иначе и сам бих био луд. Pazzia sarà, se le pazzie d'Orlando prometto raccontarvi ad una ad una. Виц овај вреди му онолико исто, колико и горњи указ.

Ако еп Ариостов упоредите с телом људским, он је гојазан човек, на коме је не само доста па и сувише сланине и мека меса, а мало правих, развијених мишића, но је капда рођен и без неких костију, те му је костур слаб и непотпун. Упоредите ли га с монументалном зградом, видећете не само да та зграда није једноставна и да је много дозиђивана, но ћете опазити да нема сразмере. Без мере и сразмере нема праве лепоте. Најлепши живопис не може накнадити и забашурити недостатке цртежа у њему. Тасова је архитектоника у

„Ослобођеном Јерусалиму“ куд и камо савршенија. Задивљени стојите пред свим величанственим монументом архитектонске вештине великога уметника. Ариосто је већи ђеније, али је Тасо бољи мајстор. Све је код њега с мером, свуда влада сразмера доброга укуса, нигде претрпаности сувишњим накитом. Његов је монуменат истесан из једне једноставне огромне стене мрамора; Ариостов је сложен из више комáдâ, између којих често зјапе повелике пукотине. Када се та два споменика епске архитектонике упореде, онда се тек јасно осећа у Ариостову недостатак у сразмери и целини. Према том, Ариосто није био кадар да створи дело, које би нас убедило да је боље и лепше — кад нема целине. Спев му је леп. Да има целине, био би лепши.

Друга му је мана у претераној слободи при описима извесних радња и слика у љубавним причама. Многи то правдају укусом ондашњега доба. Но баш у том и лежи ђенијалност правога песника да се узвиси над својим временом и да нам пружи оно, што је опште човечанскô и вечито бар у границама ефемерне људске вечитости. Рећи ћете: човек је, макар колики ђеније био он, производ друштва у којем се рађа и живи; он је онакав. какво је и друштво; узалуд се копрца да се над њим узвиси. Ваистину, тако је, али се ипак сетимо, да је историја забележила по гдекоју нејасну, готово пророчку слутњу великих мислилаца, која нам слабо изгледа производ њихова друштва и која се касније обистинила. Сетимо се да велики старо-индиски песник Валмики, певајући „Рамајану“ ваљда пре 4000 година, излева из срца својега осећаје, из духа својега мисли, тако истините, здраве, свеже и узвишене, да их и ми данас осећамо и поимамо. Познати су данас основни социолошки закони човечанскога, друштвенога развоја те се зна, да религиозни, философски, правни и морални појмови ничу из реалних прилика данога друштва у опште, а поглавито из економскога склопа његова. Али ја знам још и то, да и томе темељу има још дубљега темеља и корена у природи човековој која је, откада памти историја, остала досада иста у свима разним формацијама друштвеним. Појединац није само члан дивљега, полудивљега, варварскога, ропскога, феудалнога и капиталистичкога друштва, но је и човек, те је зато ђенију песнику могуће да се узвиси, ако не баш над оним што је суштина његова друштва, а оно свакојако над пролазним укусима и модама. Не мислим дакле, да се горе поменутом одбраном Ариосто може оправдати.

Трећи недостатак односи се на технику стиха. Не говорим о ритму, јер га италијански језик управ и нема. Реч је о слйку, којим је тај језик пребогат, али којим је Ариосто прилично сиромашан; реч је нарочито о монотоном и досадном сликовању хомонима. На пример: E si venne accostando ad una porta, dond'è la via che a Logistilla il porta. Ма да ту једна иста реч има сасвим друго значење, уху је непријатна та монотона музика; ма да је значај различит, гласови су потпуно исти, и зато фини слух и добар укус у том понављању истих гласова не осећа хармонију, но монотонију. Не само то. Ариосто сликује често и по значењу исте речи, као: i passi

ca i passi, punto ca punto, in alto ca in alto, campo ca campo, terra ca terra. innanzi ca innanzi итд. Читајући ви се сваки час спотичете на станце, исквареке том монотонијом. Ње нема нигде у мом препеву.

Многи овом спеву замерају генеалошке, историске, географске и сличне описе, као и философске и моралне расправе. Веле да је све то досадно. Немају право. Ко признаје да су му озбиљнија размишљања досадна, одаје свој рђав укус, који је у грамзивости за непрекидним чудноватим заплетима, каквих су пуни данашњи романи, и у толико пунији, у колико је у њима мање студије и анализе. Бар се Ариосту не може пребацити да је сиромашан у радњама и догађајима и њиховим вешто изведеним заплетима, те ако ико, он је стекао право да се од њега не захтева да врши посао оне врсте приповедача, који немају друге сврхе до да забављају. Ариосто није пристао да игра такву улогу, и с правом. Не само то. У његову епу теку догађаји тако брзо, да су горе поменути описи и размишљања као станице пријатнога одмора за мисаонога читаоца. Сличну службу врше метафоре и упоређења, којима се усред најживљих радња мајсторски успорава сувише брз ход причања, што је сасвим у природи епске дикције. Али, кад упоређења, те песничке еквације, нису добро подешена, онда нас њихова натегнутост непријатно дира, а њу Ариосто није свагда избегао.

Не можемо, у оваког врсти епа, сматрати као недостатак ни оне многобројне чаробне бајке о вилама, вештицама, духовима. Њих је пун средњи век, те их Ариосто, описујући тај век, није могао заборавити. Да је, погрешно би. Али сам он верује у њих толико исто, колико данашњи образовани човек, и зато је кадар причати их оним тоном, без којега би оне за нас одиста биле отужне. Даље, не треба сметати с ума да су махом те гатке, као нпр. она о витезу Пркосу, о Алчини, о Лођистили дивне алегорије. Ипак има овде нешто што му можемо замерити. Он је прави мајстор у заплетима, али не свагда и у расплетима. Да би заплетено расплео и одмрсио, он често прибегава каквоме своме чаробнику, којега свагда има при руци, те овај, као deus ex machina, чвор заплета дреши, а по кашто богме и пресеца. Помињем узгред још и то, да што важи за чаробне приче, важи и за уплетање митологије која, на крају рачуна, није ништа друго до једна велика приповетка о духовима.

Да завршим. Макар да „Бесни Роландо“ нема потпуне класичне једноставне целине, он је ипак целина, и као такав највећи је еп у светској књижевности. Недостаци ишчезавају према врлинама, и једва се виде од лепо́та̂, које нам сјајем својим очи засењују те се тих мана или и не сећамо, или смо принуђени признати, да су у овом е́пу готово и мане лепе. За три тисуће година родила је европска књижевност само четири епа првога реда: Илијаду, Енеиду, Роланда, Јерусалим. Ако еп Ариостов међу тим епима није најбољи, он је најлепши; ако Ариосто од остала три своја друга није најкласичнији, он је најђенијалнији. Он је не само

велики песник, но и велики мислилац, пун дубоких, напредних, слободоумних мисли, што се за речене његове другове готово не може казати.

III.

О Препеву

Овде ћу говорити поглавито о техници српскога препева. Но да бих јаснији био мораћу се, као што ће читалац ниже видети, дотаћи неких питања, која су с тиме у вези.

I. О Поезији

Мисли, које исказују истину, по превасходству су предмет науке. Облик, у којем се те мисли износе, споредна је ствар у науци. И поезија се бави мислима, и што су оне истинитије, тим боље. Али, поезија није наука, већ уметност. Одлика је уметности ово: у њој није главно истина, но лепота (лепа истина). Ма колико истина била истина, ако није лепа, тј. ако није изражена у лепом облику, не тиче се уметности. Кажете ли да је у поезији главно истина (садржина), претварате је у науку, што она није. Тврдите ли да је у поезији главно лепота (облик), признајете да је она пре свега уметност, а она то и јест. Поезија црпе свој материјал (садржину) из односаја моралних, духовних, религиозних, правних, економних, породичних, војничких, у опште из односаја социјалних. Мисленом садржином својом она изискује разне озбиљне студије, стиже дакле на земљишта многих и разних наука. Кад бисте је према тој садржини хтели окарактерисати, она не би имала своје одлике: била би све, и не би била ништа, а најмање права наука. Пошто је поезија уметност, а пошто је у уметности главно лепота, облик[1]), то специфичну одлику поезији не даје њена садржина, већ уметни облик њен. Зато је у овом препеву поклоњена нарочита пажња облику.

Има две врсте облика: унутрашњи и спољашњи. Унутрашњи је облик: план, распоред, склоп мислене садржине; спољашњи је облик у поезији говорни израз те садржине. У поезији у ужем смислу то је стих.

II. О Стиху

Стих је хаљина мислима. Но то је и проза. Стих је уметније и подесније скројена хаљина. Што је она тешња, тим боље, јер ће се онда кроз њу боље видети мускули мисли, али та тесноћа не сме сметати покретима тих мускула. У томе је тешкоћа стиха. Само ако се, поред осталога, та тешкоћа савлада, биће стих леп. Иначе, ружнији је од прозе. Ни најгора проза није тако ружна као рђав стих. Али, ни најлепша проза не може исказати мисао, осећај, тако сило, кратко па и јасно,

[1]) Питање: шта је у уметности претежније: облик или садржина? расправљам у другом једном опширнијем Поговору, који ће изнићи у засебној књизи.

као што може леп стих. С тога се мисао, исказана стихом, лакше упамти, што је веома корисна особина стиха. Стих треба да је лепота у изразима мисли. Чим стих није леп, он је апсурдум — ружна лепота. Стих мора бити леп изнутра и споља. Ако је само споља леп, а унутра шупаљ (без садржине), не ваља. Стих је лепо рухо које се кроји само за лепо тело (садржину). Ако је тело ружно, и стих је, јер се кроза њ провиди ругоба тела, ма како он био искићен. Лепота облика мора одговарати лепоти садржине. Леп је стих лепа мисао у лепим речима. Речи подлеже законима граматичним. Језик у стиху мора дакле бити правилан. Стих, исказан погрешним језиком, не може бити леп. Стих иде од уста до уста, и ако му је језик рђав, шири по народу кварež језика. Он није добит за књижевност, већ напаст. Ту критика има бити неумитна. Старао сам се да ми у овом преепеву језик буде правилан, али пуризам нисам терао у крајност и афектацију. Не може се научни и књижевни језик апсолутно подударати са народним говором. Дужност је књижевника да народни језик у духу његову развија даље.

Из реченога види се важност и значај стиха. Трудио сам се да ми стих буде што бољи. Али нисам могао превести Ариоста од речи до речи, — а нисам могао просто с тога, што је то немогуће. Не могу се превести од речи до речи велики песници, као што су Данте, Ариосто и Тасо, чији су стихови набијени садржином, а изражени силно и кратко у тешким уметним строфним облицима, где је слик двострук, као што су терцина и отава рима. Такве стихове хтети превести од речи до речи у лепом стиху, у стиху чистога језика, ритма и слика, то је утопија. Да је то тако, показали су Немци, који су кушали да ту утопију остваре, па су писали несварљиве рђаве стихове.

Није довољно да језик у стиху буде правилан да би стих био леп. Он мора бити и ритмичан.

III. О Ритму

Стиховноме ритму (такту) извор је у музици. Јамачно је човек, слушајући ветрне звукове кроз грање и птичије цвркуте, пре почео да свира гласом (звижди итд.) него што је том гласу дао речи и почео да пева. Музика дражи на играње, изазива га, и зато је она јамачно старија од играња, ма да је и пре музике могло бити извеснога цупкања ногама. То значи да је ритам музике прешао у ритам ногу и постао игра. Из ритма музике развија се дакле ритам игре и песме. Из песме (вокалне музике) развио се јамачно ритам стиха, који се не мора певати. Док је ритам у музици и песми начин кретања звукова и гласова, у игри ногу и тела, у стиху је он начин кретања слогова. Но пошто се слогови гласом исказују, и ту је, на крају рачуна, реч о кретању гласова. Тај начин кретања слогова у стиху зове се размер, метрум, а наука о том прозодија. Законе српске прозодије наћи ћете у српским народним песмама. Ја сам се у овом препеву њој покоравао.

Наше народне песме, у којима се налазе сви главнији ритмични размери, сем егзаметра, сведоче да је наш језик најритмичнији од свих данашњих језика. Што је који језик ритмичнији, у толико је у њему осетнији и непријатнији сваки и најмањи поремећај ритма. Тога нема у народним песмама, јер фино музично ухо српско не трпи тај поремећај. Зато, ко би хтео да пресади у српски језик италијански ендекасилаб са његовим сакатим ритмом, написао би за речено српско ухо врло рђаве стихове. Српски се стихови не могу писати нечистим ритмом, а та немоћ није мана, но врлина. Човек здравих ногу не уме тако „природно“ да храмље као хром човек. Писати српске стихове сакатим ритмом, то је нагонити здрава човека да храмље. Па ипак, то се почиње у нас. Подра́жава се Италијанима. У Гундулића и свих без изузетка далматинских образованих песника, ритам је до зла бога рђав. То је наравно утицај италијанштине. Но Далматинци се могу зар којекако и извинити, али никако не могу песници осталога Српства. Подражавају Италијанима у оном што је мана њихова стиха, а нико се досад (осем мене) не сети да им подражава у ономе, што је врлина њихова стиха, а то је чистота слика. Одиста чудновато. На 100.000 народних стихова једва ако напабирчите сто стихова (и то махом далматинских) са рђавим ритмом. То значи да је ритам у српском стиху чист. У овом препеву такође.

Ко говори о ритму не може не говорити о акцентима. Акценат тј. интонацију, већу или мању силину израза, не треба бркати са висином и низином музичних тонова, нити са дужим или краћим трајањем слогова. Акценат као такав, дакле по својој суштини, нити је висок нити низак, нити је кратак нити дугачак. Суштина је његова у интонанацији, према којој акценти и имена своја добијају: благ, слаб, оштар, сйлан. Та четири акцента, који се своде на два изворна, то су сви акценти (нагласци) којих у опште има у човекову говòру. Не само српски језик има их све, које у једносложним, које у двосложним речима, но их има музички комбиноване с једноструким и двоструким полуакцентом (квантитетом). Тако их нема ни један европски културни језик. То богаство у нагласцима даје нашем језику необичну силину у изразима и чаробну музичност у слйку. То музично благо српскога језика лежало је досада закопано. Ја сам га ископао и њиме обйлато окитио сликове овога препева.

Што је језик ритмичнији, то му је — изгледа — непотребнији слик. Али ипак није тако. Ритмичност може да постане монотона, и у колико је савршенија, у толико је монотонија. Наш народни десетерац и јелински егзаметар посведочавају то. И тако, неритмичном језику, зато што је неритмичан; ритмичном језику, зато што је ритмичан, потребан је слйк.

IV. О Слйку

Ритмичност није довољна. Хоће се и мелодичност у стиху. Она се постизава сликом. Несликовани стихови (го ритам) то су добоши и бубњеви; сликовани су стихови потпун оркестар. У сликованим стиховима, као и у музици, неки се

гласови узајамно не трпе: не слажу се. Ако се ипак насилно сложе, производе дисонанцију. Они дрече. Њихова дрска пара нам уши. Сликовати дисонантне гласове то је хтети дисонанцијом произвести хармонију. Апсурдум. Само се хармонизацијом гласова производи мелодичност. И зато слик има бити чист, или нека га нема. Стих без слика може бити диван; стих са рђавом сликом технички, уметнички, музички, свагда је ружан. У овом препеву сликовано је близу 39.000 стихова. Сви су сликови правилни, чисти — осим неколико. Откуд ови изузеци? Не отуда, што их нисам могао избећи. Оставио сам их навалице онакве, какви су случајно из пера испали, те да ми својом дисонанцијом у мору хармоничних сликова буду сведоци, да су рђави сликови ружни.

И акценти се морају сликовати. Ко са̂м не може да осети немузичност овога слика: зла̂та + пла́та, томе тог осећања нико не ули. Да слик мора бити чист, потпун, правилан, није мој барут, а још мање моја — педантерија. На 80 година пред нашу Косовску битку писао је Данте чистим сликом. На 70.000 Дантових, Ариостових и Тасових стихова нашао сам само неколико непотпуних сликова. Одбивши то, може се рећи да је слик италијански апсолутно чист. И ако не у тој мери чист је и немачки слик. Може се рећи да је 80% немачких сликова правилан слик. Сумњам да чисти слик у песмама уметних песника српских износи више од 10%. Сав онај кусур, 90%, нечист је, дисонантан, како̀фон слик. Наравно, и такав слик има своју музику, само се она зове — мачија. Италијани свагда сликују нагласке (акценте). Ни најгори песник италијански неће сликовати ȁnno са mâno. Срби сликују не само ја̏да са гра̂да, него чак и неакцентоване слогове као: љу̑бљено за̏грљено. Тиме без невоље срамо̀те̂ језик српски, којим се могу писати бољи, лепши, силнији, звучнији стихови него италијанским. Италијански је стих леп. Зашто је леп? Ту лепоту не може му дати његов ритам, јер он ритма готово ѝ не̂ма̂. Ту лепоту, што се спољашњега облика тиче, даје њему прво лепи језик италијански, друго чисти, звучни, музични слик. Али та истина слабо се тиче образованога песника српскога. Он се и не осврће на то, како се пишу стихови италијанским, најлепшим језиком после српскога, и немачким, најритмичнијим језиком после српскога. Српски песници не угле́дају̑ се на велике песнике, праве класике културних народа, већ се угледају — један на другога и узајамно се храбре у злостављању лепога српскога стиха и језика. Ја не пођох тим путем. У српској уметној поезији чистота слика моја је новѝна. Ви ми не можете показати ни једну уметну песму српску од 39 стихова, у којој би сви сликови били правилни, а ја сам вам у овом препеву дао 39.000 правилно сликованих стихова и показао и доказао делом, да српски језик не устума италијанском у сли́ку, и да није истина да ми не можемо писати чистим сликом.

Не само то. Слик у италијанском тексту Роланда, сем два три изузетка, потпуно је правилан. Али он има и једну ману: то је већ поменуто сликовање хомонима, нпр. porta (врата) сликовано са porta (носи). У том, да га тако назовем, јевтином слику по музици, једна иста реч сликује се сама са собом. Му-

зично ухо не трпи ту монотонију. Те је монотоније пун италијански текст Ариостова спа. Него тај недостатак у опште је мана италијанскога стиха. Напоменувши то тврдим смело: пошто се у српском слику сликују четири интонације (акцента), а у италијанском само две, те је већ и зато италијански слик монотонији од српскога; пошто сам ја сликовао и полуакценте (квантитете), где год је то музика ре́чӣ захтевала, а то је после благога акцента (сем два три изузетка); пошто у мом препеву нема ни једнога сликованога хомонима, а има подоста луксузних тросложних сликова, то, рекох, тврдим да је слик у српском Роланду савршенији од слика у Роланду италијанском.

У поменутом опширном По̀гово̀ру изложена су правила (закони) српскога слика, којих се придржавам од како сам проучио српски стих.

Што муза свих српских уметних песника, свих од првога до последњега без једнога јединога изузетка, не гаји чистоту слика, томе није крива само лабавост критике и општа аљкавост данашњих Срба, но има томе и други један узрок: то је озлоглашена, погрешно схваћена и много злоупотребљавана „песничка слобода“, licentia poetica.

V. Licentia Poetica

Могло би се много о том писати шта је у стиху допуштено, а шта не, и то је питање такве природе да би се, расправљајући га, могла бранити најразличнија мишљења. Ипак мислим да бисмо се могли сложити у једном основном начелу, на које сумњам да би и „најслободнији“ поета имао куражи не пристати. То је начело веома просто и гласи: у име песничке слободе није допуштено у стиху правити — будалаштине. Погрешан слик у којем се сликују дисонанције, те производе мачију музику; невешто, незналичко, језичним законима противно ковање речи, нарочито онда када их кујемо што не знамо да има готових, живих речи у народу, које би нашу мисао сасвим подесно изразиле; необично, употребом неосвештано дуљење и скраћивање речи, нарочито када се овим последњим даје тврдоћа изговору; грешење против граматике, дакле кварење језика, који је општенародни, за љубав стиху, који је лично наш, — све те и многе друге глупости спадају у оне будалаштине.

У питању, шта је слободно, шта не у стиху, песника треба да руководи не само више уметно образовање и добар укус, већ и — његов рођени интерес. Тај интерес налаже њему, ако је паметан човек, да злоупотребом, па баш и употребом песничке слободе не испољава своју — немоћ. Стих ограничава слободу песникову; licentia poetica помаже песнику у тој невољи, дајући му нешто слободе. Али та слобода не треба да шкоди њему самоме, износећи на пазар његову немоћ. Идем ја путем и спазим јаругу. Ако је обиђем, ограничићу слободу свога хо̏да; ако продужим ићи правце по свој прилици сломићу ногу. Даље од мене та слобода, та licentia poetica, која ломи ноге!

Слобода свих осталих уметника сем песника јако је ограничена законима уметности. Сви они храбро сносе ту витешку невољу, а песник иште да му допустимо да се мази! Ми песнику много што шта допуштамо, што ни једном другом уметнику не бисмо допустили, и песник, нарочито данашњи српски, све више тражи. Даровит музичар ступио на позорницу пред нас, даровит, али нема довољно спреме, и — гудало почне да шкрипи. Шта радимо ми тада? Звиждимо. Дара имаш, али шкӧлѐ немаш, довикујемо му. Иди кући па учи, а кад постанеш виртуоз дођи да ти пљескамо. Кад моји стихови шкрипе, звиждите ми! Кад песник у име песничке слободе хоће да вам пара уши, запушите их! Ако се он позове на „древне“ Латине, велећи вам: poëtis omnia licent, кажите му да лаже. Тако нису рекли древни Латини, већ тако може рећи само древна незналица, а Латини су казали: stultis poëtis omnia licent. —

О „песничкој слободи“ опширно говорим у оном великом Поговору. Ту сам казао у којим сам се случајевима користио њоме. Али ваља знати да ти случајеви можда и не спадају у песничку слободу, и ако је то тако, онда бих могао рећи: у овом препеву песничку слободу нисам ни злоупотребио, ни употребио. Само стручни критичари могу знати колике сам тешкоће морао савлађивати да бих то постигао у тако тешком и уметном строфном облику као што је ottava rima.

VI. Ottava rima

Немам потребе много о њој говорити. Та са свога двострукога укрштенога слика тако тешка али и тако мелодична епска строфа италијанска довољно је позната читаоцима овога препева. Њена је формула: абабабвв. У том облику имате правилну отаву риму. Ако слокови, међу којима свагда морају бити два разна двострука, не иду тим редом, него нпр. овим: аабаббвв, абабабаа, онда је она неправилна. Најтежа али најзвучнија отава рима ова је: абабабаб и зове се сицилијанка. У њој је дакле слик трострук. Ариосто се служио у овом спеву само правилном станцом. Ја имам три четири неправилне. Сицилијанку сам чешће употребљавао. У њој сам давао више но што је тражио текст. Она је просто мој луксуз, за који имам да захвалим богаству српских сликова. Пре мене готово ни један Србин није певао отавом римом. Од Змаја их имамо двестину са облигатним погрешним сликом. Ја сам досада написао које веће штампаних, које готових за штампу 7319 отава рима. Толико их још ни један „Смртни“ није написао — ако сте ради чути.

Рекао сам већ да ја Ариоста нисам преводио од речи до речи. Слобода коју сам себи допустио малена је. Строфа моја одговара строфи Ариостовој; у целокупном издању слажу се и бројеви њихови. Што у којој строфи каже Ариосто, кажем и ја редом и начином, који ми је подесан био. Ну ако садржину нисам, облик јесам превео од речи до речи. То је мени главно и било. Ја сам делао као уметник, а не као преписивач. Чаробна музика италијанске станце тачно је одсвирана српски. Ја сам чак тако — скроман да мислим да

је у већини српских строфа музика звучнија, изразнија од италијанске. Ако је то тако, онда то и није толико моја лична заслуга, колико је заслуга онога инструмента, којим сам свирао, — заслуга је лепога језика српскога.

VII. О лепом језику српском

Европа је центар света на овој земљи. Источно од ње је Азија с Аустралијом, јужно Африка, западно Америка. То је сав свет. Чујем да су изумели пароброд, који ће за два дана и две ноћи стизати из Америке у Европу. Ако нису, изумеће. Америка нам долази све ближе; Европа постаје среда света све више. Између Сан-Франциска и Пекинга, с Африком у непосредној близини Европа је одиста тај центар. Центар је тога центра између Лондона и Цариграда и између Берлина, Берна и Солуна. У том центру центра светскога живи Српство. Оне простране, плодне и јужне земље на двѐма великим рекама европским, на Сави и Дунаву и на топлом при́соју Јадранскога и Егејскога мора; тê земље, што су ближе Азији, тê су између ове и запада европскога, тê су, велим, земље још тачнији центар онога светскога центра. Оне су срце некадање класичне римско-византиске Империје: у њима живи Српство. Главна је светска џа́да између Лондона и Цариграда: у тој главној улици човечàнства озидана је кућа Србинова. У тој главној улици говоре се на континенту три главна језика: од Дувра до Стразбурга француски; од Стразбурга до Пеште немачки; од Суботице до Искра и Софије српски; од Софије до Црнога Мора и до близу Цариграда покварено српски (бугарски). Једним од та три главна језика у главној улици, најлепшим од њих, српским, препевао сам ја Беснога Роланда.

Ја нисам дакле певао неким језиком који се шапуће тамо негде у неком буџаку европском, као што су језици шведски, норвешки, португалски; нити језиком, који нема никакве будућности, који нема куда да се шири и чије царство прејурите железницом за два три часа, као што су језици дански, холандски, па и новогрчки. Језик овога препева заузима огромне просторије и живи, говори се, звони јасно и гласно у центру центра светскога, у оном де́лу Европе, преко којега ће у блиској будућности јурити размена свих културних намирница између 400 милиона Европљана и 800 милиона Азијата. Две велике царевине боје се тога језика. Ничим се не може боље доказати његова велика будућност него том стравом.

Али о његовој будућности, о његовим ȍсобинама и лепотама, не мȍгу овде говорити: немам простора. О свему је том опширно говорено у поменутом великом Поговòру, на који читаоца упућујем.

Преводећи Ариоста ја сам духовно уживао општећи с једним тако великим песником, и дајући српско тело духу његових мисли и осећаја. Већ и то би доста било да ме покрене на овај рад. Осем тога, разуме се, хтео сам да обогатим српску књижевност једним лепим делом, делом којему се кроз векове признаје сјајно место у светској литератури, и које је у

исто време кад га ја преведох, преведено, како чујем, и на братске нам језике: руски и чешки. Али овај мој препев (као и сви слични моји радови) сем тих чисто књижевних, естетичних, уметних, идеалних побуда и смерова има и својих нарочитих сврха̑.

VIII. О нарочитим сврхама овога препева (и свих сличних мојих радова)

Од тих тежња и сврха поменућу најглавније. Пре свега преводио сам (и још ћу их преводити) тако зване модерне епске класике, бирајући најбоље и најтеже (најуметније) да бих се, пролазећи кроз фазу шегрта, момка и мајстора, извежбао у српском стиху, то јест да бих том приликом боље сазнао тајне српскога језика и његове музике, те био технички спрѐман, ако кадгод будем писао своје стихове. Хтео сам претходно проћи кроз ону вежбаоницу, кроз ону стручну, теориску и практичну песничку школу, кроз коју немају обичај пролазити образовани песници српски, јер они, виши створови, певају падахнућем Светога Духа. Тако сам чинио што сам знао да је једно песник као источник истинитих и корисних идеја и осећаја, који дар њему нико и ништа не може касније у животу дати, но га мора рођењем својим наследити од мајке природе, а друго је песник као уметник, који, поред природнога дара, мора још нарочито имати спреме, школе, технике, да би се речени његов природни дар могао потпуно расцветати у његовим делима.

Безазлено почео сам био оригиналним песничким радовима („Раваница“), али сам то убрзо баталио, једно што се нисам био осетио довољно извежбан, друго што сам, не знајући хоће ли ти моји радови имати веће вредности, посумњао да ћу тим радовима бити српској књижевности онолико користан, колико ћу јој бити својим преводима оних дела, чија је вредност утврђена и опште призната у светској литератури. И онда се латих превода. Обиђох драме и романе, које је релативно лако преводити, јер њихов спољашњи уметни (говорни, изразни) облик далеко изостаје иза таквога облика у епским творевинама, нарочито ако су писане терцином и отавом римом. И зато се одлучих да препевам српски ове велике епске песнике: Валмикија (у терци́ни), Данта (терцина), Ариоста (отава рима), Таса (отава рима), Милтона и Бајрона (отава рима). Не само то. Тим својим несумњиво корисним преводима шпекулирах, — лукаво мишљах прокрчити и уравнати пут код публике својим оригиналним песничким радовима — ако их кад буде било. О црна шпекулацијо!

Друга је моја сврха ово. Као младић, у вишим разредима гимназије, много сам се занимао поезијом, много читао модерне класике, нарочито оне које сада преводим, и много стихова написао. Затим је дошла јуриспруденција, политичка економија, радикализам, социјализам, у опште политика са суровом јавом у животу: та ме чудовишта за дуге године отераше с Парнаса. Када се пре седам година „силом околности“ манух бистрења политике и вратих првим идеалима и радовима

младости; када поново почех читати оне учене песнике српске, којима се некад одушевљавах, ја се згрозих видећи какав начàриз они праве од српског језика и стиха. Некадање илузије падоше. Прва ми помисао беше: критикуј!

Али не критиковах, јер се запитах: с каквим ауторитетом и у чије име да критикујеш? Ни једнога ни другога немаш. Оно неколико песама, које си још ђаком пре близу тридесет година печатао у „Световиду“, „Даници“ и „Вили“, нико ѝ не знâ. Твоје „Песме против тираније“ нису твоје, него Виктора Ига, као што си тамо и казао. Осем тога све те твоје песме са техничке стране, према твојим данашњим појмовима о техници српскога стиха, не ваљају ништа и ти их, као недостојну децу своју, искључујеш из наслества. Немаш дакле имена песничкога те немаш ни потребна ауторитета да друге песнике критикујеш... Шта сам онда радио? У место голе и мртве теориске критике, махом јалове, латих се критике оружане и живе, критике делом. Сви моји песнички радови од тада нису ништа друго до критика и протест против досадашњега шлендријана у писању српских стихова. Ево тих мојих радова:

1) Раваница (оригинал) написана у години 1892. 560 отава рима	4.480	стихова,
2) Рама, еп Валмикин, довршен 24 јуна 1894. 1883 терцине	5.649	»
3) Роландо, довршен 8 марта 1895. У целокупном издању 4.842 отаве риме	38.736	»
4) Судбѝна (Fatalità) Аде Негри, препевана у јулу 1895. Око	1.580	»
5) Тасов Ослобођени Јерусалим, довршен 8 августа 1896. 1917 отава	15.336	»
6) Дантов Рај (из: La Divina Comedia), довршен 13 априла 1897. Око 1653 терцине	4.960	»
Свега за штампу готових стихова око	70.740	

Сви су ти радови извршени за пет година. Колико је за њих требало само физичке снаге (не говорим о умној), и у опште колики је то посао, знаће читалац, кад му кажем да је Змај, наш највреднији и најплоднији песник, за 40 година свога рада штампао досад око 45.000 стихова. Ја имам да преведем још „Пакао“ и „Чистилиште“ из Дантове „Божанствене комедије“, Милтонов „Изгубљени Рај“ и Бајронова „Дон Хуана“. То ће са горе побројеним изнети свега око 107.000 стихова. Тиме ће се завршити моји преводи, а с њима и моје вежбање, претходна школа за моје самосталне оригиналне радове — ако их буде. Тих 107.000 стихова сматрајте, поред осталога, као критику данашњега начина писања српских уметних стихова.

Трећа је нарочита сврха ово. Југословена има близу 15 милиона. (Тамо убрајам и оно нешто Несловена, који живе у југословенским државама и земљама, и којима предстоји да се пословене.) Зову се почевши редом са запада: Словенци, Хрвати, Срби и Бугари. Језиком су тако блиски, да су ближи но северни и јужни Французи, Немци и Италијани. Словенаца

има око 1,500.000. Колико Бугара? У Бугарској с Румелијом има данас око 3,200.000 становника. Међу њима има око 500.000 Турака, 200.000 Грка и у Западној Бугарској око 500.000 Шопова Срба. То значи да у данашњој бугарској држави има свега правих Бугара 2,000.000. У средини јужнога Словенства живи близу 10,000.000 Срба и Хрвата: то је народ српскога језика. Интерес, животни интерес Југословена заповедно захтева један књижевни језик за све Југословене. То је за њих to be or not to be. Тај општи југословенски књижевни језик треба да има ове ȍсобине: 1) да је најлепши и најбогатији, дакле за науку и књижевност најподеснији од свих југословенских језика; — 2) да њиме говори најмногобројније племе југословенско; — 3) да то племе живи у најпространијим земљама југословенским; — 4) да се те земље налазе у средини Југословенства. Све те ȍсобине има српски језик. На словенском југоистоку има места само за један књижевни општи језик словенски, и тај језик има бити српски, и биће. Језик овај којим ја ово пишем није био некада књижевни језик ни самим Србима. Он је најпре освојио Србе. Затим Хрвате. Остаје му још, јер јасно се види његов прогресивни победни ход, да освоји Словенце и Бугаре. И освојиће их, али не грубом силом, већ оним чиме лепа жена осваја срца наша, — лепотом.

Који је најсавршенији облик те лепоте? Стих, песма. У песми лепота једнога језика достиже врхунац и постаје снага, неодољива снага која осваја. Песмом тосканских песника, нарочито песмом великога Данта Алигјера, савладао је тоскански диалекат остале диалекте италијанске и постао општи књижевни језик Италијана. Вуковим народним српским песмама српски језик постао је књижевни језик Србима и Хрватима и овима последњима уђуткао њихов немушти говор, неподобан за књижевност и науку. Али за даља освајања српскога језика народна песма, и ако је потребна, није довољна. За тај рат треба њему савременије оружје — уметни стих.

Рекох у души својој: Вуковим народним песмама, Даничићеву и Вукову преводу Светога Писма, том оружју за ширење српскога језика, твоји преводи треба да буду скроман приложак. Ако српски могнеш препевати дивну али тешку музику Дантова, Ариостова и Тасова стиха, помоћи ћеш српскоме језику да се и даље шири, да се рашири по свему словенском југоистоку. Јер језик онај, којим се могу изразити Дантове узвишене мисли, нечувèно кратко исказане уз пратњу божанствене музике, постаје класичан, и мора се ширити по свима најближим сродним племенима. То је патриотска, то је главна сврха свима мојим препевима. Срби! Ако ми у овом патриотском раду нећете помагати, а ви ми бар немојте одмагати и пäкостити[1]). Хвала Српској Књижевној Задрузи, која ми помаже. —

Као што се види жеље су моје дивне и красне, — али има ту нека мала невоља; пита се: јесам ли успео?

[1]) Покушао је да ми у овом послу смета господин Марко Цар. Зато је Његово Царско Величанство у оном великом Поговòру пожњело заслужену награду.

IX. Јесам ли успео?

Јесам... Ви се чудите овоме дрском одговору моме, и велите ми: боље би било, пријатељу, да се мање хвалиш и да пустиш да други говоре о твојим радовима и успесима, ако их имаш, и да их хвале, ако заслужују, а ти сâм да ћутиш. — Па ипак, оно моје „јесам“, и ако је веома необично у данашњем лицемерном ћивтинском друштву, није баш тако страшно, како се вама чини. Сасвим би и глупо и одвратно било да неко сам о себи рече: ја сам леп, ја сам даровит и мудар, ја сам песник. Али сасвим комотно може рећи, а по кашто баш треба и мора да рекне: ја сам поштен човек, ја разумем свој посао, ја сам мајстор у свом занату. Тешко мајстору који светла образа не сме то о себи рећи! Тврдећи да сам успео оним својим радовима, тврдим ли ја да сам песник? Да не да Бог! Ја бих луд био кад бих тако што сам о себи рекао. Где сам, када сам, и чиме сам ја показао да сам песник? Нигде, никад и ничим. Оставите „Раваницу“. Она није штампана. Њу публика није читала, она мирно почива у мом столу; тако је као да је и нема. Али пред вама је близу 39.000 стихова овога препева. То нису моји, већ Ариостови стихови. Ја сам њима само дао српски облик. У песми има двоје: идеја (садржина) и облик. Само ко то двоје створи, песник је. У овом препеву само је техничка израда моја. Ту сам ја само уметник, мајстор, али не песник. Сваки мајстор сме рећи да свој занат разуме. То и ништа више рекох и ја.

Савесно, истрајно, дуго и мучно проучавао сам ја законе и технику српскога стиха; ја сам написао 70.000 уметних стихова српских и зато у том ни једном Србину не дам преда се. Свакоме смем рећи: како се праве српски стихови правилнога и чистога језика, стила, ритма и слика, то ја знам теориски и практички боље од тебе. Томе дрскоме говору моме није узрок моја сујета, већ наша књижевна потреба да се критиком сузбије ово данашње мрцварење српскога језика и стиха. Свуда у природи владају неумитни закони, којима се све мора да покорава, само нема закона за српске образоване песнике. Сваки је од њих стекао право да некажњен злоставља српску граматику; сваки пише стихове како хоће. Не раде тако италијански, немачки, француски песници. У ту анархију треба увести ред и стегу. Тај мучни посао мора неко почети. Коцка је пала на мене: ја сам га почео. Данашњем шлендрцјану у српском стиху огласио сам рат, а у рату богме не смете бити понизан, мек и скроман. Сама ратна тактика забрањује вам то. Оно моје горње „јесам“ сведочи просто да сам ја својој снази свестан, — макар вам то и не изгледало „скромно“.

Па ипак, ви имате право. Послушаћу вас; ћутаћу и пустићу да други говоре. Ево чујте их.

Прво. Јован Ђаја, Дубровчанин, темељити познавалац италијанске и латинске класичне књижевности, изврсни, фини стилиста српски, написао је реферат о мом препеву „Беснога Роланда“ и на тај његов реферат Управа Српске Књижевне Задруге примила је мој превод. Ко не да мени да о свом пре-

певу говорим, ко хоће да чује шта други о њему кажу, нека иште од Управе онај реферат и нека га прочита.

Друго. Пок. д-р Милан Јовановић био је академик, лекар, књижевник и критичар. Одликовао се нарочито критичарским радовима и кроз триестину година био је најбољи наш књижевни критичар. Као уредник „Отаџбине" он се о мојим стиховима изразио овако (види „Отаџбину" за авг. и септем. 1892. страна 205): „Писац је имао доброту уступити прву од ових песама Отаџбини, где му ланске Песме Против Тираније нађоше срдачна одзива, и нама је мило што можемо читаоцима нашим у овом одломку да дамо — осим уcладе што ће имати читајући га — доказ, колико је наше мњење о песничком раду пишчеву било оправдано. Прегледав цео спев Раваницу можемо рећи да по склопу и облику немамо још у епском песништву нашем рада, који би нас толико подсећао на силину Данта и атичку со Бајрона."

Треће. У часопису „Делу" овако је оцењен мој препев (види свеску за март 1896, страна 491): „Пета књига... овога кола представља значајну појаву у целокупној нашој књижевности: то је прва свеска Ариостова Бијеснога Роланда, на српски препеванога од Драгише Станојевића... Превод је овај, рекосмо, значајна појава у нашој књижевности, јер је ето разбијена сумња, да се данас може наћи образован, даровит и вредан Србин, који ће с довољно умешности пресадити и овако цвеће класичке талијанске појезије на плодно земљиште српскога стиха и језика. И г. Станојевић је својим радом не само показао и на ново потврдио велику подобност песничку и дивно знање матернога језика, него и дао најлепши пример и старијим и млађим песницима нашим како се могу радити оваки послови: како се обилатим, гипким и звучним градивом српскога језика може служити прави уметник. Г. Станојевић је у свом препевавању не само успео сачувати и верно предати српским речима суштину, оно што је главно у великом Ариостовом епу, него је, и ако вели да је препев слободан, умео задржати и лепоту спољнога облика..." Још се нарочито истиче у приказу, да сам не само сачувао „форму талијанске станце" него се и служио „сликом, слободно можемо рећи правилнијим и чистијим но и у кога другог нашег и песника-писца и песника-преводиоца."

Ето шта веле у опште о мојим стиховима и напóсе о овом препеву књижевни критичари, стручни људи. Али тако не рече други неко. Чујте и њега.

Причају да је један полуписмени буразер рекао ово: „Ја бих радо постао добротвор Књижевне Задруге и поклонио јој 150 динара, али докле год у њеним издањима излази Бијесни Роландо — не дам пара." И тако овај брат не само сможди и уништи мој рад, него мисли да он са својих тричавих 150 динара може подмитити, купити Управу Српске Књижевне Задруге и натерати књижевнике, академике, филологе, да штампају оно, што је њему по вољи и не штампају оно, што се њему не допада. Реченога буразера не помињем ја овде њега ради, већ зато, што је у њему оличен књижевни ћивтизам наш. Није он један, но их има много који тако красно мисле о умним творевинама правога класицизма. Радије они читају вашарске

производе данашњих западних романописаца. Они су проговорили на уста онога буразера. Хоће ли се публика образованога и здравога укуса повести за њима, или за оним стручним критичарима? Мислим да овде сумњи места нема.

Препев овај написан је југозападним или херцеговачким изговором српским, а овај поговор источним или ресавским. Зашто? Да објасним.

X. О ресавском и хецеговачком изговору

Херцеговачки је изговор тако звучан, музичан, леп, мек али и сйлан да, по мом мишљењу, српски песник, ако је прави уметник, ни часа не може двоумити хоће ли њиме певати. Херцеговачки изговор треба да постане песнички језик у нас. Ресавски се у песми не може с њиме такмичити. Али се опет ресавски изговор одликује својом простотом, краткоћом, одсечношћу: лакше је њиме српски писати. Не само то. Он је ближи српском говору у Западној Бугарској и Македонији. Њиме треба писати српску прозу.

У писању стиха херцеговачким изговором ја сам завео једну новйну: у мом препеву нигде нећете наћи скраћења као нпр. л'јеп, сл'јеп, вр'јеђа, згр'јеши. Да то објасним. Наш источни народни певац, кад год то захте размер стиха, прелази у југозападни изговор. Он, који каже: лепи, бели, нимало се не устручава рећи и: лијепи, бијели, да би испунио стих. Но досад није био обичај из југозападнога изговора прелазити у источни, па просто рећи: леп, слеп, вређа, згреши, него се скраћивало; л'јеп, сл'јеп, вр'јеђа, згр'јеши. Међутим ваља знати да ових тврдих, какофоних, гадних речи и нема у српском језику. Србин каже: згреши, згријеши или згриши. Не каже никада: згр'јеши, која се реч без усиљавања не може ни изговорити. Тако скраћивати, то је без невоље од мекога српскога језика правити тврд. Ја сам следовао источном народном певцу, који се у песми служи свим благом српскога језика. Зато ћете код мене наћи и: липо, цило. Али то само у слйку.

Имам још да учиним на брзу руку три напомене, па да завршим овај мали поговор.

XI. О коментарима (примедбама)

Један мој критичар не може да се начуди како сам ја могао бити тако глуп, те писати коментаре на италијанско дело по Немцу Грису. Он вели: „Једно само не могу да схватим: зашто је г. Станојевић на крају додао оне глосе по Грису, кад је све оно, и још много више, могао наћи макар у којем тексту италијанском. То је за мене права загонетка." — На то овај одговор. Пре свега није истина да бих ја „све оно, и још много више" могао наћи „у макар којем тексту италијанском": у тексту, са којега сам преводио, нема никаквих коментара. Даље. Италијански коментари писани су за Италијане, не за странце. Оно, што треба тумачити Италијанима (нпр. стари језик) врло често не треба тумачити Неиталија-

нима, и обратно. Немци (а што важи за њих, важи још више за Србе) нису тако познати с италијанском књижевности као Италијани. Они нарочито ништа не знају о „Заљубљеном Роланду“, којему је „Бесни Роландо“ у неколико наставак. Знајући све то, Грис је своја тумачења удесио према својим земљацима, што је мени било добродошло, јер и моји земљаци нису Италијани.

XII. Роландо или Орландо?

Кад наш покондирени господин сељак хоће да подражава „господи“ и да говори „по књишки“, онда чујемо из његових уста овакe лепоте: „премда будући“, на премер, прерода, ентелегенција, итд. Она мешавина од римских палилулаца и северних варвара, која је родила народ италијански, од прилике тако је говорила латински, из којега се говора родио језик италијански. И тако је крокодил постао coccodrillo, а Роландо — Орландо. Ваљда нема народа на свету који тако изопачава стране речи као Италијани. Они Norfolk изговарају Nortfozia; Richmond — Ritmonda; Hampton — Antona; Northumberland — Norbelanda; Sommerset — Sormosedia; Strafford — Trasfordia Еле мање више све некако погоде баш наопачке. Оно „Ро“ у Роландо цела Европа каже „Ро“; они наопачке: „Ор“. Roland је француски Краљевић Марко. Како се корен те речи изговара ја нећу питати Италијане, но Французе, а завршетак даћу му како ми српски буде подесно. Пошто ми је Ролан било сувише кусо; пошто Роланд није завршено српски; пошто би Роланад било смешно, то сам рекао: Ро̀ла̑ндо, са нагласцима према: Ба̀ра̑нда, Сара̀ма̑нда. Грис вели: Rasender Roland. Да је рекао: Rasender Orland, смејали би му се Немци.

XIII. О издању

У Ариостову е́пу има повише љубавних прича и описа веома слободних. Управа Српске Књижевне Задруге нашла је да та слобода није за српску младеж. Она не жели да њене књиге родитељи морају крити од своје деце. Зато је приредила два засебна издања „Беснога Роланда“. Једно целокупно, од речи до речи онакво, како сам ја препевао. Оно је печатано у 500 примерака, износи једну колосалну свеску, а намењено је купцима. Друго је издање скраћено. Скратио сам га ја према захтевима Управиним. Оно има четири свеске, штампано је у 9.000 примерака и намењено је члановима Задругиним. Ови дакле неће добити у руке оно целокупно, већ ово скраћено издање.

На откриће ове та̄јне задругари без сумње праве кисело лице. Хитам да им га засладим. „Скраћено издање“ страшно звони, али када се види колика је та „скраћеност“ одмах ће страхота минути. Сва је разлика између оба издања у овоме. Прво. Слобода неких строфа ублажена је, али су те строфе са својом садржином иначе, хвала Богу, остале здраве и читаве. Друго. Изостављено је — шта мислите колико песама и

строфа? Није изостављена ни једна песма, а строфа је изостављено свега 53. У овом спеву има близу 5.000 строфа. У том океану оне 53 изостављене строфе ишчезавају. И тако, поред све „скраћености“, чланови Задругини могу бити уверени, да њима Управа не пружа осакаћена Роланда, и да је у издању, које они у руке добијају, потпуно очувана класична вредност Ариостова епа.

У Београду 23 нов. 1897.

Д-р Драгиша Станојевић.

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I коло (1892)

1. Живот и Приключенија Димитрија Обрадовића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

2. С мора и са Сува, црте др. Милана Јовановића. Цена 1·40 дин.

3. Даворје J. С. Поповића, за штампу приредио и речник и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 1·40 дин.

4. Бакоња Фра-Брне, написао Симо Матавуљ; с речником и предговором Љуб. Јовановића. Цена 2 дин.

5. Драматски Списи Косте Трифковића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

6. Истинска Служба, написао И. Н. Потапенко, превео М. Ђ. Милићевић. Цена 1·40 дин.

7. Историја Српскога Народа с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љуб. Ковачевић и Љуб. Јовановић, свеска I. Цена 1·40 дин.

II коло (1893)

8. Живот и Приключенија Димитрија Обрадовића, свеска II, за штампу приредио и поговор и речник написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

9. Мемоари Проте Матије Ненадовића, за штампу приредио и предговор, регистре и речник написао Љубомир Ковачевић. Цена 2·80 дин.

10. Два Идола, написао Богобој Атанацковић, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

11. Камено Доба, написао Јован Жујовић. Цена 2 дин.

12. Прве Жртве, приповетка из српске прошлости написао Андра Гавриловић. Цена 1·40 дин.

13. Из Природе, мањи списи др. Јосифа Панчића, за штампу приредио и предговор написао Ж. Живановић. Цена 2 дин.

14. С Француског Парнаса, преводи Владимира М. Јовановића. Цена 2 дин.

III коло (1894)

15. Антологија Дубровачке Лирике, за штампу приредио и предговор и речник написао Милан Решетар. Цена 1·40 д.

16. Тамо амо по Истоку, црте др. Милана Јовановића, свеска I, с речником и с картом Индискога Океана и околних земаља. Цена 2 дин.

17. Песме Јована Илића, за штампу приредио Љуб. Стојановић. Цена 2 дин.

18. Драматски Списи Косте Трифковића, свеска II, за штампу приредио и предговор написао Дан. А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

19. Воденица на Флоси, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска I. Цена 2 дин.

20. Воденица на Флоси, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска II. Цена 2 дин.

21. Историја Српскога Народа, с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић, свеска II. Цена 1·40 дин.

IV коло (1895)

22. Басне Доситеја Обрадовића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

23. Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

24. Нив старијих приповедака, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 3 дин.

25. Тамо амо по Истоку, црте др. Милана Јовановића, свеска II, с речником. Цена 3 дин.

26. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска I, с предговором, напоменама и речником. Цена 3 дин.

27. Тартиф и Тврдица, комедије од Молијера, превели Јован Ђорђевић и др. Владан Ђорђевић, за штампу приредио и предговор написао Јован Ђаја. Цена 2 дин.

28. Из науке о светлости, написао Ђорђе М. Станојевић, с предговором и 158 слика. Цена 3 дин.

V коло (1896)

29. Басне Доситеја Обрадовића, свеска II, за штампу приредио и поговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

30. Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска II, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

31. Слике из сеоскога живота, написао Јанко М. Веселиновић, свеска I. Цена 2 дин.

32. Тодор од Сталаћа, трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић. Цена 2 дин.

33. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска II, с напоменама и речником. Цена 3 дин.

34. Девајтис, роман од Марије Рођевичевне, превео с пољскога Никола Манојловић — Рајко. Цена 3 дин.

35. Књига о здрављу, српско издање приредио др. Милан Јовановић — Батут, са 53 слике у тексту и 2 засебне таблице у боји. Цена 3 дин.

VI коло (1897)

36. Живот архимандрита Герасима Зелића, свеска I, за штампу приредио Пера П. Ђорђевић. Цена 2 дин.

37. Босанчице, кратке приче из Сарајева, испричао Мита Живковић. Цена 2 дин.

38. Горски Цар, роман, написао Светолик П. Ранковић. Цена 3 дин.

39. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска III, с напоменама и речником. Цена 3 дин.

40. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска IV, с напоменама, речником и поговором. Цена 3 дин.

41. Историја Карла XII од Волтера, превео Стојан Новаковић. Цена 3 дин.

42. Подземне воде, издани, извори, бунари, терме и минералне воде, написао др. Светолик Радовановић, са 40 слика. Цена 2 дин.

43. Завјет, драмат у 4 чина, написао Симо Матавуљ. Цена 2 дин.

Сва досадашња кола књига могу се добити преко повереника или непосредно од Управе Српске Књижевне Задруге и то: I, II и III по цену од 7, IV, V и VI по цену од 10, а сва кола заједно по 6 динара од кола.

1892